

Krim: historiapolitiikka, interventio ja suvereniteetti

Venäjän median retoriikkaa Ukrainan kriisissä

Anni Katariina Mäkeläinen

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Politiikan ja talouden tutkimuksen laitos

Polittinen historia

Pro gradu -tutkielma

Huhtikuu 2016

Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos/Institution– Department Politiikan ja talouden tutkimuksen laitos	
Tekijä/Författare – Author Anni Katariina Mäkeläinen			
Työn nimi / Arbetets titel – Title Krim: historiapolitiikka, interventio ja suvereniteetti. Venäjän median retoriikka Ukrainan kriisissä.			
Oppiaine /Läroämne – Subject Poliittinen historia			
Työn laji/Arbetets art – Level Pro gradu	Aika/Datum – Month and year Huhtikuu 2016	Sivumäärä/ Sidoantal – Number of pages 140	
Tiivistelmä/Referat – Abstract			
<p>Tutkimuksessa tarkastellaan venäläisen median retoriikkaa Krimin Venäjään liittämisen aikana keväällä 2014. Tutkielman lähtökohtana on sekä Venäjän poliittisessa johdossa että mediassa tehty Krimin ja Kosovon itsenäistymisen historiallinen ja kansainvälisoikeudellinen rinnastaminen. Tutkimuksen motivaatio nousee siitä ristiriidasta, joka Venäjän puheiden ja tekojen välillä vallitsee – vaikka se oikeuttaa Krimin itsenäistymisen ja sitä seuranneen Venäjään liittämisen Kosovon ennakkotapauksella, ei se tähän päivään mennessä ole ollut valmis tunnustamaan Kosovon itsenäisyyttä. Tutkielma nojaa retoriikantutkimuksen lähestymistapaan, jossa keskeistä on venäläisen argumentaation kartoittaminen sinänsä, ei välttämien historiallisen tai oikeudellisen pätevyyden arviointi.</p> <p>Tutkielman keskeinen piirre on sen aineistolähtöisyys. Aineistona on keväällä 2014 ja keväällä 2015 julkaistu lehdistö- ja televisiouutisten aineisto. Tarkasteltujen lehtien joukossa oli yhdeksän nimikettä, joista yksi oli oppositiojulkaisu. Lehdistöaineiston kautta pyrittiin selvittämään, miten Krimin kansanäänestystä ja sen jälkeistä liittämistä osaksi Venäjän federaatiota mahdollisesti pohjustettiin ja jälkeinpäin legitimoitiin. Lisäksi tarkasteltiin Krimin liittämisen ensimmäiseen vuosipäivään liittyvää juhlintaa televisiokanavien uutisoinnin kautta.</p> <p>Venäläisessä mediassa esiintynyt argumentaatio noudatti pääsääntöisesti valtiojohdon tulkintaa Krimin tilanteesta. Medialla oli kuitenkin myös itsenäisiä näkemyksiä. Aargumentaatio vetosi monimuotoisesti historian itsenäiseen kulkuun ja toisaalta sen moninaisiin tapahtumiin sekä pyrki etnopolitiikan keinoin osoittamaan Krimin kansan ja maa-alueen yhteyden Venäjään.</p> <p>Aineiston perusteella venäläinen retoriikka käytti hyväkseen kansainvälisen oikeuden harmaita alueita ja pyrki siten haastamaan vallitsevan normihierarkian. Pohjan tälle tarjosivat suvereniteettiperiaatteen tulkinnassa vuosituhaten vaihteessa tapahtunut muutos, jossa ihmisoikeudet ja kansalaisten oikeudet nousivat haastamaan valtioiden absoluuttiseen suvereeniuden ensisijaisuuden. Tutkimuksen tulosten perusteella on selvää, ettei Krimin kriisiin liittyvää retoriikkaa kannata tarkastella johdonmukaisena narratiivina – tarina kansanäänestyksestä ja sen jälkeisestä liittämisestä on tarkoituksellisesti fragmentoitunut taivuttaakseen mahdollisimman moninaisia kotimaisia yleisöjä puolelleen.</p> <p>Tutkielman johtopäätöksenä on, että aseellisen intervention lisäksi Krimin tapausta tulisi tarkastella diskursiivisena interventiona sekä historiakäsitysten että kansainvälisen oikeuden tulkinnan tilaan. Juridisen ennakkotapauksen lisäksi Kosovo-argumentista on muodostunut retorinen ennakkotapaus, jota käytettiin hyväksi myös Georgian sodan aikana vuonna 2008.</p> <p>Ukrainan kriisiin liittyvää argumentaatiota ei voi ymmärtää ilman käsitystä venäläiseen kulttuuriin ja puhetapoihin vakiintuneista konventioista. Tutkielma toimiikin eräänlaisena puolustuspuheenvuorona historian, kielen ja kulttuurintutkimuksen lähestymistavoille venäläistä retoriikkaa tutkittaessa, poliittisen, kansainvälispoliittisen ja oikeudellisen lähestymistavan lisäksi.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Krim Kosovo Ukrainan kriisi Venäjän media retoriikantutkimus suvereniteetti historiapolitiikka			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällys

1 Johdanto.....	4
1.1 Lyhyt katsaus konfliktin taustaan.....	7
1.2 Aiempi tutkimus.....	9
1.3 Tutkimuksen kysymyksenasettelu ja tavoitteet.....	15
1.4 Tutkimustehtävän rajausta ja keskeiset käsitteet.....	17
1.5 Tutkielman rakenne.....	18
2 Venäläinen mediaaika ja tänään	21
2.1 Valtion omistuksesta yksityiseen ja takaisin: venäläisen median suhde valtioon	22
2.2 Venäläisten mediankulutus ja luottamusindikaattorit	27
2.2.1 Median kulutus Venäjällä vuonna 2014.....	27
2.2.2 Venäläiset mediayhteisöt alueittain ja ikäryhmittäin	29
2.2.3 Venäläisten luottamus eri mediatyyppeihin	31
2.3 Mielipidetiedustelut lähdetyyppinä.....	32
3 Tutkimuksen metodologia	35
3.1 Aineiston muodostamisen periaatteet	35
3.1.1 Tutkimuksessa käytetty työkalu: Integrum-portaali	35
3.1.2 Oman aineistokokonaisuuden muodostaminen.....	38
3.1.3 Painetun ja sähköisen aineiston välisestä suhteesta	42
3.2. Aineistohaun toteuttaminen ja ensimmäiset määrälliset tulokset	44
3.3 Aineistokäsittelyn eteneminen ja luennan kolme kierrosta.....	48
3.4 Uutisten puhujat	51
4 Historiallisen argumentaation analyysi	55
4.1. Historian tapahtumat argumentteina	56
4.2 Ylihistorialliset tai historiaan itseensä viittaavat argumentit	62
4.3 Etnopoliittiset ja -kulttuuriset viittaukset argumentteina	67
5 Kansainvälisyydellinen argumentaatio.....	74

5.1 Viimeaikaiset muutokset suvereniteetin käsitteessä	75
5.2 Suvereniteetti media-aineistossa	78
5.2.1 Proseduaalisuuden ylistys: Krimin liittäminen Venäjään	82
5.3 Kansainvälisen oikeuden argumentit kotimaiselle ja ulkomaiselle yleisölle	84
5.3.1 Suosituimmat termit venäläisessä kielenkäytössä.....	85
5.3.2 Itsemääräämisoikeus ja Krimin vertaaminen muihin alueisiin	88
5.4 Laki ja historia: Krimin siirto Ukrainalle ja Ukrainan oma itsenäistyminen	91
5.5 Lopuksi: lännen kaksoisstandardeista ja reaktioista	94
6 Argumentaation jatkuvuudet	97
6.1 Kosovon kriisi ja retoriset ainekset aikalaismomenttien näkökulmasta	97
6.2 Venäläisen retoriikan jatkuvuus suhteessa Neuvostoliittoon.....	105
6.2.1 Kansainväliseen normistoon sosiaalistumisen taktiikka	106
6.2.2 Fasismi, nationalismi, russofobia ja banderalaisuus venäläisessä retoriikassa	108
6.3 Argumentatiivinen jatkuvuus Georgian sodassa vuonna 2008	111
6.3.1 Argumenttien ja retoriikan yhtäläisyydet.....	113
6.3.2 Yhteenveto tapausten vertailusta	116
6.4 Krimin siirtyminen osaksi jatkuvuuden narratiivia.....	118
6.4.1 Vuosi 2015 lehdistöaineiston valossa	120
6.4.2 Vuosipäiväjuhlinta tv-uutisissa	123
7 Johtopäätökset	128
Lähteet	132
Alkuperäislähteet	132
Kirjallisuus	133
Verkojulkaisut.....	137
Muut lähteet:	140

Tämän tutkielman tarkoituksena on tarkastella Venäjän valtiojohtoisen median antamaa kuvaa ja sen käyttämää argumentaatiota Ukrainan kriisissä. Tarkemmin määriteltynä fokus kohdistuu kansainvälisen yhteisön tuomitsemaan Krimin niemimaan liittämiseen osaksi Venäjän Federaatiota ja tapausta puolustavaan retoriikkaan. Tutkimuksen kimmokkeena on toiminut havaittu ristiriita siinä, miten Venäjä suhtautui negatiivisesti Kosovon itsenäistymiseen, mutta toisaalta käytti tuota tapahtumaa myöhemmin osana oman aluevaltauksen perustelevaa retoriikkaa.

Tutkimuksen tavoite ja muoto kytkeytyvät myös kirjoittajan omiin kokemuksiin. Ensimmäiset mielenosoitukset Kiovan Maidanilla alkoivat marraskuussa 2013, jolloin asuin itse Moskovassa. Muistan hämmentyneeni siitä, miten muutoin asenteiltaan liberaalit ja vaihtoehtokanavia seuraavat opettajani suhtautuivat yksiselitteisen kielteisesti tapahtumiin ja Ukrainan haluun integroitua Eurooppaan. Kiinasta Moskovaan muuttanut opiskelijatoverini puolestaan totesi, että oli Venäjällä asuessaan alkanut suhtautua selvästi kriittisemmin länsimaisen median välittämään tietoon. Mitä sellaista venäläisessä informaatioympäristössä oli, joka sai sekä liberaalit venäläiset että maahan tulleet ulkomaalaiset suhtautumaan kielteisesti Ukrainan mahdollisuuteen päättää itsenäisesti omasta ulkopoliittisesta suuntautumisestaan?

Aihevalintaa ja tutkimustehtävän määrittämistä on ohjannut vahvasti paitsi toiveeni ymmärtää edellä kuvattua tilannetta, myös halu hyödyntää venäjän kielen osaamistani lähdeaineiston käsittelyssä. Kommunikaatio ja sen myötä mahdolliset ristiriitatilanteet (myös kansainvälisessä yhteisössä) johtuvat nähdäkseni, ainakin osittain, erilaisista kielellisistä ja kulttuurillisista konventioista ja niiden määrittämästä diskursiivisesta todellisuudesta. Venäläinen retoriikka on suureellisempaa ja ylitseampuvampaa kuin esimerkiksi suomalainen, mutta toisaalta sen vastaanottajat ovat kulttuuriympäristössään tottuneet sen suodattamiseen ja todellisten merkitysten lukemiseen rivien välistä, siinä missä suomalaiset perinteisen käsityksen mukaan tulkitsevat esimerkiksi poliittisia viestejä suoraviivaisemmin ja kirjaimellisemmin. Keskinäistä ymmärrystä vaikeuttaa molemminpuolinen kielitaidottomuus: venäläiset eivät osaa kovin hyvin suomea tai englantia ja suomalaiset melko vähän venäjää. Suorat tekstikäännökset eivät onnistu välittämään kielen kulttuurisidonnaisia piirteitä, vaan ne tulkitaan herkästi omien puhetapojen kontekstissa. Tutkielman tavoite onkin lisätä suomalaisten lukijoiden ymmärrystä niin Venäjän mediasta kuin myös siellä käydyn diskurssin tilasta sekä opastaa venäläisen median lukutapoihin. Laajamittaisempana

tavoitteena on tarjota tietoa ja työkaluja käsitellä venäläistä argumentaatiota sekä lisätä ymmärrystä tuon argumentaation sisäisestä ja ulkoisesta logiikasta, jossa historiaan kiinnittyvillä asioilla on keskeinen merkitys.

Aineistovalintansa kautta käsillä oleva tutkimus haluaa piirtää samalla kuvan venäläisen mediakentän ja siten sananvapauden asteittain etenevästä kaventamisesta ja tiedonvälityksen yksipuolistumisesta: tapaustutkimuksen taustalla käsitellään pitkäaikaisempaa kehityskulkua, jossa keskittyneellä tiedonvälityksellä ja informaatiotilan hallinnalla pyritään kasvamaan sisäpoliittiseen hallintaan ja kollektiivisen tietoisuuden muokkaamiseen. Jo ennen Ukrainan kriisin aktualisoitumista valtiojohto on käynnistänyt lukuisia toimia, joilla pyritään ohjaamaan nykyvenäläisten historiakäsitysten muodostumista ja sulkemaan tietyt aihepiirit historiallisilta uudelleentulkinnoilta. Esimerkkejä tästä ovat uusi valtakunnallisesti käyttöön otettava historiankirja sekä toisen maailmansodan historian vääristelyä vastaan toiminut komissio¹. Historian nostattamalla patriotismilla on keskeinen funktio Venäjän sisäisen yhtenäisyyden lujittamisessa, ja tuota patriotismia uhkaamaan on aktivoitu keskustelu ulkoisten vihollisten lisäksi myös venäläisen yhteiskunnan sisälle soluttautuneista vihollisista. The Moscow Timesin arvion mukaan Ukrainan kriisin seurauksena koventunut sisäinen ilmapiiri ja varsinkin television kautta välitetty propaganda vaikuttivat mielipideilmaston kautta suotuisasti niihin tekijöihin, jotka lopulta johtivat oppositiopoliitikko Boris Nemtsovin murhaan.²

Krimin kriisistä ja Ukrainan konfliktista on kirjoitettu valtava määrä uutisia sekä enemmän tai vähemmän onnistuneita analyysejä eri puolilla maailmaa. Tämän työn tavoitteena on tuoda kentälle systemaattinen ja tieteellisesti todennettavissa oleva näkemys Venäjän osuudesta argumentaatiossa. Osoittamalla historian muokkautuvuuden ja ne lukuisat toimijat, jotka ottavat kantaa historian tulkintoihin muun muassa asemansa turvin, pyritään avaamaan lukijan silmiä samanlaiselle toiminnalle myös muualla maailmassa ja toisaalta tilanteissa, joissa historian kulusta

¹ Komissija po protivodejstvu popytkam falsifikatsii istorii v ushtsherb interesam Rossii

² "Red Carnations and Mourning at Funeral of Murdered Kremlin Critic Nemtsov".

<http://www.themoscowtimes.com/article/516861.html> Haettu ja julkaistu 3.3.2015, Venäjän televisiota kritisoiva kommentti editoitu myöhemmin pois. Alkuperäinen muotoilu saatavilla uutistoimisto Reutersin verkkosivuilta: "Mourners pay respects to murdered Kremlin critic Nemtsov". Julkaistu 3.3.2015. Haettu 3.4.2016. <http://www.reuters.com/article/2015/03/03/russia-nemtsov-idUSL5N0W50ZR20150303>

kamppailevat näkemykset eivät ole yhtä avoimesti politisoituneita kuin konfliktitilanteissa.

Toivon, että lopputulos auttaisi osaltaan ymmärtämään sitä viestinnällistä todellisuutta, jossa tavalliset venäläiset Ukrainan kriisin suhteen elävät ja siten auttaisi hahmottamaan syitä sille etäisyydelle, joka heidän ja ”länsimaiden” kansalaisten välillä asiassa vallitsee. Syyt kumpuavat myös syvemmältä venäläisestä identiteetistä, kulttuurista ja historiasta. Tutkielma pyrkii siten valottamaan ajankohtaista ja tulevaisuuden historian tutkimukselle takuuvarmasti tärkeää aihetta esittäen tulkinnan nykyhetken historian tutkijan näkökulmasta ja toimii siten myös eräänlaisena tulevaisuuden aikaistekstinä kriisin tulkinnasta.

1.1 Lyhyt katsaus konfliktin taustaan

Ukrainan nykyinen konflikti sai nopeasti ympärilleen kansainvälispoliittisen kehyksen, niin käytännössä kuin retoriikankin tasolla. Jarkko Kangas, Markus Ojala ja Mervi Pantti ovat tarkastelleet suomalaisten televisiouutisten rakentamaa kuvaa konfliktista ja totesivat, että MTV:n televisiouutisten kuvavirta rakensi tilanteesta kylmälle sodalle tyypillistä itä-länsi-asetelmaa, jossa vastakkain ovat Venäjä ja Yhdysvallat. Ylen uutisointi sen sijaan antoi Ukrainalle aktiivisemmän roolin.³

Vaikka kriisi laajentui nopeasti kansainvälispoliittiseksi sekä neuvotteluformaateissa että esimerkiksi Euroopan unionin ja Yhdysvaltojen aloittaman sanktiopolitiikan myötä, on syytä muistaa, että konfliktin mahdollistajana ja taustalla ovat vuosikausia jatkuneet sisäpoliittiset jännitteet ja kiistat sekä muun muassa eliitin valtataistelu. Ulkopoliittiseen suuntaukseen liittyvien erimielisyyksien ohella tyytymättömyyttä ovat aiheuttaneet laaja korruptio, talouden ongelmat sekä poliittisen järjestelmän sääntöjen muokkaaminen aina kulloiseenkin tilanteeseen sopivaksi vallassa olevien omien etujen mukaisesti⁴. Tutkijat ovat kiinnittäneet huomiota kriisin ulkoisen aspektin lisäksi epäonnistumiseen maan politiikan ja talouden modernisaatiossa⁵. Pitkään jatkuneet ja toistuvat poliittiset

³ Kangas, Jarkko – Ojala, Markus – Pantti, Mervi (2015): Lännessä olemme, itään katsomme. Ukrainan kriisin kehykset ja Venäjän esitykset suomalaisissa mediakuvissa. *Media & viestintä* 38: 4, 187–209.

⁴ Remy, Johannes (2015): *Ukrainan historia*. Gaudeamus Helsinki University Press, Helsinki. 247, 250, 257.

⁵ Amaro Días, Vanda: Domestic and external dimensions of the Ukrainian crisis (2015). *Relações internacionais* 45 (Mar 2015), 45-55. Ks. myös: Stykow, Petra: Domestic Origins of the Ukrainian Crisis. The overwhelming challenge of simultaneous democratisation and state-building. *Osteuropa*, Volume: 64, Issue: 5-6, Pages: 41-60, 2014.

jännitteet ovat olleet omiaan paitsi kylvämään yhteiskunnan sisäisiä jännitteitä, myös potentiaalisesti hyödynnettävissä ulkopuolelta, kuten Krimin suhteen tapahtui.

Vuodesta 2008 lähtien valmistellun Ukrainan ja Euroopan unionin välisen assosiaatiosopimuksen allekirjoittamatta jättäminen, jota edelsivät Venäjän kesän ja syksyn aikana harjoittamat painostustoimet Ukrainaa kohtaan, sai marraskuussa 2013 aikaan ensimmäisen protestien aallon. Protestit levisivät myös Kiovan ulkopuolelle ja puhkesivat entistä voimallisempina hallituksen yritettyä hajottaa ne väkivalloin 30. marraskuuta, mikä johti useiden mielenosoittajien loukkaantumiseen. Presidentti Janukovitšia tukenut koalitio päätyi paniikkiratkaisuna säätämään tammikuussa 2014 joukon kansalaisten perustuslaillisia oikeuksia kaventavia lakeja, mikä ei auttanut protestien liennyttämisessä – molemmilla puolin tartuttiin oikeisiin aseisiin. Protestit päättyivät lopulta mielenosoittajien hyväksi, kun oppositio ja presidentti sopivat 21. helmikuuta uusien vaalien järjestämisestä sekä paluusta vuoden 2004 perustuslakiin. Jo samana päivänä Janukovitš pakeni maasta ja oppositio otti vallan. Parlamentti erotti presidentin seuraavana päivänä, vaikka toimi ei perustuslain mukaan kuulunut sen valtuuksiin.⁶

Krimillä irrottautumiseen lopulta johtaneet tapahtumat alkoivat 27. helmikuuta, kun parlamenttirakennus vallattiin ja niemimaan johto vaihdettiin tunnuksettomien asejoukkojen valvoessa äänestystä. Uudeksi pääministeriksi valittiin venäläismielinen Sergei Aksjonov ja kansanäänestys alueen tulevaisuudesta määrättiin pidettäväksi 16. maaliskuuta. Arviot siitä, oliko parlamentti näiden toimien aikana päätösvaltainen, vaihtelevat. Äänestyksen virallinen tulos ilmoitti yli 80 prosentin käyttäneen äänioikeuttaan ja heistä 97 prosentin kannattaneen Krimin liittymistä Venäjään.⁷ Krimin ja Venäjän välinen, liittymisen vahvistanut valtiosopimus allekirjoitettiin 18. maaliskuuta. Tilanne Krimillä oli sinetöity, mutta epävakaudet Itä-Ukrainassa olivat vasta alkamassa. Hallintorakennusten valtaaminen Ukrainan itäosissa alkoi muutamaa viikkoa myöhemmin ja huhtikuun aikana alueelle julistettiin sekä Donetskinkin että Luhanskin itsenäiset kansantasavallat⁸. Kirjoitushetkellä Itä-Ukrainan konflikti on

⁶ Remy, 260-265.

⁷ Remy, 266-267.

⁸ Remy, 270.

eskaloitunut laajaksi aseelliseksi yhteenotoksi, jonka välitöntä ratkaisua ei ole näköpiirissä.⁹

1.2 Aiempi tutkimus

Aiemman tutkimuksen kartoittamisessa jäljitettiin Kosovon itsemääräämisoikeuteen sekä venäläisen median tutkimukseen liittyviä kontribuutioita. Lisäksi tarkasteltiin median käyttöä konfliktitilanteissa sekä yleistä retoriikantutkimusta. Tarkastelu palveli sekä kysymyksenasettelun että metodologisen lähestymistavan kehittelyä.

Historian esittämistä mediassa ja median roolia historiakäsitysten luomisessa Suomessa on tutkinut muun muassa Olli Seuri. Seurin tutkimus yhdistää lehdistöaineiston määrällistä ja laadullista tarkastelua sekä tarkastelee muun muassa vuosipäiviin liittyvää journalismia.¹⁰ Historiallisten narratiivien rakentamista venäläisessä mediassa tarkastellaan puolestaan Stephen Hutchingsin ja Vera Tolzin toimittamassa teoksessa kansallisen yhtenäisyyden päivään keskittyvässä tapaustutkimuksessa.¹¹

Tutkittava aihepiiri – tai ainakin tämä tapaustutkimus – on uusi, ja vaikuttaa siltä, että akateemisia artikkeleita enemmän Venäjän retoriikkaa on pohdittu uutisartikkeleissa, blogimerkinnöissä ja kansainvälisen oikeuden alalla. Tyypillistä on niin ikään poliittisen johdon retoriikan kommentoiminen, mutta systemaattinen median tarkastelu on ollut vähäisempää. Median tuottamaa Ukrainan kriisin retoriikkaa on kuitenkin ehditty tarkastella jo jonkin verran sekä Suomen että Venäjän suhteen. Esimerkiksi Jukka Jouhkin artikkeli selvittää länsimaisuuden idean määrittelyä ja uusintamista Suomessa Ukrainan kriisistä kertovan uutisoinnin kautta.¹² Venäläisen median rakentamia narratiiveja – erotuksena johtajakeskeisen viestinnän tutkimukseen – on puolestaan tutkittu Stephen Hutchingsin ja Joanna Szoztekin artikkelissa, jossa Ukrainan kriisiin liittyviä narratiiveja on jäljitetty televisiouutisten kautta. Samalla niiden todetaan olevan samankaltaisia lehdistön ja uutistoimistojen tuottamien narratiivien kanssa.¹³

⁹ Käsillä oleva tutkielma keskittyy Krimin tilanteesta käydyn keskustelun analysointiin, Itä-Ukrainan tilanteesta laajemmin ks. esim. edellä viitattu Remy, 270–280.

¹⁰ Seuri, Olli (2014): Historian jokapäiväinen virta sanomalehdessä. *Media & viestintä* 37:3, 22–37.

¹¹ Hutchings, Stephen & Tolz, Vera (toim.) (2015): *Nation, Ethnicity and Race on Russian Television. Mediating post-Soviet difference*. Routledge, London and New York. Luku 4: Re-inventing Russia in television news commemorations of the "Day of National Unity". *Mediation as fracture*. 73–96.

¹² Jouhki, Jukka (2015): Venäjä, Ukraina ja sumea länsi: Banaali oksidentalismi *Helsingin Sanomissa*. *Media & viestintä* 38:4, 165–186.

¹³ Hutchings, Stephen & Szoztek, Joanna (2015): Dominant Narratives in Russian Political and Media Discourse during the Ukraine Crisis. Teoksessa Skwa, Richard & Pikulicka-Wilczewska, Agnieszka

Hutchingsin ja Szoztekin artikkelissa tarkasteltava aikajänne on omaa tutkimustani pidempi, mutta lasken oman tutkimukseni vahvuudeksi Hutchingsiin ja Szoztekiin verrattuna syvemmän ja systemaattisemman tarkastelun sekä laajemman aineiston.

Median käyttöä ja ohjailua konfliktitilanteissa on tutkittu paljon, erityisesti propagandantutkimuksessa sekä näkökulmasta, jossa etnisen toiseuttamisen avulla luodaan viholliskuvia. Vaikka oma tutkimukseni ei keskity propagandan keinojen välittömään tunnistamiseen, on kuitenkin syytä mainita Robert Jackallin toimittama teos ”Propaganda”, jonka sisältämät artikkelit käsittelevät valtion ja propagandan suhdetta, propagandan tunnistamisen keinoja, niin sanottua massayhteiskuntaa sekä vakuuttamisen ja suostuttelun keinoja modernissa yhteiskunnassa – tilanteita, jotka ulottuvat mainostamisesta byrokraattisiin raportteihin.¹⁴ Retorista vallankäyttöä tarkastellaan myös Sakari Hännisen artikkelissa, joka käsittelee retorista ehdollistamista ja depolitisointia EVAn raportissa vuonna 1995.¹⁵

Tärkeänä aineistonkäsittelyn ohjenuorana, vaikkakaan en suoranaisena metodologisena kehikkona, olen käyttänyt Kari Palosen ja Riikka Summan toimittamaa ”Pelkkää retoriikkaa” -teosta artikkeleineen.¹⁶ Kuten Summa omassa artikkelissaan mainitsee, retoriikan tutkimus ei välttämättä tarjoa suoraan sovellettavaa analyttistä kehikkoa, vaan anti on analyttistä useammin näkemyksellinen.¹⁷ Itselleni artikkelien lukeminen toimi herättelijänä ja herkkyytenä aineiston lukemisen tapaan. Muista artikkeleista haluan vielä erityisesti mainita Kari Palosen artikkelin Quentin Skinnerin retorisesta ja käsitehistoriallisesta ajattelusta¹⁸ sekä Riikka Kuusiston artikkelin läntisten suurvaltajohtajien retoriikasta Bosnian sodan yhteydessä. Artikkelissaan Kuusisto jäljittää puheista ja lausunnoista havaittavia keskeisiä teesejä ja argumentatiivisia taktiikoita muun muassa Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan uuteen

(toim.) (2015): *Ukraine and Russia: People, Politics, Propaganda and Perspectives*. 183-196. E-International Relations Publishing, Bristol.

¹⁴ Jackall, Robert (toim.) (1995): *Propaganda*. MacMillan Press Ltd, Houndmills, Basingstoke, Hampshire and London.

¹⁵ Hänninen, Sakari (1998): Puhe on hyvinvoinnista – ja ehdollistamisen retoriikasta. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.) (1998): *Pelkkää retoriikkaa*. 2. painos. Vastapaino, Tampere, 161-174.

¹⁶ Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.) (1998): *Pelkkää retoriikkaa*. 2. painos. Vastapaino, Tampere.

¹⁷ Summa, Hilikka (1998): Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan. Teoksessa Palonen, Kari ja Summa, Hilikka (toim.) (1998): *Pelkkää retoriikkaa*. 2. painos. Vastapaino, Tampere. 51-83.

¹⁸ Palonen, Kari (1998): Retorinen käänne poliittisen ajattelun tutkimuksessa. Quentin Skinner, retoriikka ja käsitehistoria. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.) (1998): *Pelkkää retoriikkaa*. 2. painos. Vastapaino, Tampere. 137-159.

retoriikantutkimukseen pohjautuen.¹⁹ Toinen sekä sisällölliseltä aihepiiriltään että lähestymistavaltaan lähelle tullut teos on Jugoslavian sodan aikaista mediadiskurssia ja toiseuden representaatioita käsittelevä Pål Kolstøn toimittama kokoomateos.²⁰ Omalta kannaltani keskeisimpänä pidän artikkelia, joka käsittelee taistelua sodan symbolisesta hegemoniasta anglo-amerikkalaisen lehdistöaineiston kautta. Tuon artikkelin antaman mallin mukaisesti olen itsekin pyrkinyt kaivamaan uutisartikkeleista keskeisiä ja piilotettuja viestejä sekä tunnistamaan erilaisia tehokeinoja.²¹

Kosovoön liittyvää kirjallisuutta kartoitettaessa osoittautui, että itsenäistymisen problemaattisuus tai sen aiheuttama kiistanalainen tilanne kansainvälisessä normihierarkiassa ei ole uusi tai ainoastaan Venäjän johdon Ukrainan konfliktia varten aktivoima aihealue: tutkijat ovat keskustelleet Kosovon itsenäistymisen seurauksista itsemääräämisoikeuden periaatteelle jo hyvissä ajoin ennen nykyistä tapausta. Europe-Asia Studies julkaisi kesäkuussa 2013 kokonaisen erikoisnumeron, joka käsitteli itsemääräämisoikeutta Kosovon jälkeen²². Erikoisnumerossa Tetyana Malyarenko ja David J. Galbreath pohtivat sitä, voisiko Kosovon kaltainen konflikti toistua Krimillä. Tutkijat tulivat lopputulokseen, jonka mukaan Kosovo ja Krim eroavat merkittävästi toisistaan, sillä Krimillä esiintyvät ajoittaiset sosiaaliset jännitteet nousevat ennemminkin valtion heikkouteen liittyvistä ongelmista kuin etnisestä tai sosiaalisesta epätasa-arvosta. Separatististen liikkeiden aktivoituminen ja sen jälkeinen aseellinen konflikti nähdään mahdollisina, mutta ei väistämättöminä.²³ Katarína Lezová etsii ”Kosovon ennakkotapauksesta”, joka Krimin konfliktin perusteluissa on noussut keskeiseksi käsitteeksi, syitä Slovakian kannalle olla tunnustamatta Kosovoa ja jäljittää syyn Slovakian sisäisen unkarilaisvähemmistön kasvaneisiin autonomiavaatimuksiin.²⁴ Oman tutkielmani kannalta tärkeä on havainto siitä, että Kosovon ennakkotapausta on

¹⁹ Kuusisto, Riikka (1998): Sodan retoriikasta. Persianlahden ja Bosnian konfliktit läntisten suurvaltajohtajien lausunnoissa. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilka (toim.) (1998): *Pelkkää retoriikkaa*. 2. painos. Vastapaino, Tampere. 267-291.

²⁰ Kolstø, Pål (toim) (2009): *Media Discourse and the Yugoslav Conflicts. Representations of Self and Other*. Ashgate Publishing Limited, Surrey.

²¹ Bakić, Jovo & Pudar, Gazila (2009): *The Yugoslav Succession Wars and the War for Symbolic Hegemony*. Teoksessa Kolstø, Pål (toim) (2009): *Media Discourse and the Yugoslav Conflicts. Representations of Self and Other*. Ashgate Publishing Limited, Surrey. 105-127.

²² Special Issue: Self-Determination After Kosovo. *Europe-Asia Studies*, 65:5, 2013.

²³ Malyarenko, Tetyana & Galbreath, David J. (2013): *Crimea: Competing Self-Determination Movements and the Politics at the Centre*. *Europe-Asia Studies*, 65:5, 912-928.

²⁴ Lezová, Katarína (2013): *The Notion of Kosovo as a Precedent and the Impact of the Hungarian Minority Issue on Slovakia's Policy towards Kosovo's Independence*, *Europe-Asia Studies*, 65:5, 965-991.

käytetty poliittisessa diskurssissa ja kaupankäynnissä (eli ei-legaalisessa mielessä) hyväksi myös muualla, kuten Bosniassa ja Makedoniassa²⁵.

Venäjällä Kosovon kautta luotavan retorisen jatkumon kannalta näen erityisen tärkeinä Kosovon ja Georgian konflikteissa käytetyn retoriikan vertailua käsittelevät Gearóid Ó Tuathailin (Gerard Toal)²⁶, Christian Axboe Nielsenin²⁷ sekä Lauri Hannikaisen ja Annina Kärkkäisen artikkelit²⁸. Erna Burai puolestaan laajentaa Georgian sotaa koskevan retorisen imitaation perspektiivin koskettamaan myös Krimin tapausta²⁹. Venäjän erilaista suhtautumista Kosovoon ja Krimiin on vertaillut esimerkiksi Vladimir Baranovsky.³⁰ Näihin artikkeleihin palataan tutkielmassa myöhemmin.

Aiemman tutkimuksen suhteen olisi väärin jättää mainitsematta kaksi omaa uteliaisuuttani edesauttanutta valtiotieteellisen tiedekunnan opinnäytetyötä. Toinen näistä on historiaperspektiiviä, suvereniteettiperiaatteen arviointia sekä kansainvälisissä suhteissa vallitsevaa suurvaltakilpailua yhdistelevä Aino Rentolan valtio-opin pro gradu -työ vuodelta 2001.³¹ Tutkielma tarttuu kansainvälisissä suhteissa kenties kuriositeetiksi jääneeseen Clintonin doktriiniin, jolla oikeutettiin Kosovoon tehty humanitaarinen interventio, ja vertaa sitä Prahan kevään jälkeen 1968 vakiintuneeseen Brežnevin doktriiniin. Kyse on kahden eri puolilla olevan suurvallan tavasta käyttää suvereniteetin periaatetta oikeutuksina toimilleen ja niiden pohjalta muotoutuneille ulkopoliittisille doktriineilleen. Toinen on Vesa Salmisen diplomatian historiapolitiikkaa käsitellyt työ, joka on kartoittanut YK:n turvallisuusneuvostossa esitettyä historia-argumentaatiota nimenomaan Kosovon kysymyksessä. Tutkielman kokonaisuuden ohella

²⁵ Stroschein, Sherrill (2013): Discourse in Bosnia and Macedonia on the Independence of Kosovo: When and What is a Precedent? *Europe-Asia Studies*, 65:5, 874-888.

²⁶ Tuathail, Gearóid Ó (2008): Russia's Kosovo: A Critical Geopolitics of the August 2008 War over South Ossetia, *Eurasian Geography and Economics*, 49:6, 670-705.

²⁷ Axboe Nielsen, Christian (2009): The Kosovo precedent and the rhetorical deployment of former Yugoslav analogies in the cases of Abkhazia and South Ossetia, *Southeast European and Black Sea Studies*, 9:1-2, 171-189.

²⁸ Hannikainen, Lauri & Kärkkäinen, Annina (2009): Etelä-Ossetian elokuun 2008 sota kansainvälisen oikeuden näkökulmasta: Oliko Venäjällä oikeus reagoida asevoimin? *Kosmopolis*, 39:3, 7-27.

²⁹ Burai, Erna (2016): Parody as Norm Contestation: Russian Normative Justifications in Georgia and Ukraine and Their Implications for Global Norms, *Global Society*, 30:1, 67-77.

³⁰ Baranovsky, Vladimir (2015): From Kosovo to Crimea, *The International Spectator*, 50:4, 275-281.

³¹ Rentola, Aino (2001): The Changing Sovereignty. A Comparison Between the Brezhnev and Clinton Doctrines and the Way They Reflect the Change in the Use and Understanding of the Concept. Valtio-opin pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto (Helsingin yliopiston kirjasto).

mielenkiintoinen havainto oli, että Venäjän historiapolitiittinen argumentaatio oli tilanteessa lähes olematonta.³²

Tutkielma asemoituu näin ollen useamman tutkimuskentän leikkauspisteeseen: ollessaan paitsi historiapolitiikan ja retoriikan tutkimusta, sen substanssikonteksti on osallistua Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen sekä kansainvälisen politiikan tutkimuksen piirissä käytävään ajankohtaiseen keskusteluun. Vieläkin tarkemmin fokuksituna se asettuu osaksi mm. venäläisestä mediasta ja lehdistönvapaudesta tehtyä tutkimusta. Venäläisen lehdistön pitempiaikaisia kehityskulkuja taustoitetaan jatkossa Aleksanteri-instituutin tutkija Jukka Pietiläisen julkaisuilla. Venäjän nykyisen, nopeasti muuttuvan mediakentän hahmottamisessa nojataan Moskovan valtionyliopiston viestinnän professori Elena Vartanovan julkaisuihin. Vartanova on keskittynyt laajemminkin venäläisen mediakentän ja informaationvälityksen murrokseen.³³

Venäläinen tutkimus aiheesta vaikuttaa keskittyvän lähinnä kiistan kansainvälisoikeudelliseen aspektiin ja on sen ohella tuottanut myös joukon Venäjän johdon historianäkemyksiä puoltavia artikkeleita.³⁴ Susanna Haskin artikkelin tavoin myös tämän tutkimuksen ensimmäisenä tehtävänä on kuitenkin pyrkiä kartoittamaan ja tutkimaan Venäjän retoriikkaa ja argumenttien käyttöä, ei niiden oikeellisuutta sinänsä.³⁵ Kyseisestä lähestymistavasta huolimatta on paikallaan eksplikoida, että tutkielman kirjoittajan oman position mukaan Krimin liittäminen Venäjän Federaatioon rikkoo kansainvälistä oikeutta eikä ole oikeutettavissa nykyisillä ihmisoikeusargumenteilla saati tilanteen ”historialliseen korjaamiseen” liittyvillä argumenteilla. Niemimaan etnisen komposition ja kollektiivisen muistin huomioiden (ks. mm. Rimpiläinen, 2014³⁶) on kuitenkin syytä olettaa, että osa tuesta Venäjän valtiojohdon hankkeelle on ollut aitoa. Tutkielmassaan Rimpiläinen päätyi itse keräämänsä etnografisen aineiston pohjalta johtopäätöksiin, joiden mukaan

³² Salminen, Vesa (2010): *Diplomatian historiapolitiikka: Historia-argumenttien käyttö Kosovon kysymyksessä 1998-2010. Poliittisen historian pro gradu -tutkielma*. Helsingin yliopisto (Helsingin yliopiston kirjasto).

³³ Ks. mm. Vartanova, Elena (2015): *Russia: post-Soviet, post-modern and post-empire media*. Teoksessa Nordenstreng, Kaarle & Thussu, Daya Kishan (toim.) (2015): *Mapping BRICS Media*, Routledge, New York. 125-144.

³⁴ Ks. esim. *Russian Politics and Law*, vol. 53, no. 1 ja 2 kokonaisuudessaan.

³⁵ Susanna Hast (2010): *Kuka ketäkin piirittää: etupiirin Geneologia*. Teoksessa Viljanen, Aitamurto, Lassila & Salmi (toim.) (2010): *Suuri ja mahtava metodologia?* Edita Publishing Oy, Helsinki. 260-280

³⁶ Rimpiläinen, Emma (2014): *Suuren voiton perilliset. Muistin politiikka ja patriotismi poliittisten nuorisojärjestöjen toiminnassa Krimillä. Sosiaali- ja kulttuuriantropologian pro gradu -tutkielma*. Helsingin yliopisto (Helsingin yliopiston kirjasto).

Neuvostoliitto ja Venäjä elävät nuorten patrioottisten järjestöjen kollektiivisessa muistissa vahvoina, mutta oma-aloitteinen irtautumispotentiaali olisi kuitenkin ollut pieni.

Kuten Martti Koskenniemi pohti käsitellessään Ulkopoliittika-lehdessä Naton Kosovossa aloittamia pommituksia tuoreeltaan, on vastaavien tilanteiden arviointi juristeillekin haastavaa: ”onko pommitusten juridinen hyväksyminen tai tuomitseminen vain omien arvostusten pukemista näennäisesti neutraaliin ammatilliseen kieleen?” Koskenniemen mukaan juridiikalle on nimittäin ”tyypillistä, että kaikki osapuolet saavat tavalla tai toisella oman kantansa oikeusnormien alaisuuteen”. Lisäksi Koskenniemi huomauttaa, että ”myös kansainvälisessä elämässä uusi oikeustila syntyy usein lainvastaisen toiminnan kautta”. Hän myös ennakoi, että tapauksen ainutkertaisesta luonteesta huolimatta poikkeuksetkin muodostavat aina ennakkotapauksen, ja ”seuraavassa aseellisessa konfliktissa hyökkääjä tulee perustelemaan toimensa Kosovoon vedoten”.³⁷

Koska Ukrainan konflikti on kirjoitushetkellä edelleen käynnissä, herättää se monissa kirjoittajissa selvästi myös henkilökohtaisia tuntemuksia, ja siksi on tärkeää olla jatkuvasti valppaana lähdekirjallisuutta lukiessaan. Yleisesti ottaen konfliktitilanteissa mikään osapuoli harvoin selviää puhtain paperein, joten myös Ukrainan toimia tilanteessa on syytä arvioida kriittisesti sen sijaan, että ne otettaisiin annettuina (ks. mm. Amnesty Internationalin ja ETYJin raportit Itä-Ukrainan ihmisoikeustilanteesta). On niin ikään syytä huomioida, että Venäjä ei ole ainoa retoriikkaa ja vanhojen historiallisten positioiden ja vastakkainasettelujen uusintamista edistävä taho³⁸. Länsimaisen tutkimuksen valtavirrasta poikkeavana tutkimuksena mainittakoon Oliver Boyd-Barrettin artikkeli, joka tutkii Ukrainan kriisin esittämistä länsimaisessa mediassa. Artikkelin pyrkii voimakkaasti edistämään näkökulmaa, jonka mukaan propagandaa harjoittava taho on nimenomaan länsi, ei Venäjä.³⁹

³⁷ Koskenniemi, Martti (1999): Kosovon pommitukset ja kansainvälinen oikeus: Laittomia mutta oikein? Ulkopoliittika, vol. 36, Kosovo-erikoisnumero. 93-98.

³⁸ Koskenniemi, Heikki (2010): We Are All Georgians: The Neoconservative Narrative on the Russia-Georgia War. Valtio-opin pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto (Helsingin yliopiston kirjasto).

³⁹ Boyd-Barrett, Oliver (2015): Ukraine, Mainstream Media and Conflict Propaganda, Journalism Studies. Published online: 29 Oct 2015. Haettu 30.3.2016 (pdf tekijän omassa hallussa). Saatavilla myös: <http://dx.doi.org/10.1080/1461670X.2015.1099461>

1.3 Tutkimuksen kysymyksenasettelu ja tavoitteet

Tutkielmalla halutaan osoittaa historian tutkimuksen perustavanlaatuinen rooli sekä välttämättömyys nykypäivän tulkitsemisessa ja taustoittajana. Ilman käsitystä Venäjän ja entisen Neuvostoliiton historiasta, suhteista Ukrainaan ja suhtautumisesta aiempiin kansainvälispoliittisiin tapahtumiin ei voida ymmärtää Venäjän nykyistä retoriikkaa ja toimintaa kriisissä. Toisaalta ymmärtämättä Venäjän median ja valtiojohtoon välistä dynamiikkaa ei voida ottaa kantaa laajempaan yhteiskunnalliseen missioon, mielialaan tai mentaliteettien muodostumiseen. Lisäksi varsinkin ulkopoliittikkaan liittyvissä aiheissa uutistoimituksilla sekä kolumnisteilla on paljon valtaa ensimmäisten käsitysten muodostumiseen, sillä tapahtumat sijaitsevat kaukana lukijasta, jolloin tämä on lähes poikkeuksetta toisen käden tiedon varassa.⁴⁰

Vaikka tutkimuksen kohteena on nykyhetki, jossa myös tutkimuksen aineisto muodostuu, on tutkimuksen pohja ja lähestymistapa vahvasti poliittisen historian ja sen tutkimusperiaatteiden ja -menetelmien läpäisemä.

Venäjän retoriikassa esiintyvien historiallisten argumenttien seuraaminen ja koostaminen on itsessään mielenkiintoinen historiapolitiittinen näytös, mutta niiden pelkkä listaaminen ei välttämättä ole akateemisena tehtävänä kovin mielekäs tai mielenkiintoinen saati kunnianhimoinen. Siksi joukosta on valikoitu keskittyminen yhteen historiapolitiittiseen argumenttiin, joka kiteyttää itseensä monia ulottuvuuksia Venäjän kokonaisargumentaatiosta kriisissä, nimittäin Kosovoon: Kosovo-argumentti on yhtä aikaa sekä historiallis-kulttuurinen (suora viittaus edeltävään historialliseen tapahtumaan, kansojen kulttuurinen historia ja alkuperä), laillinen tai oikeustieteellinen (sisältäen suvereniteettiperiaatteen, ihmisoikeuskysymykset, intervention, kansojen itsemääräämisoikeuden) että moraalinen (miksi lännellä on oikeus tehdä jotain, mitä Venäjältä ei hyväksytä). Toisaalta se on yhtä aikaa vanhaa itä-länsi -jakoa ja siten kylmän sodan suurvalta-asetelmia uusintava (arvojärjestelmät, suurvaltakamppailu, moninapaisuus). Mihin kaikkeen Kosovo-argumentti venäläisessä mediaretoriikassa taipuu? Miten nyky-Venäjällä otetaan kantaa Kosovon tapaukseen ja miten se rinnastetaan Krimin? Onko Kosovo-argumentin ensisijainen funktio historiallis-

⁴⁰ Bakić, Jovo & Pudar, Gazila (2009): The Yugoslav Succession Wars and the War for Symbolic Hegemony. Teoksessa Kolstø, Pål (toim) (2009): Media Discourse and the Yugoslav Conflicts. Representations of Self and Other. Ashgate Publishing Limited, Surrey. 105-127. Tieto sivulta 109.

kulttuurinen (kansakuntien erityisyys ja oikeus määrittää oma historiansa ja tulevaisuutensa), legaalinen (kansainvälisen oikeuden ennakkotapauksena toimiminen) vai moraalinen (lännen kaksoisstandardeihin vetoaminen ja siten läntisen arvomaailman kyseenalaistaminen)?

Samalla kun kriisin käynnistämällä ja ylläpitämällä on päivänpoliittisia ja Venäjän kansainväliseen asemaan liittyviä tavoitteita, pyritään tavallisten kansalaisten historiakäsityksiä aktiivisesti muokkaamaan. Tässä myös media käyttää valtaa valitessaan tiedon esittäjiä. Tutkielman tavoitteena on siten myös jäljittää niitä toimijoita, joilla on oikeus tai auktoriteetti historiallisen tiedon ja ”totuuksien” muotoilemiseen ja levittämiseen julkiseen tilaan ja mitkä ovat ne resurssit ja viittaukset, joiden avulla näin tehdään. Tutkimuksen lähtökohtana on tarkastella tämänkaltaista retoriikkaa, kun kohteena on nimenomaan kotimainen eli venäläinen yleisö.

Hypoteesina on, että Krimin kriisin retorinen ydin on vahvasti historiapolitiittinen – kyseessä on asiointi ja historiallinen käsitys, joka otetaan annettuna ja jonka pohjalta pyritään luomaan erilaisia argumentteja oman näkemyksen puolustamiseksi: oma mielipide on kenties päätetty valmiiksi ja sen tueksi etsitään ja esitetään historiallisesti valikoituja faktoja ja muuta oikeutusta. Näin ollen ensisijainen argumentaation taso olisi historiallinen oikeuttaminen ja myytit, joiden rinnalle tuodaan nyt tarpeen vaatiessa myös oikeudellinen argumenttirespertuaari. Tutkimuskirjallisuuden mukaan⁴¹ Georgian ja Etelä-Ossetian tapauksessa vasta konfliktitilanne nosti esiin tarpeen rakentaa tarinoita etnisyydestä ja vedota historian argumentteihin – samalla tavalla myös Krimin tapauksessa voidaan katsoa Maidanin tapahtumien aktualisoineen latenttina uinuneen territoriaalisen kysymyksen, ei suinkaan luoneen sitä. Toisaalta on huomioitava, että samoin kuin Georgian ja Etelä-Ossetian tapauksessa, ei Krimin tapauksessa lopulta liene kyse Ukrainan ja Krimin välille asettuvasta toiseudesta, vaan ennen kaikkea Ukrainan ja Venäjän. Kumpi on siis ensisijaista: maa-alueeseen vai kansaan liittyvä argumentaatio?

Kosovon suhteen pyritään selvittämään, nähdäänkö siihen liittyvät toimet ja siten Krimin tilanteen oikeuttavat perustelut nyt eri valossa, eli vaikuttavatko nuo toimet

⁴¹ Soulemainov Soulemainov, Emil (2011): ”Ethno-political conflicts in the Caucasus.” Luentokurssi, kevätlukukausi 2011, Kaarlen yliopisto, Praha.

muuttuneen hyväksyttäväksi, vai pyritäänkö niillä ainoastaan osoittamaan länsimaiden kaksinaismoralismi sekä kansainvälisen oikeuden aukot.

1.4 Tutkimustehtävän rajausta ja keskeiset käsitteet

Tutkielman tärkeimmät rajaukset koskettavat tutkittavaa ajanjaksoa sekä aineistoa. Lähtökohtaisesti tutkittava ajanjakso käsittää kahden kuukauden jakson keväältä 2014, jolloin Krimin kansanäänestys ja liittäminen de facto osaksi Venäjän Federaatiota tapahtuivat. Lisäksi kootaan vertailuaineisto samalta ajanjaksolta vuonna 2015 sekä otetaan mukaan television esittämä Krimin liittämisen vuosipäivään liittyvä retoriikka keväältä 2015. Tällöin ajatuksena on paitsi vertailla kevään 2014 ja 2015 kieltä keskenään venäläisessä mediassa, myös tavoittaa tietyn historiallisen tilanteen tai asiointilan vakiinnuttamiseen käytettävää kieltä sekä samalla selvittää, muodostuuko vuosipäivän vietosta niin sanottu tirkistysaukko Krimin ja Venäjän historiaan pidemmälläkin aikavälillä. Ovatko kevään 2014 tulevaisuudenodotukset toteutuneet?

Lähestymistapa aiheeseen on aineistolähtöinen – tällä tarkoitetaan sitä, että puhujiksi ei automaattisesti oleteta tai tarkastelua rajoiteta korkeimpaan valtiojohtoon. Sen sijaan toimijat ovat yksi tutkimuksen tuloksista. Aineiston luonteen kautta (venäläinen valtamedia) viimeisimpien tietojen valossa oletettavaa tietenkin on, että viestintä on harkittua ja osin kontrolloitua tai vähintäänkin ylätasolta ohjattua tai ohjeistettua. Siten tarkastelun kohteena on käytännössä valtiojohdon viestintä kansalaistensa suuntaan. Tutkimus ei kuitenkaan halua ottaa lähtökohdaksi valtiomieskeskeistä tarkastelukulmaa, vaan tilaa halutaan antaa myös mahdollisille ”keskitason” viestijöille siinä määrin kuin heidän äänensä aineistosta nousee kuuluviin. Hutchingsin ja Szoztekin mukaan median esittämät ja Kremlin edistämät näkemykset eivät nimittäin ole keskenään suoraviivaisessa suhteessa: toisaalta Kreml sallii mielellään omaa virallista kantaansa kovasanaisempien ajatusten kehittelyä mediassa, mutta toisaalta prosessi ei ole pelkästään ylhäältäpäin ohjattu, vaan alemman tason diskursseilla sekä populaareilla diskursseilla on myös vaikutusta. Näin ollen media ei ole ”passiivinen Kremlin työkalu, vaan toimii aktiivisena agenttina prosessissa”.⁴²

Keskeisiä käsitteitä tutkimuksessa ovat erilaiset kansainvälisoikeudelliset periaatteet, kuten itsemääräämisoikeus ja suvereniteetti. Luvussa viisi käsitellään aluksi

⁴² Hutchings & Szoztek, 189, 193

suvereniteettiin liittyvää keskustelua akateemisesta näkökulmasta ja jäljitetään näin käsitteen sisältöön liittyviä muutoksia tutkijan näkökulmasta. Tämän jälkeen siirrytään käsittelemään aineistoa ja sitä, miten tutkimuskohde käyttää näitä auktoritatiivisia käsitteitä sekä niiden sisällöistä ja määritelmistä hyväkseen argumentaatiossa. Näin ollen tutkielman edetessä on ensiarvoisen tärkeää tehdä ero näiden kahden käsitteiden käyttötavan välille: siihen, milloin viitataan käsitteistä käytävään akateemiseen keskusteluun ja milloin raportoidaan siitä, miten tutkimuskohde käyttää tuota käsitteistöä ja sen auktoriteettiasemaa hyväkseen. Tämä on tärkeää siksikin, että käsitteiden käyttö oli lehdistöaineistossa ajoittain epätarkkaa ja oikeudellisesta näkökulmasta jopa virheellistä tai harhaanjohtavaa. Esimerkiksi Naton toimista Kosovossa puhutaan jatkuvasti ”humanitaarisena interventiona”, mutta kyseessä ei tällöin ole kansainvälisoikeudellisesti määritelty normi – tällaista poikkeusta voimankäytön säännöstöön ei koskaan hyväksytty huolimatta Kosovon pommituksia seuranneista keskusteluista.⁴³

Tarpeellista on myös ilmaista, mitä terminologiaa Krimin siirtymisestä osaksi Venäjän federaatiota käytetään. Kirjoittajan oma kanta tilanteeseen on, että Krimin tapaus on selvästi vastoin kansainvälisen oikeuden sääntöjä. Tutkielmassa pyrin käyttämään tapahtuneesta johdonmukaisesti nimityksiä yhdistäminen tai liittäminen, koska ne toisaalta ilmaisevat tosiasiallista, vaikkakin kiistanalaista asiaintilaa ja toisaalta ovat ilmaisuina kohtalaisen neutraaleja, kun tehtävänä on raportoida venäläisen median kotimaiselle yleisölle luomista käsityksistä. Monessa kohtaa käytetty kieli kuitenkin kuvastaa lehdistössä kulloinkin käytettyä ilmaisua, jolloin saatetaan puhua esimerkiksi Krimin paluusta tai valtaamisesta. Myös venäläisessä lehdistössä tapahtumaa kuvataan kuitenkin useimmiten sanoilla *prisojedinenie* tai *vossojedinenie*, jotka merkitsevät nimenomaan yhdistymistä.

1.5 Tutkielman rakenne

Itselleni asettama tutkimustehtävä on monivaiheinen ja sen vaiheet liittyvät kiinteästi toisiinsa: tutkimuksen seuraavat vaiheet perustuvat aina edellisessä vaiheessa saatuihin tuloksiin ja rakentavat näin aiemman tutkimustulosteni päälle uusia tuloksia.

⁴³ ”Voimankäytön oikeussäännöt, selvitys eduskunnalle.” Ulkoasiainministeriön oikeuspalvelu, 24.8.2015. (Ek-selvitys) Selvitys on julkaistu myös Ulkoasiainministeriön julkaisusarjassa, huomioi kuitenkin erilainen sivunumerointi. Tieto ek-selvityksen sivulta 15.

Luvuissa 2-3 muodostetaan oma rajausta ja määrittelyä valtamediasta sekä kootaan sen pohjalta tutkimuksen kohteena oleva aineistokokonaisuus. Koska valtamedian määrittely on osa tutkimustehtävää, osoitetaan rajauksen taustoittamiselle ja perusteleminen tarkoituksellisesti oma lukunsa. Aineistokokonaisuuden määrittämisessä käytetään hyväksi Levadan ja FOMin mielipidemittauksia median kuluttamisesta Venäjällä. Tutkimuskeskusten suorittamia mielipidetiedusteluja lähdetyyppinä arvioidaan erikseen sitä koskevassa luvussa, minkä lisäksi tuloksia verrataan lähdekirjallisuuteen niiden luotettavuuden varmistamiseksi.

Erilaisten media-aineistojen saatavuudesta johtuen tutkimuksen pääasiallinen lähdetyyppi ovat sanomalehdet. Suosituimmista valtiollisista televisiokanavista vain harvojen uutisarkistot ulottuvat kevääseen 2014, mikä johtaisi tutkimustehtävän ratkaisemisessa selvästi kovin suppeaan aineisto-otokseen. Kirjallisten lehdistöaineistojen hyvänä puolena pidän myös sitä, että niissä sallitaan parhaimmillaan laajastikin taustoitettu ja asioiden eri puolia pohtiva debatti, toisin kuin nopeitempöissä uutislähetyksissä, joissa viestinnän on oltava kohtalaisen suoraviivaista. Jotta television keskeinen rooli ei jäisi huomiotta, on televisiokanavien uutisaineistoa hyödynnetty vuoden 2015 osalta tarkasteltaessa Krimin liittämisen vuosipäivään liittyvää uutisointia. Sosiaalinen media on sen sijaan rajattu tarkastelun ulkopuolelle työekonomian vuoksi – se ansaitsisi täysin oman tutkimuksensa moninaisuutensa ja laajuutensa takia. Sosiaalisen median rooli saattaa näkyä aineistossa kuitenkin välillisesti: vaikka tiettyjen internet-kanavien venäläinen yleisö ei olisi kovin suuri, poimivat uutistoimistot ja sanomalehdet sen kautta uutisaiheita ja toimivat ikään kuin välittäjinä sosiaalisesta mediasta tietonsa saavien ja ns. perinteistä mediaa seuraavien välillä.

Luvuissa 4-5 aineistoa analysoidaan ensin historiapolitiikan ja sitten kansainvälisen oikeuden näkökulmasta. Aiempiin tutkimuksiin nähden näen käsittelytapani vahvuudeksi venäläisessä mediassa esiintyvän retoriikan arvioinnin erilaisten teoreettisten asetelmien kautta tässä samassa yhteydessä sen sijaan, että tyytyisin listaamaan aineistosta löytyvät väitteet. Havaintoni ovat osin samankaltaisia kuin aiemmassa tutkimuksessa esitelty venäläinen retoriikka, mutta näen oman tutkimukseni vahvuutena aiempaa huomattavasti laajemman lähdepohjan ja systemaattisemman lähestymistavan, jossa argumentaation analyysiin integroidaan myös teoriaa.

Luvussa 6 vertaillaan edeltävissä luvuissa hahmotetun retoriikan suhdetta sekä Krimiä edeltäviin ristiriitaisiin konfliktitilanteisiin Kosovossa ja Etelä-Ossetiassa, mutta myös liittämistä seuraavan vuoden vuosipäiväjuhlintaan. Vuoden 2015 aineiston kautta tarkastellaan argumentaatioissa mahdollisesti tapahtuneita muutoksia ja jatkuvuuksia sekä sitä, miten asiointi on pyritty vakiinnuttamaan. Tutkimuskeskus Levadan maaliskuussa 2015 suorittaman kyselyn mukaan 40 % vastaajista näki Venäjän johdon toimien perustaksi pyrkimyksen historiallisen oikeudenmukaisuuden palauttamiseen, kun vuotta aiemmin vastaajista 32 % oli tätä mieltä. Samassa mielipidetutkimuksessa 47 % oli sitä mieltä, että Venäjällä ei yleisesti ottaen ole oikeutta liittää itseensä entisiä Neuvostoliiton alueita, mutta Krimin tapauksessa toimittiin täysin kansainvälisen oikeuden normien mukaisesti.⁴⁴ Kyseiset mielipidetiedustelut itsessään antavat jo osviittaa käytetystä retoriikasta sekä siitä, että muutoksia yleisessä mielialassa Krimin liittamisestä myöhemmin juhlittavaan vuosipäivään on tapahtunut. Krimin tapauksessa historiallisilla argumenteilla ja käsityksillä on siis oletettavasti painoarvoa ja kaikupohjaa kansallisessa mielipiteessä.

⁴⁴“Крым и расшрение российских границ”. Levada-tsentr, 23.3.2015. Haettu 29.3.2016.
<http://www.levada.ru/23-03-2015/krym-i-rasshirenie-rossiiskikh-granits>

2 Venäläinen mediaeilen ja tänään

Luvuissa kaksi ja kolme vastataan varsinaista retoriikan tutkimusta taustoittavaan tutkimustehtävään, eli siihen, miten venäläinen valtamedia ylipäättään voidaan määritellä, miten venäläiset saavat tietoa ja minkälaisissa olosuhteissa. Aluksi hahmotetaan yleiskuva venäläisestä mediasta ja sen kulutuksesta. Ensimmäinen alaluku selostaa tutkimuskirjallisuuden varassa Neuvostoliiton hajoamisen jälkeiset tärkeimmät rakenteelliset kehityskulut ja toisessa alaluvussa käsitellään venäläisten median kuluttamisen tapoja pääasiassa sosiologiseen tutkimusdataan nojaten. Luvussa kolme puolestaan tarkastellaan edellytyksiä ja työkaluja valtamedian tutkimukselle ja perustellaan tutkimuksen oma näkemys tutkimuskohteestaan.

Tutkimuskirjallisuuden mukaan Venäjän mediamaisemaa keskeisimmin määrittänyt asia on aina ollut sen suhde valtioon.⁴⁵ Siksi venäläisen median historiaa ei voida tarkastella erillään poliittisista kehityskuluista. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kulloinenkin poliittinen tilanne on vaikuttanut ratkaisevasti sekä median sisällölliseen liikkumavaraan että ulkoisiin tekijöihin, kuten rahoitukseen. Talous sekä valtion rooli ovat olleet avaintekijöitä koko järjestelmän muokkautumisessa sellaiseksi, kuin se nykypäivänä on. Tutkimusartikkeleissa on vahvasti läsnä mediamarkkinoita viimeisen kahden vuosikymmenen aikana ravistellut muutos. Tämän tutkimuksen aihepiirissä onkin perusteltua puhua toisistaan erillisistä neuvostoliittolaisesta ja venäläisestä ajanjaksosta, vaikka yleisellä tasolla historiallinen periodisointi ei ole itsetarkoitus ja muutosten esittämiseen totaalisina kannattaa suhtautua kriittisesti.

Keskeisinä lähteinä käyttämieni Elena Vartanovan artikkelien perusteella Neuvostoliiton hajoamisen jälkeisillä mediamarkkinoilla voi hahmottaa kolme toisiinsa kietoutunutta rakenteellista kehitystä:

⁴⁵ Vartanova 2015; Vartanova, Elena (2012): The Russian Media Model in the Context of Post-Soviet Dynamics. Teoksessa: Hallin, Daniel C. & Mancini, Paolo (toim.): *Comparing Media Systems Beyond the Western World*, 119-142. Cambridge University Press, Cambridge, 2012. ; Vartanova, Elena & Smirnov, Sergei: Contemporary structure of the Russian media industry. Teoksessa Rosenholm, Arja – Nordenstreng, Kaarle – Trubina, Elena (toim.): *Russian Mass Media and Changing Values*. Routledge, London and New York, 2010. 21-40.

1. vertikaalisesta rakenteesta horisontaaliseen eli kilpailuun lukijoista
2. poliittisesta sisällöstä viihteellistymiseen
3. sanomalehdistöstä televisioon

Venäläisen median lähihistorian kehityskulkuja pyritäänkin tämän mukaisesti tarkastelemaan ennemminkin rakenteellisten muutosten näkökulmasta kuin lakimuutosten tai tiukan kronologian ohjaamana, sillä myös oman tutkimukseni kannalta suuret yleismuutokset mediakentässä ovat keskeisimpiä. Käsittelen ensin venäläisen median yleisiä kehityskulkuja, sen jälkeen erilaisten mediayleisöjen ja mediankulutustottumusten muodostumiseen vaikuttavia tekijöitä yksilötasolla ja lopuksi erilaisia tiedotusvälinetyyppejä ja yleisön luottamusta niihin. Lähteinä käytettyjen mielipidekyselyjen luotettavuutta arvioidaan erikseen alaluvussa 2.3. Tutkielma ei myöskään voi ohittaa venäläisen median ja valtion tämänhetkistä suhdetta, joka on objektiivisestikin arvioituna ongelmallinen.

2.1 Valtion omistuksesta yksityiseen ja takaisin: venäläisen median suhde valtioon

Neuvostoliiton hajoaminen vaikutti mediajärjestelmään kahdella tavalla: poliittisen järjestelmän ja talousjärjestelmän muuttumisen kautta. Kummallakin edellä mainitulla kehityskululla on osansa venäläisen lehdistön historiassa sekä itsenäisesti että vahvasti yhteenkietoutuneina. Pietiläinen jakaa (Zassourskya mukaillen) Neuvostoliiton hajoamista seuranneen Venäjän ”mediamaiseman kehityksen” kolmeen vaiheeseen.⁴⁶

Ensimmäiselle vaiheelle 1990-luvun alkupuolella oli tyypillistä aikaisemman keskitetyn mediajärjestelmän nopea hajoaminen ja välttämättömyys mukautua uuteen tilanteeseen sekä ulkoisten (taloudellisten) että sisällöllisten (poliittisten) tekijöiden osalta. Neuvostoliiton aikana valtion kontrolli merkitsi paitsi sisältöön vaikuttamista, myös tiedotusvälineiden taloudellisten edellytysten takaamista – johdon keskeisten viestien välittyminen taattiin suurilla painosmäärillä ja valtakunnanlaajuisella tehokkaalla

⁴⁶ Pietiläinen, Jukka (2015): Glamourin markkinamiehet: kiiltopaperilehdet Venäjällä. Media & Viestintä 38:4, 210-222.

jakelujärjestelmällä. Tiedotusvälineiden lukumäärä ei ollut järin suuri, ja kaikki lukivat samoja lehtiä.⁴⁷ Tiedonsaannin kannalta järjestelmä oli siis varsin yhtenäinen.

Neuvostojärjestelmän hajoamisen jälkeen tiedotusvälineiden lukumäärä kasvoi merkittävästi, mutta samalla vuotuiset kokonaislevikit pienentyivät huomattavasti – Pietiläisen mukaan vuoteen 1995 mennessä levikistä oli kadonnut yli 90 % verrattuna vuoden 1990 tasoon.⁴⁸ Monet lehdet joutuivat kustannusten vuoksi siirtymään laajasta kotijakelusta irtonumeromyyntiin ja kattamaan valtion tuen menetyksiä nostamalla hintoja. Uudessa tilanteessa monilla ihmisillä ei samaan aikaan tapahtuneen elintason laskun myötä enää yksinkertaisesti ollut varaa ostaa sanomalehtiä⁴⁹.

Odotukset entisen neuvostomedian suhteen olivat vuosikymmenen vaihteessa korkealla. Gorbatšovin aloittama glasnost-politiikka on Venäjällä yhdistetty ennen kaikkea lehdistön sananvapauteen, ja vuoden 1991 medialailla luovuttiin sekä ennakkosensuurista että sallittiin valtion ulkopuolinen yksityinen omistus mediataloissa⁵⁰. Gorbatšovin uudistuksista alkanut uusi poliittisesti vapaampi ilmapiiri sekä 90-luvulla vauhtiin päässyt markkinatalouskehitys muokkasivatkin merkittävästi myös lehtien sisältöä: poliittinen uutisointi ja liturgia väheni ja lehdet alkoivat kilpailla markkinatalouden avaaman kulutusyhteiskunnan kehityksen keskellä niin mainostajista kuin lukijoistakin astetta viihteellisemmällä ja kevyemmällä sisällöllä. Lehdet olivat käytännössä riippuvaisia ulkopuolelta tulevasta ”sponsorirahoituksesta” ja 90-luvun loppua kohden kasvavassa määrin mainostuloista, erityisesti vuoden 1998 talouskriisin jälkeen.⁵¹ Talous, ennen kaikkea mainosmarkkinat, alkoi vaikuttaa ennennäkemättömällä tavalla mediamarkkinoiden muovautumiseen niin ulkoisesti kuin sisäisesti. Lehdistö muuttui vertikaalisen vallanpidon järjestelmän takaajasta horisontaaliseksi, keskenään kilpailevaksi informaatiomarkkinaksi⁵².

90-luvun jälkipuoliskolle sijoittuvaa toista vaihetta määrittikin erilaisten oligarkkiryhmittymien taistelu mediaomistuksista ja niiden mukanaan tuomista

⁴⁷ Pietiläinen, 211.

⁴⁸ Pietiläinen, 211.

⁴⁹ Pietiläinen, Jukka - Fomicheva, Irina - Resnianskaia, Liudmila: Changing media use in Russia 1998-2008. Teoksessa Rosenholm, Arja – Nordenstreng, Kaarle – Trubina, Elena (toim.): *Russian Mass Media and Changing Values*. Routledge, London and New York, 2010. 41-56.

⁵⁰ Vartanova 2012, 123.

⁵¹ Pietiläinen 2015, 210.

⁵² Vartanova 2012, 124-125.

poliittisista vaikutusmahdollisuuksista.⁵³ Aikaa on joskus nimitetty jopa mediasodiksi tai informaationsodiksi.⁵⁴ Sekä televisiokanavien että sanomalehtien omistukset alkoivat desentralisaation jälkeen keskittyä muutamaa suuriin media-yhtiöihin, joilla oli myös oma selkeä kantansa muun muassa Jeltsinin ja Zjuganovin presidentinvaalitaistossa vuonna 1996. Toiminnan mieli ei ollut nimikkeiden saamisessa kannattavaksi, vaan ne olivat ennen kaikkea investointi poliittiseen pääomaan ja vaikutusvaltaan: Vartanova siteeraa artikkelissaan erästä mediaomistajaa, jonka mukaan taloudellisia voittoja mediaomistuksista ei koskaan tullut, mutta poliittisten voittojen määrä oli korvaamaton.⁵⁵

Johtajakeskeisyyden ja periodisoinnin kritiikistä huolimatta Venäjän tapauksessa ei voi jättää huomiotta vallassa olleiden presidenttien erilaista suhtautumista mediaan ja sen hallintaan. Jeltsinin syrjään astuminen ja Putinin nouseminen valtaan vuosituhaten viimeisenä päivänä vaikutti kiistämättömästi myös venäläisen median tilanteeseen – heti presidenttikautensa alkajaisiksi Putin otti keskeiset televisiokanavat sekä alueellisen lehdistön tarkempaan valtion kontrolliin⁵⁶. Myös toimittajien työskentelyedellytykset muuttuivat: journalistinen tila kapeni ja 2000-luvulta muistetaan lukuisia epäselvissä olosuhteissa tapahtuneita toimittajien murhia, tunnetuimpana kenties Tšetšenian sodista raportoineen Anna Politkovskajan kuolema vuonna 2006.

2000-luvun alusta alkanut kolmas vaihe toi paluun paitsi valtiojohtoiseen mediajärjestelmään, näki samalla myös mainostulojen volyymin valtavan kasvun: 760 miljoonasta dollarista vuonna 1999 jopa 10,7 miljardiin dollariin vuonna 2008⁵⁷. Oltiin siis tilanteessa, jossa valtio alkoi palauttaa omistukseensa keskeisiä medialähteitä, mutta toisaalta markkinoilla oli yksityistä rahaa ja ulkomaisia omistajia enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Suurin osa kasvusta kanavoitui kuitenkin aikakauslehtien genreen, kun erilaiset länsimaisten konseptien mukaan toteutetut lifestyle-lehdet lisäsivät suosiotaan kulutusyhteiskunnan mahdollisuuksien avauduttua⁵⁸. Vartanova toteaaakin kiristyneen valtiokontrollin ja poliittisen apatian kanavoituneen myös median laatuun: poliittinen laatujournalismi väheni ja tilan täytti vaaraton, viihteellinen sisältö. Televisiossa suosittuja ovat saippuaoopperat, viihde, kulttuuri ja muu epäpoliittinen

⁵³ Pietiläinen 2015, 211.

⁵⁴ Vartanova, 2012, 131.

⁵⁵ Vartanova 2012, 133.

⁵⁶ Vartanova 2012, 127.

⁵⁷ Pietiläinen, 2015, 211.

⁵⁸ Sama.

sisältö, kun taas ajankohtaisohjelmat sekä vakava poliittinen ja intellektuaalinen julkinen keskustelu ovat kärsineet eniten.⁵⁹ Käytännössä kaikki varteenotettavat analyttiset keskusteluohjelmat lakkautettiin jo talvella 2009.⁶⁰ Sama pätee myös lehdistöön, jonka kriisi jo 90-luvulta lähtien yhdessä poliittisen rahoituksen lisääntymisen kanssa johti kasvavaan sensaatiohakuisuuteen.⁶¹

Putinin astuessa tilapäisesti syrjään presidentin paikalta pääministeriksi kaudella 2008-2012 nähtiin hetkellinen parannus median sananvapaudessa ja toimintaedellytyksissä, mikä kuitenkin päättyi talven 2011-2012 mielenosoitusten jälkeen. Putinin palattua jälleen presidentiksi myös entiset laatulehdet kuten

laitettiin ruotuun vaihtamalla toimittajia, fuusioimalla mediayhtiöitä (mm. Rossija Segodnja) ja tiukentamalla lainsäädäntöä.⁶² Viime aikoina Venäjällä on tämän lisäksi haluttu rajoittaa ulkomaalaisten henkilöiden omistuksia venäläisissä mediayhtiöissä. Vuoden 2016 alusta voimaantullut laki rajasi ulkomaalaisten omistusoikeuden venäläisissä mediayhtiöissä enintään 20 prosenttiin, kun aiemmin vastaava omistusrajoite oli 50 prosenttia. Nyt voimaantullut lakimuutos koskettaa myös kaksoiskansalaisuuden haltijoita. Ensisijaisena perusteena rajoituksille ilmoitettiin mediayhtiöiden kautta avautuva mahdollisuus vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen ja ulkopuolisille ulottuva agendanmuodostuksen valta kansallisesti tärkeisiin asioihin.⁶³ Myös internetin suhteen kontrollia on tiukennettu lakimuutoksien (esimerkiksi suosittujen blogien rekisteröityminen tiedotusvälineiksi)⁶⁴ sekä omistajavaihdoksien⁶⁵.

Valtion painostus tiedotusvälineitä kohtaan on kuitenkin useammin epäsuoraa kuin suoraa, toisin sanoen häirintää. Mediaa tosin pyritään käyttämään hyväksi myös henkilökohtaisten ongelmien ratkaisussa, jolloin kaikessa painostuksessa ei välttämättä ole kyse valtion intresseistä, vaan ennemminkin lyhytaikaisista ryhmäintresseistä. Vartanova listaa epäsuoriksi painostuskeinoiksi muun muassa seuraavat: laillisten

⁵⁹ Vartanova 2015, 136.

⁶⁰ Rosenholm, Arja – Nordenstreng, Kaarle – Trubina, Elena: Introduction. Teoksessa Rosenholm, Arja – Nordenstreng, Kaarle – Trubina, Elena (toim.) (2012): Russian Mass Media and Changing values, 1-17. Tieto sivulta 15.

⁶¹ Vartanova 2012, 126.

⁶² Martikainen, Toivo: Vaiennettu vahtikoira. Ulkopoliittikka 2/2014. Verkkoersio, saatavilla osoitteessa http://www.ulkopoliittikka.fi/artikkeli/1288/vaiennettu_vahtikoira/ Haettu 31.3.2016.

⁶³ Laine, Veera: Venäjä kansallistaa mediaansa kiireellä. Ulkopoliittinen instituutti, 19.9.2014. http://www.fia.fi/fi/blog/450/venaja_kansallistaa_mediaansa_kiireella/

⁶⁴ Laine

⁶⁵ Martikainen

sanktioiden valikoiva käyttö (vero- tai tullilainsäädäntö, paloturvallisuus- ja hygieniamääräykset); tiedonsaannin estäminen (esimerkiksi estämällä pääsy valtion tahojen lehdistötilaisuuksiin); syytteiden nostaminen (tyypillisenä esimerkkinä kunnianloukkaussyytteet); alueellisten ja paikallisten lehtien omistusten hankkiminen (jolloin niistä tulee paikallisten viranomaisten rahoittamia ja ohjaamia) sekä vaihtokaupat (henkilökohtaisten etujen tarjoaminen tai pääsy muiden ulottumattomissa olevaan tietoon).⁶⁶

Vartanova huomauttaakin, että monessa suhteessa historialliset ja kulttuuriset kehityskulut estävät länsimaisten mediateorioiden soveltamisen Venäjään sellaisenaan.⁶⁷ Tällä Vartanova viittaa ennen kaikkea kulttuuriin ja toimintatapoihin ja myös journalistisiin käytäntöihin. Länsimaisten standardien mukaan rakennetuissa malleissa media nähdään eräänlaisena valtaapitävien ja kansalaisten välisenä, demokratiaa vahvistavana keskustelun foorumina ja debatointikanavana, ja transitiovaiheessa olevien yhteiskuntien mediamarkkinoiden oletetaan automaattisesti kehittyvän kohti tämänkaltaista funktiota. Venäjällä media on kuitenkin nähty ennemminkin osana valtiota ja sen viestintää kuin ”vallan vahtikoirana” tai kolmantena, itsenäisenä valtiomahtina – venäläiset siis näkevät median osana valtarakenteita eikä siltä odoteta tai vaadita vastaavaa läpinäkyvyyttä kuin muilta instituutioilta⁶⁸. Venäläistä mediaa ja siihen kohdistuvia odotuksia olisi Vartanovan mukaan arvioitava nimenomaan tätä taustaa vasten. Edellä mainitun valossa ei olekaan niin yllättävää, että 72 prosenttia venäläisistä vastasi tutkimuskeskus FOMin teettämässä mediaan liittyvässä kyselyssä, että valtiolla on oikeus pimittää yhteiskunnallisesti tärkeää tietoa intressiensä turvaamiseksi. Vääristelyn hyväksyi 54 prosenttia.⁶⁹

Ukrainan kriisin seurauksena jo valmiiksi vaikeassa tilanteessa olevan printtimedian ahdinko on kasvanut entisestään talouspakotteiden seurauksena romahtaneen ruplan kurssin myötä, koska painotalot ovat käytännössä riippuvaisia ulkomailta tuoduista

⁶⁶ Vartanova 2012, 135.

⁶⁷ Vartanova 2012, 142.

⁶⁸ Vartanova 2012, 132.

⁶⁹ *O sredstvah massovoj informatsii*. Joukkotiedotusvälineistä. Kysely tehty 22.-23.3.2014, julkaistu 27.3.2014. <http://fom.ru/SMI-i-internet/11427> Haettu 30.1.2016.

painomateriaaleista, teknologiasta ja paperista, joiden hinta on noussut jopa kaksinkertaiseksi ja vaikeuttanut jo ennestään huonoa taloudellista tilannetta.⁷⁰

2.2 Venäläisten mediankulutus ja luottamusindikaattorit

2.2.1 Median kulutus Venäjällä vuonna 2014

Venäläisten mediankulutuksessa tapahtunut suurin trendi 90-luvulta lähtien on ollut muun maailman tavoin siirtyminen sanomalehdistä televisioon ja sähköisiin uutislähteisiin. Venäläisten mediankäyttöä erityisesti uutisten suhteen selvittäneen tutkimuskeskus Levadan kesäkuussa 2014 ilmestyneen Medialandshaft-raportin mukaan 90 % venäläisistä ja jopa 93 % moskovalaisista sai maaliskuussa 2014, eli Krimin kriisin aikana, uutisiin liittyvää tietoa useimmiten televisiosta (vastausvaihtoehtoja oli mahdollisuus valita useita yhtä aikaa). Television katsominen oli siis tärkein tiedonlähde ”riippumatta asuinpaikasta, sosiaalisesta statuksesta tai koulutuksesta”, eli televisiouutisia katsoivat käytännössä kaikki.⁷¹ Kun kyselytutkimuksen tuloksia verrattiin viisi vuotta aiemmin toteutettuun kyselyyn, huomattiin selkeä siirtymä perinteisten tiedotusvälineiden käytöstä verkkojulkaisujen käyttöön: vuoteen 2009 verrattuna sanomalehtien käyttäminen uutislähteinä oli vähentynyt 37 prosentista 19 prosenttiin ja radion 41 prosentista 18 prosenttiin, internetjulkaisujen suosion nousua samaan aikaan 9 prosentista 24 prosenttiin. Edellä mainitut luvut ovat venäjänlaajuisesta otannasta. Printtilehden tulevaisuus ei kuitenkaan ole niin synkkä kuin näiden lukujen perusteella voisi olettaa, sillä valtiollisen tutkimuskeskus Vtsiomin teettämän kyselyn mukaan 73 % Venäjän aikuisväestöstä ei ollut valmis luopumaan painetusta versiosta kokonaan ja jopa 50 % valitsi mieluummin paperisen kuin sähköisen version.⁷²

Levadan raportissa hahmoteltiin kerättyjen tietojen ja taustamuuttujien (asuinpaikka, tulotaso, koulutus) perusteella neljä erilaista mediankäyttäjäprofiilia: 1.

⁷⁰ ”Rossijskaja perioditšeskaja petšat. Sostojanie, tendentsii i perspektivy razvitija. OTRASLEVOJ doklad. 2015.” (2014). Federalnoe agentstvo po petšati i massovym kommunikatsijam. Upravlenie perioditšeskoj petšati, knigoizdanija i poligrafii. Moskova. (Federaatioraportti) Tieto sivulta 5.

⁷¹ Volkov, Denis & Gontšarov, Stepan: ”Rossijski media-landshaft: televidenie, pressa, internet.” Analitičeski tsentr Jurija Levady. Kesäkuu 2014. (Medialandshaft). Tieto sivulta 2.

⁷² Federaatioraportti, 38.

televisionkatsojat 2. perinteisten tiedotusvälineiden seuraajat 3. suusta suuhun kulkevaan tietoon nojaavat ja 4. kaikkein informoiduimmat mediankäyttäjät.⁷³

Ensimmäiseen ryhmään kuului hieman yli puolet (55 %) vastaajista. Näille median kuluttajille televisio oli käytännössä ainoa tiedonlähde. Ryhmään kuului eniten pienten kaupunkien asukkaita, vanhuksia ja pienituloisia. Heitä myös luonnehdittiin passiivisiksi tiedon vastaanottajiksi.

Toiseen ryhmään, perinteisten tiedotusvälineiden käyttäjiin, luettiin ne, jotka saivat tietonsa television, radion ja sanomalehtien yhdistelmästä. Tämä ryhmä oli luonteeltaan melko samanlainen kuin ensimmäinen – he olivat useimmiten vanhempien sukupolvien edustajia, jotka asuivat suurten kaupunkien ulkopuolella, mutta olivat jonkin verran parempituloisia ja koulutetumpia. He myös osoittivat suurempaa kiinnostusta ajankohtaisia tapahtumia kohtaan kuin ensimmäisen ryhmän edustajat, mutta mediakanavien käyttöä rajoittivat monesti ikä tai asuinpaikka. Ryhmään kuului viidesosa vastaajista.

Suusta suuhun tietonsa saaneet kolmannen ryhmän edustajat (noin 17 % vastaajista) luottivat tiedonsaannissa television lisäksi ystäviin, sukulaisiin, naapureihin, sosiaaliseen mediaan ja internetjulkaisuihin. Yli puolet ryhmästä oli nuoria, koulutettuja ja hyvin toimeentulevia. He eivät kuitenkaan osoittaneet erityistä kiinnostusta nimenomaan uutisiin, vaan ennemminkin viihteellisiin sisältöihin.

Viimeiseen ryhmään, kaikkia mahdollisia tiedonlähteitä käyttäviin, kuului vain noin seitsemän prosenttia vastaajista. Tässä ryhmässä oli lähinnä keski-ikäisiä, hyvin koulutettuja ja varakkaita ihmisiä, joista suurin osa asui Moskovassa tai muissa suurissa kaupungeissa.

Kaiken kaikkiaan sosioekonomiset ja demografiset tekijät olivat vahvasti sen takana, kuinka vaihtelevia uutislähteitä venäläiset käyttivät: alhaisemman koulutus- ja tulotason omaavat ihmiset saivat tietonsa muita useammin vain yhdestä tai kahdesta lähteestä. Niistä, jotka saivat tietonsa vain yhdestä lähteestä, 85 % mainitsi tuon lähteen olevan televisio. Saman tutkimuksen mukaan televisiokanavista ylivoimaisesti suosituimpia

⁷³ Medialandshaft, 2-3. Seuraavien kappaleiden tiedot perustuvat tähän lähteeseen.

maaliskuussa 2014 olivat kolme isoa valtiollista televisiokanavaa: Pervyj Kanal (82 %), Rossija-1 (71 %) ja NTV (48 %).⁷⁴

2.2.2 Venäläiset mediayleisöt alueittain ja ikäryhmittäin

Television ylivoimainen asema tiedonlähteenä voi tuntua lukijasta häkellyttävältä. On kuitenkin syytä huomauttaa, että tilanne ei ole maailmanlaajuisessa kontekstissa ainutlaatuinen: kyseinen trendi on ollut havaittavissa myös muualla Euroopassa⁷⁵ ja hiljattain ilmestyneen suomalaistutkimuksen mukaan televisio on tärkein yksittäinen median ala myös meillä – 90 % kotitalouksista omistaa television ja sen päivittäinen katselu-aika on yli 10-vuotiailla keskimäärin noin kolme tuntia päivässä.⁷⁶

Televisiokanavien ja valtion läheisen yhteyden välillä on kuitenkin syitä ja seurauksia. Televisio on nyky-Venäjällä käytännössä ainoa media, joka tavoittaa kaikenikäiset ja kaikkialla asuvat venäläiset. Siksi valtion kontrolli tämän tiedonvälitysmuodon suhteen on sille erityisen edullinen. Valtiolla ei ole vaikutusvaltaa ainoastaan ohjelmiston sisältöön⁷⁷, vaan mahdollisuus kontrolloida siihen liittyvää kilpailua lupakäytäntöjen ja infrastruktuurin hallinnan kautta⁷⁸.

Televisionkatselun ensisijaisuudessa ei ole kyse vain kouluttautumisesta tai kiinnostumisesta, vaan suuressa määrin alueellisten demografiatekijöiden ja tulotason summasta. Suurten kaupunkien ulkopuolella asuvat ovat usein pienituloisempia kuin kanssakansalaisensa. Heillä ei ole varaa satelliittikanavapaketteihin, mutta valtion lähettämät kaapelikanavat ulottuvat kaikkialle ja ovat katselijoilleen ilmaisia. Lisäksi jo aiemmin keskusteltu posti- ja jakelujärjestelmän kuihtuminen on johtanut siihen, että monilla paikkakunnilla lehtien tilaaminen on joko kallista tai jakelun puuttumisen takia mahdotonta. Paikallisten lehtien ei kannata kilpailla uutisista valtakunnallisten painosten kanssa, joten ne keskittyvät lähinnä ”omasta kylästä raportoimiseen”. Lisäksi niiden rahoitus on huomattavilta osin paikallisten viranomaisten varassa, minkä voi

⁷⁴ Medialandshaft, 4-5

⁷⁵ Picard, Robert: Katsaus maailman mediaan. Teoksessa Kivikuru, Ullamaija & Pietiläinen, Jukka (toim.) (2014): *Maailman media*.. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2014:15. Helsinki. 20-45.

⁷⁶ Purhonen, Semi & työryhmä (2014): Suomalainen maku. Kulttuuripääoma, kulutus ja elämäntyylien sosiaalinen eriytyminen. Gaudeamus Helsinki University Press, Helsinki.

⁷⁷ Television ohjelmasisältöjen ohjailusta ks. mm. Pomerantsev, Peter (2014): *Nothing is true and everything is possible. The surreal heart of the new Russia*. PublicAffairs, New York.

⁷⁸ Vartanova, 2015, 131-132; Vartanova, 2012, 125.

olettaa vaikuttavan myös toimituksissa tehtäviin journalistisiin valintoihin.⁷⁹ Vaikka internetin levinneisyys on Venäjällä edennyt huimaa vauhtia, on sen ulottumattomissa edelleen kymmeniä miljoonia ihmisiä.⁸⁰

Internetin käyttö lienee mediatyypeistä eniten alueellisesti ja ikäluokittain jakautunutta. Koska meitä kiinnostavat erityisesti maaliskuun 2014 tiedot, palaamme Levadan tekemään tutkimusraporttiin. Sen mukaan moskovalaisista internetiä käytti päivittäin 59 % tai säännöllisesti 73 %, kun koko Venäjällä luvut olivat 42 % ja 57 %.

Venäjänlaajuudessa otannassa noin kolmasosa vastaajista (32 %) ilmoitti, ettei käytä internetiä koskaan. Yleisimmät syyt internetin käyttöön olivat tiedonhaku ja sosiaalinen kanssakäyminen, molemmat 46 % osuudella. Uutistenlukuun internetiä käytti 34 %.⁸¹

Erot eri-ikäisten venäläisten internetinkäytössä olivat huimaavia. 18–24-vuotiaista internetiä edes joskus käytti jopa 96 %, kun taas yli 55-vuotiaista vain 27 %, näistä säännöllisesti kymmenen prosenttia. Vanhimmaasta ikäpolvesta 71 % ei siis käyttänyt internetiä lainkaan. Käyttöön vaikuttavat jälleen alueellisuus ja tulotaso: internetin kattavuus ei ulotu syrjäisille seuduille, minkä lisäksi pienituloisilla henkilöillä ei usein ole varaa tietokoneeseen, älypuhelimeen tai ylipäättään internet-liittymään. Sen sijaan monissa suurissa kaupungeissa tarjolla on ilmaisia verkkoyhteyksiä esimerkiksi metrossa ja kahviloissa, ja moskovalaisista yli puolet ilmoittikin käyttävänsä internetiä edes silloin tällöin mobiililaitteiden tai julkisten wi-fi-yhteyksien kautta.⁸²

Levadan tiedot vahvistavat käsitystä siitä, että Venäjällä todellakin on useita mediakulttuureja, jotka korreloivat ”alueellisten tuloerojen, demografisten piirteiden sekä elämäntyylien ja arvojen mukaan”. Vartanova tekeekin mediankuluttajaryhmittelynsä eri julkaisukanavien sijasta ensi sijassa alueellisten kokonaisuuksien perusteella. Viitaten myös Zoubarevitshiin (2013), Vartanova luettelee kolme ”kerrosta”, joiden välillä on huomattavia eroavaisuuksia ja joiden välille siten muodostuu nähdäkseni kolme epätasa-arvoista uutistodellisuutta: 1. suuret

⁷⁹ Vartanova 2015, 131-133, 137; Vartanova, 2012, 124.

⁸⁰ *Internet v Rossii: dinamika proniknovenija. Osen 2014 g.* Internet Venäjällä. Läpäisevyyden dynamiikka. Syksy 2014. Julkaistu 29.12.2014. Osoitteessa: <http://fom.ru/SMI-i-internet/11889> Haettu 30.1.2016.

⁸¹ Medialandshaft, 10

⁸² Medialandshaft, 11-12

teollisuuskeskukset ja niiden keskiluokka 2. semiurbaanit alueet 3. ”nukkuvat” maatalousalueet.⁸³

2.2.3 Venäläisten luottamus eri mediatyyppeihin

Erilaisten mediakanavien käyttöäkin kiinnostavampaa lienee, kuinka paljon venäläiset itse asiassa luottavat niiden kautta saamaansa tietoon. Levadan ja FOMin kyselyjen mukaan luotettavimmaksi mediakanavaksi venäläisten keskuudessa arvioitiin jälleen televisio.⁸⁴

Mielenkiintoinen havainto on, että moskovalaiset luottivat televisiosta saamiinsa tietoihin enemmän kuin venäläiset keskimäärin (65 % moskovalaisista, mutta vain 50 % kaikista venäläisistä). Luottamus television pääuutiskanaviin muuttui kyselytutkimuksissa eniten heti Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen: vuonna 1989 täyden luottamuksensa antoi lähes 40 % vastaajista, kun vuonna 2013 niin teki enää hieman yli 20 %. Tulos voi kertoa vastauskulttuurin muutoksesta, mutta 2010-luvulla toistetuissa kyselyissä luottamuksen trendi on ollut joka tapauksessa hienoisesti laskussa.⁸⁵

Oman tutkimukseni kannalta erityisen mielenkiintoista on, että Levada oli tiedustellut suoraan venäläisten luottamusta valtiollisten joukkotiedotusvälineiden kuvaukseen Ukrainan ja Krimin tapahtumista. Kysely toistettiin maaliskuussa, huhtikuussa ja toukokuussa 2014. Täysin objektiiviseen kuvaukseen uskovien joukko nousi maaliskuun 16 prosentista toukokuun 22 prosenttiin samaan aikaan kuin joko täysin tai suurelta osin tapahtumakuvaukseen uskovien joukko oli huhti- ja toukokuussa yhteensä tasan 70 %. Raportti toteaaakin, että mitä pidempään uutistarinoita toistettiin, sitä enemmän niiden todenperäisyyteen alettiin luottaa. Raportti pitää tätä yhtenä merkinä siitä, että kriittinen suhtautuminen median kautta saatuun tietoon on vaikeutunut.⁸⁶

⁸³ Vartanova 2015, 135

⁸⁴ *Doverie rossijskim SMI*. Luottamus venäläisiin tiedotusvälineisiin. Kysely tehty 18.-19.4.2015, julkaistu 30.4.2015. Osoitteessa: <http://fom.ru/SMI-i-internet/12140> Haettu 30.1.2016.

⁸⁵ Medialandshaft, 8-9

⁸⁶ Sama

2.3 MieliPIDetiedustelut lähdeTYyppinä

Tutkimuksessa on käytetty aineistonmuodostusvaiheessa sekä ajoittain myös lehdistöaineiston tukena mieliPIDetiedustelujen kautta saatua tietoa. LähdeTYypin arviointi ja kysymys tuon tiedon luotettavuudesta ansaitsee tässä kohtaa lyhyen käsittelyn ja perustelun. Käyttämässäni tutkimuskirjallisuudessa vastaavin keinoin saatua tietoa käytettiin melko usein, kun puhuttiin venäläisten median kuluttamisen tavoista, mutta sen luotettavuutta ei käytännössä arvioitu. Vartanova kuitenkin viittasi lehdistöstä kirjoittaessaan kustantajien ilmoittamien levikkien olevan johdonmukaisesti todellisuutta suurempia, jotta lehdet saisivat houkuteltua mainostajia.⁸⁷ Kenties tästä syystä Vartanova itsekin käyttää lähteinään levikkejä enemmän lehtien suosiota mitanneita mieliPIDetiedusteluja, ennen kaikkea FOMin tilastoja. Myös Aleksanteri-instituutin venäläiseen mediaan erikoistunut tutkija Jukka Pietiläinen käyttää samoja lähdeaineistoja, joten tämän suhteen seuraan aihealueen vanhempien tutkijoiden viitoittamaa tietä. Jokaisen mieliPIDetiedustelun uskottavuutta punnitaan tietenkin myös erikseen.

Yleisellä tasolla venäläisistä tutkimuskeskuksista Levadaa on pidetty alan sisällä riippumattomimpana ja luotettavimpana⁸⁸. Jotain keskuksen toiminnasta kertonee se, että se joutui venäläisviranomaisten tarkastusten kohteeksi ja yritettiin saada rekisteröitymään ”ulkomaiseksi agentiksi” keväällä 2013, mistä uutisoitiin laajasti myös länsimaisessa lehdistössä.⁸⁹ Tarkastuksen seurauksena Levada on kieltäytynyt jatkossa vastaanottamasta ulkomaista rahoitusta.

Tulosten raportoinnin luotettavuuden tai mahdollisen vääristelyn lisäksi keskustelua on herättänyt se, uskaltavatko ihmiset vastata rehellisesti tutkimuslaitosten suorittamiin mieliPIDemittauksiin – esimerkiksi mieliPIDemittausten osoittama Putinin korkea kannatus on ollut säännöllinen uutisoinnin aihe venäläisessä valtamediassa ja herättänyt

⁸⁷ Vartanova, Elena ja Smirnov, Sergei: Contemporary structure of the Russian media industry. Teoksessa: Rosenholm, Arja – Nordenstreng, Kaarle – Trubina, Elena (toim.): *Russian Mass Media and Changing Values*, 21-40. Routledge, London and New York, 2010.

⁸⁸ Ks. myös Treisman, Daniel: ”Why the Kremlin Hates Levada Center”. *The Moscow Times* 24.5.2013. <http://www.themoscowtimes.com/opinion/article/why-the-kremlin-hates-levada-center/480433.html> Haettu 25.3.2016.

⁸⁹ ”Levada Center recognized as foreign agent” TASS 7.5.2013 <http://tass.ru/en/russianpress/693145> Haettu 25.3.2016; ”Russian independent pollster targeted in 'foreign agent' crackdown” *The Guardian* 20.5.2013. <http://www.theguardian.com/world/2013/may/20/russian-independent-pollster-levada-centre> Haettu 28.3.2016;

”Russia Levada Centre pollsters targeted as 'foreign agents’” *British Broadcasting Corporation (BBC)* 20.5.2013. <http://www.bbc.com/news/world-europe-22599321> Haettu 25.3.2016.

hämmennystä ja epäilyksiä varsinkin lännessä. Levadan kehitysjohtajan Denis Volkovin mukaan tämä lännessä yleinen mielipidetiedustelujen tulkintatapa on sikäli virheellinen, että tuloksiin johtavat ”pelon kulttuurin” tai vääristelyn sijaan ennemminkin se, että vaihtoehtoja ei yksinkertaisesti ole⁹⁰. Putinin kannatuksen aitoutta on mietitty myös ”venäläisen luonteenlaadun” ja vahvan johtajan kaipuun näkökulmasta. Näitä myyttejä ”autoritatiivisen” ja ”demokraattisen” mielenlaadun välillä pyrkii avaamaan tutkimuksessaan esimerkiksi Henry E. Hale.⁹¹

Simo Mannilan ja Natalia H’artshenkon artikkeli on tutkinut Ukrainan konfliktia mielipidetutkimusten valossa, mutta tätä tutkimusta ajatellen harmillisesti ukrainalaisten, ei venäläisten näkökulmasta. Artikkelissaan he toteavat mielipidetutkimuksiin nojaavan lähestymistavan olevan idäntutkimuksen kentällä vielä harvinaista, ja metodologisessa osiossa keskitytään ennemminkin mielipidetiedustelujen kykyyn välittää oikeaa tietoa asenteista kuin niiden luotettavuuden arviointiin sinänsä.⁹² Relevantti kysymys itsellenikin on, minkä verran voimme todella saada tietoa mielipidetiedustelujen kautta. Lisäksi ei ole mahdollista todentaa, mikä tuosta tiedosta on median aikaansaamaa. Yleisön tulkinnat riippuvat aina heidän henkilökohtaisista kokemuksistaan ja tiedollisesta tasostaan.⁹³

Keskustelua mielipidetiedustelujen luotettavuudesta on käyty myös Venäjän omassa mediassa, viimeksi vuoden 2016 alussa. Aiheesta kirjoittaneet huomauttavat, että mielipidetiedustelujen kautta saavutettava tieto on keskeistä myös vallanpitäjille, jotta he pystyisivät seuraamaan kansalaistensa mielialaa. Länsimaisissa demokratioissa vastaavaa palautetta saadaan yleensä vaalien ja riippumattoman median kautta, mutta Venäjän tilanteessa kumpikaan näistä kanavista ei pysty välittämään kansan todellisia ajatuksia tai mahdollista protestimielialaa. Koska presidentti Putinin kannatus on Venäjällä myös todellista, säilyttävät Levadan kaltaisen tutkimuslaitoksen (hallinnon

⁹⁰Volkov, Denis: ”86% Putina: verit ili net. Sotsiolog Denis Volkov ob istorii i metodologii prezidentskogo rejtinga” *Vedomosti* 9.12.2015.

<https://www.vedomosti.ru/opinion/articles/2015/12/09/620191-86-putina> Haettu 28.3.2015

⁹¹ Hale, Henry E.: The Myth of Mass Russian Support for Autocracy: The Public Opinion Foundations of a Hybrid Regime. *Europe-Asia Studies*, vol. 63, no. 8, 2011, 1357-1375.

⁹²Mannila, Simo & H’artshenko, Natalia: Ukrainan konflikti mielipidetutkimuksen valossa. *Idäntutkimus* 4/2015, 3-16.

⁹³ Pan, Zhongdang & Kosicki, Gerald M. (1993): Framing Analysis: An Approach to News Discourse. *Political Communication*, Vol. 10, 55-75. Tieto sivulta 64.

näkökulmasta kohtalaisen hyvät) mittaustulokset myös hallinnon uskottavuutta enemmän kuin räikeästi vääristellyt kannatusluvut.⁹⁴

Hankalampaa on vastata kysymykseen itsesensuurista eli siitä, vastataanko kyselyihin rehellisesti. Eräiden arvioiden mukaan kyselyjen tulokset heijastavat ainoastaan sitä, millainen narratiivi Kremlistä median kautta lähetetään ulospäin eli miten vastaaja on tulkinnut esimerkiksi televisiosta saamansa tiedon⁹⁵. Tässäkin tapauksessa tieto on mielestäni relevantti, sillä se kertoo siitä, miten median kautta lähetettävät viestit, olivat ne manipuloituja tai eivät, ovat saavuttaneet vastaanottajansa – ne on vähintään tunnistettu, piti vastaaja niitä totena tai ei. Näin ollen pidän mielipidetutkimusten tuloksia joka tapauksessa relevanttina lisänä tutkimukseeni, mutta tuloksia lukiessa on syytä kantaa mukanaan tutkijan kriittistä katsetta.

⁹⁴ Treisman; Hartog, Eva: "What Do Russians Really Think? The Truth Behind the Polls" *The Moscow Times* 4.2.2016. <http://www.themoscowtimes.com/news/article/what-do-russians-really-think-the-truth-behind-the-polls/558537.html> Haettu 25.3.2016; "Russians Keep Lips Locked in Opinion Polls, Fearing Backlash" *The Moscow Times* 22.1.2016. <http://www.themoscowtimes.com/article/556530.html> Haettu 25.3.2016

⁹⁵ Hartog

3 Tutkimuksen metodologia

Koska tutkimukseni kulku perustuu vahvasti itse määrittelemääni aineistorajaukseen ja sen luomien reunaehtojen perusteella muodostuneeseen aineisto-otokseen, koen tärkeäksi avata perusteellisesti sitä prosessia, jonka kautta kyseiseen lopputulokseen on päädytty. Näin ollen esittelen tässä luvussa perusteluni tutkittavien nimikkeiden valinnalle ja toisaalta sille, mitä tuo valinta rajaa ulkopuolelle. Venäläisen valtamedian määrittely nimettiin johdantoluvussa omaksi tutkimustehtäväkseen, jonka pohjalta laajempi kokonaisuus lopulta toteutetaan. Näin ollen käsillä oleva luku palvelee tutkimuksen keskeisen perustan avaamista ja vastaa jo ennakoiden mahdolliseen kritiikkiin aineiston muodostamisen tavoista. Tutkielman aineistolähtöisyyden vuoksi pidän niin ikään tärkeänä tehdä omaa tutkimusprosessiani mahdollisimman läpinäkyväksi, joten selostan tässä luvussa myös aineiston luennan tapoja ja muuta käsittelyä.

3.1 Aineiston muodostamisen periaatteet

3.1.1 Tutkimuksessa käytetty työkalu: Integrum-portaali

Aineisto kerättiin Helsingin yliopiston verkossa sijaitsevan Integrum-portaalin kautta⁹⁶. Integrum on venäläisen Integrum World Widen omistama tiedonhakuportaali, joka hankittiin slaavilaisen kirjaston kokoelmien jatkeeksi 2000-luvun alussa. Portaalin kautta ”pääsee yli 7000 eri tietokantaan ja yli 500 miljoonaan IVY-maissa julkaistuun Venäjää koskevaan dokumenttiin. - - Kokoteksteinä on käytettävissä esimerkiksi yli 2100 alueellista sanomalehteä sekä yli 750 venäläistä aikakauslehteä, joiden arkistot ulottuvat parhaimmillaan 1990-luvun alkupuolelta tähän päivään. - - Integrumin kautta löytyy myös tilastoja, lakitekstejä, valtion virastojen tiedotteita ja uutistoimistojen aineistoja.” Tietoa voi sanahaun kautta etsiä useasta lähteestä yhtä aikaa ja venäjää taitamattomille on tarjolla myös käännöstoiminto.⁹⁷ Helsingin yliopiston Venäjän kielen ja kirjallisuuden professori Arto Mustajoki kuvaa Integrumia ainutlaatuiseksi ”tietokantojen tietokannaksi” muun muassa suuren ajallisen ja alueellisen kattavuutensa

⁹⁶ Pääsy Integrum-portaaliin HY:n verkossa: <http://aclient.integrum.ru/gate/?name=uhelsinki>

⁹⁷ Integrum-tiedonhakuportaalin esittely Aleksanteri-instituutin verkkosivuilla: <http://www.helsinki.fi/aleksanteri/tietopalvelu/integrum.html> Haettu 29.1.2016.

sekä hakujärjestelmän monipuolisuuden takia. Mustajoki korostaa aineiston luotettavuuden olevan yksi ”Integrumin tärkeimpiä ominaisuuksia systemaattisuuden ja aikaperspektiivin ohella”, erityisesti verrattuna pelkkiin internet-aineistoihin. Vielä tuolloin Mustajoki huomautti, että Integrumia ei ole tarkoitettu varsinaiseen tutkimuskäyttöön⁹⁸, mutta arvioi sen hyödyttävän erityisesti yhteiskunnan, politiikan ja talouden tutkijoita.⁹⁹

Integrumissa on mahdollista toteuttaa hakuja joko valmiisiin aineistokokonaisuuksiin tai määritellä haun kohteena oleva aineisto itse. Tietokanta tarjoaa valmiiksi määriteltyä ”mass media” -aineistokokonaisuutta, johon kuuluvat valtakunnallisen lehdistön lisäksi muun muassa Venäjän alueellinen lehdistö, uutistoimistot, IVY-maiden lehdistö sekä radio- ja tv-monitorointi. Näin muodostetun aineiston koko on valtava ja se sopii yhden historiallisen argumentin lähempää laadullista tarkastelua paremmin laajamittaisia aineistoja hyödyntävään kvantitatiiviseen tutkimukseen. Näin ovat tehneet poliittista historiaa ja media-aineistoja yhdistäneessä tutkimuksessaan esimerkiksi Aleksanteri-instituutin tutkijat Markku Kangaspuro ja Jussi Lassila jäljittäessään suuren isänmaalliseen sotaan, nationalismiin ja kansallisiin historian tulkintoihin liittyvää diskurssia Venäjän julkisessa tilassa.¹⁰⁰ Aineistopohjan laajuuden lisäksi katsoin, että valmiiksi muodostetun aineistokokonaisuuden soveltuvuutta omaan tutkimukseeni olisi syytä arvioida muiltakin osin. Joukkotiedotusvälineiden tarkempi tarkastelu osoittikin, että nimikkeiden joukossa oli esimerkiksi ukrainalaisia ja valko-venäläisiä sekä Baltian maiden uutislähteitä – kun tutkimuksen kohteena on konfliktitilanteen toisen osapuolen (Venäjä) toimiansa oikeuttamiseen käyttämä argumentaatio, on ehdottomasti syytä varmistua siitä, että aineistossa ovat edustettuina ainoastaan venäläiset uutislähteet. Lisäksi sanomalehdistössä edustettuina olivat päivittäisten uutislehtien lisäksi erilaiset harrastelehdet tietokoneista urheiluun, ja esimerkiksi alueellisten lehtien joukossa pelkästään Argumenty i Fakty -lehden alueellisia painoksia oli listattuna 98 kappaletta,

⁹⁸ Myöhemmin portaali on osoittautunut varteenotettavaksi tutkimuksenteon välineeksi. Ks. esim. Rosenholm, Arja ja Savkina, Irina (2012): ”We must all give birth: That’s an order”. The Russian mass media commenting on V.V. Putin’s address. Teoksessa: Rosenholm, Arja – Nordenstreng, Kaarle – Trubina, Elena (toim.): *Russian Mass Media and Changing Values*, 79-101. Routledge, London and New York, 2010 ja Bondarik, Marina (2012): Portrayal of health policy in Russian newspapers. Teoksessa: Rosenholm, Arja – Nordenstreng, Kaarle – Trubina, Elena (toim.): *Russian Mass Media and Changing Values*, 102-114. Routledge, London and New York, 2010

⁹⁹ Mustajoki, Arto (2003): *Slaavilaisen kirjaston uusi elektroninen vetonaula*. Julkaisussa Kirja tietoverkkojen maailmassa. Toim. Inkeri Salonharju. Verkkojulkaisu. Helsinki: Helsingin yliopiston kirjasto, 2003. Saatavana <http://www.lib.helsinki.fi/julkaisut/kirjatietoverkkojenmaailmassa/>

¹⁰⁰ Kangaspuro, Markku & Lassila, Jussi (2012) Naming the War and Framing the Nation in Russian Public Discussion, *Canadian Slavonic Papers*, 54:3-4, 377-400.

jolloin päällekkäisyyksien määrä aineistossa on ilmeinen. Televisio- ja radioaineiston joukosta sen sijaan puuttui esimerkiksi Venäjän suosituin kanava Pervyi Kanal ja osa muiden televisiokanavien uutisista ilmoitettiin haettavan niiden verkkosivujen kautta, ei varsinaisista uutislähetysistä (NTV, TV Tsentr, REN TV). Oman aineistokokonaisuuden muodostamiselle oli näin ollen lukuisia perusteita. Se mahdollistaisi samalla myös tietynlaisen kontrollin ja toisaalta vastuun siitä, mistä lähteistä omassa tutkimuksessani käytetyt tiedot tosiasiaa tulevat.

Edellisessä luvussa esiteltujen venäläisten mediankulutustapojen perusteella ratkaisuni oli rajata tutkittava aineisto sanomalehtiin ja televisioon. Television valitseminen tarkastelun kohteeksi oli luontevaa ajatellen sen asemaa yksittäisenä vaikuttavimpana uutislähteenä venäläisten tiedonmuodostuksessa. Sanomalehdistön tarkastelua puolestaan puoltaa painettujen lehtien suosion laskusta huolimatta sen perinteisesti vahva asema venäläisillä mediamarkkinoilla sekä suosio erityisesti suurten ikäluokkien sekä koulutetun väestön keskuudessa. Integrumin kautta olisi mahdollista tarkastella myös valtiollisia aineistoja, jotka muodostuvat esimerkiksi puolueiden sekä hallinnollisten elinten (duuma, aluehallinto, presidentinhallinto) verkkosivuista. Oman tutkimukseni kohteena on kuitenkin se, missä muodossa venäläisten suuri enemmistö vastaanottaa tietonsa – tällöin alkuperäistä muotoilua kiinnostavampaa on tuon ”alkuperäislähteen” ympärille rakennettu tulkinta ja sitä tukemaan käytetyt retoriset keinot. Valtion virallisissa dokumenteissa esitetty linja tai puolueiden kannanotot muodostavat aiheen, joka ansaitsee oman, eri tavalla määritellyn tutkimuksensa.

Tutkimuksen edetessä osoittautui, että suosituimpien televisiokanavien uutisarkistot ulottuivat pääsääntöisesti ainoastaan vuoden 2015 alkuun saakka ja olivat joskus myös vaikeasti saatavilla. Lisäksi koska vain muutaman televisiokanavan uutislähetysten tutkiminen muodostaisi huomattavan kapean otoksen, päädyin ratkaisuun, jossa vuoden 2014 aineisto muodostetaan ainoastaan lehdistötutkimuksen kautta. Lehdistöaineiston tarkastelua puoltaa myös tutkimuksen lähtöasetelmaan liittyvä työekonomia, sillä tekstimuotoisesta aineistosta Kosovoon liittyvien uutisten jäljittäminen on sanahaun avulla helppoa. Saatavilla olevien nimikkeiden runsaus mahdollistaa myös oppositioon jäävien mielipiteiden tarkastelun televisiotutkimusta paremmin. Jotta television keskeinen rooli ei kuitenkaan tulisi täysin ohitetuksi, tarkastellaan tutkielman lopuksi uutislähetysten suhtautumista Krimin liittämisen yksivuotispäivään. Samalla tavoitetaan sellaisia kuvallisia viestinvälityskeinoja, joiden rooli lehdistössä jää suppeammaksi.

Sanomalehtiaineiston koostamisessa lähtökohtani oli toteuttaa Kosovoon liittyvä sanahaku rajattuun määrään sanomalehtinimikkeitä. Rajaamalla tarkastelu ainoastaan päivittäisiin *uutislehtiin* voitaisiin toisaalta paremmin olettaa, että Kosovon jollain tavalla mainitsevat uutiset käsittelevät nimenomaan Ukrainaa ja Krimiin liittyvää argumentaatiota (verrattuna esimerkiksi urheilulehtiin, joissa maiden nimet esiintyvät harvemmin poliittisessa kontekstissa), ja lisäksi voitaisiin varmistaa noiden uutisten levinneisyys ja tavoitavuus ottamalla tarkastelun kohteeksi ainoastaan suosituimmat uutislehdet. Television suhteen Integrumia parempi lähestymistapa on mielestäni verkosta löytyvien tallenteiden katsominen, jolloin voidaan paitsi varmistua siitä, että tietty uutinen on ollut mukana lähetyksessä eikä ainoastaan verkkosivuilla, myös kiinnittää huomiota uutislähetysten visuaaliseen materiaaliin.

3.1.2 Oman aineistokokonaisuuden muodostaminen

Koska tutkimuksessa halutaan jäljittää nimenomaan laajoille venäläisille yleisöille osoitettavaa viestintää, käytettiin sanomalehtiaineiston osalta tutkittavien nimikkeiden määrittämisessä hyväksi Venäjällä toteutettuja mielipidetiedusteluja lehtien suosiosta. Näin tehtiin myös, koska luotettavaa tietoa sanomalehtien levikeistä on vaikea saada, sillä ne ilmoitetaan monesti yläkanttiin mainostajia ajatellen.¹⁰¹ Samoin pelkkä levikki ei kerro sanomalehtien lukemisesta aivan kaikkea, koska yhtä numeroa lukee monesti koko perhe.¹⁰² Lopputuloksen paikkansapitävyyden varmistamiseksi vertailtiin keskenään kolmen eri tahon suorittamia mittauksia: lähteinä käytettiin tutkimuskeskus Levadan Medialandshaft-raporttia vuodelta 2014, yhteiskunnallista mielipidettä tutkivan sosiologisen tutkimuskeskuksen Fond Obščestvennoje Mnenijen (FOM) kyselytutkimuksia sekä markkinatutkimusyritys TNS Gallupin verkkosivuja.

Levadan mediaraportin aineisto on kerätty maaliskuussa 2014, jolloin Krimin liittäminen osaksi Venäjän federaatiota tapahtui, ja joka on myös tämän tutkimuksen pääasiallinen tarkasteluajankohta. Tämä tekee sen tuloksista erinomaisen lähtökohdan myös oman aineistorajaukseni muodostamiselle. Alla on esitetty Levadan

¹⁰¹ Vartanova, Elena ja Smirnov, Sergei: Contemporary structure of the Russian media industry. Teoksessa: Rosenholm, Arja – Nordenstreng, Kaarle – Trubina, Elena (toim.): *Russian Mass Media and Changing Values*, 21-40. Routledge, London and New York, 2010.

¹⁰² Pietiläinen, Jukka - Fomicheva, Irina - Resnianskaia, Liudmila: Changing media use in Russia. Teoksessa: Rosenholm, Arja – Nordenstreng, Kaarle – Trubina, Elena (toim.): *Russian Mass Media and Changing Values*, 41-56. Routledge, London and New York, 2010

kyselytutkimuksessaan saamat tulokset Moskovassa suosituimpien sanomalehtien osalta:

Taulukko 1. Mitä sanomalehtiä luette enemmän tai vähemmän säännöllisesti? (% , Moskova, maaliskuu 2014)¹⁰³

Argumenty i Fakty	24	Rossijskaja Gazeta	3
Gazeta ”Metro”	19	Nezavisimaja Gazeta	2
Moskovski Komsomolets	18	Trud	2
Komsomolskaja Pravda	12	Moskovskie Novosti	2
Vetšernjaja Moskva	8	Novaja Gazeta	2
Izvestija	6	Muut kuin venäjänkieliset sanomalehdet	1
Kommersant	6	Gudok	1
Vedomosti	5	Novye Izvestija	1
Paikallinen kaupungin tai alueen lehti	4	Parlamentskaja Gazeta	1
RBK Daily	4	Tribuna	<1

Suurin osa pääkaupungin lukijoista suosii siis niin sanottuja massajulkaisuja, joiksi Levada määrittelee listan neljä ensimmäistä lehteä. Analyyttisten tai talouselämään keskittyvien jokapäiväisten julkaisujen joukkoon raportti laskee Izvestijan, Kommersantin, Vedomostin, RBK Dailyn, Rossijskaja Gazetan, Nezavisimaja Gazetan sekä Novaja Gazetan.¹⁰⁴ Suosioltaan korkeat Moskovski Komsomolets ja Komsomolskaja Pravda ovat puolestaan sensaatiohakisempia tabloideja.

Koska Levadan kysely on toteutettu ainoastaan Moskovassa, on sen tuloksia tarpeen verrata muiden tutkimuslaitosten tuloksiin koko Venäjän osalta. FOMin lokakuussa 2014 suorittamassa kyselytutkimuksessa tiedusteltiin vastaajilta avokysymyksellä, mitä valtakunnallisia painettuja lehtiä he lukevat.¹⁰⁵ Kysymys esitettiin niille, jotka ylipäätään lukevat federaatiotason painettuja lehtiä, eli 29 prosentille vastaajista. Argumenty i Faktyn mainitsi 11 % niistä, joille kysymys esitettiin, Komsomolskaja Pravdan 7 %, Rossijskaja Gazetan 3 % sekä Moskovski Komsomoletsin ja Izvestijan 1 %. Yleisimpien vastausten joukossa oli näiden lisäksi urheilulehtiä ja tv-lehtiä. Prosentuaalisesti tulokset ovat pieniä, mutta siitä huolimatta yhtäpitäviä Levadan

¹⁰³ *Kakie gazety Vy tšitajete boleje-meneje reguljarno?* Medialanshaft, 7.

¹⁰⁴ Volkov, Denis & Gontšarov, Stepan: ”Rossijski media-landshaft: televidenie, pressa, internet.” Analititšeski tseñtr Jurija Levady. Kesäkuu 2014. (Medialandshaft) Tieto sivulta 6.

¹⁰⁵ ”Kakie imenno federalnye petšatnye gazety, žurnaly vy tšitajete?” Kyselytutkimuksessa *Interes k petšatnym SMI*. Kiinnostus painettuja joukkotiedotusvälineitä kohtaan. Osoitteessa: <http://fom.ru/SMI-i-internet/11772> Haettu 30.1.2016. Kysely tehty 11.-12.10.2014, julkaistu 20.10.2014.

saamien tulosten kanssa. Kahdessa muussa kyselyssä, joissa tiedusteltiin pääasiassa tiedotusvälineiden objektiivisuutta, osa vastaajista mainitsee Argumenty i Faktyn avovastauksissa¹⁰⁶ oma-aloitteisesti ja toisessa kyselyssä mainintoja saavat myös Komsomolskaja Pravda, Rossijskaja Gazeta sekä Kommersant¹⁰⁷. Oma-aloitteisista avovastauksista voidaan päätellä ainakin kyseisten lehtien olevan paremmin läsnä vastaajien arkipäivässä ja siten tiedonsaannissa kuin joidenkin muiden painettujen lähteiden.

TNS tekee tutkimuksiaan ensi sijassa mainostajia varten, toisin kuin sosiologiset tutkimuslaitokset. En kuitenkaan näe syytä, miksi tuloksia ei voisi soveltaa myös omaan tarkoitukseeni. TNS ilmoittaa haastattelujensa kohderyhmään kuuluvan 68 venäläistä kaupunkia, joiden väestömäärä on yli 100 000 asukasta. Vastaajien ikä on 16 vuodesta ylöspäin, minkä lisäksi Moskovassa tutkitaan erikseen yli 12-vuotiaiden väestöryhmää. Alueellisia tutkimuskategorioita on neljä: Venäjä kokonaisuudessaan, Moskova, Pietari sekä muut suuret kaupungit. Koko Venäjän, Moskovon ja Pietarin kategorioissa tietoa kerätään 4 kertaa vuodessa eli kvartaaleittain, jolloin tarkasteluajanjaksona on aina edeltävät puoli vuotta. Muiden suurten kaupunkien tiedot kerätään kerran vuodessa, aina edeltävältä 12 kuukaudelta.¹⁰⁸

Tein haun selvittääkseni koko Venäjällä maaliskuussa 2014 suosituimmat päivittäiset ja viikoittaiset sanomalehtinimikkeet. TNS:n keräämien tietojen mukaan¹⁰⁹ päivittäin ja viikoittain ilmestyvien sanomalehtien suosio aikavälillä joulukuu 2013-huhtikuu 2014 vastaa lähes täysin Levadan listaa (Taulukko 1.), kun joukosta pudotetaan alueelliset eli ainoastaan Moskovassa tai Pietarissa ilmestyvät julkaisut. Luetuimmat viikoittaiset sanomalehdet olivat pääosin päivittäislehtien viikkoliitteitä sekä terveyteen, urheiluun tai viihteeseen liittyviä lehtiä. Mikäli nämä sekä ainoastaan tietyillä maantieteellisillä alueilla ilmestyvät lehdet sekä tv-lehdet jätetään huomiotta, on joukosta syytä nostaa tarkasteltavien nimikkeiden listalle ainoastaan Argumenty i Fakty, joka Levadan tutkimuksessa oli luokiteltu sanomalehtien joukkoon. Sen suosio viikoittain ilmestyvien

¹⁰⁶ *Doverie rossijskim SMI*. Luottamus venäläisiin tiedotusvälineisiin. Kysely tehty 18.-19.4.2015, julkaistu 30.4.2015. Osoitteessa: <http://fom.ru/SMI-i-internet/12140> Haettu 30.1.2016.

¹⁰⁷ *O sredstvah massovoj informatsii*. Joukkotiedotusvälineistä. Kysely tehty 22.-23.3.2014, julkaistu 27.3.2014. <http://fom.ru/SMI-i-internet/11427> Haettu 30.1.2016.

¹⁰⁸ ”Opisanie issledovaniya”: <http://www.tns-global.ru/services/media/media-audience/press/description/> Haettu 9.1.2016.

¹⁰⁹ Dannye po auditorii. <http://www.tns-global.ru/services/media/media-audience/press/information/> Haku tehty 9.1.2016.

sanomalehtien joukossa on myös ylivoimaisesti suurin, yli 6 miljoonaa lukijaa valtakunnallisesti.

TNS:n aineistot mahdollistavat hakujen tekemisen Moskovan ja Pietarin lisäksi myös muiden suurten kaupunkien osalta. Tein joitakin kaupunkikohtaisia hakuja selvittääkseni, vastaavatko valtakunnallisen kyselyn tulokset todellisuutta myös muilla Venäjän alueilla. Näitä kaupunkikohtaisia hakuja tehdessä huomataan, että Moskovan ja Pietarin ulkopuolella luetaan paikallisen päälehden lisäksi lähinnä samoja lehtiä kuin edellä todetulla suosituimpien julkaisujen listalla. On tosin huomioitava, että TNS on todennäköisesti saanut itse määrittää tutkittavat nimikkeet – paikallisen lehden lisäksi suosituimpien *päivittäislehtien* joukosta näyttää monesti löytyvän vain hallinnon oma lehti Rossijskaja gazeta. *Viikkolehtien* joukosta löytyy Metron, Argumenty y Faktyn, Moskovski Komsomoletsin ja Komsomolskaja Pravdan numeroita. Näiden tietojen perusteella saatoinkin todeta, että aiemmin muodostettu suosituimpien nimikkeiden lista on TNS:n tiedot huomioiden riittävän kattava tutkimustehtävän suorittamiseen, kunhan otetaan huomioon myös päivittäisjulkaisujen viikkoliitteet, joiden kautta taataan parempi alueellinen edustavuus.

Jotta aineistomäärä pysyisi kohtuuden rajoissa ja mahdollistaisi riittävän syvän tarkastelun, päätin rajata nimikkeiden määrän kahdeksaan suosituimpaan lehteen siinä järjestyksessä kuin Levadan mediaraportti on ne esittänyt. Muokkasinkin aineistovalintaa kuitenkin siten, että pääkaupunkikeskeisyyden vähentämiseksi joukosta pudotettiin suosioistaan huolimatta pois Vetšernjaja Moskva, jota ei myöskään laskettu raportissa analyttisten lehtien joukkoon kuuluvaksi. Jouduin poistamaan listalta myös Vedomostin, koska sen aineistot eivät jostain syystä ole saatavilla Integrumin kautta ja myös verkkojulkaisu on maksullinen. Näin ollen tutkittavien sanomalehtien lista on seuraava: Argumenty i Fakty (AiF), Metro, Moskovski Komsomolets (MK), Komsomolskaja pravda (KP), Izvestija, Kommersant, RosBiznesKonsalting Daily (RBK) ja Rossijskaja gazeta (RG). Listan ulkopuolelta tutkittavaksi nostetaan vielä Novaja Gazeta (NG), jotta nykyistä, oletettavan valtio-ohjattua mediaa voitaisiin kontrastoida tunnettuun oppositioaseman omaavaan lehteen. Näin ollen tutkittavan aineiston laajuus on yhdeksän sanomalehteä sekä niiden mahdolliset liitteet.

Nimikkeiden valitsemisen ohella keskeinen määrittelykysymys oli tutkittavan ajanjakson laajuus. Tehtävä ei ollut helppo, sillä jokainen rajausta jättää ulkopuolelleen jotain keskeistä ja mielenkiintoista. Tutkittava ajanjakso ei saisi olla liian suppea, mutta

ei liian pitkäkään, jotta tarkastelu ei mediaosumien valtavan lukumäärän takia jäisi pintapuoliseksi. Muutaman koehaun jälkeen päätin määrittää ajanjaksoksi 16.2.2014-16.4.2014. Lopullisen määrittelyn lähtökohtana oli Krimillä 16.3.2014 käyty kansanäänestys, jolloin tarkastelujakso kattaa yhden kuukauden sitä edeltäen sekä sen jälkeen. Perusteluna on selvittää a) miten Venäjän mediassa valmistauduttiin Krimin kansanäänestykseen ja voidaanko päätellä, että Kosovo-argumenttia nostettiin johdonmukaisesti keskusteluun pohjustamaan niemimaan irtautumista Ukrainasta b) miten argumenttia käytettiin validoimaan kansanäänestyksen lopputulosta jälkikäteen tai miten se pyrittiin vakiinnuttamaan julkisessa keskustelussa. Lisäksi kootaan vertailuaineisto samalta ajanjaksolta keväällä 2015 eli 16.2.2015-16.4.2015, jolloin voidaan tarkastella Kosovo-argumentin esiintyvyyden kehitystä sekä määrällisesti että laadullisesti ja sen kautta arvioida, oliko Kosovo-argumentin käyttö vain väliaikainen työkalu Krimin liittämisosuudessa, vai nostettiin sitä edelleen esille vuotta myöhemmin juhlistaessa Krimin liittämisen yksivuotispäivää.

3.1.3 Painetun ja sähköisen aineiston välisestä suhteesta

Luvussa kaksi on jo esitelty ja kommentoitu venäläisten mediankäytön rakenteellisia piirteitä, kuten alueellisuutta, ikäjakaumaa ja käytettäviä mediakanavia.

Ajankohtaisimpana nähdään kysymys dynamiikasta perinteisen median ja internetin käytön lisääntymisen välillä. Mitä kannattaa siis tutkia, kun halutaan tutkia venäläiset tavoittavaa mediaa?

Käsillä oleva tutkimus pitäytyy toistaiseksi painetun informaation maailmassa. Syitä on useita, joista vähäisin ei ole se, että aineiston rajausta on tällöin hyvien hakutoimintojen ansiosta mahdollisimman selkeä ja konsistentti. Toinen mahdollisuus olisi tutkia lehtien verkkosivuja hakusanojen avustuksella. Suurin osa painetuista uutisista on nykyään luettavissa myös internetissä, minkä lisäksi tarjolla on tyypillisesti paljon lisämateriaaleja, kuten vierailevien kolumnistien kirjoituksia sekä kuvareportaaseja, jotka löytyvät ainoastaan verkosta. Osumia tulisi todennäköisesti enemmän kuin ainoastaan painettua mediaa tutkittaessa, mutta osa uutisista olisi sellaisia, jotka tavoittavat ainoastaan nuorempien sukupolvien edustajia – yli 55-vuotiaista 71 %

ilmoittaa, ettei käytä internetiä lainkaan, ja säännöllisesti käyttäviäkkin on vain 10 %.¹¹⁰ FOMin tekemän tutkimuksen mukaan koko väestöstä internetiä käytti keväällä 2014 päivittäin 50 %.¹¹¹ Toisaalta lehtien verkkosivujen tutkimista puoltaisi se, että 33 % niistä, jotka eivät lue painettuja lehtiä, ilmoittaa kuitenkin käyvänsä lehtien verkkosivuilla.¹¹² Lisäksi painettujen julkaisujen ja joukkotiedotusvälineiden federaatiotoimiston tekemästä vuotta 2014 koskettavasta raportista (jäljempänä ”federaatoraportti”) ilmenee, että edellä listattujen sanomalehtien verkkosivut ovat valtakunnallisesti ilmestyvistä uutislehdistä Venäjällä kaikkein vierailluimpien uutissivustojen joukossa.¹¹³

Ratkaisu ongelmaan saatiin yhdistämällä painettu aineisto sen vastineisiin lehtien verkkosivuilla. Integrumin tietokannassa olevat artikkelit ovat nimenomaan alkuperäisiä, paperimuodossa julkaistuja versioita.¹¹⁴ Aineistoa kerätessä kuitenkin selvitettiin, oliko vastaava kirjoitus saatavilla myös lehden verkkosivuilla. Etusivuja, nostositaatteja ja televisio-ohjelmia lukuun ottamatta näin poikkeuksetta olikin, ja eroavaisuudet uutisteksteissä olivat hyvin pieniä.

Ottamalla aineisto-otannan lähtökohdaksi painetut uutiset ja varmistamalla niiden löytyminen myös internetistä saatiin aikaiseksi aineisto, joka *vähintään* on suurimman osan venäläisistä ulottuvilla. Rajaamalla internetaineiston artikkelit samoiksi kuin painetuissa lehdissä voidaan korjata pelkän internetaineiston aiheuttamaa vääristymää vastaanottajien ikäjakaumassa, kun tavoitteena on tarkastella koko venäläisväestön tavoitettavaa uutisointia. Lisäksi painettujen uutisten löytyminen myös internetistä parantaa muuten kyselytutkimusten mukaan heikkoa päivittäislehdistön suosiota: esimerkiksi Moskovski Komsomoletsin artikkelilla ”Vrag narodov” oli lehden verkkosivujen laskurin mukaan yli 98 000 lukukertaa painetun lehden lukijoiden lisäksi.¹¹⁵ Kaikilta verkkosivuilta laskuria ei kuitenkaan löydy ja lukukerrat voivat

¹¹⁰ Medialandshaft, 11-12.

¹¹¹ *Internet v Rossii: dinamika proniknovenija. Osen 2014 g.* Internet Venäjällä. Lämpäisevyyden dynamiikka. Syksy 2014. Julkaistu 29.12.2014. Osoitteessa: <http://fom.ru/SMI-i-internet/11889> Haettu 30.1.2016.

¹¹² *Interes k petšatnym SMI.* Kiinnostus painettuja joukkotiedotusvälineitä kohtaan. Kysely tehty 11.-12.10.2014, julkaistu 20.10.2014. Osoitteessa: <http://fom.ru/SMI-i-internet/11772> Haettu 30.1.2016.

¹¹³ ”Rossijskaja periodičeskaja petšat. Sostožanie, tendentsii i perspektivy razvitija. Otrazlevoj doklad. 2015.” (2014). Federalnoe agenstvo po petšati i massovym kommunikatsijam. Upravlenie periodičeskoj petšati, knigoizdanija i poligrafii. Moskova.

¹¹⁴ Mustajoki

¹¹⁵ Vrag narodov. MK 14.3.2014. <http://www.mk.ru/zloba-dnya/article/2014/03/13/998145-vrag-narodov.html> Jatkossa kaikki uutiset esitetään viittaamalla niiden otsikkoon ja ilmestymispäivään lehden

saman lehden sisälläkin jakaantua hyvin jyrkästi.¹¹⁶ Suorittamalla hakutoiminnot Integrum-tietokannassa vältetään myös joidenkin lehtien verkkosivujen huonot hakutoiminnot, jotka käytännössä pakottaisivat pudottamaan esimerkiksi Komsomolskaja Pravdan tutkittavien nimikkeiden joukosta. Toisaalta internet-aineiston käyttö ei toisi helpotusta esimerkiksi Vedomostin tarkasteluun, sillä lehti on paitsi Integrumin ulottumattomissa, myös verkossakin maksumuurin takana.

Selkeyden vuoksi listattakoon vielä nykyisen yhdistelmä tutkimusmenetelmän periaatteet (1), edut pelkkään verkkoaineistoon nähden (2, 5) sekä edut pelkkään painettuun aineistoon nähden (3-4):

- 1) tutkimuksen lähtökohtana ja kohteena on *painettuna* ilmestynyt aineisto, jonka sijainti myös verkkosivuilla on myöhemmin varmistettu (muutama poikkeus sallitaan)
- 2) kohdan 1 avulla varmistutaan siitä, että tutkitaan niitä uutisartikkeleita, jotka tavoittavat sekä vanhemman sukupolven (painettuina) että nuoremman sukupolven (verkkouutisina) yhtä aikaa
- 3) kyselytutkimusten valossa ilmenevää päivittäislehtien matalaa suosiota voidaan kompensoida ottamalla huomioon samojen uutisartikkeleiden verkkoversiot, jolloin tavoitavuus on laajempi
- 4) liittämällä yksittäisiin lähdeviitteisiin myös uutisten osoite verkossa parannetaan tutkielman lukijan mahdollisuuksia tutustua lähteenä käytettyyn aineistoon
- 5) vältetään lehtien verkkosivujen huonojen hakutoimintojen ja maksumuurien vaikutukselta muodostettavaan aineistoon.

3.2. Aineistohaun toteuttaminen ja ensimmäiset määrälliset tulokset

Lehdistöaineisto koottiin toteuttamalla haku edellä mainituilla ajanjaksoilla edellisessä alaluvussa määritettyyn nimikkeiden listaan. Integrum tarjoaa lähes kaikista nimikkeistä sekä tekstiversion että pdf-version ja lisäksi monista nimikkeistä sekä valtakunnallisen version että Moskovan painoksen. Ensimmäisessä vaiheessa hakuun sisällytettiin kaikki

painetussa versiossa. Kaikki uutiset on haettu ja luettu siinä muodossa kuin ne tammikuussa 2016 verkossa esiintyivät. Jatkossa verkkouutisen hakupäivää ei erikseen mainita.

¹¹⁶ 15-letie natšala bombardirovok Jugoslavii otmetili šutkoj. MK 23.3.2014.

<http://www.mk.ru/daily/newspaper/non-stop/2014/03/24/1003044-15letie-nachala-bombardirovok-yugoslavii-otmetili-shutkoy.html> 381 lukukertaa.

edellä mainitut vaihtoehdot, sillä tekstiversioiden käytettävyys esimerkiksi sanojen paikantamiseksi hakutoiminnoin on pdf-versioita olennaisesti parempi, ja toisaalta haluttiin varmistua, että tuloksia voitaisiin tarvittaessa tarkastella myös visuaalisesti, eli kokonaisuutena sanomalehden sivuna. Kun aineistoa koottiin käsiteltäväksi, varmistettiin kuitenkin, että kukin uutinen oli mukana ainoastaan kerran.

Koska tutkimuksen kohteena oli Kosovo-argumentin esiintyvyys kokonaisuudessaan, etsittiin aineistoa sekä valtion nimellä (Kosovo), sitä kuvaavalla adjektiivilla (kosovski) että siellä asuvia ihmisiä kuvaavalla määreellä (kosovar). Aineistohaussa pystyttiin käyttämään edellä mainittuja sanojen perusmuotoja, sillä useiden venäläisten hakukoneiden tavoin Integrum tunnistaa aineistosta sanojen eri taivutusmuodot. Piirre on hakutoiminnoissa erittäin oleellinen, sillä Mustajoen arvion mukaan pelkällä perusmuodolla haettaessa esimerkiksi substantiivien käyttöesiintymistä jäisi löytymättä arviolta 70–85%, sillä venäjän kielessä substantiivien eri sijamuotoja on kuusi ja verbitaivutuskin hyvin monimuotoista.¹¹⁷ Kosovo on venäjän kielessä taipumaton valtion nimi, jolloin vastaavaa ongelmaa ei ainakaan tässä laajuudessa muodostuisi, mutta adjektiivin ja kansalaisuutta kuvaavan sanan yhteydessä kylläkin.

Taulukko 2. Hakutulosten lukumäärä hakusanoittain vuosina 2014 ja 2015

Hakusana	Lukumäärä 2014	Lukumäärä 2015
Косово (Kosovo)	101	19
косовский (kosovski)	22	3
косоварь (kosovar)	2	-

Joissain uutisissa hakusanoja esiintyi useampi kuin yksi, esimerkiksi ”Kosovo” ja ”kosovski” samassa uutisessa. Tästä johtuen tutkittavien uutisartikkeleiden lukumääräksi tuli 110 kappaletta vuonna 2014 ja 20 kappaletta vuonna 2015.

¹¹⁷ Mustajoki

Taulukko 3. Hakutulosten lukumäärä nimikkeittäin vuosina 2014 ja 2015

Lehden nimi	Lukumäärä 2014 (n=110)	Lukumäärä 2015 (n=20)
Argumenty i Fakty	10	2
Izvestija	14	-
Kommersant	16	4
Komsomolskaja Pravda	25	2
Metro	2	-
Moskovski Komsomolets	8	4
Novaja Gazeta	8	3
RBK Daily	7	2
Rossijskaja Gazeta	20	3

Ensimmäiset määrälliset tulokset viittasivat siihen, että Kosovo-argumentin käyttö olisi ollut tehokkainta valtionhallinnon omassa lehdessä Rossijskaja Gazetassa sekä toisessa suurista iltapäivälehdistä, Komsomolskaja Pravdassa. Hieman yllättäväksi laskisin talouslehti Kommersantin korkeat lukemat sekä toisen suuren iltapäivälehden, Moskovski Komsomoletsin alhaisen tuloksen. Myös Metro-lehden suhteen olisin odottanut useampaa kuin kahta osumaa, jolla se jää listan viimeiseksi – toisaalta ilmaisjakelulehden juttutyyppejä on formaatin mukaisesti lyhyt ja nopealukuinen, joten kenties Kosovo-argumentille ei yksinkertaisesti ole löytynyt tilaa. Sen sijaan pudotukset osumien määrässä vuoden 2015 tarkastelujaksolle ovat huomattavan suuria ja antavat viitteitä Kosovo-argumentin ajallisesta paikallisuudesta. Siinä missä esimerkiksi Izvestija sai vuodelta 2014 jopa 14 osumaa, ei vuodelle 2015 niitä ollut ainuttakaan.

Seuraavissa kahdessa taulukossa tarkastellaan uutisten tarkempaa ilmestymisajankohtaa, ensin kuukauden ja lopulta päivämäärän tarkkuudella. Vuonna 2014 Kosovo-sanan tai sen johdannaisen sisältäneet uutiset jakautuivat seuraavasti: helmikuussa uutisia oli 4 kappaletta, maaliskuussa 84 kappaletta ja huhtikuussa 22 (Taulukko 4.). Tässä kohtaa on kuitenkin huomioitava, että sekä helmikuu että huhtikuu sisältävät vain noin puolikkaan kuukauden uutiset. Tästä huolimatta nimenomaan uutisten keskittyminen ajalle ennen ja jälkeen kansanäänestyksen (kaksi viikkoa tapahtuman kumminkin puolin) on edellä esitettyjen lukujen valossa huomattavan selkeää.

Taulukko 4. Mediaosumat nimikkeittäin ja kuukausittain vuonna 2014 (n=110)

Lehden nimi	Helmikuu 2014	Maaliskuu 2014	Huhtikuu 2014
Argumenty i Fakty	-	8	2
Izvestija	2	7	5
Kommersant	-	14	2
Komsomolskaja Pravda	-	19	6
Metro	-	2	-
Moskovski Komsomolets	1	7	-
Novaja Gazeta	-	5	3
RBK	1	5	1
Rossijskaja Gazeta	-	17	3

Vuoden 2015 mediaosumat jakautuivat seuraavasti: helmikuu 7 kappaletta, maaliskuu 7 kappaletta, huhtikuu 6 kappaletta. Mainintoja oli vain kahdesta neljään per lehti. Oli kieltämättä yllättävää, miten vähäistä Kosovo-argumentin käyttö oli vain vuotta myöhemmin, vieläpä liittämisen vuosipäivän juhlinnan yhteydessä.

Aineistoa kerätessä huomioitiin sekä Integrumissa mainittu ilmestymispäivä (lehden painettu versio) että internet-version julkaisupäivä. Johdonmukaisuuden vuoksi taulukoissa 4 ja 5 huomioidut ilmestymispäivät on kirjattu painetun version eli Integrumissa mainitun ilmestymispäivän mukaisesti. Tyypillisin oli tilanne, jossa juttu ilmestyi verkkosivuilla joko samana päivänä tai päivää ennen painettua versiota, mutta joukossa oli myös tapauksia, joissa juttu on siirretty verkkoon vasta painetun version ilmestymisen jälkeen.

Taulukko 5. Hakutulosten ajoittuminen nimikkeittäin vuosina 2014 ja 2015 Integrumin ilmestymispäivän mukaan.

Lehden nimi	Aikaväli 2014 (n=110)	Aikaväli 2015 (n=20)
Argumenty i Fakty	5.3.-16.4.	4.3.-15.4.
Izvestija	21.2.-14.4.	-
Kommersant	3.3.-7.4.	27.2.-8.4.
Komsomolskaja Pravda	1.3.-14.4.	26.2.-30.3.
Metro	19.3.-25.3.	-
Moskovski Komsomolets	24.2.-28.3.	19.2.-10.4.
Novaja Gazeta	19.3.-9.4.	20.2.-27.3.
RBK Daily	18.2.-1.4.	20.2.-27.2.
Rossijskaja Gazeta	5.3.-15.4.	13.3.-3.4.

Kun tarkasteltiin uutisten ilmestymispäivämääriä, huomattiin, että osassa lehtiä Kosovo-sana esiintyi läpi tarkastelujakson, kun taas osassa lehtiä argumentin ilmestyminen voidaan ajoittaa melko tarkasti presidentti Putinin pitämien suurten puheenvuorojen yhteyteen. Tällaisia puheenvuoroja olivat lehdistötilaisuus 4. maaliskuuta ja puhe Krimin ja Venäjän välisen liittymissopimuksen allekirjoitustilaisuudessa 18. maaliskuuta. Putinin puhe vaikutti aktivoivan keskustelun Argumenty i Faktyssa, Rossijskaja Gazetassa, Metrossa sekä Novaja Gazetassa.

3.3 Aineistokäsittelyn eteneminen ja luennan kolme kierrosta

Tässä alaluvussa käyn läpi uutisten luennan prosessin ja periaatteet. Tarkoituksena on dokumentoida mahdollisimman tarkasti tutkimuksen eri askeleet ja eteneminen, kuitenkin tiedostaen, että kukin tutkija tuo aineistoon omat henkilökohtaiset tulkintansa. Tämänkaltaisen laadullinen tutkimus ei ole sellaisenaan toistettavissa, eikä näin ole tarkoituskaan. Seuraamalla tutkimuksen etenemistä ja tutustumalla itse uutisartikkeleihin lukija voi kuitenkin tehdä omat arvionsa tutkimuksen johdonmukaisuudesta ja luotettavuudesta.

Kustakin uutisesta koottiin aluksi perustiedot eli ilmestymispäivä, kirjoittaja, jutun otsikko sekä verkko-osoite. Tässä kohtaa joukosta eroteltiin myös aiheettomat osumat ja esimerkiksi televisio-ohjelmiin viittaavat osumat. Uutisaineiston aiheita ja luokittelua käsitellään lyhyesti tämän luvun lopuksi.

Aineiston varsinainen työstäminen ja lukeminen tapahtui kolmessa vaiheessa: ensin luin tai silmäilin alkuperäiset uutiset läpi kokonaisuudessaan ja poimin niistä Kosovoa käsittelevät sekä muuta historiallista tai oikeudellista argumentaatiota hyödyntävät tekstikohdat erilliseksi tiedostoksi kuitenkin siten, että mukana oli tarpeeksi kontekstia ympäröimään tekstistä eroteltua kohtaa. Tällä luennalla saavutin yleiskuvan aineistosta ja saatoin tehdä ensimmäisiä havaintoja siitä, mitkä asiat vaikuttivat toistuvan ja mihin yksityiskohtaisemmassa tarkastelussa kannattaisi kiinnittää huomiota. Tämän jälkeen luin erottelemani kohdat uudelleen tarkemmin sekä käänsin ja sanallistin ensimmäisellä lukukerralla havaitsemani säännönmukaisuudet: konkretisoin uutisista välittyvät keskeiset teesit eli sen, mistä uutiset kertoivat laajemmin sanavalintojensa takana tai minkä viestin ne lukijalleen halusivat välittää. Lisäksi erittelin ja listasin argumentaatioissa käytetyt retoriset resurssit uutisittain.

Uutisia lukiessa ja havaintoja kootessa johtajatuksena oli kiinnittää huomiota ainakin siihen,

- a) kuka sanoo; onko kyseessä puhdas uutisteksti tai toimituksen tuottama asia-artikkeli, jossa asiat esitetään niin sanottuna faktana, vai jonkun omalla nimellään esittämä näkemys? Jos kyseessä on henkilökohtainen näkemys, mikä on se asema, joka oikeuttaa kyseisen henkilön arvioimaan tilannetta, toisin sanoen mistä hänen auktoriteettinsa muodostuu tai mikä toimii hänen uskottavuutensa lähteenä?
- b) mitä sanoo; mikä on uutisen keskeinen teesi tai sanoma? Mitä puheella tavoitellaan?
- c) miten sanoo; mitä vaikuttamisen tai vakuuttamisen keinoja oman argumentin tukena käytetään? Mihin vedotaan sanoman uskottavuuden varmistamiseksi?

Tässä vaiheessa luentaa kieli vaihtui venäjämästä suomeksi ja alkuperäinen teksti tutkijan jäsentämiksi havainnoiksi ja tulkinnoiksi. Säilytin kuitenkin keskeiset ilmaisut venäjäksi ja kannoin niitä tutkimuksen läpi aina loppuun saakka.

Kahden lukukerran jälkeen aineistomassa oli jo tiivistynyt selvästi pienemmäksi, jolloin sitä oli helpompi käsitellä ja luokitella. Kolmannella kierroksella muodostin koko aineiston kattavan synteessin, jolloin järjestin uutisista poimitut havainnot kahden laajemman yläotsikon alle, historiallisiin ja kansainvälisoikeudellisiin argumentteihin, ja edelleen näiden otsikoiden alla alaluokiksi. Kategorioita tuli yhteensä seitsemän ja ne ovat seuraavat:

- 1) Kaikki historialliset argumentit, joihin tekstissä vedotaan
 - a. yksittäiset tapahtumat ja sopimukset
 - b. ylihistorialliset tai historiaan itseensä viittaavat argumentit
 - c. etnokulttuuriset viittaukset
- 2) Kaikki kansainvälisen oikeuden instrumentit ja periaatteet, joihin vedotaan
 - a. YK-normisto ja muut instrumentit sekä sopimukset
 - b. Kansainvälisen oikeuden periaatteet, kuten suvereniteetti ja itsemääräämisoikeus
 - c. kotimaiseen lainsäädäntöön vetoaminen
- 3) Muut argumentaation keinot ja viittaukset, esimerkiksi huomiota herättävät tehokeinot tai tekstin kirjoittamisen tapa

Osa uutisista oli argumentaatioltaan ja retoriikaltaan hyvinkin rikkaita, eikä niitä olisi voinut yksiselitteisesti jakaa kahteen luokkaan. Kaikissa uutisissa käytettiin useampaa kuin vain yhtä retorista resurssia, joten kaikista uutisista koottiin kaikkiin kategorioihin sopivat viittaukset sen sijaan, että ne olisi jaoteltu yksiselitteisesti historiallisen tai kansainvälisoikeudellisen argumentaation otsikon alle. Yllä mainittujen kategorioiden lisäksi kokosin uutisten keskeiset teesit erilliseksi listaksi sekä erottelin teksteistä puhujat ja heidän statuksensa. Samalla laskin myös keskeisten termien saamat maininnat ja tarkastelin teesien toistuvuutta.

Aineistossa esiintyneen argumentaation limittäin asettuvasta luonteesta johtuen uutisia ei ollut mahdollista järjestää yksiselitteisiin sisällöllisiin kategorioihin, kuten olin aluksi suunnitellut. Tein muutamia luokitteluyrityksiä koemielessä, mutta kävi nopeasti ilmi, ettei tällainen luokittelu ollut relevantti tapa käsitellä omaa aineistoani sen yhteenkietoutuneen ilmaisun johdosta. Aiheettomien osumien erottelu joukosta paljasti kuitenkin sen, että aineisto noudatti melko hyvin tutkimuksen alussa esitettyä hypoteesia, jonka mukaisesti Kosovoon tai sen johdannaissanoihin viittaavat uutiset sisälsivät jollain lailla poliittiseksi viestiksi luokiteltavaa sisältöä. ”Huti”-kategoriaan päätyi lähinnä uutisia, joissa Kosovo tai sen taivutusmuoto esiintyivät jonkun henkilön nimessä. Tällaisia uutisia oli vuoden 2014 aineistossa vain seitsemän.

Tätä jokaisella lukukerralla spiraalimaisesti tiivistynyttä aineistoa tarkastellaan seuraavissa analyysiluvuissa tarkemmin ja johdetaan pidemmälle muun muassa retorisen analyysin keinoin. Tämän luvun tutkimustyön tuloksena jäljitetyt yleisimmät

argumentit ja resurssit taustoitetaan ja historia-argumentit esitellään ennen niiden pohjalta esitettäviä johtopäätöksiä. Sitä ennen tarkastellaan kuitenkin uutisten puhujia.

3.4 Uutisten puhujat

Yksi tutkimustehtävistä oli tarkastella, kuka Kosovoon tai Krimiin liittyvää historiallista tai oikeudellista tietoa pääsee uutisissa välittämään. Huomion kiinnittäminen uutisten puhujiin on tärkeää siksikin, että uutisissa puhujien valinnalla pyritään osoittamaan raportoinnin paikkansapitävyys ja valitun näkökulman validiteetti. Tyypillisesti tämä tehdään virallisiin lähteisiin tai asiantuntijalausuntoihin vedoten. Vaihtoehtona haastateltavien tai muiden puhujien käyttämiselle on välittää tietoa toimituksellisesti, eli joko toimittajan omalla suulla tai häivyttämällä puhuja. Tällöin tieto esitetään useimmiten faktuaalisena ja kiistämättömänä eli sellaisena, johon ei kohdistu ristiriitoja tai joka on vähintään puolueettomasti esitetty.¹¹⁸

Edellisessä alaluvussa esitetyn mukaisesti aineiston toisella lukukierroksella uutisista eriteltiin niissä esiintyvät puhujat sekä heidän asemansa tai ilmoitettu tittelinsä.

Puhujalistauksen mukaan tiedon välittäjät jaettiin viiteen suurempaan luokkaan: 1.

poliitikot ja virkamiehet 2. asiantuntijat 3. kulttuuri-intelligensia ja

kansalaisyhteiskunta 4. ulkomaalaiset 5. toimittajat itse. Monissa uutisissa oli useita

erilaisia puhujia sekä näiden lisäksi puhtaan toimituksellista sisältöä. Puhujatyypien painotukset vaihtelivat selvästi lehdittäin.

Taulukko 6. Uutisten puhujat statuksen mukaan vuonna 2014.

	Poliitikot ja virkamiehet	Asian-tuntijat	Kulttuuri-intellig.	Ulkom. puhujat	Toimitus	Tutkittujen uutisten määrä
Metro	1	1	1	1	-	2
AiF	10	4	1	3	5	10
RBK	5	3	-	2	2	6
Izvestija	3	5	4	2	2	14
Kommersant	6	3	2	2	4	11
KP	4	5	4	8	9	20
MK	1	-	-	1	5	5
NG	-	4	-	1	2	7
RG	5	1	2	6	9	14

¹¹⁸ Pan, Zhongdang & Kosicki, Gerald M. (1993): Framing Analysis: An Approach to News Discourse. Political Communication, Vol. 10, 55-75. Tieto sivuilta 60, 62.

Taulukkoa koostettaessa laskettiin käytetyt puheenvuorot, joita oli tyypillisesti yhdessäkin uutisessa useita. Puhujien määrä on siis poikkeuksetta suurempi, kuin tutkittujen uutisten lukumäärä. Seuraavaksi luonnehdin kutakin puhujaluokkaa lyhyesti ja arvioin, mistä kyseisen ryhmän puhujien legitimeetti tiedon esittäjinä nousee.

Ensimmäiseen puhujaluokkaan sisältyi sekä Venäjän korkeinta poliittista johtoa että esimerkiksi kansanedustuslaitoksen eri komiteoiden puheenjohtajia. Siihen laskettiin myös korkeimman johdon viestiä välittäneet lehdistöavustajat, joilla uskon olevan merkittävä puhujastatus, mutta ei kuitenkaan suurta poliittista päätäntä- tai määrittelyvaltaa omasta asemastaan käsin. Kaiken kaikkiaan poliitikot ja virkamiehet pääsivät paljon ääneen uutisissa ja odotetusti sellaisissa asiayhteyksissä, joissa määritettiin tai kommentoitiin Venäjän virallista linjaa ulospäin. Puhujia tässä luokassa olivat esimerkiksi Venäjän federaation presidentti, ulkoministeri, pääministeri ja puolustusministeri, Venäjän pysyvät edustajat YK:ssa ja Natossa, duuman varapuhemies sekä Venäjän perustuslakikomitean, kansainvälisten asioiden komitean ja ulko- ja puolustuspolitiikan neuvoston puheenjohtajat. Tässä ryhmässä puhujan auktoriteetti liittyy rooliin Venäjän virallisen mielipiteen ilmaisijana.¹¹⁹ En väitä, että venäläiset poikkeuksetta luottaisivat poliitikkoihinsa tai poliittiseen virkakoneistoonsa tiedollisena auktoriteettina, mutta esimerkiksi presidentti Putinilla voidaan olettaa asemansa kautta olevan kuulijoiden korvissa valtuutusta ja uskottavuutta määritellä Venäjän kansallisen historian kulkua.

Toinen puhujaluokka on oman tutkimuskysymykseni kannalta kenties kiinnostavin. Minkälaisella asiantuntijatiedolla poliitikkojenkin esittämiä näkemyksiä perustellaan tai tuetaan? Asiantuntijatiedon suhteen vaikuttaa siltä, että lausumien painoarvo perustuu käytännössä yksinomaan puhujan taustaorganisaation mukanaan tuomaan statukseen. Asiantuntijat eivät nimittäin perustele näkemyksiään sellaisilla fraaseilla kuten ”tutkimustietoon perustuen” tai ”tutkimus on osoittanut”. Heidän lausumiensa pätevyys vaikuttaa nousevan ainoastaan tuosta tittelin tuomasta institutionaalisesta asemasta, jolla mielipide tai näkemys osoitetaan kiistattomaksi faktaksi.¹²⁰

Sekä historioitsijat että oikeudelliset asiantuntijat olivat asian luonteen huomioon ottaen kommentoijina erittäin harvassa. Historioitsijoita esiintyi aineistossa asiantuntijoina

¹¹⁹ Pan & Kosicki, 62.

¹²⁰ Asiantuntijoiden legitimeetin muodostumisesta on käyty vilkasta keskustelua esimerkiksi sosiologiassa.

ainoastaan kolmessa uutisessa. Tässä yhteydessä historiallisen tiedon määrittely oli siis annettu joko politiikan maailman tai erilaisten politiikan tutkimusta harjoittavien asiantuntijoiden tehtäväksi. Eniten asiantuntijoita uutisissa esiintyi geneerisellä politologin tittelillä, ilman tarkempaa määrittelyä tausta-affiliaatiosta. Suosittuja olivat myös erilaiset kansainvälisen politiikan tai geopolitiikan asiantuntijainstituutioiden paikat. Tällaisia kommentointiin oikeuttavia titteleitä olivat muun muassa globaalien intressien keskuksen puheenjohtaja, geopolitiittisen asiantuntijuuden keskuksen johtaja, globalisaation ongelmia tutkivan instituutin johtaja, poliittisen analyysin keskuksen johtaja, kansallisen strategian instituutin puheenjohtaja sekä poliittisen asiantuntijuuden kansainvälisen instituutin johtaja. Talouspainotteisten lehtien sivuilla esiintyi muutamia analyytikkoja. Naisia asiantuntijoiden joukossa oli vain yksi: politiikan tohtori, ”tunnettu Balkanin kriisin ekspertti” Jelena Ponomareva. Muutoin naisia oli lähinnä toimittajien joukossa sekä muutama kappale kulttuuriväen edustajissa.

Kolmanteen luokkaan laskin kuuluvaksi muun muassa kirjailijoita, runoilijoita sekä elokuvaohjaajia. Lisäksi joukossa oli eräs suuriruhtinatar. Tämä puhujaluokka oli selvästi pienin, mutta arvioni mukaan sitäkin tärkeämpi. Oletukseni on, että sen keskeisenä funktiona oli osoittaa valtiojohtoa mukailevilla näkemyksillä olevan laajaa kaikupohjaa myös kulttuuriväen ja intelligentsian joukossa, josta perinteisesti löytyvät myös Putinin politiikan kovasanasimmat kriitikot. Näin haluttiin siirtää heidän auktoriteettinsa vallanpitäjien teesien taakse ja siten osoittaa ja herättää mahdollisimman laajan ja moninaisen yleisön tuki.

Neljänneksi luokaksi määritin ulkomaalaisuuden auktoriteettina. Tässä kategoriassa ulkomaalaisuus sai sekä positiivia että negatiivisia konnotaatioita riippuen puhujan viestistä. Uutisaineiston perusteella oli selkeää, että ulkomaalaisia poliitikkoja ja asiantuntijoita käytettiin enemmän kuin mielellään osoittamaan, että 1. Venäjän näkökulmalle on ymmärtäjiä myös länessä 2. Venäjä-vastaisuus on nykyisen eliitin projekti ja salajuoni 3. Eurooppa ei ole esimerkiksi sanktiopolitiikan suhteen yhtenäinen. Ulkomaalaisten kommentoijien avulla yritettiin paljastaa lännen ”bluffi” ja kaksinaismoralismi kansainvälisen oikeuden tulkinnassa. Esimerkkejä positiivisessa mielessä käytetystä ulkomaalaisuuden auktoriteetista olivat muun muassa saksalaiset ja tšekkiläiset poliitikot sekä amerikkalaiset asiantuntijat ja entiset diplomaatit.

Negatiivisessa mielessä ulkomaalaisuutta käytettiin lähinnä silloin, kun haluttiin kyseenalaistaa länsimaiden tai Ukrainan johdon kyvykkyys ja pätevyys.

Toimittajien kohdalla uskottavuutta lisäsivät tilanteet, joissa toimittaja raportoi paikan päältä (Kiova, Krim, Katalonia, Skotlanti) eli esiintyi eräänlaisena kokemusasiantuntijana tai silminnäkijänä.¹²¹ Toimittajat esiintyivät ajoittain myös kolumnisteina, joiden mielipiteet ”eivät edustaneet lehden virallista linjaa”. Tällainen klausuuli oli usein esimerkiksi Komsomolskaja Pravdan kolumneissa, joita tosin useimmiten kirjoitti yksi ja sama lehden oma toimittaja. Kolumnien sisällön perusteella katson, että ne eivät käytännössä eronneet lehden linjasta, vaan niin sanottua ulkopuolisuutta saatettiin käyttää kansalaismielipiteen tai asiantuntijakommentin kaltaisena vetoavana tekijänä. Tällainen klausuuli antaa myös olettaa, että lehden muu sisältö on niin sanotusti arvolatauksista vapaata¹²².

Ihmisryhmä, jonka poissaolo herätti huomioni, olivat tavalliset kansalaiset joitakin ulkomaalaisia lukuun ottamatta. Tätä selittää se, että nyt kerättyä aineistoa määrittää niin vahvasti kansainvälispoliittisen ja -oikeudellisen kysymyksen hakuheito, ettei tavallisten kansalaisten haastattelemisen oletettavasti toisi sen ympärille kaivattua uskottavuuden efektiä. Myöhemmin käsiteltävissä televisiouutisissa kansalaisten omilla kokemuksilla ja tuntemuksilla oli sen sijaan keskeinen rooli.

¹²¹ Pan & Kosicki, 60.

¹²² Pan & Kosicki, 62.

4 Historiallisen argumentaation analyysi

Seuraavien lukujen anti on tarkastella lähemmin aineistostani nousevia argumentteja ja yhdistää niitä kunkin aihepiirin laajempaan tutkimukseen. Lehtien käyttämään argumentaatioon kuului paljon suoraviivaisia viittauksia tiettyihin tapahtumiin ja sopimuksiin, mutta lisäksi käytettiin hienovaraisempia tekniikoita, joiden merkitys on luettava argumentaation kokonaisuutta vasten tai niin sanotusti rivien välistä.

Analyysissa käsitellään näitä molempia, eli ensiksikin pelkän sanan esiintyvyyden kautta helposti tunnistettavaa, melko yksiselitteisesti sisältöön viittaavaa argumentaatiota. Lisäksi jäljitetään enemmän tutkijan tulkintaa vaativia, uutisen kokonaisuudesta muodostuvia argumentaatiotekniikoita.

Sisältöön keskittyvät argumentit on näissä luvuissa jaoteltu kahteen pääkategoriaan: historialliseen ja kansainvälisoikeudelliseen argumentaatioon. Useilla aineistossa esiintyneillä argumenteilla oli kuitenkin sekä historiallinen että kansainvälisen oikeuden käytäntöihin vetoava funktio yhtä aikaa. Tyypillisesti tällöin esiteltiin nykyisyyttä jokseenkin tai periaatteellisella tasolla vastaava tilanne historiassa, jolloin argumentissa vedotaan sekä historian tapahtumaan sinänsä että tuon tapahtuman osoittamaan kansainvälisen oikeuden aiempaan käytäntöön. Olen käsitellyt kutakin argumenttia siinä kohdassa, johon olen katsonut sen ensisijaisen funktiona perusteella parhaiten sopivaksi tai jossa näen sen tuovan eniten lisäinformaatiota sekä osoittavan kyseisen argumentaation kentän monimuotoisuutta. Joskus on ollut tarpeellista viitata jo käsiteltyyn argumenttiin uudelleen analyysin myöhemmässä vaiheessa.

Kosovoan viittaamisen lisäksi lehdistö tai sen ääneen päästämät puhujat hyödynsivät ahkerasti erilaisia historiaan vetoavia tai sitä esimerkkinä käyttäviä argumentteja. Tutkielmassa onkin käytetty Kosovoan liittyvää argumentaatiota eräänlaisena tirkistysaukkona: mitä muuta historiaan viittaavaa käyttöä uutisteksteissä ilmeni ja miten sitä hyödynnettiin oman viestin vahvistamistarkoituksessa? Samalla muodostui Kosovo-argumenttia ympäröivä, muu historiallinen konteksti, johon liittyviä käsityksiä pyrittiin mahdollisesti muokkaamaan. Kontekstin selvittäminen on tärkeää jo sen hahmottamiseksi, minkälaiseen kokonaiskeskusteluun Kosovo-argumentti liittyy – tätä voitaisiin nimittää historian tutkimuksessa niin sanotuksi skinneriläiseksi kontekstiksi,

jonka mukaan yksittäistä puheenvuoroa tulee arvioida osana sitä keskustelua, johon sen on tarkoitettu osallistuvan.¹²³

Erilaisten yksittäisten tapahtumien lisäksi historiaan vedottiin uutisissa itsenäisenä toimijana tai voimana, joka kulkee tiettyyn suuntaan, jakaa tuomioita sekä antaa opetuksia. Kolmantena suurena teemana hahmottuu etnopolitiikan otsikon alle järjestettävä argumentaatio, jossa viitataan Venäjän ja Ukrainan tai Serbian historialliseen ja kulttuuriseen yhteyteen, yhteiseen alkuperään ja traditioihin. Seuraavaksi tarkastelen edellä mainittujen teemojen pääpiirteitä ja esittelen konkreettisia esimerkkejä eri lehtien käyttämästä argumentaatiosta. Luvuissa käsitellään sekä vuoden 2014 että 2015 aineistoa yhdessä. Vertailevia huomioita eri vuosien aineistoista tehdään puolestaan luvussa kuusi.

Lehtiä lainatessa ilmaukset on aina ilmoitettu siinä taivutusmuodossa, jossa ne uutisessa esiintyvät. Translitteroinnissa on käytetty suomalaista SFS 4900 -standardia.

4.1. Historian tapahtumat argumentteina

Historian tapahtumakulkuihin liittyvästä argumentaatiosta hahmottui kolme suurta teemaa ylitse muiden: Kosovoon, Jugoslavian hajoamiseen ja Balkaniin yleisesti viittaavat argumentit, Venäjän tai Neuvostoliiton omaan historiaan viittaavat argumentit sekä toiseen maailmansotaan ja kansallissosialismiin viittaavat argumentit. Tätä viimeistä fasismiä viittaavaa argumentaation tekniikkaa käsitellään vasta jäljempänä tutkielman luvussa kuusi, jossa selostetaan myös nationalismiin, antisemitismiin ja banderalaisuuteen liittyvien nimitysten retorista taustaa.

Kosovo-argumentin tapahtumahistoriallinen taustoittaminen oli venäläisessä lehdistössä seuranta-aikana loppujen lopuksi varsin ohutta – tilanteen laajempaa historiallista taustaa sekä kehitystä 80-luvun lopulta alkaen esiteltiin oikeastaan vain Argumenty i Faktyn eräässä uutisessa.¹²⁴ Historiamielellä Kosovoon viitattiin useimmiten

¹²³ Skinner, Quentin (2002): Visions of Politics. Volume 1: Regarding Method. Cambridge University Press, Cambridge.

¹²⁴ Igry na karte. Šest slutšaeв territorialnogo peredela posle 1945 goda. AiF 19.3.2014. Myös http://www.aif.ru/politics/world/igry_na_karte_shest_sluchaev_territorialnogo_peredela_posle_1945_goda. Jos uutinen esiintyy jatkossa uudelleen, ilmoitetaan siitä ainoastaan otsikko – tarvittaessa alaotsikko, jos se sisältää oleellista tietoa – sekä lehti ja julkaisupäivämäärä. Verkko-osoite ilmoitetaan ainoastaan viitattaessa ensimmäisen kerran.

esimerkkitapauksena (*na balkanskom primere*)¹²⁵ tai osana tällaisten maiden litaniaa. Jugoslavian sodan tarkempien syiden erittely olisi oletettavasti monimutkaistanut nyt esitettyä tulkintaa ja siten vienyt pohjaa Kosovo-argumentin vaikuttavuudelta, joka nousee sen näennäisestä yksiselitteisyydestä. Jugoslavian sotaa pidettiin silti kokonaisuudessaan mielellään esillä ja erityisesti muistutettiin Naton 78 päivää kestäneistä pommituksista¹²⁶ ja niiden siviiliuhreista¹²⁷. Tarkastelujaksolle osunut pommitusten aloittamisen 15-vuotispäivä¹²⁸ huomioitiin uutisoimalla muun muassa Kosovon EU-integraatioministerin epäonnistuneesta Twitter-päivityksestä, jonka tulkittiin halventavan pommituksissa kuolleiden serbien muistoa¹²⁹. Yksittäisenä historian tapahtumana nostettiin useissa eri lehdissä esille venäläisten laskuvarjojääkärien ”uskomaton” sodanaikainen marssi Bosniasta Prištinaan¹³⁰.

Jugoslavian hajoamisen nähtiin useissa uutisissa olleen suoraan joko Yhdysvaltain tai laajemmin lännen syytä¹³¹. Komsomolskaja Pravda tulkitsi hajoamisprosessin alkaneen Yhdysvaltojen tunnustettua Bosnia ja Herzegovinan itsenäisyyden vuonna 1991 ja Rossijskaja Gazeta kirjoitti ”Naton aggression johtaneen Jugoslavian lopulliseen hajoamiseen ja Kosovon yksipuoliseen itsenäistymiseen”. Ukrainan lopullista hajoamista Jugoslavian tavoin ennakoitiin balkanisaation termiä tarkkaan analysoivassa, saksalaiselta Tagesspiegeliltä lainatussa Komsomolskaja Pravdan julkaisemassa artikkelissa. Siinä balkanisaation tai jugoslavisaation rinnalle tuotiin kolmaskin termi,

¹²⁵ Frau grozit Rossii paltšikom. KP 14.3.2014.

¹²⁶ Ks. esim. Meždu Prištinoj i Sevastopolem. Potšemu Zapad razrešil Kosovo to, v tšem segodnja obvinjaet krymtšan? RG 17.3.2014. Myös <http://www.rg.ru/2014/03/17/kosovo.html> ; RG 20.3.2014; RG 24.3.2014; MK 23.3.2014.

¹²⁷ S zemli vidno vse. ”RG” vyjasnila neizvestnye podrobnosti unitštoženija amerikanskih bombardirobštšikov-”nevidimok” v nebe Jugoslavii. RG 24.3.2014. Myös <http://rg.ru/2014/03/24/yugoslavia.html>

¹²⁸ Stanovlenie imperii dobra. Izvestija 26.3.2014. Myös <http://izvestia.ru/news/568110> ; Serbija: v storonu ot evrointegratsii. 4.4.2014. Myös <http://izvestia.ru/news/568639>

¹²⁹ Predstavitel NATO otmetila 15-letnjuju godovštšinu bombardirovok v Kosovo neudatšnoj šutkoj. Metro 25.3.2014. Myös <http://www.metronews.ru/novosti/predstavitel-nato-otmetila-15-letnjuju-godovshhinu-bombardirovok-v-kosovo-neudachnoj-shutkoj/Tponcx---sbBc1d1TJIPDw/> ; 15-letie natšala bombardirovok Jugoslavii otmetili šutkoj. MK 23.3.2014. Myös <http://www.mk.ru/daily/newspaper/non-stop/2014/03/24/1003044-15letie-nachala-bombardirovok-yugoslavii-otmetili-shutkoy.html>

¹³⁰ Ks. esim. ”Vežlivye ljudi s oružiem” zanjali aerodromy Kryma. Proišodjaštšeje v avtonomnoj respublike vse bolše napominaet Kosovo serediny 90-h. KP 1.3.2014. Myös: <http://www.kp.ru/daily/26200/3087388/> ; Medal Suvrova. Kommersant 3.3.2014. Myös <http://www.kommersant.ru/doc/2413635>

¹³¹ Ks. esim. Svoja zemlja. Potšemu Kosovo možno otdeljatsja, a Krymu nelzja? AiF 5.3.2014. Myös http://www.aif.ru/euromaidan/prediction/svoja_zemlja_pochemu_kosovo_mozhno_otdelyatsya_a_krymu_nelzja ; ”Referendum legitimen, vne vsjakogo somnenija.” KP 17.3.2014. Myös <http://www.kp.ru/daily/26207.5/3092290/> ; S zemli vidno vse. RG 24.3.2014.

Ukrainan ”somalisaatio” (*somalizatsii*).¹³² Ukrainan ja Balkanin rinnastaminen ulotettiin nykypäivään saakka myös Janukovitšia ja Serbian nykyistä presidenttiä vertailevassa uutisartikkelissa¹³³.

Jugoslavian sotien ja hajoamisen lisäksi uutisista löytyi runsaasti viittauksia Neuvostoliiton ja Venäjän omaan historiaan. Varhaisimmillaan viitattiin Katariina Suuren aikaan¹³⁴, Napoleonin hyökkäykseen Venäjälle vuonna 1812¹³⁵, Krimin sotaan [1853-1856]¹³⁶ sekä vuoden 1917 vallankumoukseen ja sitä seuranneeseen sisällissotaan¹³⁷. Myös suuri isänmaallinen sota¹³⁸ ja ”[siihen] johtaneet gulagit”¹³⁹ mainittiin. Mielenkiintoisena yksityiskohtana todettiin ”helmikuun vallankumouksen” (*fevral'skaja revoljutsija*) jatkuvan Ukrainassa, jolloin rakennettiin käsitteellistä mielle yhtymää vuoden 1917 vallankumoukseen Venäjällä.¹⁴⁰ Perustuslakiasiantuntija ja Jeltsinin hallinnon aikainen lakiasioiden avustaja Mihail Krasnov arvioi Novaja Gazetassa, että sanaa ”vallankumous” käytettiin Ukrainasta uutisoitaessa mielellään, koska sillä on pelottava kaiku entisten neuvostokansalaisten korvissa.¹⁴¹

Krimin luovuttaminen Ukrainalle vuonna 1954 nähtiin poikkeuksesta Hruštševin henkilökohtaisena virhearviona.¹⁴² Lehtikirjoituksissa kritiikki kohdistui ennen kaikkea

¹³² Ukraine grozit krah po jugoslavskomu stsensariju. KP 26.2.2015. Myös <http://www.kp.ru/daily/26342.7/3227743/>

¹³³ Serbija: v storonu ot evrointegratsii. 4.4.2014.

¹³⁴ Ukraina: tsena vnutrennogo razlada. RBK 4.3.2014. Myös <http://rbcdaily.ru/society/opinion/562949990728152>. Alkuperäinen Jack Matlockin blogimerkintä osoitteessa <http://jackmatlock.com/2014/03/ukraine-the-price-of-internal-division/> Haettu 1.4.2016. ; Bez lišnego šuma. Konservatory v SŠA štšitajut prisojedenenie Kryma k Rossii ratsionalnym. RG 20.3.2014. Myös <http://www.rg.ru/2014/03/19/krim-site.html>

¹³⁵ Korotkaja telegramma: ”Ne nadorvites”. Demokratija – eto volja sobstvennogo naroda, a ne zarubežnyh spetsslužb. RG 26.3.2014. Myös <http://www.rg.ru/2014/03/26/telegramma.html>

¹³⁶ S viski i neftju – na svobodu. Kak Šotlandija gotovitsja progolosovat za svoju nezavisimost. RG 17.3.2014. Myös <http://www.rg.ru/2014/03/17/shotlandia.html>

¹³⁷ ”V segodnjašniem mire – vsjo bumerang” NG 21.3.2014. Myös <http://www.novayagazeta.ru/politics/62816.html> ; Tšto ostalos? Otstalost? Rossijsko-ukrainskij konflikt postavit krest na modernizatsii. MK 11.3.2014. Myös <http://www.mk.ru/specprojects/free-theme/article/2014/03/10/996047-chto-ostalos-otstalost.html>

¹³⁸ Vesna nadeždy. AiF 26.3.2014

¹³⁹ Poety ne bojsjtsja sanktsij. Drame Lidii Grigorjevoj ”Russkaja žena anglijskogo džentlmena” aplodiroval London. RG 2.4.2014. Myös <http://www.rg.ru/2014/04/01/grigorieva-site.html>

¹⁴⁰ Nezaležnyj Krym. Politolog Stanislav Hatuntsev – o lutšem variante razvitija krymskoj situatsii. Izvestija 28.2.2014. Myös <http://izvestia.ru/news/566624>

¹⁴¹ ”V segodnjašniem mire – vsjo bumerang” NG 21.3.2014.

¹⁴² Vladimir Putin: Krym ostajotsja neotjemletoj tšastju Rossii. Metro 19.3.2014. Myös <http://www.metronews.ru/novosti/vladimir-putin-krym-ostajotsja-neotjemletoj-chast-ju-rossii/Tponcr---pHBYN11xO4rnc/> ; Zapad zadolžal Kievu razjasnenija. Provozglašenje nezavisimosti Evropa otsenivaet vseгда po-raznomu. RG 27.3.2014. Myös <http://www.rg.ru/2014/03/27/statya.html> ; Totška nevozvrata. Potšemu Rossija ne mogla ustupit v krymskom voprose. Vopros o prinadležnosti Kryma stal rebrom, kogda v Kieve slutšilsja natsionalistitseskij gosperevorot. AiF 26.3.2014. Myös <http://www.aif.ru/politics/russia/1131268>

päätöksen toteuttamiseen kysymättä alueella asuvien ihmisten mielipidettä. Silmiinpistävää oli myös Neuvostoliiton loppuaikojen ja erityisesti 90-luvun Venäjän johtoa kohtaan esitetty heikkouden kritiikki. Argumenty i Fakty siteerasi puhetta, jonka Putin piti Venäjän ja Krimin välisen valtiosopimuksen allekirjoitustilaisuudessa 18.3.2014: siinä todettiin, ettei Venäjä ollut Neuvostoliiton hajotessa tarpeeksi vahva suojelemaan intressejään.¹⁴³ Lehden toimittaja Sergei Osipov kritisoi silloisia neuvostojohtajia myös Saksojen yhdistymisestä vuonna 1990: DDR annettiin lahjana lännelle, jälleen kysymättä kansalaisten mielipidettä, ja vieläpä ilman takuita siitä, että vastineeksi Nato ei aloittaisi laajentumista itään. Komsomolskaja Pravda syytti Venäjän 90-luvun johtoa Jugoslavian sotien aikaisesta päättämättömyydestä ja siten tilaisuuden menettämisestä Kosovossa¹⁴⁴ sekä Jeltsinin klikkejä petoksesta, kun Krim jäi 90-luvun alussa Ukrainalle¹⁴⁵. Izvestija puolestaan kirjoitti negatiiviseen sävyyn 90-luvun alun "kozyrevilaisesta diplomatiasta".¹⁴⁶

Myös Neuvostoliiton hajoaminen vaikutti jättäneen traumaattisen jäljen moniin toimittajiin: Rossijskaja Gazeta syytti Neuvostoliiton hajoamisesta suoraan maan "kelvotonta eliittiä"¹⁴⁷ ja Moskovski Komsomolets vaikeroi, että "kaikki, mitä naapurimaassa tapahtuu, muistuttaa kivuliaasti Neuvostoliiton hajoamisesta seurannutta tilannetta"¹⁴⁸. Argumenty i Fakty muistutti, että Neuvostoliiton hajotessa koko "sivilisoitunut maailma" ryntäsi innolla sen luonnonvarojen kimppuun, niin humanitaaristen kuin materiaalistenkin¹⁴⁹. Izvestija puolestaan totesi Ukrainan irrottautumisen hajottaneen Neuvostoliiton lopullisesti¹⁵⁰. Myös Neuvostoliiton

¹⁴³ Totška nevozvrata. AiF 26.3.2014.

¹⁴⁴ V Krymu vysadilis synovja "kosovskogo desanta". I togda v Kosovo, i segodnja v Krymu – klassnaja rabota professionalov. Vot tolko nyntše im vsled mogut zavopit nav sju virtualnuju okrugu: "Okkupanty!". KP 6.3.2014. Myös <http://www.kp.ru/daily/26202/3088872/>.

¹⁴⁵ Pala naša "berlinskaja stena". Naš kolumnist otsenivaet rešenje krymskih deputatov vojti vsej avtonomiej v sostav Rossii. KP 7.3.2014. Myös <http://www.kompravda.eu/daily/26203.4/3089397/>. Painettuna juttu julkaistiin seuraavan Kosovoa koskettavan uutisen yhteydessä, mikä ei ilmene verkkoversiosta: Simferopol ne originalen. Za poslednie tšetvert veka neskolko regionov v rjade stran dobilis samoopredelenija. KP 7.3.2014. Myös <http://www.kp.ru/daily/26203.4/3089548/>. Jatkossa ilmoitetaan vain ensimmäisen uutisen tiedot.

¹⁴⁶ Andrei Kozyrev toimi Venäjän ulkoministerinä Bosnian sodan aikana, vuosina 1991-1996. Pravo na Krym. Publitsist Jegor Holmogorov – o tom, imeet li russkij region pravo byt s Rossiej. Izvestija 11.3.2014. Myös <http://izvestia.ru/news/567140>

¹⁴⁷ Korotkaja telegramma: "Ne nadorvites". Demokratija – eto volja sobstvennogo naroda, a ne zarubežnyh spetsslužb. RG 26.3.2014.

¹⁴⁸ Ukraina krajnostej. Tšto my ne znali o novoj kievskoj vlasti. MK 17.3.2014. Myös <http://www.mk.ru/politics/article/2014/03/16/998863-ukraina-krajnostey.html>

¹⁴⁹ Sergei Lukjanenko: "Rossija ostajotsja osnovnym vragom dlja tselogo rjada stran." AiF 19.3.2014. Myös <http://www.aif.ru/politics/russia/1126677>

¹⁵⁰ Pravo na Krym. Izvestija 11.3.2014.

hajoamisen sinetöinyt Bialowiezan sopimus (*Belovežskie soglashenija*) mainittiin useita kertoja.¹⁵¹ Izvestijassa esitettiin niin ikään itsestään selvänä Venäjän asema Neuvostoliiton seuraajavaltiona ja sen mukanaan tuomat moraaliset ja lailliset velvoitteet entisen Neuvostoliiton alueella.¹⁵² Poikkeuksen 90-luvun kritiikkiin teki ainoastaan Novaja Gazetan amerikkalainen vieraskynä, jossa toivottiin, että nykyhetkessä voitaisiin pyrkiä samalla lailla sopuun, kuin Gorbatšov ja Reaganin aikana ennakkoluuloista huolimatta tehtiin.¹⁵³

Koko aineiston ylivoimaisesti suosituin argumentti oli Kosovon ja Krimin tapausten historiallinen rinnastaminen. Tämän analogian lisäksi lehdissä etsittiin innokkaasti muitakin historiallisia vastineita tilanteelle. Kattavimman listan ja tarkimman kuvauksen vuoden 1945 jälkeen tapahtuneista ”maa-alueiden uudelleenjakamisista” julkaisi Argumenty i Fakty 19.3., päivä Krimin ja Venäjän välisen liittymissopimuksen allekirjoittamisen jälkeen. Juttu esitteli karttojen kera Tiibetin (1950), Israelin (1967), Kyproksen (1974), Biafran (1970) ja DDR:n (1990) tapaukset tarkoituksenaan osoittaa, että ”Krimin liittyminen Venäjään (*prisojedinenie k Rossii*) ei ollut ainutlaatuinen tapaus (*ne unikalnoje sobytie v istorii*)”¹⁵⁴. Kaiken kaikkiaan vertailukohtia muihin maihin etsittiin kiihkeästi niin historian kuin kansainvälisen oikeuden saralla, ja kokonaisuudessaan aineistossa mainittiin vuosien 2014 ja 2015 aikana noin kuusikymmentä eri valtiota. Monet näistä viittauksista liittyivät statukseltaan epäselvien valtioiden tilanteisiin tai alueisiin, joihin Yhdysvalloilla oli ollut (useimmiten negatiivista) kansainvälispoliittista vaikutusta. Yksittäisiä mainintoja saivat myös Kuuban kriisi¹⁵⁵, Yhdysvaltojen diplomaatti George Kennanin ”pitkä sähkö” vuodelta 1946¹⁵⁶ sekä käsitteellisenä keksintönä ”Bukarestin Anschluss” Moldovan ja Transnistrian tilanteeseen viitaten¹⁵⁷. Kauempaa historiasta nostettiin lehtien sivuille

¹⁵¹ Vrag narodov. Zloba dnja. MK 14.3.2014 ; Valeri Zorkin: Tabula rasa. RG 8.4.2014

¹⁵² Pridnestrovje: konets letargii. Poet i perevodšik Igor Karaulov – ob objazatelstvah regionalnoj deržavy pered starymi družjami. Izvestija 4.4.2014. Myös <http://izvestia.ru/news/568539>

¹⁵³ Snova holodnaja vojna. Kto vinovat? NG 9.4.2014. Myös <http://www.novayagazeta-vlad.ru/232/politika/snovaholodnayavovynaktovinovat>

¹⁵⁴ Igry na karte. Šest slutšae v territorialnogo peredela posle 1945 goda. AiF 19.3.2014.

¹⁵⁵ Snova holodnaja vojna. Kto vinovat? NG 9.4.2014.

¹⁵⁶ Sähkö esiteltiin jutussa kylmän sodan alkamispisteenä. Korotkaja telegramma: ”Ne nadorvites”. Demokratija – eto volja sobstvennogo naroda, a ne zarubežnyh spetsslužb. RG 26.3.2014.

¹⁵⁷ Pridnestrovje: konets letargii. Izvestija 4.4.2014.

myös Krim osana Rooman ja Bysantin imperiumia¹⁵⁸ sekä Minotauruksen labyrintti¹⁵⁹ ja ateenalaissodat 400-luvulta ennen ajanlaskun alkua¹⁶⁰.

Länsimaissa Venäjän viimeaikainen sisä- ja ulkopoliittinen käytös on ajoittain nähty todisteena neuvostoaikaisiin käytäntöihin palaamisesta, mikä on laskenut liikkeelle spekulatioita jopa uudesta kylmästä sodasta. Aihe ei sinänsä ole uusi, sillä kylmän sodan paluuta ennakoitiin jo Georgian sodan yhteydessä vuonna 2008.¹⁶¹ Tämä kielikuva ei ole jäänyt huomaamatta Venäjällä, ja tšekäläisessä lehdistössä väite nähdäänkin lännen itsensä ylläpitämänä ja masinoimana: Putin ilmoitti 18.3. pitämässään puheessa juuri lännen olevan se taho, joka ajaa kylmän sodan retoriikkaa¹⁶². Lisäksi Aleksandr Gruško, Venäjän pysyvä edustaja Natossa, arvioi sotilasjärjestössä hallitsevan ”niiden, jotka haluavat palata kylmän sodan aikaan” (*NATO berut verh te, kto hotšet vernutsja k vremenam holodnoj vojny*)¹⁶³. Tästä huolimatta lehtien lukijoille oli tarpeen muistuttaa, että länsi ei suinkaan voittanut edellistä kylmää sotaa, vaan Neuvostoliitto hajosi sen päätteeksi täysin omasta ansiostaan¹⁶⁴. Kylmän sodan lopputulokseen liittyi myös yksipolaarisen maailmanjärjestyksen kritiikki, joka nousi johdonmukaisesti esille muun muassa Izvestijan ja Komsomolskaja Pravdan uutisissa¹⁶⁵. Myös sanktioilla uhkaamista kuvattiin kylmän sodan jäänteeksi¹⁶⁶. ”Kylmän rauhan” käsitteen venäläisille esitteli puolestaan Rossijskaja Gazetaan haastateltu ranskalaispolitiikko Francois Asselineau.¹⁶⁷

¹⁵⁸ Pala naša ”berlinskaja stena”. KP 7.3.2014.

¹⁵⁹ Juri Baturin: Tsena rešenija. NG 31.3.2014. Myös <http://www.novayagazeta.ru/society/62947.html>

¹⁶⁰ Amerikanskije fantazii. KP 27.3.2014. Myös <http://www.kp.ru/daily/26212.4/3096137/>

¹⁶¹ Galbreath, David J. (2008): Putin's Russia and the 'New Cold War': Interpreting Myth and Reality. Europe-Asia Studies, 60:9, 1623-1630. Kirja-arvio. Arvioidut teokset: Korinman, Michael & Laughland, John (toim.): Russia: A New Cold War? Vallentine Mitchell Academic Publishers, Lontoo, 2008. ; Lucas, Edward: The New Cold War: How the Kremlin Menaces both Russia and the West. Bloomsbury, Lontoo, 2008.

¹⁶² Vladimir Putin: Krym ostajotsja neotjemlejoj tšastju Rossii. Metro 19.3.2014. ; Totška nevozvrata. Potšemu Rossija ne mogla ustupit v krymskom voprose. Vopros o prinadležnosti Kryma stal rebrom, kogda v Kieve slutšilsja natsionalistitseskij gosperevorot. AiF 26.3.2014.

¹⁶³ ”V NATO berut verh te, kto hotšet vernutsja k vremenam holodnoj vojny.” Postpred Rossii pri aljanse rasskazal o posledstviah ukrainskogo krizisa. Kommersant 7.4.2014. Myös <http://www.kommersant.ru/doc/2447225>

¹⁶⁴ Korotkaja telegramma: ”Ne nadorvites”. Demokratija – eto volja sobstvennogo naroda, a ne zarubežnyh spetsslužb. RG 26.3.2014.

¹⁶⁵ Krym: zakonnoe isključenie. Politolog Kirill Koktyš – o tom, sposoben li mirovoj porjadok adaptirovatsja k pravu na samoopredelenije. Izvestija 4.4.2014. Myös <http://izvestia.ru/news/568550> ; Amerikanskije fantazii. KP 27.3.2014.

¹⁶⁶ Vesna nadeždy. AiF 26.3.2014. (Žirinovki)

¹⁶⁷ Uroki ukrainskogo. Frantsuzkij politik o krizise v otnošenijah meždu Rossiej i Zapadom. RG 19.3.2014. Myös <http://rg.ru/2014/03/19/asselino.html>

4.2 Ylihistorialliset tai historiaan itseensä viittaavat argumentit

Saksalainen historioitsija Karl-Georg Faber on tutkinut historia-argumentaation poliittista käyttöä kolmitasoisien mallien avulla. Siinä historia-argumentit jaetaan yksittäisten tapahtumien, kerronnallisten narratiivien sekä historian filosofisen käytön kategorioihin. Viimeisellä tasolla tarkoitetaan argumentteja, joilla viitataan historiaan itseensä.¹⁶⁸

Faberin mukaan historia-argumenttien käytön filosofinen ja spekulatiivinen ulottuvuus ei yleensä ole selvää kokemattomalle historia-argumentaation tarkkailijalle, joka vaikuttuu helposti yksittäisten tapahtumien ja faktojen esittelystä – sellaisten, joita tutkielman edellisessä alaluvussa eriteltiin.¹⁶⁹ Erilaisten faktojen ja tapahtumien lisäksi historiaan voidaan viitata itsenäisenä käsitteenä, jolloin yksittäiset tapahtumat ja kehityskulut korvautuvat yhdellä ”kollektiivisen historian” käsitteellä (*history as a collective singular*), tai vastaavilla rakenteisiin, aikaan tai normatiivisuuteen viittaavilla termeillä.¹⁷⁰ Nämä argumentit pitävät sisällään muun muassa välttämättömiksi väitettyjä kehityskulkuja, ainutlaatuisiksi määrittelyä sekä historian lakeihin ja traditioihin vetoavia argumentteja¹⁷¹.

Olen ottanut tähän luokitteluun mukaan ne venäläisessä lehdistössä käytetyt argumentit, joissa historiaan viitataan joko suoraan toimijana tai joissa historiaa itsessään käytetään resurssina osoittamaan jonkin asian merkityksellisyyttä. Tähän osioon kuuluvat luokitteluni mukaisesti myös argumentit, jotka ennakoivat tulevaisuutta tai joissa historian muu periodisointi on keskeistä.

Sekä Kommersant että Komsomolskaja Pravda uutisoivat Venäjän ulkoministerin Sergei Lavrovin lausunnon Yhdysvaltain ja Venäjän välillä käydyistä Ukraina-neuvotteluista Lontoossa 14.3.2014: sen mukaan ”Krimin tapausta ei voida tarkastella erillään historiasta (*ne možet rassmatrivatsja izolirovonno ot istorii*)”¹⁷². Lausumalla implikoitiin samaa, kuin mitä Moskovski Komsomoletsin toimittaja Aleksandr Minkin

¹⁶⁸ Faber, Karl-Georg (1978): The Use of History in Political Debate. *History and Theory*, 17:4, Beiheft 17: Historical Consciousness and Political Action. 36-67.

¹⁶⁹ Faber, 59.

¹⁷⁰ Faber, 37, 59.

¹⁷¹ Faber, 61.

¹⁷² I razošlis kak v Tšernom more korabli. Sergei Lavrov objasn timer Džonu Kerri, tšto znatšit Krym dlja Rossii, no tot proniksja. Kommersant 15.3.2014. Myös <http://www.kommersant.ru/doc/2430828> ; KP 17.3.2014, sitaatti sivulla 2.

tarkoitti sanoessaan, että "nyt ei ratkaista poliittista, vaan historiallinen kysymys"¹⁷³ – Krimin tilanne ja siihen liittyvät keskenään ristiriitaiset näkemykset irrotettiin nykytilanteen kontekstista ja asetetaan ratkaisun ehdoksi jotain mennyttä.

Tilanteen ainutlaatuisuus kuvastui yhtä lailla sekä valtamedian että oppositiojulkaisun käyttämässä kielessä: Krimiä kuvailtiin ”historialliseksi draamaksi”¹⁷⁴, ja ”historiallinen allekirjoitus” sekä ”historialliset dokumentit” luonnehtivat niin Novaja Gazetan kuin Izvestijankin kuvauksia Kremlin Pyhän Yrjön salissa tapahtuneesta niemimaan virallisesta liittämisestä osaksi Venäjän federaatiota¹⁷⁵. Myös tilanteen tuoma haaste Venäjälle ja koko maailmalle oli ”historiallinen”.¹⁷⁶

Historian dynamiikkaan ja suuntaan vetosivat niin Komsomolskaja Pravda (”Krimin tapahtumat muuttavat koko maailmanpolitiikan suuntaa”) kuin Novaja Gazetakin (”historiallisten virtujen kääntäminen”, *povorot istoritšeskih rek*)¹⁷⁷. Historiaa käytettiin siis siinä mielessä, että koettiin oltavan eräänlaisessa historian käännekohdassa. Edellä mainittu Novaja Gazetan uutisartikkeli spekuloi koko Neuvostoliiton jälkeisen maailmanjärjestyksen perustan järkkymisellä ja sen regimien systeemisellä kriisillä. Myös Izvestija ennakoi, että koko ”post-soviet” -termi voi pian menettää merkityksensä¹⁷⁸. Käännekohdaksi Krim muodostui myös siinä mielessä, että se oli ”historiallinen tapahtuma, joka *merkitsee alkua* venäläisten maiden palauttamiselle ja Venäjän kansan yhtenäisyyden elpymiselle (*vosstanovlenie*)”¹⁷⁹ – ”venäläisten maiden paluun myötä *alkaa uuden ideologian aika*”¹⁸⁰. Selvä merkki periodisoinnista oli myös politiikan tutkimuksen keskuksen puheenjohtajan Vladimir Orlovin kommentti eräistä kansainvälisistä sopimuksista, jotka tehtiin ”toisen(laisen) historiallisen aikakauden

¹⁷³ Vrag narodov. Zloba dnja. MK 14.3.2014. Myös <http://www.mk.ru/zloba-dnja/article/2014/03/13/998145-vrag-narodov.html>

¹⁷⁴ Kirill Rogov: Povorit istoritšeskih rek. Kak rossijan ubeždali v neobhodimosti iranizatsii Rossii. NG 2.4.2014. Myös <http://www.novayagazeta.ru/politics/62968.html>

¹⁷⁵ Andrei Kolesnikov: Rossija prirosila poluostrovom. Retš Vladimira Putina byla odnoj iz lutšših v ego karjere. NG 19.3.2014. Myös <http://www.novayagazeta.ru/columns/62771.html> ; Istoritšeskaja podpis. Vladimir Putin podpisal dokument o prisojedenenii dvuh iskonno rossijskih territorii – Kryma i Sevastopolja. Izvestija 19.3.2014. Myös <http://izvestia.ru/news/567717>

¹⁷⁶ Kirill Rogov: Povorit istoritšeskih rek. NG 2.4.2014.

¹⁷⁷ Rejting Putina na maksimume. KP 7.3.2014. Myös <http://www.kompravda.eu/daily/26203.4/3089576/> ; Kirill Rogov: Povorit istoritšeskih rek. NG 2.4.2014.

¹⁷⁸ Pridnestrovje: konets letargii. Poet i perevodtšik Igor Karaulov – ob objazatelstvah regionalnoj deržavy pered starymi družjami. Izvestija 4.4.2014.

¹⁷⁹ Vesna nadeždy. AiF 26.3.2014

¹⁸⁰ Krym kak natsionalnaja ideja. Politolog Oleg Bondarenko – o strategii sobiraniija zemel russkih. Izvestija 14.3.2014. Myös <http://izvestia.ru/news/567452>

aikana” (v druguju istoritšeskuju epohu)¹⁸¹. ”Restart-aikakauden päätöksestä” (okontšaniye ery perezagruzki) Venäjän ja Yhdysvaltojen välisissä suhteissa kirjoitettiin puolestaan Komsomolskaja Pravdan referoimassa The New York Timesin artikkelissa¹⁸².

Periodisoinnin vastakohtana historiassa nähtiin myös jatkuvuutta ja katsottiin tulevaan. Rossijskaja Gazetan uutisartikkelissa rakennettiin siltaa menneisyydestä tulevaisuuteen¹⁸³ ja Komsomolskaja Pravdassa konkreettisesti ”maailman kauneinta” siltaa Kertšistä muuhun Venäjään¹⁸⁴. Krimin liittyminen Venäjään ”juontuu niemimaan historiasta” (vytekajet iz istorii poluostrova)¹⁸⁵, minkä lisäksi ”Krim on ollut venäläinen, ukrainalainen ja krimintataarinen jo vuosisatojen ajan, ja se tulee jatkossakin olemaan kaikille näille kansoille niiden synnyinkoti”¹⁸⁶. Lehdistöä mietitytti niin ikään ”Venäjän ja Ukrainan veljeskansojen tulevaisuus” (buduštšee - - bratskih narodov Rossii i Ukrainy)¹⁸⁷ ja ottaako Kreml ”vastuun naapurimaan venäjänkielisten kohtalosta”¹⁸⁸ – Izvestijalla oli tähän onneksi vastaus, ja ”vastaus on askel kohti yhteistä tulevaisuutta, kaikki osana samaa kotimaata (šagom navstretšu našemu obštšemu buduštšemu v sostave odinakovo rodnoj dlja vseh strany)”¹⁸⁹. Lännelle tulevaisuus ei sen sijaan näyttänyt yhtä valoisalta, sillä ”maailma ei muutu lännen eduksi” (obstanovka v mire menjaetsja ne v polzu zapadnogo mira)¹⁹⁰. Krimillä tulevaisuuden saattoivat määrittää ”vain kansalaiset, jotka asuvat kyseisellä alueella”¹⁹¹, ja he olivat ilmaisseet halunsa olla Venäjän kanssa¹⁹². Kansanäänestys ”vastaa kansan historiallisiin pyrkimyksiin” (otvetšayet istoritšeskim tšajanijam naroda), jolloin myös viitataan historian suuntaan ja

¹⁸¹ Tsena voprosa. Kommersant 14.3.2014. Myös <http://www.kommersant.ru/doc/2428282>

¹⁸² Amerikanskije fantazii. KP 27.3.2014.

¹⁸³ Valeri Zorkin: Tabula rasa. RG 8.4.2014. Myös <http://www.rg.ru/2014/04/07/zorkin.html>

¹⁸⁴ Pala naša ”berlinskaja stena”. KP 7.3.2014.

¹⁸⁵ Bez lišnego šuma. Konservatory v SŠA štšitajut prisojedinenie Kryma k Rossii ratsionalnym. RG 20.3.2014.

¹⁸⁶ Vladimir Putin: Krym ostajotsja neotjemletoj tšastju Rossii. Metro 19.3.2014.

¹⁸⁷ Premjer Kryma Sergei Aksenov – ”KP”: ”Posle referendumu nikakoj reprivatizatsii ne budet” KP 13.3.2014. Myös <http://www.kp.ru/daily/26205/3091204/>

¹⁸⁸ Našla kosa na kamen. Tšto grozit Rossii v slučae vmešatelstva v dela Kryma. AiF 5.3.2014. Myös <http://www.aif.ru/euromaidan/prediction/1117794>

¹⁸⁹ Krym kak natsionalnaja ideja. Politolog Oleg Bondarenko – o strategii sobiraniya zemel russkih. Izvestija 14.3.2014.

¹⁹⁰ Uroki ukrainского. RG 19.3.2014.

¹⁹¹ Putin otstupat ne gotov. No dogovarivatsja – vozmožno. Prezident otvetil na vopros ”MK” o sudbe Kryma. MK 5.3.2014. Myös <http://www.mk.ru/politics/article/2014/03/04/993612-putin-otstupat-ne-gotov-no-dogovarivatsya-vozmozhno.html> ; O vvide i vyvodah. Vladimir Putin izložil svoju pozitsiju po sobytijam na Ukraine. RG 5.3.2014. Myös <http://www.rg.ru/2014/03/04/putin-site.html>

¹⁹² Vladimir Putin: Krym ostajotsja neotjemletoj tšastju Rossii. Metro 19.3.2014.

lopulliseen päämäärään¹⁹³. Historian ennalta määräytyvyys tai väistämätön kulku, jonka toteutumista vain odotetaan, ilmeni myös Izvestijan artikkelissa Ukrainan hajoamisen väistämättömyydestä¹⁹⁴.

Historia nähtiin lehdissä myös eräänlaisena ”oppituntien varastona”¹⁹⁵ tai tuomioiden jakajana. Opetuksiin viitattiin sekä eksplisiittisesti (”oppitunnit eivät unohdu”)¹⁹⁶ että implisiittisesti (”tällä kertaa on toimittava toisin kuin Kosovossa”)¹⁹⁷. Oppia piti ottaa ainakin Georgiasta ja Syyriasta ja sitä tarjosivat myös Ukraina¹⁹⁸ sekä Jugoslavia¹⁹⁹. Myös Venäjä itse opetti länttä, tosin ehkä ennemmin oikeudellisessa ja moraalisessa mielessä.²⁰⁰ Jälkikäteiseen tarkasteluun ja historiaan tuomitsijana viittasi Moskovski Komsomoletsin toimittaja Mihail Rostovski Krimin vuosipäivää kommentoivassa artikkelissaan: ”lopullista tuomiotaan Venäjän toimista historia ei vielä ole antanut”.²⁰¹

Argumentaation kentän läpi kulki vahvana Faberinkin noteeraama ajatus siitä, miten asiat historiassa ovat versus miten niiden pitäisi olla.²⁰² ”Hirvittävän historiallisen epäoikeudenmukaisuuden” (*tšudovištšnuju istoritšeskuju nespravedlivost*)²⁰³ korjaamisessa välittyy myös ajatus siitä, että historia on jotain, mitä voi objektiivisesti tarkastella (”objektiivinen, puolueeton näkemys historiallisesta oikeudenmukaisuudesta”, *objektivnyi, bespristrastnyi vzgljad na istoritšeskuju spravedlivost*)²⁰⁴ tai jonka kulkua voi korjata. Tällainen teleologinen näkemys historiasta oli yleistä paitsi Neuvostoliitossa, myös koko kylmän sodan ideologisessa asetelmassa. Historian ”vääärästä” kulusta kieli myös kommentti, jonka mukaan Krim

¹⁹³ I razošlis kak v Tšernom more korabli. Kommersant 15.3.2014.

¹⁹⁴ Ne moja vojna. Žurnalist Maksim Kononenko – o tom, potšemu Rosii ne stoit bolee imet dela s nynešnej Ukrainoj. Izvestija 21.2.2014. Myös <http://izvestia.ru/news/566152>

¹⁹⁵ Faber, 45.

¹⁹⁶ ”V NATO berut verh te, kto hotšet vernutsja k vremenam holodnoj vojny.” Kommersant 7.4.2014.

¹⁹⁷ V Krymu vysadilis synovja ”kosovskogo desanta”. I togda v Kosovo, i segodnja v Krymu. KP 6.3.2014.

¹⁹⁸ Uroki ukrainskogo. RG 19.3.2014.

¹⁹⁹ S zemli vidno vse. ”RG” vyjasnila neizvestnye podrobnosti unitštženija amerikanskih bombardirovštšikov-”nevidimok” v nebe Jugoslavii. RG 24.3.2014.

²⁰⁰ Obošlis bez vodki. Lavrov objasn timer Zapadu, tštio takoe normalnoe gosudarstvo. RG 26.3.2014. Myös <http://rbcdaily.ru/world/562949990828216> ; Bez oružija i tehnologij. Evroparlament sozdal bazu dlja vvedenija tretjeggo paketa sanktsij protiv Rossii. RBK 14.3.2014. Myös <http://rbcdaily.ru/world/562949990828216>

²⁰¹ Krym – uže god naš. I tštio s togo? MK 16.3.2015. Myös <http://www.mk.ru/politics/2015/03/15/krym-uzhe-god-nash-i-chto-s-togo.html>

²⁰² Faber, 63.

²⁰³ Pala naša ”berlinskaja stena”. KP 7.3.2014.

²⁰⁴ Vesna nadeždy. AiF 26.3.2014

tuli osaksi Venäjää ”25 vuotta myöhässä” Neuvostoliiton hajoamisesta lukien²⁰⁵. Myös Izvestijan kolumnisti näki historian kulkeneen vakaasti kohti tämän vääryyden korjaamista, sillä ”koko nykyisen Venäjän historia on ollut tämän päivän odottamista, vuodesta 1991 alkaen”. Kaikeksi onneksi historia voi väärän lisäksi olla myös oikeassa, tai ainakin voidaan olla ”historian oikealla puolella”, kuten Venäjä on vuosisatojen saatossa onnistunut tekemään²⁰⁶.

Historia voi siis olla yhtä aikaa sekä aktiivinen toimija että jotain, jonka kulkua ei voi pysäyttää. Sen ennalta määrättyyn kulkuun sekaantuminen saattoi johtaa ikäviin seurauksiin: ”jos Venäjä ei tue krimiläisiä pyrkimyksissä yhdistyä Venäjään, se pettää oman historiansa, ja historia tuskin jää välinpitämättömäksi sellaisesta petoksesta”²⁰⁷. Tässä historia nähdään jopa henkilön kaltaisena subjektina ja tilanne suorastaan uhkaavana, mikä pakottaa välttämättömiin toimiin. Historian pakottava tai velvoittava luonne otettiin niin ikään nöyrästi vastaan, kun Venäjä ”ymmärtää ja hyväksyy historiallisen vastuunsa laajuuden”²⁰⁸. Joskus historian kulku tarvitsi hieman apua, ja Venäjä onkin velvoitettu ”käynnistämään pysähtynyt historian kello uudelleen ja herättämään [Transnistrian] alueen unesta”²⁰⁹.

Historiaa selvästi vähemmän puhuttiin muistamisesta, joka sekin voi olla sekä positiivista (”miljoonien ihmisten tunteet ja muistot liittyen Krimiin”)²¹⁰ että negatiivista (”historiallisessa muistissa ovat 1900-luvun suuret tragediat”²¹¹, isien ja isoisien kärsimyksien kantaminen ”geneettisessä muistissa”²¹²), mutta johon liittyi historiaan verrattuna selvästi enemmän emotionaalisuutta. Muisti saattoi sukupolvien mittaisen jatkumon vastakohtana olla myös lyhyt, kuten lännellä.²¹³

²⁰⁵ Pravo na Krym. Publitsist Jegor Holmogorov – o tom, imeet li russkij region pravo byt s Rossiej. Izvestija 11.3.2014.

²⁰⁶ Korotkaja telegramma: ”Ne nadorvites”. Demokratija – eto volja sobstvennogo naroda, a ne zarubežnyh spetsslužb. RG 26.3.2014.

²⁰⁷ Pravo na Krym. Publitsist Jegor Holmogorov – o tom, imeet li russkij region pravo byt s Rossiej. Izvestija 11.3.2014.

²⁰⁸ I razošlis kak v Tšernom more korabli. Kommersant 15.3.2014.

²⁰⁹ Pridnestrovje: konets letargii. Izvestija 4.4.2014.

²¹⁰ Sama.

²¹¹ Koljutšaja svoboda. Pervyj massovyj pobeg iz fašistskogo kontslagerja proizošel v serbskom Niše. RG 15.4.2014. Myös <http://www.rg.ru/2014/04/11/serbia-site.html>

²¹² Tšto ostalos? Otstalost? Rossijsko-ukrainskij konflikt postavit krest na modernizatsii. MK 11.3.2014.

²¹³ Každyj li pravij imeet pravo? Dvojnye standarty zapadnih gosudarstv v voprose ob Ukraine otmetšajut uže i nezavisimye politiki Evrosojuza i SŠA. KP 11.3.2014. Myös <http://www.kp.ru/daily/26203/3089762/>

Historian suuntaa ja toimijuutta osoittavissa argumenteissa Kosovon rooli jäi selvästi aiempaa vähäisemmäksi. Kosovosta voitiin ottaa oppia ja ennustaa Ukrainan hajoamista Jugoslavian asettaman mallin mukaisesti, mutta muuten keskusteltiin enimmäkseen Krimin ja Venäjän roolista historiassa.

4.3 Etnopoliittiset ja -kulttuuriset viittaukset argumentteina

Etnokulttuuriset tai etnopolitiittiset viittaukset liittyvät vahvasti kansakunnanrakennuksen tematiikkaan, kuten Anthony Smith ja lukuisat muut nationalismin teoreetikot ovat osoittaneet. Vaikka tämä tutkimus ei keskity Venäjän tuottaman historiallisen narratiivin rakennusaineiden jäljittämiseen tai niiden haastamiseen sinänsä, voidaan todeta, että niin Krimin kuin Kosovonkin tapauksissa käytettiin erilaisia traditioihin, yhteiseen alkuperään, kulttuuriin ja kieleen vetoavia elementtejä. Jäljempänä huomataan, että Venäjän argumentaatio on siinä mielessä ristiriitaista, että se on yhtä aikaa sekä etnisesti inklusiivista että toiseutta rakentavaa: inklusiivisuuteen paneudutaan tarkemmin käsillä olevassa alaluvussa ja Ukrainan toiseuttamiseen palataan luvussa kuusi.

Etnopolitiittisiin argumentteihin vetoaminen tuli osittain esille jo edellisessä alaluvussa, kun käsiteltiin uutisteksteistä luettavia historian jatkuvuuksia sekä tulevaisuudennäkymiä. Esimerkiksi seuraavasta uutiskatkelmasta voi painotusta muuttamalla poimia vahvan etnopolitiittisen kielenkäytön: "Krim on ollut *venäläinen, ukrainalainen ja krimintataarin* jo vuosisatojen ajan, ja se tulee jatkossakin olemaan kaikille näille kansoille niiden *synnyinkoti (rodnym domom)*"²¹⁴. Ensimmäisessä virkkeessä korostettiin alueen monietnisyyttä, mikä sopi erityisesti Neuvostoliiton, mutta myös nykyisen Venäjän viralliseen linjaan inklusiivisesta ja historiallisesti monietnisestä²¹⁵ imperiumista valtiojärjestyksen pitkäaikaisena ja perustavanlaatuisena piirteenä, mihin tataaritkin sopivat – tästä todisti myös kansanäänestyksen järjestäminen kolmella kielellä²¹⁶ sekä Krimin tataarien oikeuksien takaaminen erillisellä päätöslauselmalla²¹⁷. Alkuperämyytit ja myytit kotimaasta ovat keskeinen osa

²¹⁴ Vladimir Putin: Krym ostajotsja neotjemlejoj tšastju Rossii. Metro 19.3.2014.

²¹⁵ Valeri Zorkin: Tabula rasa. RG 8.4.2014.

²¹⁶ Krimskoe voskresenje. RG 12.3.2014. Myös <http://www.rg.ru/2014/03/11/krim-site.html>

²¹⁷ Nezaležnyj poluostrov. Rešenje po Kosovo pozvoljaet vključit Krym v sostav Rossii. RBK 12.3.2014. Myös <http://www.rbc.ru/newspaper/2014/03/12/56bf3aa59a7947299f72d43f>

ethnosymbolisen kansakunnanrakentamisen kuvastoa, ja ajatus synnyinkodista kuului selvästi tähän kategoriaan.²¹⁸ Krimin ”paluu äiti-Venäjän syliin” (*vozvraščeniija v lono matuški-Rossii*)²¹⁹ paljasti yhtä aikaa sekä diasporayhteisöille tyypillisen, glorifioidun paluun ikaikaaiseen kotimaahan²²⁰ että yhteisen alkuperän myytistä nousevien, verisiteitä tai sukulaisuutta kuvaavien emotionaalisten termien käytön. Erilleen pakotetut maa-alueet (kansat tai perheenjäsenet) palasivat yhteen ”kahden synnynnäisesti venäläisen alueen yhdistyessä” (*prisojedenenie dvuh iskonno rossijskih territorij*)²²¹ – Krim ”haluaa kotiin” (*Krym hotšet domoj*)²²².

Kansakunta ”perheenä” tuli niin ikään esille edellisessä alaluvussa, kun pohdittiin ”Venäjän ja Ukrainan veljeskansojen tulevaisuutta” (*bratskih narodov Rossii i Ukrainy*)²²³. Mykola Riabchuk on tutkimuksessaan pureutunut nimenomaan tähän jo Venäjän vallankumousta edeltävältä ajalta peräisin olevaan Ukrainan ja Venäjän väliseen pikkuveli-isoveeli-asetelmaan sekä sen tuottamiin ja ylläpitämiin hegemonisiin rakenteisiin. Hän toteaaakin etnopolitiikan ja etnisen stereotypisoinnin olevan mieluisia resursseja venäläisessä poliittisessa ja kulttuurisessa diskurssissa.²²⁴ Myytti venäläisistä ja ukrainalaisista yhtenä kansana ulottuu Riabchukin mukaan aina 1700-luvulle saakka.²²⁵ Näkemyksen pitkistä kulttuurisista juurista ja yhteiskunnan sosiaalistumisesta tähän myyttiin kertoo se, että myytin hyväksyvät ja sitä edistävät myös Putinin kovasanaisimmat kriitikot, kuten oppositiojohtaja Aleksei Navalnyj sekä länsimaissakin tunnettu entinen oligarkki Mihail Hodorkovski.²²⁶ Tsaarinaikainen myytti venäläisistä ja ukrainalaisista eli ja vahvistui läpi Neuvostoliiton, eikä sitä ole unohdettu vielä tänäänkään: 52 prosenttia venäläisistä piti venäläisiä ja ukrainalaisia yhtenä kansana Levadan kyselytutkimuksessa maaliskuussa 2015.²²⁷ Uutisaineistossa edellä kuvattu asetelma näkyi lukuisien veljesviittausten lisäksi Putinin väitteinä venäläisistä ”maailman suurimpana jakautuneena kansana”²²⁸ sekä ajatuksesta, jonka mukaan

²¹⁸ Smith, Anthony D. (1999): *Myths and Memories of the Nation*. Oxford University Press, Oxford.

²¹⁹ Krym – uže god naš. I tšto s togo? MK 16.3.2015.

²²⁰ Smith, 31.

²²¹ Istoritšeskaja podpis. Izvestija 19.3.2014.

²²² Krym kak natsionalnaja ideja. Izvestija 14.3.2014.

²²³ Premjer Kryma Sergei Aksenov – ”KP”: ”Posle referendumu nikakoj reprivatizatsii ne budet” KP 13.3.2014.

²²⁴ Riabchuk, Mykola (2015): Ukrainians as Russia's negative ‘other’: History comes full circle. *Communist and Post-Communist Studies* (Article in press)

²²⁵ Riabchuk, 2.

²²⁶ Riabchuk, 2.

²²⁷ Krym i rasshirenie rossijskih granits. Levada tsentr. Kysely tehty 13.-16.3.2015. Julkaistu 23.3.2015. Osoitteessa <http://www.levada.ru/23-03-2015/krym-i-rasshirenie-rossiiskikh-granits> Haettu 1.6.2015..

²²⁸ Andrei Kolesnikov: Rossiya prirosila poluostrovom. NG 19.3.2014.

Venäjä suojeli toimillaan krimiläisiä (*zaštšit bratskij narod Kryma*)²²⁹. Veljiä saattoivat siis olla sekä pelkästään krimiläiset että laajemminkin ukrainalaiset. Joka tapauksessa konfliktia veljien kesken ei pidetty luontevana, mistä seurasi looginen johtopäätös siitä, että syyllisen kahakkaan täytyi löytyä ulkopuolelta: ”länsi yllyttää vihamielisyyksiä veljeskansojemme [Venäjä ja Ukraina] välille” (*meždu našimi bratskimi narodami*)²³⁰ ja lisäksi sen levittämä ”demokratia ja moraali” aiheuttivat sekasortoa ja ”veljien kääntymistä vihollisiksi [Ukrainan sisällä]” (*prevraštšajut bratjev vo vrogov*)²³¹.

Veljeyttä koettiin myös serbialaisten kanssa, sillä heitä nimitettiin sekä serbiveljiksi (*serbov-bratušek*) että veljesslaaveiksi (*bratušek-slavjan*)²³². Pikkuveliasenne tai Riabchukin esiinnostama rakenteellinen hegemonia välittyivät myös serbien nimittämisessä ”balkaninvenäläisiksi” (*balkanskije russkie*). Samassa uutisessa viitattiin myös ”Serbian ja Venäjän kansojen samankaltaisiin kohtaloihin” (*sudby serbov i russkih otšen pohoži*) sekä noiden kansojen yhteiseen organismiin” (*jedinogo organizma serbskogo i russkogo narodov*), joka murskattiin luomalla uusia autonomisia alueita.²³³

Venäläinen media esittikin serbit johdonmukaisesti kärsijöinä, olivat kyseessä Kosovon tapahtumat ja ylipäättään Jugoslavian sodasta uutisoiminen, toisen maailmansodan aikaiset keskitysleirit tai serbien nykyinen tilanne Kosovossa²³⁴. Uhriposition vaaliminen on keskeistä erityisesti konflikteissa, jotka perustuvat etnisten ryhmien välisiin erimielisyyksiin.²³⁵ Kun puhuttiin kosovolaisista, täsmennettiinkin lähes aina kyseen olevan Kosovon albaaneista – Kosovossa asuvat serbit olivat puolestaan serbejä²³⁶. Ilmiö ei kuitenkaan rajoitu vain venäläiseen mediaan: myös

²²⁹ V uslovijah kraha legitimnosti. Krym prinimaet jedinstvennoe ostavšeesja dlja nego rešenje. KP 12.3.2014. Myös <http://www.kp.ru/daily/26205/3090832/>

²³⁰ Vesna nadeždy. AiF 26.3.2014

²³¹ Zapad zadolžal Kievu razjasnenija. Provozgläšenje nezavisimosti Evropa otsenivaet vseгда po-raznomu. RG 27.3.2014.

²³² V Krymu vysadilis synovja ”kosovskogo desanta”. KP 6.3.2014.

²³³ Ukraine grozit krah po jugoslavskomu stsenariju. KP 26.2.2015.

²³⁴ 15 let posle kazni. Pisatel Aleksandr Prohanov – o krovavoj Paše 1999 goda i zaveštšanii Slobodana Miloševića. Izvestija 24.3.2014. Myös <http://izvestia.ru/news/567970> : S zemli vidno vse. ”RG” vyjasnila neizvestnye podrobnosti unitštoženija amerikanskih bombardirovštšikov-”nevidimok” v nebe Jugoslavii. RG 24.3.2014. : Igry na karte. Šest slutšaev territorialnogo peredela posle 1945 goda. AiF 19.3.2014. : Koljutšaja svoboda. Pervyj massovij pobeg iz fašistskogo kontslagerja proizošel v serbskom Niše. RG 15.4.2014. : Meždu Prištinoj i Sevastopolem. Potšemu Zapad razrešil Kosovo to, v tšem segodnja obvinjaet krymtšan? RG 17.3.2014.

²³⁵ Soulemainov, Emil (2011): ”Ethno-political conflicts in the Caucasus.” Luentokurssi, kevätlukukausi 2011, Kaarlen yliopisto, Praha.

²³⁶ ”Terror ne priznajom”. Prezident Rossii – o sobytijah na Ukraine. AiF 12.3.2014. Myös <http://www.aif.ru/euromaidan/prediction/1121860> ; Samasta aiheesta (Putinin lehdistötilaisuus 4.3.2014) uutisoivat myös MK 5.3.2014, RG 5.3.2014 ja AiF 5.3.2014

tutkimuskirjallisuudessa puhutaan kosovolaisuuden ”albanisaatiosta” tai ”albanisoinnista”.²³⁷ Puhumalla Kosovoon *asettuneista* albaaneista²³⁸ ja ”naapurimaasta tulleista albaaneista”²³⁹ lehdet kiistivät albaanien syntyperäinen oikeuden tuohon maahan ja Kosovon serbialaisuus asetettiin ikiaikaiseksi normiksi. Argumenty i Fakty kirjoitti sivuillaan jopa ”albaanikysymyksen ratkaisemisesta” (*rešenija 'albanskogo voprosa'*)²⁴⁰.

Yhteisen alkuperän myytti pitää sisällään syntyhistorian lisäksi kulttuurisia resursseja ja symboleja, kuten yhteisen kielen ja uskonnon. Pyhään eli profaaniin vetoaminen on keskeinen etnopolitiittisen argumentaation tapa ja toimii kyseessä olevan ryhmän sisäisen koheesion vahvistamiseksi²⁴¹. Uskontoon vetoaminen Serbian tapauksessa oli tehokasta senkin takia, että Serbia ja Venäjä jakavat yhteisen ortodoksiuskonnon. Venäläinen lehdistö tavoittelikin lukijaa Serbian puolelle pyrkimällä osoittamaan menetetyt Kosovon merkityksen ja siten maata kohdannen vääryyden profaanin resurssin: Kosovo oli ”ikiaikainen, pyhä serbialainen maa” (*drevnej svjatyni Serbii*), joka oli täynnä luostareita ja kirkkoja sekä serbialaisten marttyyrien hautoja.²⁴² Sitä, että Kosovoa pidettiin integraalina osana Serbiaa, kuvasivat monien toimittajien ja haastateltavien sanavalinnat, joilla viitattiin alueiden historialliseen yhteyteen ja jopa väkivaltaiseen erottamiseen: Kosovo vieroitettiin Serbiasta (kuin lapsi äitinsä ruokinnasta) (*otjom u Serbii Kosovo*)²⁴³ tai se irrotettiin tai pakotettiin äkillisesti lähtemään (*s ottorženiem Kosova*)²⁴⁴. Serbia myös ”taisteli Kosovon säilyttämisestä” (*borby Serbii za sohranenie Kosova*)²⁴⁵ ja ”pakotettiin antamaan maataan pois”²⁴⁶. Kantaaottavana hiljaisena keinona voidaan pitää myös sitä, että Kosovo mainittiin useammassakin uutisartikkelissa vanhahtavalla historiallisella (serbialaisella) nimellään ”Kosovo ja Metohija”.²⁴⁷ Historiaan viittasivat myös suorat ilmaukset kuten ”tämä

²³⁷ Bakić & Pudar, 121.

²³⁸ 15 let posle kazni. Pisatel Aleksandr Prohanov – o krovavoj Paše 1999 goda i zaveštšanii Slobodana Miloševića. Izvestija 24.3.2014.

²³⁹ Igry na karte. Šest slutšae territorialnogo peredela posle 1945 goda. AiF 19.3.2014.

²⁴⁰ Sama.

²⁴¹ Soulemainov

²⁴² 15 let posle kazni. Pisatel Aleksandr Prohanov – o krovavoj Paše 1999 goda i zaveštšanii Slobodana Miloševića. Izvestija 24.3.2014.

²⁴³ Našla kosa na kamen. Tšto grozit Rossii v slutšae vmešatelstva v dela Kryma. AiF 5.3.2014.

²⁴⁴ Igry na karte. Šest slutšae territorialnogo peredela posle 1945 goda. AiF 19.3.2014.

²⁴⁵ Karty sdali. Visa i MasterCard popytalis svernut obsluživanje tšetyreh rossijskih bankov. RG 26.3.2014. Myös <http://www.rg.ru/2014/03/21/visa-site.html>

²⁴⁶ Svoja zemlja. Potšemu Kosovo možno otdeljatsja, a Krymu nelzja? AiF 5.3.2014.

²⁴⁷ Kosovo ja Metohija on Salmisen mukaan poliittisesti latautunut termi, jonka etymologia yhdistää Kosovon menneisyyden ja nykyisyyden vahvasti Serbian ortodoksikirkkoon. *Metohijalla* tarkoitetaan

historiallinen Serbian osa” (*eta istoričeskaja tšast Serbii*)²⁴⁸ sekä ”Serbiasta erotettiin sen historialliset maat” (*otdelenija ot Serbii ih istoričeskoj zemli Kosovo*)²⁴⁹.

Kiistanalaisen alueen suuri kulttuurinen merkitys emämaalle ja sen ilmaiseminen profaanin kautta toistui myös Krimin tapauksessa, muun muassa sen määrittelyssä Venäjän ”kristillisen uskon kehdoksi”²⁵⁰ ja viittauksessa ”Krimin sieluun”²⁵¹ tai ”Krimin ylösnousemukseen”²⁵². Ulkoministeri Lavrovin mukaan Krimin merkitys Venäjälle olikin ”mittaamattomasti suurempi” (*neizmerimo bolše*) kuin Falkland-saarien merkitys Iso-Britannialle tai Komorien merkitys Ranskalle²⁵³. Tuo merkitys rakentunee osittain myös toisen etnosymbolismille keskeisen teeman kautta, jaettujen muistojen suhteesta kollektiivisiin kulttuurisiin identiteetteihin, kuten Smith asian ilmaisee²⁵⁴. Vertaillen Transnistrian ja Krimin tilanteita Izvestija nosti jälkimmäisen Venäjälle tärkeämmäksi vedoten nimenomaisesti ”miljoonien ihmisten tunteisiin ja muistoihin liittyen Krimiin”²⁵⁵. Monille nuo muistot lienevät konkreettisia, sillä Krim ja Jalta olivat Neuvostoliiton aikana suosittuja työläisten lomakohteita, ja sellaisina ne ovat jo tuota aikaa ennen kulkeneet venäläisessä kirjallisuudessa, kuten vuonna 1899 julkaistussa Anton Tšehovin kuuluisassa novellissa ”Nainen ja sylikoira” (*Dama s sobatškoj*). Krimille sijoittuu myös Puškinin runo *Bahtšisarajski fontan*, Bahtšisarain lähde, joka sävellettiin neuvostoaikana myös baletiksi. Krimiä voisi siis hyvin kuvata ”ethnoscapeksi”, etnistyneeksi maisemaksi, jonka Smith muotoilee syntyvän ”luonnon historiallistamisen ja etnisten muistojen alueellistamisen” kautta. Näille ”poeettisille maisemille” tyypillistä on niiden yhdistäminen yhteisön historian kannalta keskeisiin tapahtumiin, ja niihin saatetaan liittää myös pyhiä merkityksiä, jolloin niistä tulee voimakkaita etnisen nationalismiin motiiveja.²⁵⁶ Izvestija otsikoikin 14.3.2014

Albaniaan rajoittuvaa Kosovon länsiosaa ja *Kosovolla* alueen itäosaa. Salminen viittaa tässä Judahiin (Judah, Tim: *The Serbs: History, Myth & the Destruction of Yugoslavia*, 1997). Salminen, 50-51. ”Prositi mira Ierusalimu”. Blagodatnyj ogon vnov privezli v Rossiju. AiF 15.4.2015. Myös

http://www.aif.ru/society/religion/prosite_mira_ierusalimu_blagodatnyj_ogon_vnov_privezli_v_rossiju ; Každyj li pravij imeet pravo? Dvojnye standarty zapadnih gosudarstv v voprose ob Ukraine otmetšajut uže i nezavisimye politiki Evrosojuza i SŠA. KP 11.3.2014.; RG 17.3.2014; KP 26.2.2015;

²⁴⁸ Igry na karte. Šest slutšae territorialnogo peredela posle 1945 goda. AiF 19.3.2014.

²⁴⁹ V Jugoslavii otrabatyvalsja stsenarij dlja Rossii. KP 25.3.2014. Myös <http://www.kp.ru/daily/26210.5/3095138/>

²⁵⁰ Pala naša ”berlinskaja stena”. KP 7.3.2014.

²⁵¹ Vrag narodov. Zloba dnja. MK 14.3.2014.

²⁵² Krimskoe voskresenje. RG 12.3.2014.

²⁵³ I razošlis kak v Tšernom more korabli. Sergei Lavrov objasnil Džonu Kerri, tšto znatšit Krym dlja Rossii, no tot proniksja. Kommersant 15.3.2014.

²⁵⁴ Smith, 25.

²⁵⁵ Pridnestrovje: konets letargii. Izvestija 4.4.2014.

²⁵⁶ Smith, 28.

ilmestyneen juttunsa ”Krim kansallisena ideana” (*Krym kak natsionalnaja ideja*)²⁵⁷. Kansallista merkitystä lisää se, että Krimiin yhdistyy myös venäläisen kansan sotilaallisia saavutuksia: tästä muistuttavat ”Mustanmeren laivaston kuolematon kunnia” sekä sankarikaupungit Sevastopol ja Kertš²⁵⁸. Krimin merkitys kansalliselle identiteetille ja kulttuurille ja niiden eheytymiselle todettiin myös suoraan: ”Venäjä on vihdoinkin aloittanut kansallisella ja kulttuurisella pohjalla olevan re-integraatioprosessin. - Krim on tärkein venäläinen maa-alue ja osa kansallisen identiteettimme perustaa, kun puhutaan meistä suurvaltana. Tämä ei ole vain yksi Venäjän historian vaan myös venäläisen kulttuurin peruspilareista.”²⁵⁹ Etnopolitiikalle tyypillinen essentialisointi tai synnynnäisten luonteenpiirteiden korostaminen sai sekin tilaa: Krimin todettiin olevan *luonnostaan* konfliktialue (*konfliktnost založeno v samoi ego prirode*), jossa kolme eri sivilisaatiota, kolme kulttuurista ja historiallista maailmaa (Venäjä, Eurooppa ja lähi-itä) törmäävät²⁶⁰. Sivilisaatioiden törmäämiseen viitattiin myös Metrossa.²⁶¹

Oman kansan historiallinen, moraalinen ja laillinen oikeus johonkin maa-alueeseen pyritään perinteisesti osoittamaan etsimällä omaa alkuperämyyttiä tukevia viitteitä mahdollisimman kaukaa historiasta ja osoittamaan siten vastapuolen vierailijan tai valtaajan status alueella²⁶². Omassa aineistossani venäläinen media vetosi Krimin kuulumiseen Venäjälle Katariina Suuren ajoista lähtien²⁶³ ja tarpeeseen suojella etnisiä venäläisiä (*russskih*), jotka olivat asuneet alueella vuosisatojen ajan²⁶⁴. Näin Krimin ukrainalaisuus pyrittiin osoittamaan poikkeamaksi (parenthesis) muuten luonnollisessa historian kuluksa. Sanomaa tuettiin julistamalla Kiovan keinotekoisesti ukrainalaistaneen nämä alueet, jotka olivat jo kaivanneet historialliseen kotimaahansa (*po svoej istoričeskoj Rodine*)²⁶⁵. Lisäksi väitettiin, että ”Krimin kuulumista

²⁵⁷ Krym kak natsionalnaja ideja. Politolog Oleg Bondarenko – o strategii sobiraniia zemel russskih. Izvestija 14.3.2014.

²⁵⁸ V uslovijah kraha legitimnosti. Krym prinimaet jedinstvennoe ostavšeesja dlja nego rešenie. KP 12.3.2014.

²⁵⁹ Pravo na Krym. Publitsist Jegor Holmogorov – o tom, imeet li russkij region pravo byt s Rossiej. Izvestija 11.3.2014.

²⁶⁰ Nezaležnyj Krym. Izvestija 28.2.2014.

²⁶¹ Vladimir Putin: Krym ostajotsja neotjemletoj tšastju Rossii. Metro 19.3.2014. Ainoastaan painetussa versiossa.

²⁶² Soulemainov

²⁶³ Bez lišnego šuma. Konservatory v SŠA stšitajut prisojedenenie Kryma k Rossii ratsionalnym. RG 20.3.2014.

²⁶⁴ Obošlis bez vodki. Lavrov objasnil v Gaage Zapadu, tšto takoe normalnoe gosudarstvo. RG 26.3.2014.

²⁶⁵ Krym kak natsionalnaja ideja. Politolog Oleg Bondarenko – o strategii sobiraniia zemel russskih. Izvestija 14.3.2014.

Ukraina on pidetty vieraan vallan okkupaationa” myös paikan päällä²⁶⁶. Venäläiseen tai venäjänkieliseen väestöön vetoaminen²⁶⁷ ja sen oikeuksien turvaaminen²⁶⁸ olikin yksi Venäjän keskeisimmistä historiallis-kulttuurisista argumenteista Krimin kriisissä. Venäjä vetosi näihin ryhmiin vaihtelevilla nimityksillä: välillä korostettiin venäjänkielisyyttä, toisaalla kansalaisuutta tai etnistä venäläisyyttä²⁶⁹. Myös erityisesti Venäjän lähiulkomaihin kohdistuva nimitys ”maanmiehet” oli käytössä.²⁷⁰ Tässä argumentaatiossa tärkeää oli enemmistön osoittaminen: Argumenty i Faktyn mukaan Krimin väestöstä enemmistö oli etnisiä venäläisiä (*russkie*) ja 77 % puhui äidinkielenään venäjää²⁷¹.

Omalla tavallaan mielenkiintoinen sattuma on se, että Krimin Jalta toimi keskeisenä näyttämönä myös venäläisille tärkeän toisen maailmansodan (venäläisessä kielenkäytössä suuren isänmaallisen sodan) päättymisessä – Jaltan konferenssissa helmikuussa 1945 Stalin, Roosevelt ja Churchill päättivät sodan hävittämisen natsi-Saksan kohtelusta sekä Yhdistyneiden Kansakuntien perustamisesta. Vaikka tätä Jaltan tarjoamaa mahdollisuutta vahvaan symboliikkaan ei keräämässäni aineistossa aktiivisesti käytetty (konferenssi mainittiin vain kerran²⁷²), tuli se esille viittauksina YK-pohjaiseen ”jaltalais-potsdamilaiseen” järjestelmään (*jaltinsko-potsdamskaja sistema*)²⁷³, jonka pohjalte koko nykyinen valtioidenvälisen kanssakäymisen koodisto rakentuu. Sen keskeisten periaatteiden kiistanalaisuus ja käyttäminen argumentaation resursseina osoitetaan seuraavassa luvussa.

²⁶⁶ Pravo na Krym. Publitsist Jegor Holmogorov – o tom, imeet li russkij region pravo byt s Rossiej. Izvestija 11.3.2014.

²⁶⁷ Kielilaista ja kielikysymyksestä ks. mm. V uslovijah kraha legitimnosti. Krym prinimaet jedinstvennoe ostavšeesja dlja nego rešenie. KP 12.3.2014. ja Pala naša ”berlinskaja stena”. KP 7.3.2014.

²⁶⁸ Ks. esim. V Jugoslavii otrabatyvalsja stsenarij dlja Rossii. KP 25.3.2014. ; Amerikanskije fantazii. KP 27.3.2014.

²⁶⁹ Bez lišnego šuma. Konservatory v SŠA stšitajut prisojedinenie Kryma k Rossii ratsionalnym. RG 20.3.2014.

²⁷⁰ Nikolai Zlobin: ”Rossii povezlo, tšto sejtšas prezident imenno Obama”. NG 21.3.2014. Myös <http://www.novayagazeta.ru/politics/62806.html> ; Andrei Kolesnikov: Rossiija prirosila poluostrovom. NG 19.3.2014. ; Vesna nadeždy. AiF 26.3.2014; Krym kak natsionalnaja ideja. Politolog Oleg Bondarenko – o strategii sobiraniija zemel russkih. Izvestija 14.3.2014.

²⁷¹ Našla kosa na kamen. Tšto grozit Rossii v slutšae vmešatelstva v dela Kryma. AiF 5.3.2014.

²⁷² S viski i neftju – na svobodu. Kak Šotlandija gotovitsja progolosovat za svoju nezavisimost. RG 17.3.2014.

²⁷³ Krym: zakonnoe iskljutšenie. Politolog Kirill Koktyš – o tom, sposoben li mirovoj porjadok adaptirovatsja k pravu na samoopredelenije. Izvestija 4.4.2014.

5 Kansainvälisoikeudellinen argumentaatio

Kuten historia-argumentaatiota käsittelevässä osiossa, myös kansainvälisoikeudellisen argumentaation suhteen tutkielmassa on tarkasteltu sekä Kosovo-argumenttia että sitä, mihin keskusteluun ja kontekstiin se asettuu, eli mitä muita kansainväliseen oikeuteen viittaavia argumentteja uutisartikkeleista oli mahdollista löytää. Pikaisena havaintona voidaan todeta, että edellisessä luvussa käsitelty kansan ja kansakuntien tematiikan painottaminen jatkui myös kansainvälisen oikeuden argumentaation kentällä.

Jopa historia-argumentteja enemmän lännelle ovat aiheuttaneet päänvaivaa juurikin seuraavaksi käsiteltävät kansainvälisen oikeuden argumentit, mitä perustelen myös luvun lopussa. Juridiikan ammattilaiset ovat arvioineet Venäjän toimien tosiasiallista oikeudellista perustaa kriisin alusta lähtien ja tapaukseen kantaa ottavia akateemisia artikkeleita on julkaistu kymmenittäin.²⁷⁴ Oma tehtäväni ei ole arvioida Venäjän kansainvälisoikeudellisten väittämien kestävyyttä tai ottaa kantaa eri periaatteiden ja normien väliseen oikeudelliseen hierarkiaan, sillä siihen oikeustieteen ammattilaisilla on luonnollisesti parhaimmat edellytykset. Sen sijaan tarkastelen tuota argumentaatiota sellaisena, kuin se lehdistön välityksellä tavalliselle lukijalle eli kotimaiselle yleisölle esitettiin ja päättelen, millainen ymmärrys tilanteesta tätä kautta voi muodostua. Oletettavaa nimittäin on, että suurimmalla osalla lukijoista ei ole juridisen alan koulutusta, joten he joutuivat reagoimaan väittämiin pääosin sen tiedon varassa, mitä heille lehtien ja niissä esiintyvien asiantuntijoiden välityksellä annettiin. Toisaalta Kosovo-argumentin ”kierrättäminen” perustunee osin siihen ennakkotietoon, mitä lukijoilla kenties on sen käyttämisestä jo vuonna 2008, kun Abhasia ja Etelä-Ossetia pyrkivät irrottautumaan Georgiasta. Osa on varmasti ehtinyt seurata myös Kosovon alkuperäisiä tapahtumia.²⁷⁵

Kansainvälisoikeudellinen argumentaatio Venäjän lehdistössä perustui samanlaiselle taktiikalle kuin Faberin mallin ensimmäisessä kohdassa, jossa historian tapahtumia mainitaan esittelemättä niiden laajempaa kontekstia tai niihin liittyvää mahdollista debattia – toisin sanoen ne irrotettiin ympäröivistä tapahtumista ja keskustelusta, millä

²⁷⁴ Ks. mm. German Law Journal. Special Issue: The Crisis in Crimea (Vol. 16, no. 3, 2015); van den Driest, Simone F.: From Kosovo to Crimea and Beyond: On Territorial Integrity, Unilateral Secession and Legal Neutrality in International Law. *International Journal on Minority & Group Rights*, 22:4, 467-485, 2015; Van Den Driest S: Crimea's Separation from Ukraine: An Analysis of the Right to Self-Determination and (Remedial) Secession in International Law. *Netherlands International Law Review*, 62:3, 329-363, 2015. Venäläisestä näkökulmasta ks. mm. *Russian Politics and Law*, vol. 53, nrot 1 ja 2.

²⁷⁵ Ks. mm. Axboe Nielsen

kansainvälisen oikeuden tapauksessa on hyvinkin laajakantoisia seurauksia tulkinnan pätevyydelle.²⁷⁶ Mainitsemalla yksittäisiä kansainvälisen oikeuden periaatteita yleisön toisaalta oletettiin tietävän, mitä ne pääpiirteissään sisälsivät, jotta niiden retorinen vaikuttavuus olisi ylipäätään mahdollinen – toisaalta käyttö perustui siihen, että yleisöllä ei myöskään oletettu olevan syvällistä ymmärrystä sopimusten tai periaatteiden keskinäisistä suhteista tai yksityiskohtaista tietoa niiden sisällöstä.

Ylivoimaisesti voimakkain ja keskeisin argumentti aineistossani oli hypoteesin mukaisesti Krimin rinnastaminen Kosovon tapaukseen, mikä tehtiin kymmeniä kertoja. Jälleen kerran tapausten rinnastamisen mahdollisti se, mitä yleisön oletettiin Kosovon tapahtumista tietävän, sekä toisaalta tuon tiedon rajallisuus.²⁷⁷ Seuraavissa alaluvuissa pyrin dekonstruoimaan venäläisessä lehdistössä rakennettua kuvaa Kosovon ja Krimin tapauksiin liittyvästä juridisesta kehyksestä, jossa kansainvälisestä ja kotimaisesta lainsäädännöstä kerrotaan vain valikoidut osat ilman mainintoja kiistanalaisuuksista. Ajoittain pyrin myös rekonstruoimaan sen, mitä hiljaisuuksilla jätetään tarkoituksellisesti sanomatta, mikäli kertomatta jättäminen muuttaa merkittävästi mahdollisuutta tulkita normin sisältöä.

Käsittelyyn kuuluvat kansainvälisen oikeuden periaatteiden ja normien välinen hierarkia, aiemmat oikeustapaukset kuten Kosovo sekä niiden ongelmat, kotimaiseen lainsäädäntöön vetoaminen ja prosessien lainmukaisuuden osoittaminen sekä keskustelu Ukrainan suvereniteetista ylipäätään. Myös historia-argumenttien käyttö kansainvälisen oikeuden kontekstissa sai jatkoa, kun esille nostettiin Neuvostoliiton hajoaminen ja Ukrainan valtion perustaminen sekä Krimin siirtämiseen 1954 liittyvät laillisuusongelmat.

5.1 Viimeaikaiset muutokset suvereniteetin käsitteessä

Venäjän kansainväliseen oikeuteen nojaava argumentaatio hyödynsi keskeisesti suvereniteettiperiaatteen tulkinnassa 1990- ja 2000-luvuilla tapahtuneita muutoksia ja niihin liittyviä tulkinnallisia ristiriitaisuuksia.²⁷⁸ Näihin muutoksiin juontavat myös

²⁷⁶ Burai

²⁷⁷ Ks. esim. Palonen & Summa (toim.). Esisopimuksista samassa teoksessa esim. Kuusisto.

²⁷⁸ Hannikainen, Lauri (1999): Kosovon katastrofi horjuttaa kv oikeutta. Ulkopoliitikka, Kosovo-erikoisnumero. 76-92.

ristiriitaiset näkemykset Kosovon itsenäistymisestä ja Krimin oikeudesta irrottautua Ukrainasta.

Suvereniteettiperiaate on ollut keskeinen osa modernia valtiojärjestelmää ja yhteiskunnan järjestämisen tapoja pohtivaa länsimaista filosofiaa vähintään 1600-luvulta lähtien – sen määrittelyllä ja toteuttamisella on pyritty takaamaan rauha sekä valtioiden sisällä että niiden välillä. Lyhyesti sanottuna kysymys on vallan jakautumisesta sekä yhteiskuntien sisällä että niiden riippumattomuudesta toteuttaa tuota valtaa suhteessa ulkopuolisiin eli muihin valtioihin. Valtiosuvereniteettiin liittyy siksi keskeisesti myös sisäisiin asioihin puuttumattomuuden periaate, joka on perinteisesti ollut Venäjälle tärkeä.²⁷⁹

Kuuluisin yritys muodostaa periaatteet kestävän valtioidenvälisen rauhan saavuttamiseksi tasapainottamalla suvereniteetti ja sisäisiin asioihin puuttumattomuus lienee Kantin 1795 ilmestynyt valtio-oikeudellinen tutkielma ”Ikuisen rauhaan”. Rauhan säilyttäminen oli keskeinen tavoite myös ensimmäisen maailmansodan jälkeen perustetussa Kansainliitossa sekä Kansainliiton toisen maailmansodan jälkeen korvanneessa Yhdistyneissä Kansakunnissa. YK:n perustamisen myötä ryhdyttiin luomaan aiempaa kattavampia ihmisoikeuksia ja kansalaisten oikeuksia sääteleviä sopimuksia sekä vahvempaa säännöstöä voimankäyttöä ja sota-oikeutta koskeviin tilanteisiin, mikä tarkoitti muun muassa sotaan ryhtymisen kieltoa eli hyökkäyskieltoa. Samalla nostettiin näin luotu YK:n peruskirja eräänlaiseksi supernormiksi, muiden sääntöjen yläpuolelle.²⁸⁰

Muutos, joka kansainvälisoikeudellisesta näkökulmasta lopulta mahdollisti myös Kosovon tilanteen syntyminen, tapahtui kylmän sodan päättymisen myötä. Eurooppalainen, westfalenilaiseksikin kutsuttu, vahvasti valtioiden alueelliseen suvereniteettiin perustuva järjestelmä oli siihen mennessä hiljalleen laajentunut koskettamaan koko maailmaa.²⁸¹ Tuolloin keskusteluun kuitenkin nousi valtioiden rinnalle yhtä aikaa uusia globaaleja ja ruohonjuuritason toimijoita, jotka toimivat kansallisvaltioiden yläpuolella ja niiden sisällä. Samaan aikaan moni valtio luovutti vapaaehtoisesti osan suvereniteetistaan nopeasti vahvistuneen Euroopan Unionin

²⁷⁹ Mälksoo, Lauri: *Russian Approaches to International Law*. Oxford University Press, Oxford, 2015.

²⁸⁰ Heywood, Andrew: *Political theory: an introduction*. 3. painos. 2004 Palgrave MacMillan, Basingstoke, New York, 2004.

²⁸¹ Hannikainen & Koivurova, 26-28, 43.

kaltaisille toimijoille – globalisaatiokeskustelussa ennakoitiin ajoittain jopa kansallisvaltioiden loppua. Tässä kontekstissa myös suvereniteetin painopiste alkoi siirtyä valtioilta kansalaisille (malli, jossa valtio toimii ennen kaikkea kansalaistensa oikeuksien takaajana²⁸²) ja ihmisoikeusperustainen lähestymistapa alkoi saada kasvavaa jalansijaa kansainvälisessä oikeudessa.²⁸³

Nykyiset kansainvälisen normiston kiistakohdat pohjautuvat juuri tähän perinteisesti vahvaan valtiosuvereniteetin periaatteeseen ja sen haastaneisiin uusiin periaatteisiin. Jo tätä kehitystä ennen kolonisaation purkautuminen oli haastanut valtiosuvereniteetin ylivoimaisuuden ja nostanut kansojen itsemääräämisoikeuden periaatteen näkyvämmiin agendalle. Monikansallisten imperiumien purkautuessa (Neuvostoliitto, Jugoslavian hajoamissodat) kansojen itsemääräämisoikeuden ja toisaalta valtiosuvereniteettiin sisältyvän alueellisen (eli rajojen koskemattomuuden) periaatteiden välinen ristiriita konkretisoitui uudella tavalla. Kosovon tapauksessa tuota ristiriitaa pyrittiin ratkaisemaan ihmisoikeuspainotuksen hyväksi, eli perustelemalla ulkoapäin puuttumista niin sanotun humanitaarisen intervention perusteella. Tämän seurauksena kansainväliseen oikeuteen muodostui uusi siviilien suojeluperiaate (*responsibility to protect*), mutta humanitaarista interventiota ei silti tehty lailliseksi. Kosovon itsenäisyysjulistusta saatiin odottaa vuoteen 2008 asti, mutta heti Naton pommitusten jälkeen kansainvälisessä yhteisössä virisi vilkas keskustelu noiden keskeisten periaatteiden välisestä hierarkiasta, mutta yksiselitteiseen lopputulokseen ei kuitenkaan päästy²⁸⁴.

Venäjän median kautta paikannetuissa kansainväliseen oikeuteen vetoavissa puheenvuoroissa nousivat esiin niin imperiumien hajoamiseen liittyvä epäselvä oikeudellinen tilanne kuin YK-järjestelmän perusperiaatteiden arviointi. Edellä selostettu tausta auttaa ymmärtämään, miten kysymykset valtiosuvereniteetista ja siihen kytkeytyvistä läheisistä periaatteista toimivat Krimin tapauksessa lähes kaiken oikeudellisen argumentaation perustana. Venäjän ja lännen erilaisten näkemyserojen ymmärtämiseksi on välttämätöntä olla tietoinen YK-järjestelmän sisäänrakennetuista ristiriidoista ja niiden kohtaamista paineista, jotka mahdollistavat erilaiset painotukset, tulkinnat ja vetoamukset. Sen kautta tulee yhtäältä ymmärrettäväksi se, miksi Venäjä

²⁸² Heywood

²⁸³ Ek-selvitys, 13.

²⁸⁴ Ek-selvitys, 14-15.

onnistuu rakentamaan kotiyleisöönsä vetoavan melko koherentin kansainvälisoikeudellisen narratiivin, mutta toisaalta myös se, miksi tuo narratiivi on myös helposti kyseenalaistettavissa.

Ukrainan tilannetta käsittelevissä tieteellisissä artikkeleissa ei ole havaintoni mukaan tähän mennessä käsitelty kansainvälisen oikeuden argumentaatiota venäläisen media-aineiston kautta. Oikeudellista argumentaatiota on arvioitu ensi sijassa poliittisen johdon lausuntojen kautta, jotka toki näkyvät myös tätä tutkimusta varten keräämässäni aineistossa. Venäjän median kansainvälisoikeudellisen argumentaation päälinjoja olivat Ukrainan suvereniteetin systemaattinen kyseenalaistaminen, kotimaisen lainsäädännön korostaminen ja siten Krimin Venäjään liittämisen lainmukaisuus (sekä Ukrainan että Venäjän lainsäädännön mukaisesti), kansainvälisen lain noudattaminen ja YK:n periaatteiden kunnioittaminen osoittamalla oikeusperinteen mukaiset ennakkotapaukset (tärkeimpänä Kosovo) sekä lännen itsensä tekemät rikkeet.

5.2 Suvereniteetti media-aineistossa

Venäläisen argumentaation järjestämistä suvereniteettiperiaatteen sisäisen ja ulkoisen aspektin mukaan ei tietääkseni ole vielä tehty aihepiiriin liittyvässä tutkimuksessa. Sisäinen suvereniteetti tarkoittaa määritelmän mukaisesti ”valtion yksinoikeutta julkisen vallan käyttämiseen alueellaan eli alueellista valtamonopolia.”²⁸⁵ Ukrainan sisäisen suvereniteetin kyseenalaistamisella tarkoitan tässä tapauksessa nimenomaan tuon suvereenin vallan käyttäjän, ylimmän valtiovallan, kiistämistä. Toisin sanoen venäläisille haluttiin osoittaa, että Ukrainan hallinto oli lainvastainen, mistä seurasi, ettei sillä ollut oikeutta käyttää valtaa Ukrainan sisällä tai legitimizeettia edustaa Ukrainan kansaa. Ulkoinen suvereniteetti puolestaan koskettaa valtioiden oikeutta harjoittaa itsenäistä ulkopoliittikkaa, eli esimerkiksi oikeutta tehdä poliittista tai taloudellista yhteistyötä valitsemiensa tahojen kanssa.²⁸⁶ Ukrainan osalta nimenomaan tämä toimi tapahtumien viimeisenä katalyyttinä syksyllä 2013, kun yhteistyösopimuksen allekirjoittaminen Euroopan unionin kanssa peruuntui. On yleisesti spekuloitua, että kyseessä oli ristiveto läntisen ja itäisen ulkopoliittisen

²⁸⁵ Tieteen termipankki: sisäinen valtiosuvereniteetti.

http://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:sis%C3%A4inen_valtiosuvereniteetti Haettu 6.3.2016.

²⁸⁶ Tieteen termipankki: valtiosuvereenisuus/laajempi kuvaus

http://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:valtiosuvereenisuus/laajempi_kuvaus Haettu 6.3.2016

suuntauksen välillä ja lopputulokseen päädyttiin Venäjä-suhteista koetun paineen alla – esimerkkejä epäsuorasta painostuksesta (jotka kompromettoivat Ukrainan ulkoisen suvereniteetin eli riippumattomuuden muista valtioista) oli nähty aiempina vuosina muun muassa energiasektorilla²⁸⁷. Nähdäkseni Ukrainan ulkoiseen suvereniteettiin pyrittiin oman aineistoni valossa vaikuttamaan epäsuorasti eli mustamaalaamalla läntisiä yhteistyötahoja, moittimalla niiden sekaantumista Ukrainan tapahtumiin ja korostamalla Venäjän historiallista vaikutuspiiriä, jonka olemassaolo vaikutti Ukrainan mahdollisuuksiin valita yhteistyötahonsa. Toisaalta tämä tapahtui haastamalla Ukrainan ulkoisen suvereniteetin mukainen oikeus yhdenvertaisuuteen muiden valtioiden kanssa ylipäätään – laillisen argumentaation keinoin pyrittiin nimittäin kiistämään Ukrainan oikeus valtiolliseen olemassaoloon kokonaisuudessaan.

Keskeinen osa sekä ulkoisen että sisäisen suvereniteetin kyseenalaistamista oli Ukrainan hallinnon legitimitietin ja siten toimintakyvyn kiistäminen sekä sen toimien leimaaminen ihmisoikeuksien vastaisiksi, omiin kansalaisiin kohdistuviksi terroriteoiksi. Legitimiteetti kiistettiin sekä suoraan että epäsuorasti – epäsuorissa argumenteissa viitattiin ennen kaikkea vallanvaihdon laittomuuteen tai nimettiin senhetkinen johto fasistiseksi, mikä oletetaan yhteisen eurooppalaisen kokemuksen valossa riittäväksi perusteeksi vaatia tällaisten hallitsijoiden poistamista virastaan. Komsomolskaja Pravdan mukaan Ukrainan legitiimi auktoriteetti oli yksinkertaisesti romahtanut (*kollapsa legitimnoj vlasti, kraha legitimnosti*)²⁸⁸, ja samaa viesti Venäjän perustuslakikomitean puheenjohtaja Vladimir Pligin lausunnossaan, jonka mukaan Ukrainassa kehittyi parhailaan ”legitimaation kriisi” (*krizis legitimnosti, kotoryj skladyvaetsja sejtšas na Ukraine*)²⁸⁹. Syynä tähän oli ennen kaikkea demokraattisesti valitun ja voimankäytöstä pidättäytyneen presidentti Viktor Janukovitšin syrjäyttäminen Yhdysvaltain järjestämänä²⁹⁰. Myös Rossijskaja Gazeta vihjasi ulkopuolisten sekaantuneen asiaan muistuttamalla, että ”USA:ssa laki vuodelta 1961 kieltää rahoittamasta sellaisen maan hallitusta, jossa laillisesti valittu presidentti on syrjäytetty sotilasvallankaappauksessa tai laittomalla päätöksellä”.²⁹¹ Hallituksen demokraattisuus

²⁸⁷ Ks. tutkielman johdantoluku sekä jälkimmäisestä Remy, 245.

²⁸⁸ V uslovijah kraha legitimnosti. Krym prinimaet jedinstvennoe ostavšeesja dlja nego rešenie. KP 12.3.2014. Myös <http://www.kp.ru/daily/26205/3090832/>

²⁸⁹ Bez oružija i tehnologij. Evroparlament sozda bazu dlja vvedenija tretjego paketa sanktsij protiv Rossii. (vai sanktsii?). RBK 14.3.2014.

²⁹⁰ Amerikanskije fantazii. KP 27.3.2014.

²⁹¹ Krimskoe voskresenje. RG 12.3.2014. ; Korotkaja telegramma: ”Ne nadorvites”. Demokratija – eto volja sobstvennogo naroda, a ne zarubežnyh spetsslužb. RG 26.3.2014.

kiistettiin myös nimittämällä sitä ”voittajien hallitukseksi”²⁹² tai niiksi, ”jotka näkevät itsensä uusina vallanpitäjinä”²⁹³.

Suoraa legitimizeetin kiistämistä harjoitti myös Putin, joka ei pitänyt Kiovan vallanpitäjiä ”täysin legitiimeinä” (*vlastjami v Kieve, kotorye my ne stšitajem vpolne legitimnymi*).²⁹⁴ Myöhemmin Putin määritteli hallinnon legitimizeetin ongelmat tarkemmin: hänen mukaansa parlamentti oli osittain legitiimi, mutta mikään muu ei ollut, ja erityisesti legitimizeetin puute koski nykyistä presidenttiä (*i už totšno nelzja skazat o legitimnosti ispolnjajuštšego objazannosti prezidenta*)²⁹⁵. Tästä johtuen taloudellisten, kulttuuristen ja koulutukseen liittyvien siteiden kehittäminen ”voi jatkaa täysipainoisesti vasta, kun tilanne on normalisoitunut”, eli uudet presidentinvaalit käyty – ei ”nykyisessä terrorin tilassa”.²⁹⁶ Legitimeetin puuttumisen nojalla (*otsutstvije dolžnoj legitimnosti nynešnogo pravitelstva Ukrainy*)²⁹⁷ myös ilmoitettiin, että Harkovan sopimus, jonka perusteella Ukraina oli saanut alennusta kaasusta Mustanmeren laivastotukikohdan vuokrausta vastaan, päättyisi muuttuneiden olosuhteiden takia²⁹⁸. Maiden välillä ei myöskään olisi korkean tason suhteita 1.3. alkaen²⁹⁹.

Hallinnon legitimizeettiä ei kiistetty vain valtion ulkoisten suhteiden tasolla tai kyseenalaistamalla presidentin syrjäyttämisen lainmukaisuus. Venäläiselle lehdistöyleisölle pyrittiin jatkuvasti osoittamaan, että hallinto ei ollut kansalaislähtöinen, vaan ukrainalaisia huonosti kohteleva ja jopa heidän vapauttaan ja terveyttään uhkaava, eikä siksi voinut edustaa kansalta saatua vallan oikeutusta: Kiovassa vallan anastaneet olivat neonatseja ja antisemiittejä³⁰⁰, ultranationalisteja, jotka aloittivat valtaan päästyään laajan toisinajattelijoiden ajojahdin³⁰¹. Duuman varapuhemies Sergei Železnjak ilmoittikin keskustelleensa Europarlamentin edustajien kanssa Ukrainassa tapahtuneista laajoista ihmisoikeusloukkauksista³⁰².

²⁹² ”V NATO berut verh te, kto hotšet vernutsja k vremenam holodnoj vojny.” Kommersant 7.4.2014.

²⁹³ Putin otstupat ne gotov. No dogovarivatsja – vozmožno. MK 5.3.2014.

²⁹⁴ ”Terror ne priznajom”. Prezident Rossii – o sobytjah na Ukraine. AiF 12.3.2014.

²⁹⁵ Putin otstupat ne gotov. No dogovarivatsja – vozmožno. MK 5.3.2014.

²⁹⁶ ”Terror ne priznajom”. Prezident Rossii – o sobytjah na Ukraine. AiF 12.3.2014.

²⁹⁷ Nezaležnyj poluostrov. Rešenje po Kosovo pozvoljaet vključit Krym v sostav Rossii. RBK 12.3.2014.

²⁹⁸ Situatsija vokrug Kryma. Hronika sobytij s 26 po 31 marta. AiF 2.4.2014. Myös http://www.aif.ru/euromaidan/prediction/situaciya_vokrug_kryma_hronika_sobytyj_s_26_po_31_marta

²⁹⁹ Nezaležnyj poluostrov. RBK 12.3.2014.

³⁰⁰ ”Terror ne priznajom”. Prezident Rossii – o sobytjah na Ukraine. AiF 12.3.2014.

³⁰¹ Krimskoe voskresenje. RG 12.3.2014.

³⁰² Bez oružija i tehnologij. Evroparlament sozdal bazu dlja vvedenija tretjego paketa sanktsij protiv Rossii. RBK 14.3.2014.

Ultrationalistien valtaantumia pidettiin myös merkittävänä perusteluna Krimin kansanäänestyksen järjestämiselle³⁰³ ja nationalistisiin yrityksiin tukahduttaa venäjänkielinen väestö (*podavit vystuplenija russkojazyčnogo naselenija*) viitattiin myös Komsomolskaja Pravdan uutisessa.³⁰⁴ Ukrainan kansan kaltoinkohtelu ei kuitenkaan ollut Putinin mukaan uusi ilmiö ja siksi Maidanin tapahtumat olivat tavallaan ymmärrettäviäkin, sillä ”tavallinen ukrainalainen on kärsinyt niin Nikolas Verisen, Kravtšukin, Kutšman kuin Juštšenkon ja Janukovitšinkin aikana”³⁰⁵. Lehdet toistivat mielellään Putinin 4.3.2014 pitämässä puheessa esiteltyä muotoilua, jonka mukaan Ukrainassa tapahtui ”perustuslain vastainen vallankumous” (*antikonstitutsionnyj perevorot*) ja ”vallan aseellinen anastus” (*vooružjonnyi zahvat vlasti*). Asia myös esitettiin laajasti tunnustettuna faktana eikä suinkaan tulkintana: ”tätä ei kukaan kiistä” (*S etim nikto i ne sporit*)³⁰⁶.

Legitimiteetin kiistämisellä ja laittomuuden korostamisella oli toinenkin funktio, joka liittyy YK-järjestelmän sallimaan voimankäyttöön, vaikka kyseistä normia ei nimenomaisesti mainittu: YK:n peruskirjan vakiintuneen tulkinnan mukaan ulkopuolinen valtio voi avustaa aseellisesti sisäisen konfliktin toista osapuolta, mikäli tosiasiallista hallintaa harjoittava valtiojohto esittää virallisen avunpyynnön kansalaistensa turvaamiseksi.³⁰⁷ Venäjä väittikin varmistaneensa itselleen kyseisen pyynnön sekä Janukovitšilta että Krimin aluehallinnolta: Putinin mukaan Venäjällä oli ”suora pyyntö olemassa olevalta ja legitiimiltä presidentti Janukovitšilta aseellisten voimien käyttämiseksi Ukrainan kansalaisten elämän, vapauden ja terveyden suojelemiseksi”³⁰⁸. Aluehallinnon pyyntö puolestaan saatiin Krimin korkealta neuvostolta³⁰⁹. Voimankäyttöä koskevassa säännöstössä otetaan kantaa myös omien

³⁰³ Sama. Bez oružija i tehnologij.

³⁰⁴ Sergei Šoigu: Na Ukraine byl primenen variant arabskoj vesny. Ministr oborony sravnil slučšivšeesja v Kieve c livijskim stsenariem. KP 2.4.2014. Myös <http://www.kp.ru/daily/26213/3098013/>

³⁰⁵ Ks. esim. Putin otstupat ne gotov. No dogovarivatsja – vozmožno. MK 5.3.2014. ; Potšemu Rossiya ne mogla ustupit v krymskom voprose. Vopros o prinadležnosti Kryma stal rebrom, kogda v Kieve slučšilsja natsionalistitseskij gosperevorot. AiF 26.3.2014. Myös <http://www.aif.ru/politics/russia/1131268>;

³⁰⁶ Ks. esim. Igry na karte. Šest slučšae territorialnogo peredela posle 1945 goda. AiF 19.3.2014 ; ”Terror ne priznajom”. Prezident Rossii – o sobytijah na Ukraine. AiF 12.3.2014. ; O vvode i vyvoda. Vladimir Putin izložil svoju pozitsiju po sobytijam na Ukraine. RG 5.3.2014.

³⁰⁷ Ek-selvitys 11-12, 22.

³⁰⁸ Putin otstupat ne gotov. No dogovarivatsja – vozmožno. MK 5.3.2014. ; ”Terror ne priznajom”. Prezident Rossii – o sobytijah na Ukraine. AiF 12.3.2014.

³⁰⁹ Krymskoe pravo. Kakie juriditšeskie hody Rossija predprimet radi poluostrova? V slučšae prisojedinenija k RF pridetsja menjat vsju mestnuju polititšeskuju sistemu. MK 12.3.2014. Myös <http://www.mk.ru/politics/article/2014/03/11/996605-krymskoe-pravo-kakie-yuridicheskie-hody-rossiya-predprimet-radi-poluostrova.html>; Totška nevozvrata. Potšemu Rossiya ne mogla ustupit v krymskom voprose. Vopros o prinadležnosti Kryma stal rebrom, kogda v Kieve slučšilsja

kansalaisten suojeluun ulkomailla, jolloin Venäjä saattoi ”maanmiespolitiikassaan” yrittää vedota kansainvälisen tason vakiintuneeseen valtiokäytäntöön: Kommersant listasi eräässä uutisessaan aseellisen intervention tapauksia vuosien varrelta ja kertoi Ranskan saaneen YK:n turvallisuusneuvostolta valtuutuksen operaatiolleen Malissa tammikuussa 2013, perusteena ”Malin hallituksen avustaminen ja Ranskan kansalaisten suojelu”³¹⁰. Mainitsematta kuitenkin jäi, että kyseisen pykälän on katsottu koskettavan lähinnä suurlähetystöjen henkilökunnan evakuointia aluevaltion suostumuksella tai tilanteessa, jossa kyseinen valtio ei ole halukas takaamaan heidän turvallisuuttaan³¹¹. Lisäksi oppositiolehti Novaja Gazeta huomautti maanmiesargumentin olevan vanhentunut, sillä se ei vaatinut alueiden suoranaista liittämistä³¹².

5.2.1 Proseduaalisuuden ylistys: Krimin liittäminen Venäjään

Lain tarkkaa noudattamista nimitän tässä yhteydessä proseduaalisuudeksi. Sekä vallankumouksesta että presidentin legitimitetistä puhuttaessa vedottiin nimittäin paikoin tarkastikin Ukrainan kotimaiseen lainsäädäntöön ja sen kulmakiveen, perustuslakiin, jota nyt olisi rikottu. Putin korosti, että toimiminen perustuslain mukaisesti (*nužno dejstvovat isključitelno konstitutsionnym putjom*) oli keskeistä erityisesti entisen Neuvostoliiton alueella, jossa sekä poliittiset rakenteet että talous olivat heikkoja.³¹³ Ukraina ei puolestaan ollut onnistunut rakentamaan toimivaa järjestelmää missään vaiheessa Neuvostoliiton jälkeistä itsenäisyyttään.³¹⁴

Julistaessaan presidentinvaihdoksen laittomaksi Putin vetosi Ukrainan perustuslain kohtaan, jonka mukaan virassaolevan presidentin saattoi vapauttaa toimestaan vain kolme syytä: hänen kuolemansa, henkilökohtainen ilmoituksensa tai häntä vastaan nostettu virkasyyte. Viimeinen vaihtoehto olisi edellyttänyt perustuslakituomioistuimen, korkeimman oikeuden ja parlamentin osallistumista prosessiin, mikä teki siitä sekä

natsionalistitseskij gosperedvorot. AiF 26.3.2014. Myös <http://www.aif.ru/politics/russia/1131268>; Putin otstupat ne gotov. No dogovarivatsja – vozmožno. MK 5.3.2014. ; ”Terror ne priznajom”. Prezident Rossii – o sobytijah na Ukraine. AiF 12.3.2014.

³¹⁰ Kommersant 3.3.2014. Tšem mirovye deržavy obosnovyvajut voennye operatsii. Mirovaja praktika. Myös <http://www.kommersant.ru/doc/2421744>

³¹¹ Ek-selvitys, 14-15.

³¹² Nikolai Zlobin: ”Rossii povezlo, tšto sejtšas prezident imenno Obama”. NG 21.3.2014.

³¹³ O vvode i vyvodah. Vladimir Putin izložil svoju pozitsiju po sobytijam na Ukraine. RG 5.3.2014.

³¹⁴ Sergei Lukjanenko: ”Rossija ostajotsja osnovnym vragom dlja tselogo rjada stran.” AiF 19.3.2014.

vaikean että aikaavievän, ja näin ei Ukrainassa toimitu.³¹⁵ Väite Ukrainan perustuslain kannalta kyseenalaisista ratkaisuista ei ollut tuulesta temmattu, minkä myös Novaja Gazeta tunnusti artikkelissaan.³¹⁶ Presidentin ohella laittomaksi julistettiin myös Yhdysvaltain tukema, *vastoin Ukrainan perustuslakia* valittu pääministeri³¹⁷.

Toinen keskeinen prosessin lainmukaisuuteen vetoava aihe oli itse Krimin liittäminen: aineiston perusteella osoittautui, että liittämisen vaiheet toteutettiin siten, että ne mahdollisimman pitkälle vastaisivat sekä Ukrainan oman perustuslain että Venäjän perustuslain kirjainta. Myös mediassa kuvattiin sitä, kuinka kaikki toteutettiin huolellisesti ja lainmukaisesti: aluksi Krimin korkean neuvoston (*verhovnyj sovjet Kryma*) oli välttämätöntä tehdä itsenäisyysjulistus, jotta Niemimaan tulevaisuutta koskeva kansanäänestys voitaisiin juridisesti järjestää.³¹⁸ Itsenäisyysjulistuksen hyväksymisen puolesta äänesti alueparlamentissa 78 kansanedustajaa, eli päätös oli Venäjän mukaan lainvoimainen.³¹⁹

Krimin itsenäisyysjulistus käytti avoimesti hyväkseen myös kansainvälisen oikeuden dokumentteja ja sanavarastoa: lukuisat venäläiset lehdet uutisoivat itsenäisyysjulistuksen sisältämistä viittauksista YK:n peruskirjaan ja ”joukkoon muita kansainvälisiä instrumentteja, jotka tunnustavat kansojen itsemääräämisoikeuden” (*tselogo rjada drugih meždunarodnyh dokumentov, zakrepljajuščih pravo narodov na samoopredelenije*). Itsenäisyysjulistus sisälsi myös maininnan YK:n kansainvälisen tuomioistuimen (International Court of Justice, tästä eteenpäin ICJ) 22.6.2010 antamasta Kosovo-lausunnosta, jonka mukaisesti ”valtion [jonkin] osan yksipuolinen itsenäisyysjulistus ei riko minkäänlaisia kansainvälisen oikeuden normeja” (*odnostoronneje provozglašenije nezavisimosti tšastju gosudarstva ne narušajet kakie-libo normy meždunarodnogo prava*)³²⁰. Argumenty i Fakty huomautti, että myös USA antoi vastaavan lausunnon yksipuolisen itsenäisyysjulistuksen lainpitävyydestä ICJ:lle

³¹⁵ O vvode i vyvodah. Vladimir Putin izložil svoju pozitsiju po sobytijam na Ukraine. RG 5.3.2014.

³¹⁶ Juri Baturin: Tsena rešenija. NG 31.3.2014. Myös <http://www.novayagazeta.ru/society/62947.html>

³¹⁷ Vesna nadeždy. AiF 26.3.2014.

³¹⁸ Vakantnaja tšast suši. Prisojedinenie Kryma k RF obsuždajut Viktor Janukovitš, Gosduma i evropejskie struktury. Kommersant 12.3.2014. Myös <http://www.kommersant.ru/doc/2426937> ; Krymskoe pravo. Kakie juriditšeskie hody Rossiija predprimet radi poluostrova? V slučae prisojedinenija k RF pridetsja menjat vsju mestnuju političeskuju sistemu. MK 12.3.2014. Myös <http://www.mk.ru/politics/article/2014/03/11/996605-krymskoe-pravo-kakie-yuridicheskie-hody-rossiya-predprimet-radi-poluostrova.html>

³¹⁹ Ks. myös tutkielman johdanto. Krymskoe pravo. Kakie juriditšeskie hody Rossiija predprimet radi poluostrova? MK 12.3.2014.

³²⁰ Krymskoe pravo. Kakie juriditšeskie hody Rossiija predprimet radi poluostrova? MK 12.3.2014. ; Krimskoe voskresenje. RG 12.3.2014.

vuonna 2009, juurikin Kosovon tapaukseen liittyen. Tuon lausunnon mukaan yksipuolista itsenäisyysjulistusta ei ollut kansainvälisessä lainsäädännössä kielletty, vaikka kyseinen toimi joskus rikkoisikin emämaan omaa lainsäädäntöä.³²¹

Itsenäisyysjulistusta seuranneen kansanäänestyksen valmistelut hoidettiin median mukaan niin ikään huolellisesti: Rossijskaja Gazeta kuvasi positiiviseen sävyyn laajaa tiedottamista, kehotuksia pitää hyvää huolta henkilöllisyystodistuksista sekä äänestysmahdollisuuksien järjestämistä niin kielivähemmistöille kuin vammautuneillekin.³²² Lisäksi paikalle oli kutsuttu äänestystä seuraamaan joukko kansainvälisiä tarkkailijoita.³²³ Näin ollen prosessissa imitoitiin kansainvälisessä yhteisössä vakiintuneita rakenteellisia käytäntöjä ja jälkeinpäin järjestetyssä lehdistötilaisuudessa pyrittiin osoittamaan myös tuon yhteisön taholta prosessille annettu tuki.

Kansanäänestyksen lopputuloksen selvittyä Venäjä kiirehti tunnustamaan Krimin itsenäisyyden ja äänestyksen lopputulosta noudattaen Krimin viranomaiset anoivat Venäjältä välittömästi pääsyä osaksi federaation kokoonpanoa. Itsenäisenä ja tunnustettuna valtiona Krimillä oli oikeus sopia kansainvälisiä sopimuksia valtiosuvereniteetin peruseriaatteiden mukaisesti – Venäjä puolestaan saattoi ottaa kokoonpanoonsa uusia federaatiosubjekteja solmimalla kansainvälisen sopimuksen toisen osapuolen kanssa tällaisesta liitoksesta, jolloin prosessi vastasi myös Venäjän voimassaolevaa perustuslakia.³²⁴

5.3 Kansainvälisen oikeuden argumentit kotimaiselle ja ulkomaiselle yleisölle

Venäläisessä lehdistössä esiintyneet kansainvälisen oikeuden argumentit vaikuttivat olevan sellaisia, jotka kelpasivat yhtä aikaa sekä kotimaiselle yleisölle että kansainvälisen yhteisön vakuutteluun – tai tarkemmin sanottuna kotimaiselle yleisölle annettiin kuva, että kyseisillä argumenteilla tähän (lännen vakuutteluun) pyrittiin tai pystyttiin. Näin tekemällä haluttiin myös osoittaa lännen kritiikin Venäjää kohtaan olleen kohtuutonta, sillä Venäjän toimilla oli pyritty nimenomaan kunnioittamaan

³²¹ Totška nevozvrata. Potšemu Rossija ne mogla ustupit v krymskom voprose. AiF 26.3.2014.

³²² Krimskoe voskresenje. RG 12.3.2014.

³²³ ”Referendum legitimen, vne vsjakogo somnenija.” KP 17.3.2014.

³²⁴ Krymskoe pravo. Kakie juriditšeskie hody Rossija predprimet radi poluoostrova? MK 12.3.2014.

lännelle arvoyhteisönä keskeisiä periaatteita. Samalla edistettiin näkemystä, jonka mukaisesti Venäjä itse noudatti kansainvälistä lainsäädäntöä huolimatta siitä, että länsimaat olivat rikkoneet sitä vastaan jatkuvasti (sekä implisiittiset että eksplisiittiset kaksoisstandardit).

5.3.1 Suosituimmat termit venäläisessä kielenkäytössä

Kieli, jonka mukaisesti Kosovoa nimitettiin ”ennakkotapaukseksi” tai jopa ”selväksi juridiseksi ennakkotapaukseksi” (*tšjotki juriditšeski pretsedent*)³²⁵ oli lehdistössä laajalle levinnyttä ja yksi koko aineiston suosituimmista argumenteista. Komsomolskaja pravdassa ennakkotapauksena pidettiin jo ensimmäisiä Jugoslaviasta irrottautuneita valtioita ja niiden itsenäisyyden tunnustamista 90-luvun alussa.³²⁶ Gazeta Metron lisäksi ennakkotapaukseen vetoaminen loisti poissaolollaan vain Moskovski Komsomoletsista, jonka keskeinen sisältö tosin muuten vastasi samaa ajatusta.³²⁷ Oppositiolehti Novaja Gazetan 21.3.2014 ilmestynyt juttu käsitteli kokonaisuudessaan juuri Kosovon ennakkotapauksena käyttämistä, ”yhtä Putinin pääargumenteista”. Lehteen haastateltu asiantuntija, globaalien intressien keskuksen puheenjohtaja Nikolai Zlobin, ilmoitti tapauksissa olevan merkittäviä erilaisuuksia lähinnä siksi, että Kosovon prosessi kesti niin pitkään. Hän totesi niiden vertailun olevan silti juridisesti mahdollista – mistä kuitenkin seurasi, että Venäjän olisi myönnettävä tyhjäksi kritiikkinsä niitä maita kohtaan, jotka olivat jo tunnustaneet Kosovon. Samassa jutussa esitettiin kritiikkiä koko kylmän sodan aikana rakennettua³²⁸ järjestelmää kohtaan, sillä se ei enää vastannut nykypäivän tarpeita: turvallisuusneuvosto ja koko YK olivat olleet jo pitkään tehostomia, mistä seurasi kriisien ratkaiseminen epäturvallisin metodein ja jopa improvisoinnin pohjalta. Jutussa myös tunnustettiin kansainvälisen oikeuden aito tulkinnanvaraisuus ja tituleerattiinkin sitä ”herrasmiessopimukseksi”.³²⁹

Kansainvälistä tai läntistä diskurssia käytettiin selvimmin omiin tarkoituksiin ihmisoikeuksista puhuttaessa. Tällaisena esimerkkinä voidaan pitää Janukovitšin

³²⁵ Rejting Putina na maksimume. KP 7.3.2014.

³²⁶ ”Referendum legitimen, vne vsjakogo somnenija.” KP 17.3.2014.

³²⁷ Ks esim. RBK 12.3.2014; Izvestija 14.3.2014, 18.3.2014; Kommersant 15.3.2014, 18.3.2014, 19.3.2014; KP 7.3.2014, 13.3.2014; AiF 16.4.2014; RG 27.3.2014.

³²⁸ Siteeraan tässä uutista (”*sistema, vystroennaja vo vremena holodnoj vojny*”). Historiantutkimuksen näkökulmasta on kuitenkin huomautettava, että YK-järjestelmän alkuajasta ei vielä ole syytä puhua kylmänä sotana, sillä YK:n perustamisen mahdollisti nimenomaan suurvaltojen yhteistyö.

³²⁹ Nikolai Zlobin: ”Rossii povezlo, tšto sejtšas prezident imenno Obama”. NG 21.3.2014.

pelastamista ”humanitaarisin perustein” (*iz gumanitarnyh soobraženij*)³³⁰ ja kuvauksia ”humanitaarisen avun” lähettämisestä Sevastopoliin³³¹. Putinin mukaan Venäjän kansallisia intressejä vastaava, Ukrainan alueella asuvien ihmisten suojele oli ”humanitaarinen missio” (*gumanitarnaja missija*), jossa aseellisten voimien käyttö olisi täysin legitiimiä ja vastaisi kansainvälisen lain yleisiä säännöksiä (*polnostju sootvetstvjuštšim i obštšim normam meždunarodnogo prava*).³³² Ihmisoikeuspuheen lisäksi venäläisessä mediassa esiintyvä kansainvälisen oikeuden argumentaatio korosti kansanvaltaisuutta eli demokratiaa, joka on varsinkin Yhdysvalloille tärkeä arvo ja keskeinen peruste sen omille sotilasoperaatioille kansainvälisessä politiikassa. Kansan tahto, sen ilmaisu (*voleizjavlenija*) sekä kansojen itsemääräämisoikeus olivat yksi aineistossa eniten esiintyneistä vetoavista argumenteista, jota käytettiin yhteensä kymmeniä kertoja. Tässä kohtaa on syytä huomioda, että kansojen itsemääräämisoikeudesta käytettiin venäjäksi kahta erilaista ilmaisua, joilla on jokseenkin eri merkitys tai ainakin eri sävy: venäjän sana *narod* sisältää syntymiseen viittaavan juuren *rod* ja on siten lähempänä kansan etnistä määrittelyä, kääntyen englanniksi *people*. Se myös vastaa maanläheisyydessään suomen vastaavaa sanaa *kansa*. Lisäksi on olemassa lainasana *natsija*, joka ilmaisee tuon kansan järjestäytymistä poliittiseksi kokonaisuudeksi, vastaten englannin kielen sanaa *nation*. *Natsija*-sanaa käytetään toisaalta myös kuvaamaan ennen kaikkea Venäjän lukuisia vähemmistökansallisuuksia.³³³ Esimerkiksi Moskovski Komsomolets käytti ilmaisua *pravo narodov na samoopredelenie*³³⁴, kun taas Novaja Gazeta sekä Putin puheessaan viittasivat termiin *pravo natsii na samoopredelenie*³³⁵ – jälkimmäisellä mahdollisesti korostettiin itsemääräämisoikeuden toteutumista nimenomaan oman valtion perustamisen kautta, verrattuna tietyn ryhmän itsemääräämisoikeuteen jonkin valtion sisällä.³³⁶ Joskus aineistossa saattoi törmätä juuri tähän sisäistä itsemääräämisoikeutta

³³⁰ Putin otstupat ne gotov. No dogovarivatsja – vozmožno. MK 5.3.2014.

³³¹ Krimskoe voskresenje. RG 12.3.2014.

³³² Putin otstupat ne gotov. No dogovarivatsja – vozmožno. MK 5.3.2014.

³³³ Hosking, Geoffrey: Introduction, 1-6. Teoksessa Hosking, Geoffrey & Service, Robert (ed.): Russian Nationalism, Past and Present. MacMillan Press LTD, London, 1998.

³³⁴ Vse dorogi veli v Krym. Vladimir Putin rasskazal, kak prišel k samomu vystradannomu rešeniju svoej žizni. Kommersant 19.3.2014. Myös <http://www.kommersant.ru/doc/2432926> ;; Vrag narodov. Zloba dnja. MK 14.3.2014.; Krymskoe pravo. Kakie juriditšeskie hody Rossiija predprimet radi poluoostrova? MK 12.3.2014.

³³⁵ ”Vy hotite žit v Severnoj Koree?” NG 31.3.2014. <http://www.novayagazeta.ru/politics/62926.html> : Putin otstupat ne gotov. No dogovarivatsja – vozmožno. MK 5.3.2014.; ”Terror ne priznajom”. Prezident Rossii – o sobytijah na Ukraine. AiF 12.3.2014.

³³⁶ Hannum, Hurst: ”Legal Aspects of Self-Determination” Encyclopedia Princetoniensis. The Princeton encyclopedia of self-determination. <https://pesd.princeton.edu/?q=node/254> Haettu 1.3.2016.

kuvaavaan *kansan* itsemääräämisoikeuteen.³³⁷ Silloinkin, kun viitattiin itsemääräämisoikeuden nousevan nimenomaisesti YK:n peruskirjasta, käytettiin kaikkia näitä termejä sekaisin – kansaa sekä yksikössä että monikossa, sekä muodossa *narod* että *natsija*. Kielenkäyttö ei tältä osin ollut siis lainkaan johdonmukaista tai tarkkaa. Pääsääntöisesti oletan lehtien tarkoittaneen kuitenkin valtiolliseen itsenäisyyteen johtavaa itsemääräämisoikeutta.³³⁸ Kansojen itsemääräämisoikeuden niin sanottu vastinpari, alueellisen koskemattomuuden tai integriteetin periaate, mainittiin sekin aineistossa useita kertoja. Samalla Venäjä kuitenkin kiisti haluavansa Ukrainan jakamista.³³⁹

Edellisten ohella suvereniteetti oli yksi suosituimmista kansainvälisen oikeuden termeistä, johon viitattiin eri yhteyksissä, monesti tarkoituksessa kritisoida Yhdysvaltain sotilaallisia toimia eri puolilla maailmaa. Se mainittiin noin kaksikymmentä kertaa eli lähes viidenneksessä vuoden 2014 uutisaineistosta. Sitä suositumpia olivat vain äsken keskustellut maininnat kansanäänestyksestä (yli kaksikymmentä mainintaa) ja itsemääräämisoikeudesta (lähes kolmekymmentä mainintaa). Edellä esitellyn termistön tiheä käyttö osoittaa suvereniteetin ja kansojen itsemääräämisoikeuden ja siten yleisesti valtio- ja kansakuntakeskeisen argumentaation keskeisyyden aineistossa. Edellisessä alaluvussa esille tullut legitimitetti oli niin ikään suosituimpien yksittäisten termien joukossa, minkä noteeraa myös Novaja Gazeta, jonka 31.3.2014 ilmestynyt juttu purkaa osiin jonkin asian legitiiminä tai illegitiiminä pitämisen tosiasiallisia edellytyksiä, muun muassa vertailemalla *laillisuuden* ja kansan *hyväksynnän* merkitystä sekä tässä vallitsevia eroja Venäjän ja Ukrainan edustajien välillä eri kiistakohdissa.³⁴⁰ Huomionarvoista on, että edellä mainittuja termejä käyttivät sujuvasti kaikenlaiset puhujat, eivät ainoastaan valtiojohto tai oikeudelliset asiantuntijat.

O vvide i vyvodah. Vladimir Putin izložil svoju pozitsiju po sobytijam na Ukraine. RG 5.3.2014.

³³⁷ ”Vse dolžno delatsja, ishodka iz interesov mirnogo razvitija Rossii” KP 7.3.2014. Myös <http://www.kp.md/daily/article/3089545/?geoid=1>

³³⁸ Vrt. myös muoto ”kansallinen itsemääräämisoikeus” (natsionalnym samoopredeleniem). Zapad zadolžal Kievu razjasnenija. Provozglašenje nezavisimosti Evropa otsenivaet vseгда po-raznomu. RG 27.3.2014

³³⁹ Vladimir Putin: Krym ostajotsja neotjemletoj tšastju Rossii. Metro 19.3.2014.

³⁴⁰ Juri Baturin: Tsena rešenija. NG 31.3.2014. Myös <http://www.novayagazeta.ru/society/62947.html>

5.3.2 Itsemääräämisoikeus ja Krimin vertaaminen muihin alueisiin

Krimin tilanne julistettiin lailliseksi ja legitiimiksi vedoten nimenomaan kansanäänestyksen tulokseen: ”sehän on korkein valta” ja ”mikä voisi olla korkeampi kuin kansan ilmaisema tahto?” (*tšto možet byt vyše voleizjavlenija naroda?*)³⁴¹. Viestiä vahvistamaan käytettiin myös tilastotietoa, eli Venäjän kannalta erittäin suotuisia lukuja: prosentteja hyödynsi muun muassa puolustusministeri Sergei Šoigu käyttäessään puheenvuoron Shanghain yhteistyöjärjestön (*Šanhajskaja organizatsija sotrudnitšestvo*) kokoontumisessa: hänen mukaansa 83 % kansalaisista otti osaa äänestykseen ja 97 % äänesti ”Venäjän kanssa yhdistymisen puolesta” (*za vossojedenenie s Rossiej*)³⁴². Prosentteihin vetosivat myös amerikkalainen ”konservatiivi-ideologi” Ron Paul³⁴³ sekä Komsomolskaja Pravda³⁴⁴. Näin ollen Krimin itsenäistymisen ja sen jälkeisen liittymisen Venäjään ilmoitettiin olevan legitiimimpi asia kuin Kosovon itsenäisyys, sillä siellä kansanäänestystä ei järjestetty³⁴⁵ – kuten ei myöskään Itä-Saksassa, joka yhdistyi Länsi-Saksan kanssa vuonna 1990³⁴⁶. Itse asiassa Kosovon yksipuolinen itsenäisyysjulistus rikkoi venäläisen median mukaan Jugoslavian lakeja, mutta kun Venäjä silloisen kriisin aikana argumentoi, että perustuslaki ei sallinut Kosovon järjestävän kansanäänestystä irrottautumisestaan, lännen edustajat olivat todenneet yhdessä kuorossa itsemääräämisoikeuden olevan perustavanlaatuinen oikeus (*fundamentalnoe pravo*) ja siten asettuvan minkä tahansa muun lain yläpuolelle.³⁴⁷

Krimiä verrattiin Kosovon lisäksi ahkerasti muihinkin alueisiin, jotka ovat itsenäistyneet YK:n siunauksella ja kansojen itsemääräämisoikeuden nojalla. Samassa

³⁴¹ Tšehija ne podderžala ekonomitšeskih sanktsii protiv Rossii. Legitimnost krymskogo referendum a i soobraženija praktitšeskoj vygody okazalis važnee. Izvestija 28.3.2014. Myös <http://izvestia.ru/news/568215>

³⁴² Sergei Šoigu: Na Ukraine byl primenen variant arabskoj vesny. Ministr oborony sravnil slutšivšeesja v Kieve c livijskim stsenariem. KP 2.4.2014. Myös <http://www.kp.ru/daily/26213/3098013/>

³⁴³ Bez lišnego šuma. Konservatory v SŠA stšitajut prisojedenenie Kryma k Rossii ratsionalnym. RG 20.3.2014.

³⁴⁴ V uslovijah kraha legitimnosti. Krym prinimaet jedinstvennoe ostavšeesja dlja nego rešenje. KP 12.3.2014.

³⁴⁵ Geopolitika. Vopros – otvet. Tšem vozmuštšajutsja štaty? AiF 16.4.2014. Sivu 63. ; V uslovijah kraha legitimnosti. Krym prinimaet jedinstvennoe ostavšeesja dlja nego rešenje. KP 12.3.2014.

³⁴⁶ Rossija ne stanet vypolnjat rekomendatsii Evropejskogo parlamenta. Izvestija 18.3.2014. Myös: <http://izvestia.ru/news/567499> ; Igry na karte. Šest slutšae territorialnogo peredela posle 1945 goda. AiF 19.3.2014.; Vladimir Putin: Krym ostajotsja neotjemletoj tšastju Rossii. Metro 19.3.2014.

³⁴⁷ Vrag narodov. Zloba dnja. MK 14.3.2014.

toistuvassa litaniassa mainittiin Itä-Timor ja Eritrea, ajoittain myös Etelä-Sudan³⁴⁸. Kyseisiä tapauksia ei yhdessäkään uutisessa taustoitettu tarkemmin, vaan maita käytettiin esimerkinomaisesti, osana vastaavien tapausten listaa. Izvestija kysyykin, ”onko maailmanjärjestyksen (*mirovoj porjadok*) mahdollista mukautua (*adaptirovatsja*) itsemääräämisoikeuteen”, kun viimeisen 24 vuoden aikana jaltalais-potsdamilaisen järjestelmän periaatteita oli loukattu erilaisin poikkeuksin jo seitsemän kertaa – edellä mainittujen tapausten lisäksi politologi Kirill Koktyš nosti listalle Tšekkoslovakian, Neuvostoliiton ja Jugoslavian hajoamisen³⁴⁹. Korostamalla poikkeusten määrää pyrittiin osoittamaan, ettei Krimin tapaus ollut niin erityinen, kuin länsi kenties antoi ymmärtää. Oikeastaan se oli sangen tavallinen ja noudatti lähihistoriasta tuttua kaavaa. Osaa alueista oli autettu itsenäistymään, osalta taas ”suvereniteetti on viety väkisin”, kuten Argumenty i Fakty kirjoitti.³⁵⁰

Edellä mainitusta voidaan lukea, että nykyinen järjestelmä ei venäläisen lehdistön mukaan vastannut enää käytännön todellisuutta, sillä vastaavia tilanteita voisi tulla eteen myös jatkossa. Venäläinen lehdistö esittelikin innokkaasti Skotlannin ja Katalonian itsenäistymisprojekteja: toisin kuin Itä-Timorin ja Eritrean tapauksissa, näitä tulevia kansanäänestyksiä taustoitettiin ja analysoitiin enemmän. RBK nosti esille Skotlannin valuuttakysymykset ja muistutti, että Espanja tuskin hyväksyisi Skotlannin liittymistä Euroopan unioniin, sillä se boikotoi edelleen Kosovon jäsenyyttä (ja itsenäisyyttä)³⁵¹. Rossijskaja Gazetan laajassa ja tunteikkaassa jutussa toimittaja oli jopa käynyt paikan päällä Skotlannissa ja Kataloniassa keskustelemassa aiheesta paikallisten kanssa jotka tietenkin tukivat Venäjän näkemyksiä ja Krimin irrottautumista. Heidän halunsa irrottautua emämaistaan pohjautui muun muassa EU:n sanelupolitiikan tuottamaan pettymykseen.³⁵² Kärkenä Skotlantia ja Kataloniaa käsittelevissä jutuissa olikin osoittaa, että Krimiä vastaavia projekteja oli käynnissä myös EU:n omissa jäsenvaltioissa, mutta näiden kansanäänestysten järjestäminen hyväksyttiin kritiikittä³⁵³.

³⁴⁸ Simferopol ne originalen. Za poslednie tšetvert veka neskolko regionov v rjade stran dobilis samoopredelenija. KP 7.3.2014. ; Krym: zakonnoe isključenie. Izvestija 4.4.2014.

³⁴⁹ Krym: zakonnoe isključenie. Politolog Kirill Koktyš – o tom, sposoben li mirovoj porjadok adaptirovatsja k pravu na samoopredelenije. Izvestija 4.4.2014.

³⁵⁰ Igry na karte. Šest slučaev territorialnogo peredela posle 1945 goda. AiF 19.3.2014.

³⁵¹ Nezavisimost podorožala. Šotlandija ostanetsja bez ES i funta, esli pokinet Velikobritaniju. RBK 18.2.2014. Myös <http://rbcdaily.ru/world/562949990580126>

³⁵² S viski i neftju – na svobodu. Kak Šotlandija gotovitsja progolosovat za svoju nezavisimost. RG 17.3.2014.

³⁵³ Ks. esim. V uslovijah kraha legitimnosti. Krym prinimaet jedinstvennoe ostavšeesja dlja nego rešenie. KP 12.3.2014.

Kansojen itsemääräämisoikeudesta ja itsenäistymispyrkimyksistä keskusteltaessa ei kuitenkaan missään vaiheessa mainittu, että YK:n TSS- ja KP-sopimusten 1. artiklassa mainittu kansojen itsemääräämisoikeus antaa kansainvälisen lain vakiintuneen tulkinnan mukaisesti irrottautumisoikeuden ainoastaan sellaisille kansoille, jotka ovat olleet kolonisaation alaisia tai joihin kohdistuu huomattavaa sortoa.³⁵⁴ Näin voidaan myös tehdä, jos kokonaisen kansan olemassaolo on todistetusti vaarassa.³⁵⁵ Vaihtoehtoisesti irrottautuminen voi tapahtua emävaltion suostumuksella. Sen sijaan lehdistön kautta rakennettiin kuvaa, jonka mukaisesti itsenäistyminen ja oman valtion muodostaminen olisi kenen tahansa universaali oikeus, kunhan kansakunnaksi itsensä määrittelevä joukko ihmisiä näin päättäisi – eikä suinkaan erityislaatuissa olosuhteissa sallittava poikkeus valtioiden suvereniteettiin ja sen mukanaan tuomaan alueelliseen koskemattomuuteen³⁵⁶. Asiantuntijoilta ei kuitenkaan ole jäänyt huomaamatta Venäjän ottama riski kansojen itsemääräämisoikeuden korostamisessa³⁵⁷: Venäjän sisällä on monia alueita, jotka mielellään käyttäisivät tällaista separatistista oikeutta ja irrottautuisivat siten federaatiosta. Venäjä ei myöskään itse noudata tätä linjaansa johdonmukaisesti, sillä se ei vielääkään aio tunnustaa Kosovoa, mutta on sen sijaan tunnustanut Georgiasta irrottautuneet Abhasian ja Etelä-Ossetian alueet välittömästi vuonna 2008.³⁵⁸ Suurimpiin vaikeuksiin Venäjä kuitenkin joutuu linjassaan Moldovasta irrottautumaan pyrkivän Transnistrian kanssa, mitä käsiteltiin myös keräämässäni lehdistöaineistossa. Izvestijan pitkässä jutussa spekulointiin alueen tilannetta ja pohdittiin, että loogisesti Venäjään liittyminen tulisi sallia, mutta poliittinen tilanne uudelle liitokselle heti Krimin jälkeen oli hankala. Toisaalta keskeisinä eroina Krimiin nähden korostettiin sitä, että venäläisväestön määrä ei ollut yhtä suuri, ja että heitä oli alueen asukkaista vain noin kolmannes. Transnistria ei myöskään ollut koskaan ollut osa Venäjää, toisin kuin Krim – eikä sillä ollut samanlaista asemaa kansallisessa muistissa tai edes kovin suotuisaa geopolittista sijaintia.³⁵⁹ Toisaalta politologi Oleg Bondarenko vaati samassa lehdessä, että Krimin kaltaiset kansanäänestykset pitäisi nyt

³⁵⁴ Hannikainen & Koivurova, 99-102

³⁵⁵ ”Vy hotite žit v Severnoj Koree?” NG 31.3.2014. <http://www.novayagazeta.ru/politics/62926.html>

³⁵⁶ Kansainvälisen oikeuden käsikirja, 101-102.

³⁵⁷ Novaja Gazetan mukaan Venäjä loi itselleen ”vaarallisen ennakkotapauksen”. Nikolai Zlobin: ”Rossii povezlo, tšto sejtšas prezident imenno Obama”. NG 21.3.2014.

³⁵⁸ Axboe Nielsen, 171

³⁵⁹ Pridnestrovje: konets letargii. Poet i perevodtšik Igor Karaulov – ob objazatelstvah regionalnoj deržavy pered starymi družjami. Izvestija 4.4.2014.

järjestää myös Transnistriassa, Etelä-Ossetiassa ja Abhasiassa – Krim oli vain ”venäläisen reconquistan alku”³⁶⁰.

Abhasia ja Etelä-Ossetia olivat Krimin tapauksessa odotettuja vertailukohtia ja ne mainittiin melkein yhtä usein kuin Skotlanti ja Katalonia. Krimin pääministeri Sergei Aksjonov ilmoitti Komsomolskaja Pravdassa, että ”abhasialaista vaihtoehtoa (*abhazski variant*) ei edes harkita”, tarkoittaen pelkkää itsenäisyyttä, vaan lopputuloksena olisi jatkaminen joko osana Ukrainaa tai Venäjää. Aksjonov viittasi myös Euroopan unionin tukeen Kosovolle ja siellä tapahtuville prosesseille, mikä hänen mukaansa osoitti, että myös krimiläiset voisivat päättää omasta tulevaisuudestaan yhtäläisellä oikeudella.³⁶¹ Etelä-Ossetiaan, Abhasiaan ja Kosovoon viittasi myös Donbassin ”kansankuvernööri” Kommersantissa³⁶². Kommersantissa esiteltiin myös ”viikon kysymys” kuuden vuoden takaa, jossa tiedusteltiin eri tahojen suhtautumista Abhasian itsenäisyyden tunnustamiseen³⁶³: tuolloin Venäjän YK-yhdistyksen kansainvälisen oikeuden komission puheenjohtaja Aslan Abašidze totesi ”Kosovon jälkeen kaiken olevan mahdollista”. Dmitri Rogozin, Venäjän pysyvä edustaja Natossa, puolestaan huomautti ”Abhasialla olevan suurempi oikeus itsenäisyyteen kuin Kosovolla” – kuten edellä kuulumme Krimilläkin olevan.

5.4 Laki ja historia: Krimin siirto Ukrainalle ja Ukrainan oma itsenäistyminen

Aiemmin todettiin, että Kosovon ja esimerkiksi Itä-Timorin prosessit olivat sangen pitkäaikaisia verrattuna Krimiin, eli niiden legitiimiyttä on osittain perusteltu pitkiksi venyneillä ja tehottomiksi osoittautuneilla ratkaisuyrityksillä. Krimillä kaikki sen sijaan tapahtui noin kuukauden sisällä vallankumouksesta. Izvestija onnistui kääntämään lyhyen aikajänteen positiiviseksi asiaksi vertaamalla sitä Ukrainan omaan itsenäistymiseen syksyllä 1991: lehden mukaan tällöin käytiin Ukrainan itsenäisyysjulistusta (24.8.1991) seurannut kuukausien mittainen mediakampanja, jonka aikana levitettiin anti-neuvostoliittolaista ja anti-venäläistä hysteriaa. Nyt Krimillä pidetyn kansanäänestyksen ja sitä edeltäneen itsenäisyysjulistuksen välillä oli ollut niin

³⁶⁰ Krym kak natsionalnaja ideja. Politolog Oleg Bondarenko – o strategii sobiraniia zemel russkih. Izvestija 14.3.2014.

³⁶¹ Premjer Kryma Sergei Aksenov – ”KP”: ”Posle referendumu nikakoj reprivatizatsii ne budet” KP 13.3.2014.

³⁶² ”My budem dejstvovat vne zavisimosti ot geopolititšeskih igr Rossii i Zapada.” Kommersant 6.3.2014.

³⁶³ 46 Vam za rubl ne strašno? Kommersant 10.3.2014. Myös <http://www.kommersant.ru/doc/2425761>

lyhyt aika, ettei kansalaisten mieliin ehditty vaikuttaa tarkoituksellisesti, toisin kuin Ukrainassa syys-joulukuussa 1991.³⁶⁴ Argumenty i Fakty huomautti, että Ukraina itsekin käytti samaa YK:n peruskirjassa määriteltyä itsemääräämisoikeutta, kuin mihin Krim nyt viittasi itsenäisyysjulistuksessaan³⁶⁵. Myös Moskovski Komsomoletsissa krimiläinen kansanedustaja perusteli kansanäänestyksen järjestelyjä sillä, että näin toimittiin myös Ukrainassa 90-luvun alussa: ensin itsenäisyysjulistus, kansanäänestyksen järjestäminen vasta myöhemmin³⁶⁶. Ukrainan itsenäistyminen ja koko Neuvostoliiton hajoaminenhan oli vastoin maan perustuslakia, mutta länsi tunnusti uudet valtiot tästä välittämättä.³⁶⁷

Edellä mainittu Izvestijan uutinen myös kiisti Venäjän velvollisuuden kunnioittaa Ukrainan alueellista koskemattomuutta (*territorialnoj tselostnosti*), sillä Krimin siirto Ukrainalle vuonna 1954 oli alun perinkin laitton, kun päätöstä ei perustuslain 16. pykälän mukaisesti hyväksytetty Venäjän sosialistisella neuvostotasavallalla. Sevastopolin kaupunkia ei sen sijaan annettu Krimin kanssa samassa paketissa, vaan se yksinkertaisesti vallattiin.³⁶⁸ Myös Komsomolskaja Pravda totesi päätöksen Krimin siirtämisestä osaksi Ukrainan neuvostotasavaltaa olleen ”laillisesti kyseenalainen” (*somnitelno zakonного rešenija*)³⁶⁹. Toisessa lehden uutisessa täsmennetään, että Krim siirrettiin paitsi ilman alueen asukkaiden mielipidettä, myös ilman Neuvostoliiton korkeimman neuvoston puhemiehistön (*presidium Verhovnogo Sovjeta SSSR*) valtuutusta. Myös tämä uutinen nosti Sevastopolin tilanteen esille Krimistä erillään.³⁷⁰

Izvestijan mukaan Ukrainan valtion perustaminen rikkoi myös ETY-kokouksessa hyväksyttyä päätösasiakirjaa, kuten tekivät Jugoslaviasta irrottautuneiden tasavaltojen ja varsinkin Kosovon tunnustaminen. Näin ollen Yhdysvallat itse oli aloittanut ”Helsingin ehtojen demontaasin” (*demontaž helsinkskih printsipov*).³⁷¹ Yksi aineiston keskeisistä viesteistä olikin, että Ukrainaa ei oikeastaan edes voinut pitää itsenäisenä valtiona – sekä sen perustaminen että kyky selvitä tulevaisuuteen hajoamatta kyseenalaistettiin

³⁶⁴ Pravo na Krym. Publitsist Jegor Holmogorov – o tom, imeet li russkij region pravo byt s Rossiej. Izvestija 11.3.2014.

³⁶⁵ Totška nevozvrata. Potšemu Rossija ne mogla ustupit v krymskom voprose. AiF 26.3.2014.

³⁶⁶ Krymskoe pravo. Kakie juriditšeskie hody Rossija predprimet radi poluostrova? MK 12.3.2014.

³⁶⁷ Vesna nadeždy. AiF 26.3.2014.

³⁶⁸ Pravo na Krym. Izvestija 11.3.2014.

³⁶⁹ V uslovijah kraha legitimnosti. Krym prinimaet jedinstvennoe ostavšeesja dlja nego rešenje. KP 12.3.2014.

³⁷⁰ Pala naša ”berlinskaja stena”. KP 7.3.2014.

³⁷¹ Pravo na Krym. Izvestija 11.3.2014.

jatkuvasti, ajoittain kovinkin sanakääntein. RBK:n julkaisema ja Komsomolskaja Pravdan sitaatiksi nostama, edelläkin mainittu Jack Matlockin blogiteksti toteaa, että Ukraina koottiin toisiinsa sopimattomista osista, mikä lopulta johti nykyiseen kriisiin. Ukrainan valtiojärjestely tehtiin toisen maailmansodan päätteeksi ei ukrainalaisten, vaan ulkopuolisten toimesta. Sen takia Ukrainan tämänhetkisten rajojen kuvittelemisen syntyperäisinä tai traditionaalisina oli absurdia, mikä päti erityisesti viimeiseksi liitettyihin itäisiin osiin sekä Krimiin.³⁷² Rossijskaja Gazeta piti Ukrainaa suorastaan malliesimerkkinä epäonnistuneesta demokratiasta ja taloudesta: se oli romahtanut valtio, jolla ei ollut hallitusta, armeijaa, sisäistä yhtenäisyyttä, demokratiaa tai ideologiaa³⁷³. Myös Argumenty i Fakty osallistui kyseiseen keskusteluun huomauttamalla, että Ukrainassa ei tällä hetkellä ollut valtiota³⁷⁴, ja totesi myös kunnon armeijan³⁷⁵ eli väkivallan monopolin puuttumisen. Lisäksi Ukrainalla oli ongelmia eri kansallisuksiensa kanssa, eikä sitä oikeastaan voinut sanoa edes kansallisvaltioksi – jos tilannetta ei ratkaistaisi, ongelmia riittäisi tulevaisuudessakin. Näin ollen lehti ehdotti kansanäänestysten järjestämistä Ukrainan muissakin osissa.³⁷⁶ Myös Izvestija ennakoi Ukrainan väistämätöntä hajoamista eikä pitänyt sitä enää valtiona³⁷⁷. Toisessa lehden uutisessa huomautettiin, ettei Venäjä ollut sopimuksista (Budapestin sopimus, *Budapeštski memorandum 1994 goda*) huolimatta koskaan tunnustanut Ukrainan rajoja de jure³⁷⁸ ja kolmannessa uutisessa Ukrainan itsenäisyys oli laitettu lainausmerkkeihin³⁷⁹.

Vaikka Krimin oikeutta itsenäistyä ja liittyä Venäjään perusteltiin nimenomaan Kosovon esimerkin kautta, pyrittiin samaan aikaan osoittamaan, että myös Kosovon elinkelpoisuus ja siten valtiollisuus ylipäättään oli hyvin kyseenalainen. Kosovoa pidettiin yleisesti lännen omana projektina ja luomuksena, joka saatiin aikaan

³⁷² Ukraina: tsena vnutrennogo razlada. RBK 4.3.2014. Alkuperäinen Jack Matlockin blogimerkintä osoitteessa <http://jackmatlock.com/2014/03/ukraine-the-price-of-internal-division/> ; KP 4.3.2014. Sitaatti sivulla 7.

³⁷³ Korotkaja telegramma: "Ne nadorvites". Demokratija – eto volja sobstvennogo naroda, a ne zarubežnyh spetsslužb. RG 26.3.2014.

³⁷⁴ Igry na karte. Šest slutšae v territorialnogo peredela posle 1945 goda. AiF 19.3.2014.

³⁷⁵ Sergei Lukjanenko: "Rossija ostajotsja osnovnym vragom dlja tselogo rjada stran." AiF 19.3.2014.

³⁷⁶ Vesna nadeždy. AiF 26.3.2014.

³⁷⁷ Ne moja vojna. Žurnalist Maksim Kononenko – o tom, potšemu Rosii ne stoit bolee imet dela s nynešnej Ukrainoj. Izvestija 21.2.2014.

³⁷⁸ Pravo na Krym. Publitsist Jegor Holmogorov – o tom, imeet li russkij region pravo byt s Rossiej. Izvestija 11.3.2014.

³⁷⁹ Krym kak natsionalnaja ideja. Politolog Oleg Bondarenko – o strategii sobiraniija zemel russkih. Izvestija 14.3.2014.

pommittamalla kokonainen maa-alue tuhotuksi³⁸⁰. Kosovo-dokumentin esittelytekstissä kysyttiin, ”millä hinnalla” niin sanottu Kosovon ennakkotapaus luotiin.³⁸¹

Argumenty i Fakty ilmoitti Kosovon elävän EU:n rahoilla ja YK:n kontrollissa – lisäksi se oli ”musta aukko”, jonka kautta afgaaniheroiinia kuljetettiin Eurooppaan.³⁸² Myös Komsomolskaja Pravda totesi, ettei Kosovo ollut kovinkaan kehittynyt huolimatta siitä, että sinne kaadettiin jatkuvasti paljon rahaa ulkopuolelta.³⁸³ Valtiollisuuden kyseenalaistamisen keinoihin kuuluivat myös edellisessä luvussa mainittu Kosovon kutsuminen nimellä ”Kosovo ja Metohija”³⁸⁴ sekä väittämällä muilla alueilla olevan sitä suurempi oikeus itsenäisyyteen³⁸⁵.

5.5 Lopuksi: lännen kaksoisstandardeista ja reaktioista

Keskeinen, koko aineiston läpileikkaava viesti oli Yhdysvaltain tai laajemmin lännen suhde kansainväliseen oikeuteen, joka nähtiin epäjohdonmukaisena ja opportunistisena: samankaltaiset tapahtumat nimettiin välillä itsemääräämisoikeudeksi, välillä separatistisiksi pyrkimyksiksi, riippuen lännen omista intresseistä.³⁸⁶ Länsiliittouma ja Yhdysvallat yksin olivat lukuisia kertoja syyllistyneet yhteisten sääntöjen rikkomiseen hyökkäämällä kolmansiin maihin ilman YK:n turvallisuusneuvoston mandaattia³⁸⁷: paitsi Kosovoa, Yhdysvaltain johtama liittouma oli pommittanut myös Irakia, Libya ja Afganistania. Irak ja Libya mainittiin vuoden 2014 uutisaineistossa kaikista konfliktin ulkopuolisista maista useimmin, 18 ja 15 kertaa vastaavasti. Jonkin verran mainintoja saivat myös Syyrian pommitukset. Muita kritiikin kohteita olivat Yhdysvaltain valtaukset Panamassa ja Grenadassa³⁸⁸, ja tätä kritiikkiä jatkoi myös Yhdysvaltain oma

³⁸⁰ Vesna nadeždy. AiF 26.3.2014.

³⁸¹ KP 27.3.2014.

³⁸² Igry na karte. Šest slutšae territorialnogo peredela posle 1945 goda. AiF 19.3.2014.

³⁸³ Razvod i devitšja territorija! Obozrevatel ”KP” Galina Sapožnikova pogovorila s ekspertom o tom, potšemu sejtšas po planete katitsja novyj parad referendumov o suverenitete. KP 10.4.2014. Myös <http://www.kp.ru/daily/26218.4/3101468/>

³⁸⁴ Meždu Prištinoj i Sevastopolem. Potšemu Zapad razrešil Kosovo to, v tšem segodnja obvinjaet krymtšan? RG 17.3.2014.

³⁸⁵ Vam za rubl ne strašno? Kommersant 10.3.2014. Myös <http://www.kommersant.ru/doc/2425761>

³⁸⁶ Zapad zadolžal Kievu razjasnenija. Provozgläšenje nezavisimosti Evropa otsenivaet vseгда po-raznomu. RG 27.3.2014. ; Vse dorogi veli v Krym. Vladimir Putin rasskazal, kak prišel k samomu vystradannomu rešeniju svoej žizni. Kommersant 19.3.2014. Myös <http://www.kommersant.ru/doc/2432926> ;

³⁸⁷ Kommersant 3.3.2014. Tšem mirovye deržavy obosnovyvajut voennye operatsii. Mirovaja praktika. Myös <http://www.kommersant.ru/doc/2421744>

³⁸⁸ Každyj li pravyj imeet pravo? Dvojnye standarty zapadnih gosudarstv v voprose ob Ukraine otmetšajut uže i nezavisimye politiki Evrosojuza i SŠA. KP 11.3.2014.

diplomaattikunta: Yhdysvaltain entisen Neuvostoliiton-suurlähettilään Jack Matlockin mukaan Venäjä saattoi perustellusti väittää, että muiden valtioiden alueellisen koskemattomuuden ja suvereniteetin ylläpito kiinnostivat Yhdysvaltoja ainoastaan silloin, kun se sopi sen omiin intresseihin. Saarnat näiden periaatteiden noudattamisesta ”voivat vaikuttaa vaatimuksilta erityisiin oikeuksiin, joita ei suoda kaikille”.³⁸⁹ Lännen opportunistisesta tavasta noudattaa kansainvälistä lakia ainoastaan itselleen sopivissa kohdissa kirjoittivat myös Argumenty i Fakty³⁹⁰, Izvestija³⁹¹, Kommersant³⁹², Rossijskaja Gazeta³⁹³ ja Komsomolskaja Pravda³⁹⁴ – viimeinen muistutti myös Yhdysvaltain tuesta ”latinalaisen Amerikan diktaattoreille”³⁹⁵. Putin käänsi syyttävän katseensa lännen suuntaan myös paljon palstatilaa saaneessa puheessaan, jolloin hän totesi hyväksi sen, että länsi vielä muisti sellaisen asian [kuin kansainvälinen oikeus] olevan olemassa, niin ahkerasti se oli sitä rikkonut.³⁹⁶

Edellistä tilannetta kuvaava termi ”kaksoisstandardit” (*dvojnye standarty*) oli erittäin suosittu niin poliitikkojen suussa kuin lehdistönkin keskuudessa: vuonna 2014 se esiintyi sellaisenaan lähes kaikissa aineiston julkaisuissa.³⁹⁷ Syytteet valikoivuudesta kansainvälisen lain noudattamisen suhteen antoivat lehdille aiheen kysyä jopa etusivuillaan: ”Miksi länsi salli Kosovolle sen, mistä tänään syyttää krimiläisiä?”³⁹⁸ Lisäksi läpi aineiston väitettiin niin suoraan kuin epäsuorastikin, että länsi oli se taho, joka sotkeutui muiden maiden sisäisiin asioihin, rahoitti vallankumouksia tai toimi muutoin aggressorin roolissa. Venäjä sen sijaan esitettiin aktiivisena ja

³⁸⁹ Ukraina: tsena vnutrennogo razlada. RBK 4.3.2014.

³⁹⁰ Igry na karte. Šest slutšae v territorialnogo peredela posle 1945 goda. AiF 19.3.2014. ; Totška nevozvrata. Potšemu Rossija ne mogla ustupit v krymskom voprose. Vopros o prinadležnosti Kryma stal rebrom, kogda v Kieve slutšilsja natsionalistitseskij gosperavorot. AiF 26.3.2014. Myös <http://www.aif.ru/politics/russia/1131268>

³⁹¹ 15 let posle kazni. Pisatel Aleksandr Prohanov – o krovavoj Paše 1999 goda i zaveštšanii Slobodana Miloševića. Izvestija 24.3.2014.

³⁹² ”V NATO berut verh te, kto hotšet vernutsja k vremenam holodnoj vojny.” Kommersant 7.4.2014.

³⁹³ 117, 129 Korotkaja telegramma: ”Ne nadorvites”. Demokratija – eto volja sobstvennogo naroda, a ne zarubežnyh spetslužb. RG 26.3.2014. ;

³⁹⁴ Simferopol ne originalen. Za poslednie tšetvert veka neskolko regionov v rjade stran dobilis samoopredelenija. KP 7.3.2014.

³⁹⁵ Vrag narodov. Zloba dnja. MK 14.3.2014.

³⁹⁶ Ks. esim. Andrei Kolesnikov: Rossija prirosila poluostrovom. NG 19.3.2014.

³⁹⁷ AiF 5.3.2014, 19.3.2014 ; RBK 24.3.2014 ; Izvestija 18.3.2014, 14.4.2014 ; KP 11.3.2014, 13.3.2014 ; KP 2.4.2014 ; NG 2.4.2014 ; RG 27.3.2014., 13.3.2014, 19.3.2014

³⁹⁸ Meždu Prištinoj i Sevastopolem. Potšemu Zapad razrešil Kosovo to, v tšem segodnja obvinjaet krymtšan? RG 17.3.2014.

yhteistyökykyisenä kansainvälisen politiikan toimijana, joka yritti löytää asioihin ratkaisuja: ”toisin kuin he, me haluamme rauhaa”³⁹⁹.

Länsi onkin joutunut reagoimaan Venäjän syytöksiin vahvistamalla omien näkemystensä tulkinnallista perustaa, muun muassa määrittelemällä tarkempia perusteluja Kosovon tapauksen erityislaatuisuudelle. Lisäksi edellä esitelty Venäjän kansainvälisoikeudellinen argumentaatio Krimin suhteen sekä Venäjän myöhemmät kyseenalaiset toimet Itä-Ukrainassa ovat vaatineet tulkinnan selventämistä. Suomessa Ulkoasiainministeriön oikeuspalvelu laati eduskunnalle ulkoasiainvaliokunnan pyynnöstä yksityiskohtaisen selvityksen voimankäytön oikeussäännöistä. Selvitys avaa perinpohjaisesti YK:n peruskirjan artikloiden tulkintaa erilaisten ennakkotapausten valossa sekä noiden artikloiden historiallisia tulkintoja ja keskinäistä suhdetta. Selvitys myös avaa edelläkin esitettyä Venäjän argumentaatiota ja pyrkii osoittamaan sen epäjohdonmukaisuudet kunkin väitteen kohdalla. Viimeksi vastaavaa selvitystä pyydettiin Kosovon jälkeisessä tilanteessa – tämä osoittaa kummankin tapauksen, niin Krimin kuin Kosovon, luoman haasteen myös kansainvälisen oikeuden järjestelmälle kokonaisuudessaan. Johtopäätöksensä selvitys toteaa, että haasteet eivät koske normatiivista perustaa itsessään, vaan sitä laajempia kollektiivisen turvallisuuden mekanismeja. Vaikka selvityksessä todetaan, että Venäjän toimet eivät vaikuta voimassaoleviin tulkintoihin voimankäytön kiellosta (jonka vakiintuneen tulkinnan sisään Krimin liittäminen selvityksen mukaan kiistatta mahtuu), loi Itä-Ukrainan tilanne sekä koko kriisin myötä agendalle noussut Venäjän hybridisodankäynti tarpeen määritellä esimerkiksi kyberhyökkäysten suhdetta voimankäytön kieltoon.⁴⁰⁰ Näin ollen sekä Kosovon että Krimin tapaukset ovat osoittaneet kansainvälisoikeudellisen järjestelmän tai ainakin sen tulkinnan heikkoja kohtia, minkä seurauksena vallitsevaa säännöstöä on ollut tarpeen tarkastella uudesta näkökulmasta ja kehittää.

³⁹⁹ Vesna nadeždy. AiF 26.3.2014.

⁴⁰⁰ Suositeltavaa on lukea selvitys kokonaisuudessaan. Selvitys on ilmestynyt myös Ulkoasiainministeriön julkaisuna. Osoitteessa:

6 Argumentaation jatkuvuudet

Venäläisessä mediassa esiintyvän argumentaation paikantamisen ja erittelyn lisäksi tutkielman tavoitteena on osoittaa argumentaation tyylin jatkuvuuksia ja historiallisia juuria. Krimin kriisiin ja laajemminkin Ukrainaan liittyvää argumentaatiota on helpompi käsitellä ja se tulee paremmin ymmärrettäväksi, kun tiedostaa erilaisten retoristen keinojen pitkäaikaisen läsnäolon julkisessa keskustelussa – tällä on osansa myös konfliktiretoriikan vaikuttavuudessa. vaiheessa on myös syytä palauttaa mieliin Vartanovan korostama historiallisten ja kulttuuristen piirteiden huomioiminen venäläistä mediamaisemaa tutkittaessa. Toisin kuin monissa Itä-Euroopan aiemmin sosialistisissa maissa, Venäjällä ei toteutettu niin sanottua lustraatiota, eli hallinnon ja muiden julkisen tilan kannalta keskeisten asemien ”puhdistusta” vanhasta hallinnosta⁴⁰¹. Esimerkiksi mediakentällä hallinnossa jatkoivat samat virkamiehet kuin neuvostoaikana ja yksityistämisprosessissa heidän käsiinsä päätyi myös mediaomistuksia. Vartanova tarkoittaa historiallisilla ja kulttuurisilla jatkuvuuksilla myös journalistisessa perinteessä säilyneitä kirjoittamisen tapoja ja kirjallisuuden ja esseistiikan vahvaa historiallista vaikutusta, minkä seurauksena lehdissä esiintyy edelleen ajoittain pitkiäkin pohdiskelevia, esseenomaisia henkilökohtaisia kirjoituksia tilanteesta⁴⁰².

Sen lisäksi, että Kosovon ja Krimin tapauksia kuvataan melko yhteneväisesti sekä kulttuuris-historiallisen että kansainvälisoikeudellisen argumentaation taktiikoin, löytyy aineistosta yllättävän paljon sisällöllisiä yhtäläisyyksiä venäläisen median kriisinkäsittelyyn Kosovon konfliktin aktiivisen vaiheen aikana.

6.1 Kosovon kriisi ja retoriset ainekset aikalaiskommentojien näkökulmasta

Christer Pursiainen kirjoitti keväällä 1999 Ulkopoliittisen instituutin julkaisemaan Kosovo-erikoisnumeroon Venäjän reaktioista Kosovon kriisiin alaotsikolla ”tulkinta, reaktio ja uhkakuvat”.⁴⁰³ Kuten Krimin kriisissä, Pursiainen kirjoitti tuolloin ”venäläisten uskomusjärjestelmien suodattavan varsin erilaisen tulkinnan niin Kosovon kriisistä kuin monista muistakin kansainvälispoliittisista kysymyksistä verrattuna

⁴⁰¹ Stan, Lavinia (toim.): *Transitional justice in Eastern Europe and the former Soviet Union: reckoning with the communist past*. Tourledge, Lontoo, 2008.

⁴⁰² Vartanova 2012, 126.

⁴⁰³ Pursiainen, Christer (1999): Venäjä ja Kosovon kriisi: Tulkinta, reaktio ja uhkakuvat. Kosovo-erikoisnumero. *Ulkopoliittikka* vol. 39, n:o 3(?) (1999). Ulkopoliittinen instituutti, Helsinki. 64-72

längtisiin tulkintoihin.”⁴⁰⁴ Tässä kohtaa haluan korostaa Pursiainen sanavalintaa uskomusjärjestelmistä⁴⁰⁵ – venäläisessä argumentaatiossa kyse ei ole (ainoastaan) totuuden ajoittaisesta taivuttamisesta itselle suotuisaan asentoon, vaan todellakin erilaisista käsittämisen tavoista. Ilmeisen monet venäläiset pitävät Krimin ”palauttamista” Venäjän yhteyteen oikeutettuna⁴⁰⁶, ja tällä tutkielmalla pyritään tavoittamaan niitä prosesseja, joissa lännen ja Venäjän erilaiset uskomusjärjestelmät muodostuvat ja ilmenevät. Kyse on toisaalta erilaisista kansakuntakäsityksistä ja toisaalta läpi historian jatkuneista erilaisista painotuksista kansainvälisen normiston hierarkiassa sekä arvoissa.

Kosovon kriisin eskaloituessa näkyvissä olivat tutkijoiden aikalaistulkinnoista päätellen hyvin samankaltaiset prosessit kuin viime aikoina Krimillä ja Ukrainassa. Ensinnäkin nähtiin edellä kuvatus kaltainen, perustavanlaatuinen ero kulttuurin ja tarkemmin sanoen ideologioiden välillä, mikä selittää Venäjän jyrkkää suhtautumista Naton yksipuoliseen päätökseen aloittaa pommitukset. Toisena havaintona on edelleen Venäjän retoriikassa läsnäoleva yksinapaisen maailmanjärjestyksen vastustaminen, joka on ollut vahva elementti jo vuosituhannen vaihteen aikaisissa pyrkimyksissä ja toiveissa kääntää kehitys kohti moninapaisen maailmanjärjestyksen muotoutumista, missä Venäjä haluaa varmistaa paikkansa yhtenä suurvalloista. Tämä myös ajaa sen harjoittamaan mahdollisimman aktiivista ulkopolitiikkaa, ikään kuin kompensationsa muille heikkouksilleen.⁴⁰⁷ Kosovon kriisin aikana tuollaisena heikkoutena näyttäytyi ennen kaikkea Neuvostoliiton hajoamisprosessi ja sen mukanaan tuomien moninaisten muutosten aiheuttamasta sisäinen sekasorto. 90-luvun heikkojen johtajien parhaaminen on jatkunut tähän päivään saakka, kuten edellä näimme lehdistöaineistosta. Vaikka venäläinen nyky-yhteiskunta on Putinin tiukassa kontrollissa, on media-aineistossakin korostetun aseman saanut kansallisen yhtenäisyyden vaaliminen (jopa uudelleensyntyminen), sisäinen konsolidaatio (ulkopuolelta aiheutettujen vaikeuksien voittamiseksi) ja niin sanotun viidennen kolonnan eli vastahankaisten liberaalien

⁴⁰⁴ Pursiainen, 64

⁴⁰⁵ Uskomusjärjestelmistä ja mentaliteeteista ks. esim. Hyrkkänen, Markku (2002): Aatehistorian mieli. Vastapaino, Tampere.

⁴⁰⁶ FOMin mukaan 84 % venäläisistä hyväksyi joulukuussa 2014 Krimin liittämisen (prisojedenie) Venäjään. Rossijane o prisojedeninii Kryma. Venäläiset Krimin yhdistymisestä. Kysely tehty 13.-14.12.2014, julkaistu 23.12.2014. Osoitteessa <http://fom.ru/Politika/11883> . Haettu 31.5.2015 ; Levadan kyselytutkimuksen mukaan Krimin liittämistä tuki ehdottomasti tai pikemminkin (skoree) kyllä 86 % . ”Majdan”, Krym, sanktsii. Kysely tehty 19.-22.12.2014, julkaistu 30.12.2014. <http://www.levada.ru/2014/12/30/majdan-krym-sanktsii/> Haettu 2.4.2016.

⁴⁰⁷ Pursiainen, 64-65

eliminointi. 1990- ja 2010-luvun sisäisiä kriisejä on siis pyritty hallitsemaan samalla tavalla – viemällä huomio pois kotimaan heikosta taloudellisesta tilanteesta ulkopoliittiseen toimeliaisuuteen⁴⁰⁸. Mielipidetiedustelujen valossa tässä on myös onnistuttu: Putinin suosio lähti ilmiömäiseen nousuun keväällä 2014 ja 69 prosenttia on tyytyväisiä nimenomaan siihen, miten presidentti on ratkaissut ulkopoliittisia kysymyksiä.⁴⁰⁹

Kriisejä on mielenkiintoista vertailla siitäkin syystä, että Kosovon kriisin suhteen venäläisen lehdistön toimintatavat silloin ja nyt muistuttavat voimakkaasti toisiaan. Pursiainen mukaan erilaisten mielikuvien muodostuminen Venäjällä osoittaa tiedotusvälineiden välittämän tiedon poikkeavan huomattavasti läntisestä valtavirtatulkinnoista⁴¹⁰, mitä Krimin suhteen tukevat myös omaan analyysiin sisällyttämäni mielipidetiedustelujen tulokset.

Krimin tavoin Kosovon kriisi vaikutti venäläisten yleiseen käsitykseen lännestä sekä siihen liittyvistä turvallisuushista.⁴¹¹ Tutkimuslaitos FOMin keväällä 1999 suorittamat mielipidetiedustelut näyttävät nykypäivään verrattuna hyvin samanlaisilta sekä vastausvaihtoehdoiltaan että tuloksiltaan. Huhtikuussa 1999 Naton toimien uskoi muodostavan uhan Venäjän turvallisuudelle 70 % vastaajista, kun pommitukset alkoivat maaliskuun lopulla. Ulkoisten, mahdollisesti sotaisten vihollisten olemassaoloon uskoi 73 % huhtikuussa 1999 verrattuna vain 44 %:iin elokuussa 1998.⁴¹² Oletettavaa on, että kriisi aktivoi kyseisiä uskomuksia tuolloinkin median kautta: vastaajista 90 % ilmoitti seuranneensa reportaaseja televisiosta.⁴¹³ Erikoisen tilanteesta tekee tietenkin se, että kriisi ja pommitukset tapahtuivat tuhansien kilometrien päässä Venäjän omasta maa-alueesta. Tästä huolimatta kriisiä ei nähty paikallisena, vaan systeemisenä, ja se vaikutti venäläisväestön viholliskuviin. Vastustajana oli tuolloin ja on edelleen ”toinen järjestelmä” – vuonna 1999 Venäjän ulkoministeri Igor Ivanov totesikin pommitusten alettua, kommentoiden Kosovon suhteen käytävää neuvonpitoa, että ”Kosovon ongelmaa ei tule tarkastella pelkästään Kosovon kontekstissa, ei pelkästään Jugoslavian

⁴⁰⁸ Dmitriev, Mihail et al. (2015): Mezhdru Krymom i krizisom: Potshemu izmenilis sotsialnye ustanovki rossijan? Doklad Komitetu grazhdanskikh initsiativ podgotovlen po zakazu Fonda Kudrina. Hojaistvennoe partnerstvo ”Novyj ekonomitsheski rost”, Moskova.

⁴⁰⁹ ”Vladimir Putin: doverie, otsenki, otnoshenie.” Levada-tsentr, maaliskuu 2015. Julkaistu 27.3.2015 <http://www.levada.ru/2015/03/27/vladimir-putin-doverie-otsenki-otnoshenie/> Haettu 2.4.2016.

⁴¹⁰ Pursiainen, 66

⁴¹¹ Pursiainen, 66.

⁴¹² Pursiainen, 67.

⁴¹³ Pursiainen, 66-67.

kontekstissa, vaan tulevan maailmanjärjestyksen kontekstissa.”⁴¹⁴ Tätä maailmanjärjestystä Venäjä pyrki aktiivisesti muuttamaan myös keväällä 2014. Vuonna 1999 suoritettu mielipidekyselyt (FOM) paljastivatkin yhtäkkiä leimahtaneen amerikkalaisvastaisuuden, kuten voimme lukea myös Levadan vuonna 2015 suorittamista mielipidetutkimuksista.⁴¹⁵ Venäläisten tiedotusvälineiden kuvattiin esittäneen jo tuolloin varsin yksipuolista tietoa kriisin syistä: ne painottivat Naton aggressiota, ”joka kohdistui kansainvälisen oikeuden vastaisesti itsenäistä valtiota vastaan.”⁴¹⁶ Kuten aiemmin mainittiin, myös Krimin kriisissä länsi ja Ukraina on esitetty ennen muuta aggressiivisina, konfliktin aloittaneina ja sitä ylläpitäneinä osapuolina, siinä missä Venäjä on panostanut rauhanomaisen ratkaisun tavoittelemiseen, neuvottelujen mahdollistamiseen ja edistänyt osapuolten sitoutumista Minskin sopimuksen askelmerkkeihin.

Venäläisen median lisäksi Pursiainen analysoi artikkelissaan Venäjän ulko- ja turvallisuuspoliittisen neuvoston (SVOP) keskustelupaperia. Paperi maalaili uhkakuvia sekä syy-seuraussuhteita Naton politiikan aiheuttamina hyvinkin samantyyllisesti kuin nykyisessä Ukrainan kriisissä. Sen mukaan nimenomaan serbijoukkojen voimatoimien verukkeella aloitetut Naton pommitukset sysäsivät Belgradin aloittamaan etniset puhdistukset. Nato veti toimillaan Venäjän mukaan konfliktiin tarkoituksellisesti, jotta siitä saatiin vihollinen, ja sen lopullinen tarkoitus oli syöstä Venäjän talous tuhoon ja lopulta hajottaa Venäjä kokonaan.⁴¹⁷ Retoriikka on hyvin samankaltaista kuin Ukrainan kriisin aikana esitetyt teoriat Naton tunkeutumisesta Venäjän lähiympäristöön Mustallamerellä ja Keski-Aasiassa: Nato toimii näin paitsi uhataksaan Venäjää sotilaallisesti, myös viedäkseen sen luonnonvarat ja syrjäyttääkseen Putinin hallinnon, eli saadakseen aikaan ”Moskovan Maidanin”.⁴¹⁸ Kriisistä on tehty jälleen Venäjän ja venäläisen sivilisaation henkiinjäämisen kysymys – niin sisäisten kuin ulkoistenkin

⁴¹⁴ Pursiainen, 65, alaviite 5: Moskovskije Novosti 18.-24.5.1999, no. 18, s. 4.

⁴¹⁵ Vneshnepolititsheskie vragi i partnery Rossii. Venäjän ulkopoliittiset viholliset ja kumppanit. Osoitteessa: <http://www.levada.ru/2014/10/21/vneshnepoliticheskie-vragi-i-partnery-rossii/> Kysely tehty 26.-29.9.2014, julkaistu 21.10.2014. Haettu 2.4.2016.

⁴¹⁶ Pursiainen, 66.

⁴¹⁷ Pursiainen, 68-69.

⁴¹⁸ Yrityksiin saada kontrolli Venäjän taloudesta ja luonnonvaroista uskoi 40% vastaajista. [Yrityksiin vaihtaa Putinin regiimi joksikin toiseksi uskoi 30% vastaajista](http://www.levada.ru/13-01-2015/vneshnyaya-politika-rossii-orientiry-i-kritika) Vneshnjaja politika Rossii: orientiry i kritika. Venäjän ulkopoliittikka: orientaatioita ja kritiikkiä. Kysely tehty 19.-22.12.2014, julkaistu 13.1.2015. Osoitteessa <http://www.levada.ru/13-01-2015/vneshnyaya-politika-rossii-orientiry-i-kritika>. Haettu 2.4.2016; myös Pervyi Kanal 9.3.2015 <http://www.1tv.ru/news/world/279330>

vihosten nujertamisen suhteen⁴¹⁹. Media-aineistossani on lukuisia esimerkkejä median sanallistamasta uhasta koko Venäjän olemassaololle.

Pursiaisen mukaan SVOP-raportissa todettiin myös, että kaikkia Nato-maita ei tullut demonisoida, sillä osa näistä oli Venäjän kumppaneita⁴²⁰ – myös Krimin kriisin aikana puhuttiin toistuvasti ”läntisistä partnereista” (*zapadnye partnory*), tosin ajoittain nimityksen käyttö lähenteli ironiaa, kuten ”amerikkalaisista ystävästämme” (*nashi amerikanskije družja*) puhuttaessa.⁴²¹ Yhtä lailla nykyisessä kriisissä on pyritty hajottamaan ”vastakkaisen liittouman” sisäistä yhtenäisyyttä, kuten uutisoimalla Euroopan sisäisistä levottomuuksista⁴²² ja erimielisyyksistä sanktioiden suhteen⁴²³. Tämän lisäksi on nojattu lukuisiin ulkomaalaisuutta auktoriteettinaan käyttäviin puheenvuoroihin, joilla osoitettiin, etteivät kaikki ole poliittisen eliitin Venäjä-vastaisesta linjasta samaa mieltä.

Kosovon kriisin aikaisessa SVOP-keskustelupaperissa Venäjän tehtäväksi määriteltiin ”oikeudenmukaisemman maailmanjärjestyksen luominen” verrattuna Yhdysvaltain toteuttamaan vahvemman oikeuteen⁴²⁴. Keräämässäni lehdistöaineistossa tähän viitataan lukuisilla huomautuksilla unipolaarisuuden kritiikkiin sekä Yhdysvaltain hyökkäyksistä muihin maihin. Näin tehtiin myös edellisessä luvussa käsitellyssä kansainvälisen oikeuden valikoivassa käytössä eli kaksoisstandardeissa. Kumpikin näistä väitteistä muodosti lehdistössä 2014–2015 esiintyneen oikeudellisen argumentaation yhden päälinjan. Vuoden 1999 raportissa nähtiin samoin Venäjän rooli ja velvollisuus rauhanomaisen ratkaisun edistäjänä⁴²⁵ – juuri kuten Ukrainassakin, jonka tapauksessa Venäjä on kaikissa yhteyksissä korostanut kotimaiselle yleisölle olevansa se taho, joka pyrkii kaikin tavoin avustamaan ratkaisun löytymisessä, mutta toinen osapuoli ei ole ollut halukas yhteistyöhön tai toivo rauhaa.⁴²⁶ Venäjä on myös ollut kiinnostunut ennen kaikkea siviiliväestön hyvinvoinnista: humanitaarisen avunannon teemat ovat tuttuja jo

⁴¹⁹ Levadan kyselyssä 63 % uskoi sisäisten ja ulkoisten vihosten uhkaavan Venäjää (maaliskuu 2015). ”Russia’s role in the world”. Kysely tehty 13.-16.3.2015. julkaistu 25.3.2015. <http://www.levada.ru/eng/russia%E2%80%99s-role-world> Haettu 2.4.2016.

⁴²⁰ Pursiainen, 69.

⁴²¹ Rossija-1, 16.3.2015. Krim-dokumentin esittely.

⁴²² Rossija-1, 18.3.2015

⁴²³ Tšehija ne podderžala ekonomičeskij sanktsii protiv Rossii. Legitimnost krymskogo referendum a i soobraženija praktičeskoj vygody okazalis važnee. Izvestija 28.3.2014

⁴²⁴ Pursiainen, 69

⁴²⁵ Pursiainen, 69

⁴²⁶ Vesna nadeždy. AiF 26.3.2014.

Kosovon ajalta, keväällä 2014 apua viedään Sevastopoliin ja vuonna 2015 jatkuvilla rekka-autojen letkoilla (*gumanitarnyj konvoj*) rajan yli Itä-Ukrainaan.⁴²⁷

Yllättävä yhtymäkohta löytyi myös asevarustelusta: vuoden 1999 raportissa todettiin pikainen tarve Venäjän sotilasvoimien modernisaatiolle sekä tarve “viedä operationaaliselle tasolle jo se aiempi sotilasdoktriinin muutos, jossa ydinaseiden ensikäyttö mitä tahansa hyökkäystä vastaan on todettu mahdolliseksi”.⁴²⁸ Venäjän uusi sotilaspoliittinen doktriini (2015) korostavaa samoja asioita sekä palauttaa ydinaseiden käytön jälleen mahdollisiin reagoititoimiin. Lisäksi Venäjä demonstroi näyttävästi sotilasvoimiaan keväällä 2015 televisiouutisissa päivittäin esiteltyjen sotilasharjoitusten kautta. Krim-dokumentista uutisoidussa televisiopätkässä Putin ei sulkenut pois ydinaseiden käytön mahdollisuutta. SVOP-keskustelupaperi totesi myös tarpeen poliittisen, taloudellisen ja sotilaspoliittisen liiton luomiseen Valko-Venäjän kanssa sekä yhteistyön tiivistämisen Ukrainan kanssa⁴²⁹, siinä missä nyt tuota tiivistyvää yhteistyötä haettiin Euraasian unionista ja muista BRICS-maista, erityisesti Kiinasta.

Lopuksi Pursiainen esittelee kommunistisen puolueen (tuolloisen ja nykyisen) pääsihteerin Gennadi Zjuganovin Sovetskaja Rossijassa julkaisemaa laajaa artikkelia.⁴³⁰ Zjuganovin artikkeli muistuttaa retoriikassaan lähes huvittavan paljon nykyisiä viestejä: Balkanin kriisi liitettiin Venäjän sisäpoliittisiin ongelmiin (liberaalien epävakauttava vaikutus), Yhdysvaltoja nimitettiin liberaalis-fasistisen maailmanjärjestyksen luojiksi sekä arveltiin sen toteuttavan päämäärätietoista suunnitelmaa yksinapaisen maailmanjärjestyksen luomiseksi ja ylläpitämiseksi: Balkanin tapahtumasarja ei tuolloinkaan ollut sattumaa, vaan suunniteltu.⁴³¹ Myös omassa media-aineistossani oli lukuisia uutisia, joissa viitattiin Yhdysvaltoihin vallankumousten järjestäjänä. Kuten nytkin, Yhdysvaltain pyrkimyksenä oli tuoda 90-luvun Venäjälle omat, läntiset arvonsa. Krimin kriisissä tähän tavoitteeseen uskoo 25 prosenttia Levadan kyselyyn joulukuussa 2014 vastanneista.⁴³² Tilanteeseen syyllisiä olivat samat heikot johtajat kuin nykypäivän uutisissa, ja Zjuganov arvostelikin reippain sanakääntein Gorbatshovia.⁴³³

⁴²⁷ Pervyj kanal 13.-19.3.2015.

⁴²⁸ Pursiainen, 70

⁴²⁹ Pursiainen, 70

⁴³⁰ Pursiainen, 70. (Sovetskaja Rossija 6.4.1999, s.2).

⁴³¹ Pursiainen, 70

⁴³² Vneshnjaja politika Rossii: orientiry i kritika. Venäjän ulkopoliittika: orientaatioita ja kritiikkiä.

Osoitteessa <http://www.levada.ru/13-01-2015/vneshnyaya-politika-rossii-orientiry-i-kritika> Kysely tehty 19.-22.12.2014, julkaistu 13.1.2015.

⁴³³ Pursiainen, 70.

Zjuganovin pääteesit olivat huomattavan samanlaisia kuin Ukrainan kriisissä käytetty argumentaatio. Ensimmäinen teesien joukko koski Jugoslavian hajottamista ja vierottamista Venäjästä. Länsi tunnusti Jugoslaviasta irtautuneet valtiot “vastoin kaikkia kansainvälisen oikeuden normeja” ja pyrki hajottamaan Jugoslavian (vrt. Yhdysvaltain tuki Ukrainassa laittomasti syrjäytetyn presidentin seuraajalle); tavoitteena oli pystyttää Jugoslaviaan Nato-myönteinen hallinto, ja kun tämä ei onnistunut rauhanomaisin keinoin, turvauduttiin kaaoksen luomiseen (vrt. vallankumouksen sponsorointi Ukrainan Maidanilla); ja lopulta tavoitteena oli tuhota Jugoslavian kansallinen ja slaavilainen omaehtoisuus ja korvata se länsimaaisilla arvoilla (vrt. veljellisen, slaavilaisen Ukrainan vierottaminen Venäjästä ja länsimaisten arvojen tuominen Venäjälle). Tämä olisi kuitenkin vasta alkua, sillä Jugoslavian jälkeen Nato ryhtyisi vastaavanlaiseen Venäjän hajottamiseen ja alistamiseen – ratkaisuna nähtiin Venäjän sisäinen vastarinta ja vahvistuminen, muun muassa kotimaisen tuotannon suojeleminen ja kehittäminen, kuten nytkin on talouspakotteita seuranneessa retoriikassa nähty tarpeelliseksi. Sekä Kosovon että Krimin kriisitilanteissa korostettiin tarvetta palauttaa entisenlainen geopoliittinen lähialueiden hallinta.⁴³⁴

Yhdysvaltain ja Naton oppi perustui Zjuganovin mukaan fasismille.⁴³⁵ Nykyisen kriisin retoriikassa fasistin rooli on varattu Ukrainan hallitukselle, mutta argumentatiiviset juuret ovat tätäkin kauempana, kuten seuraavassa alaluvussa osoitetaan. Fasismi on venäläisessä retoriikassa käypä syytös ketä tahansa epämieluisaa vastustajaa kohtaan, ilman että syytöstä tarvitsisi yksityiskohtaisesti perustella. Zjuganovin omassa retoriikassa kuuluu – varmasti osin puoluetäustasta johtuen – muitakin neuvostoretoriikan kaikuja, sillä hän syytti länsiliittoumaa haitallisesta sovinismista ja kosmopolitanismista sekä pyrkimyksestä luoda “ihmiskunnan kehityksen viimeiseksi vaiheeksi” atlanttinen sivilisaatio. Tämänkaltaiseen “Nato-fasismiin” liitettiin pysyvinä ominaisuuksina kosmopolitismien ja russofobian lisäksi “kaksoisstandardien käyttö liittyen kansainvälisiin asioihin” ja “sellaisten valtioiden itsenäisyyden ja suvereeniuden murtaminen, jotka ovat nousseet vastustamaan yksinapaista maailmanjärjestystä.”⁴³⁶ Argumenttia ei käytännössä erota Ukrainan kriisin retoriikasta. Ratkaisujen joukossa mainittiin sotilastekniset materiaalitoimitukset sekä asiantuntija-apu Serbialle, ei kuitenkaan suoraa sotilaallista tukea, kuten ei Ukrainan separatisteillekaan. Lisäksi tulisi

⁴³⁴ Pursiainen, 71.

⁴³⁵ Pursiainen, 71.

⁴³⁶ Pursiainen, 71.

konkretisoida strateginen Moskova-Peking-Delhi -kolmio.⁴³⁷ Kuten lehdistöaineiston käsittelyssä näimme, lännen kanssa konfliktiin joutuneen Venäjän keino oli jälleen strategisen painopisteen siirtäminen läntisestä yhteistyöstä kohti Aasiaa ja Kiinaa. Levadan kyselytutkimusten mukaan 47 prosenttia venäläisistä näkeekin, että Venäjän kannattaisi ulkopoliitiikkansa pitkän aikavälin strategiana vahvistaa suhteita ennen kaikkea Kiinan kanssa. Keväällä samaa kannatti 21 % ja vuonna 2006 vain 9 %.⁴³⁸ Kiinaa nostettiin koostamassani aineistossa muutenkin huomattavan paljon esille, ikään kuin osoituksena Venäjälle läheisen liittolaisen merkittävästä maailmanpoliittisesta asemasta.

Johtopäätöksinään Pursiainen esittää, että “yllä olevasta voimme päätellä ensinnä sen, että Nato on hävinnyt propagandasodan Venäjällä”. Päätelmään on helppo yhtyä tälläkin hetkellä – “Nato-maiden vakuuttelut eivät ole joko tavoittaneet venäläistä väestöä taikka niihin ei uskota.” Venäjän sisällä nousevaan nationalistiseen liikehdintään on kiinnitetty vahvasti huomiota Ulkopoliittisessa instituutissa myös nykyisen kriisin yhteydessä, ja jo vuonna 1999 nähtiin positiivisena puolena ainoastaan se, ettei poliittinen eliitti ollut yhtynyt nationalistien “ideologiseen taistelukutsuun” läntistä sivilisaatiota vastaan.⁴³⁹ Instituutin nykyistenkin arvioiden mukaan (äärimmäistä) nationalismia on käytetty pitkälti välineellisessä arvossa, jolloin sitä pyritään ohjaamaan ja hallitsemaan⁴⁴⁰ – äärimmäisen nationalismin suoranainen tukeminen aiheuttaisi Venäjälle liikaa sisäisiä ongelmia sen moninaisten väestöryhmien hallinnassa.

Zjuganovin on Venäjällä räväkästä kielenkäytöstään tunnettu äärilaidan poliitikko, mutta on huomattavaa, että samankaltaisia retorisia aineksia toistetaan Venäjän keskeisissä tiedotusvälineissä jatkuvasti. Samoin edellä esitetyn perusteella huomataan, että vaikka tiedonvälitys on Venäjällä ja koko maailmassa radikaalisti muuttunut, tilaa saavat yhä samankaltaiset argumentit kuin Kosovon kriisissä 15 vuotta aikaisemmin.

⁴³⁷ Pursiainen, 72.

⁴³⁸ Vneshnjaja politika Rossii: orientiry i kritika. Venäjän ulkopoliitiikka: orientaatioita ja kritiikkiä. Osoitteessa <http://www.levada.ru/13-01-2015/vneshnyaya-politika-rossii-orientiry-i-kritika> Kysely tehty 19.-22.12.2014, julkaistu 13.1.2015.

⁴³⁹ Pursiainen, 72

⁴⁴⁰ Laine, Veera (2015): Managed nationalism: Contemporary Russian nationalistic movements and their relationship to the government. FIIA Working Paper n:o 88, August 2015. Ulkopoliittinen instituutti, Helsinki.

6.2 Venäläisen retoriikan jatkuvuus suhteessa Neuvostoliittoon

Edellisissä luvuissa näimme jo joitain esimerkkejä neuvostoajalta peräisin olevista argumentatiivisista jatkuvuuksista. Tällaisia olivat muun muassa fasismiin, nationalismiin ja russofobiaan vetoaminen sekä nykyisessä kriisissä näkyvän aseman saanut, hieman uudempaa perua oleva (mutta silti historialliset juuret omaava) keino, banderalaisuuden käyttöönotto.

Paitsi historia-argumentaatiolla, myös kansainvälisen oikeuden argumentaatiolla on pelkkää Kosovon tapausta pidempi historia. Sama koskettaa ”läntisen terminologian” adaptoimista omaan käyttöön: nykyään Ulkopoliittisessa instituutissa tutkijana toimiva Sinikukka Saari kirjoitti pro gradunsa neuvostojohdon ihmisoikeuksia koskevasta retoriikasta, sen muutoksesta ja hyödyntämisestä omiin tarkoituksiin aikavälillä 1975-1990⁴⁴¹. Saaren tutkielma johtaa samankaltaisiin johtopäätöksiin kuin Ulkoasiainministeriön eduskunnalle antamassa selvityksessä (syksy 2015) nähtiin: käyttämällä YK-järjestelmään vetoavaa retoriikkaa Venäjä tunnustaa järjestelmän auktoriteettiaseman ja voidaan varmistua siitä, ettei sillä ole ainakaan halua kyseenalaistaa näitä kansainvälistä valtiojärjestelmää keskeisesti määrittäviä periaatteita siinä mielessä, että se pitäisi niitä yhdenentekevinä⁴⁴². Saaren tutkielmassa keskeinen asetelma oli luvussa viisi esittelemäni kansainvälisessä järjestelmässä agendalle noussut suvereniteetin ja sisäisiin asioihin puuttumattomuuden ristiriita kasvavaa huomiota saaneen ihmisoikeussuuntauksen ja -normien kanssa. Saari osoittaa Neuvostoliiton retoriikan lopulta johtaneen myös käytettyjen argumenttien sisällölliseen hyväksymiseen: 1980-luvun alkupuolella Neuvostoliiton ihmisoikeusstrategia oli muuttunut Etykissä aktiivisemmaksi, ja neuvostloedustajat alkoivat sisäisiin asioihin puuttumattomuudesta luennoimisen sijaan vastavuoroisesti arvostella myös länsimaita rikkeistä ja systemaattisista ihmisoikeusloukkauksista. Saaren mukaan ”[s]trategian kääntöpuolena oli ’sääntöjen’ asteittainen hyväksyminen: kritiikin ja pidemmälle menevän kansainvälisen yhteistyön ehdoton kiistäminen lieventyi.”⁴⁴³ Kaiken kaikkiaan Saaren tekemät huomiot ovat mielestäni huomiotaherättävän yhtäpitäviä niiden

⁴⁴¹ Saari, Sinikukka (2002): Kolmas kori kumossa. Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökokous ja Neuvostoliiton ihmisoikeuskannat 1975–1990. Poliittisen historian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto (Helsingin yliopiston kirjasto)

⁴⁴² Ek-selvitys, 21.

⁴⁴³ Saari, 108

havaintojeni kanssa, joita tein Venäjän käyttäytymisestä ja asemasta sekä diskursiivisesta strategiasta Ukrainan kriisin suhteen. Tästä syystä Saaren tutkimusta tarkastellaan seuraavaksi hieman yksityiskohtaisemmin.

6.2.1 Kansainväliseen normistoon sosiaalistumisen taktiikka

Edellä kuvatun kaltainen strategia, toisen osapuolen argumentaation käyttöönotto ilman valmiutta sitoutua sen sisältöön, pohjautuu Saaren mukaan oletukseen siitä, että valtioiden käyttäytymiseen vaikuttaa materiaalistien etujen ja rationaalisten laskelmien lisäksi sen identiteetti eli ajatus kollektiivisesta erityisyydestä sekä normit siinä mielessä, että ne asettavat odotuksia hyväksyttävästä käytöksestä⁴⁴⁴ – vaikka yksittäinen kansainvälisen yhteisön jäsen ei hyväksyisi jotakin normia, sen toimia arvioidaan kuitenkin muiden taholta tuon normin perusteella⁴⁴⁵. Mukautumalla tuohon normistoon tai ainakin puhumalla samaa kieltä muiden kansainvälisen kentän ”pelaajien” kanssa valtio voi siis osoittaa legitiimin osallisuutensa ja paikkansa tuossa joukossa.

Ihmisoikeusretoriikan käyttäminen tähän tarkoitukseen perustuu Saaren mukaan tilanteeseen, jossa ihmisoikeuksista muodostui 1900-luvun loppua kohden uusi kansainvälinen ”sivistyneisyyden standardi”⁴⁴⁶ – jos halusi näyttäytyä muiden silmissä modernina valtiona, tuo retoriikka tuli omaksua. Venäjä on toteuttanut tätä kaavaa edelleen vetoamalla ihmisoikeuksiin niin Georgian kuin Ukrainankin konflikteissa.

Saari viittaa Riseen kirjoittaessaan, että julkiselle keskustelulle on myös ominaista sen moralisoiva tyyli, jolloin ”itsekkäät edut puetaan yhteisten arvojen kaapuun”⁴⁴⁷ – edellä näimme, että Venäjän kansainväliseen oikeuteen ja erityisesti ihmisoikeuksiin vetoava retoriikka sopii kuvaukseen erittäin hyvin. Prosessissa on kyse eräänlaisesta ”kansainvälisiin normeihin sosiaalistumisesta”, jolloin normit omaksutaan niiden välineellisessä ominaisuudessa, jolloin niitä voidaan käyttää keskustelussa tapahtuvaan ”strategiseen kaupankäyntiin, välineenä muiden etujen saavuttamiseen.”⁴⁴⁸ Saaren esittelemässä normeihin sosiaalistumisen mallissa on viisi vaihetta, joiden mukaan hän arvioi Neuvostoliitonkin ihmisoikeusretoriikkaa. Aiempien vaiheiden vastahankaisen

⁴⁴⁴ Saari, 7-8.

⁴⁴⁵ Saari, 8, alaviite 1.

⁴⁴⁶ Saari, 7. Saari viittaa tässä Donellyyn (Donelly, Jack: Human rights: a new standard of civilization? International Affairs, vol 74, 1/1998, 1)

⁴⁴⁷ Saari, 10 (Risse, Thomas: Let's Argue! 2000, 22)

⁴⁴⁸ Saari, 11-12 (Risse ja Sikkink: the socialization of human rights norms into domestic practices, 1999)

normeihin suhtautumisen sijasta Neuvostoliitto siirtyi (ja Venäjä on nähdäkseni tässä vaiheessa edelleen) vaiheeseen neljä, jossa ”normit saavuttavat ohjaavan statuksen, jolloin valtaa pitävät perustelevat toimiaan ihmisoikeusnormeilla”. Sillä ei tosin ole väliä, ovatko tämän taustalla todelliset arvot vai ei. Arvojen todellinen sisäistäminen tapahtuu vasta sosiaalistumisprosessin viimeisessä, viidennessä vaiheessa.⁴⁴⁹ Saari toteaaakin (Skinneriin viitaten) tutkimuksessaan, että ”neuvostojohtajat eivät välttämättä todellisuudessa ajatelleet kuten he julkisuudessa väittivät, vaan julkiset kannanotot on nähtävä ensisijassa *legitimaatioyhteyksinä*: toistamalla yleisesti hyväksytyjä normeja toimijat etsivät tukea ’oikein’ perustelluille pyrkimyksilleen. Perustelut kertovat siis ensisijassa yleisesti hyväksytyistä normeista.”⁴⁵⁰ Saaren mukaan ”Neuvostoliiton ristiriitainen suhtautuminen ihmisoikeuksiin kummittelee yhä usein Venäjän politiikan ja argumentoinnin taustalla”⁴⁵¹, minkä voimme todeta jatkuneen tähän päivään saakka. Venäjän nykyisessä argumentaatiossa on selvästi käynnissä prosessi, jossa ihmisoikeuksia käytetään välineenä muiden etujen saavuttamiseen. Väite ihmisoikeuksien kunnioittamisesta ja ensisijaisuudesta juontaa juurensa siis jo neuvostoaikaisesta retorisesta taktiikasta, ja Venäjä pyrkii oikeuttamaan pyrkimyksensä sellaisella argumentaatiolla, jonka se arvelee kansainvälisessä yhteisössä olevan tehokasta ja hyväksyttyä, jolloin sen toimista tulee ”oikein perusteltuja”.

Edellä mainitun ihmisoikeusterminologian välineellistämisen lisäksi Venäjän nykyisessä retoriikassa on ”kaapattu” muitakin lännelle positiivisessa mielessä näyttäytyviä termejä. Tämäkin taktiikka on jatkoa neuvostokäytännöille, joissa ”sosialistinen terminologia omaksui monia länsimaisesta traditiosta tuttuja termejä, mutta varusti ne uudella merkityksellä liittämällä eteen sanan ’sosialistinen’ tai ’todellinen’”. Tästä Saari mainitsee esimerkkinä ”todellisen demokratian” ja ”sosialistisen legalismin”.⁴⁵² Nykyisen kriisin yhteydessä vastaavalla tavalla on käytetty nähdäkseni ”Krimin kevättä” (*krymskaja vesna*) tai ”venäläistä kevättä” (*ruskaja vesna*) viitaten Pohjois-Afrikassa tapahtuneisiin kansannousuihin eli arabikevääseen. Kevään 2015 vuosipäivää juhlistavassa konsertissa taas oli näkyvillä kylttejä, joissa viitattiin pariisilaisen satiirilehti Charlie Hebdon toimitukseen tehdyn iskun jälkeen syntyneeseen solidaarisuusliikkeeseen: kylteissä luki ”*Je suis Krym*” tai ”*Je suis*

⁴⁴⁹ Saari, 11-12

⁴⁵⁰ Saari, 13 (Skinner: Some problems in the analysis of political thought, 1988)

⁴⁵¹ Saari, 13

⁴⁵² Saari, 14.

Sevastopol'.⁴⁵³ Tällä tavalla pyrittiin herättämään ja siirtämään lännelle positiivisia assosiaatioita uuteen asiayhteyteen ja tapahtuu lännen diskurssin sekä symboliikan valtaaminen ja käyttöönotto.

Vastaaviksi tilanteiksi voitaisiin määritellä jo aiemmin keskustellut, venäläiseen retoriikkaan ihmisoikeuksien lisäksi kaapattujen vähemmistöjen oikeudet. Näitäkin tehokkaammiksi positiivisen nimeämisen keinoiksi näkisin koko YK-sanaston ja erityisesti itsemääräämisoikeuden käsitteen käytön, sillä siihen on ladattu historiallisia kerrostumia sellaisista lännelle keskeisistä arvoista kuin vapaus, dekolonisaatio, sorrosta vapautuminen sekä kansanvalta ja demokratiakin, ja jonka yleismerkitys monesti nähdään positiivisena. Tällaisia vaikeasti kiistettäviä arvoja ovat myös oikeudenmukaisuus (viittauksena historialliseen oikeudenmukaisuuteen).

6.2.2 Fasismi, nationalismi, russofobia ja banderalaisuus venäläisessä retoriikassa

Fasismi ja nationalismi ovat malliesimerkki sellaisesta venäläisestä retoriikasta, jonka suhteen historiallinen sensitiivisyys sekä tietoisuus pitkäaikaisista jatkuvuuksista on välttämätöntä. Ukrainan kriisin poliittisen retoriikan ymmärtämiseksi on tässä suhteessa tunnettava kielellistä ja kulttuurista käsitysjärjestelmää. Ukrainalaisten nimittämistä fasisteiksi ja natseiksi ei nimittäin voi redusoida vain toiseen maailmansotaan ja sitä edeltäneisiin kehityskulkuihin. Toki toinen maailmansota tärkeänä symbolisena voittona fasismista on auttanut käsitteen kantamista tähän päivään saakka, mutta sitä ei voi tarkastella irrallaan siitä, mihin merkitykseen se aiemmassa retoriikassa on kiinnittynyt ja miten fasismi on vain yksi sanallistettu muoto näistä. Tämä on nähdäkseni asia, johon kiinnitetään liian vähän huomiota myös Ukrainan kriisiä koskevissa akateemisissa artikkeleissa.

Kyse on edellä Riabchukiin nojaten esitetystä Ukrainan kokonaisvaltaisesta toiseuttamisesta ja siihen liittyvästä rakenteellisesta hegemoniasta, joka on tähän päivään mennessä kerännyt ympärilleen aina vain lisää merkityksiä. Keskeistä tässä on nimenomaan ukrainalaista separatismia ja nationalismia vastaan asettuminen ja sen tyhjäksi tekeminen nimittelyn tekniikan avulla. Taras Kuzion mukaan kyse on vuosisatoja vanhasta ajattelun traditiosta, jonka juuret ovat 1700-luvun alussa. Sen

⁴⁵³ Pervyi Kanal 18.3.2015

mukaisesti ukrainalaisilla ei ole venäläisistä erillistä olemassaoloa, eli he eivät ole koskaan olleet suvereeni tai autonominen toimija. Ne, jotka vastustivat tsaarinaikaiseen ja neuvostojärjestelmään kuulunutta venäläistä hegemoniaa, leimattiin pettureiksi ja vieraan vallan käytyreiksi, mikä on jatkunut eri muodoissaan jo kolmensadan vuoden ajan: ukrainalaiset ovat tämän näkemyksen mukaan vehkeilleet niin ruotsalaisten, itävaltalaisien kuin natsienkin kanssa Venäjää ja Neuvostoliittoa vastaan.⁴⁵⁴

Ne, jotka pyrkivät millään lailla edistämään ukrainalaisen kielen ja kulttuurin käyttöä ja kehittymistä, leimattiin välittömästi nationalistisiksi ja separatistisiksi, suoranaiseksi russofobeiksi. Nimitykset tälle ovat vain vaihdelleet *mazepintseista* (Ivan Mazepa) *petliuriitteihin* (Symon Petliura) ja uusimmassa muodossaan *banderiitteihin* (Stepan Bandera) – nimityksen taustalle on aina otettu Ukrainan itsenäisyyden puolesta tai Venäjän ja Neuvostoliiton intressejä vastaan toiminut henkilö. Ukrainan vastarinta-armeijassa toisen maailmansodan aikana toiminut Bandera yhdistää toiseuttamisen käsitteen nykyiseen fasistiksi nimittämiseen.⁴⁵⁵

Niin neuvostoliittolainen totalitaarinen järjestelmä kuin sitä seurannut venäläinen yhteiskunta ovat käyttäneet fasismia nimenomaan poliittisessa merkityksessä erilaisten vihollisten leimaamiseen.⁴⁵⁶ Andreas Umlandin mukaan voidaan puhua jopa eräänlaisesta käsitteen ”hyperinflaatiosta” ja käsite on selvästi irtaantunut sen akateemisesta käyttöyhteydestä.⁴⁵⁷ Fasismien muodostuminen ”porvarillisia nationalisteja” vastaavaksi iskusanaksi liittyy myös Neuvostoliiton pettymykseen siitä, että länsi petti sen näkökulmasta toisen maailmansodan aikana solmitun fasisminvastaisen liittouman, mikä ilmeni myöhemmin kylmän sodan ideologisten järjestelmien vastakkainasetteluna. Nationalisteiksi nimittäminen liittyy ensi sijassa juuri tuohon Neuvostoliiton ylläpitämään käsitteelliseen järjestelmään, jossa sekä isänmaallisuudelle että kansainvälisyydelle oli hyvät ja huonot käsitteelliset vastinparinsa riippuen siitä, kummalla puolella ideologista jakoa toimittiin. Sosialistisessa järjestelmässä hyveiksi katsottiin patriotismi ja internationalismi, mutta kapitalistisessa järjestelmässä niitä edustivat ”imperialistiset” nationalismi ja

⁴⁵⁴ Kuzio, Taras (2015): Soviet and Russian anti-(Ukrainian) nationalism and re-Stalinization, *Communist and Post-Communist Studies* (2015), Article in press. 1-2

⁴⁵⁵ Sama, 3, 10.

⁴⁵⁶ Sama, 1.

⁴⁵⁷ Umland, 34. Andreas Umland, Andreas (2005): Concepts of Fascism in Contemporary Russia and the West. *Political Studies review* vol. 3, 34–49.

kosmopolitismi.⁴⁵⁸ Erityisesti 1960-luvulta eteenpäin venäjän ja ukrainan kansojen veljellisen yhteyden pettäjiä alettiin kutsua nationalistien lisäksi myös fasisteiksi. Ukrainalaisen kielen ja kulttuurin tukeminen katsottiin neuvostoaikana tällaisesta separatismista todistavaksi toiminnaksi. Porvarillisen nationalismin tuomitseminen jatkui aina 80-luvun loppuun saakka.⁴⁵⁹

Lisäksi olisi erheellistä väittää, että fasismin ja nationalismin kielenkäyttö olisi vain Venäjän ylhäältäpäin harjoittamaa toimintaa. Käsitteillä on ollut vakaa elämänsä myös Ukrainan sisäisessä yhteiskunnassa, vaikka niiden liikkeellelaskijana on toiminut vuoroin Venäjä, vuoroin Neuvostoliitto. Neuvostoliittolainen ”antinationalismi” herätettiin nimittäin henkiin jo vuosien 2002 ja 2004 vaaleissa. Samalla aktivoitiin uudelleen fasismiin ja natsismiin viittaava retoriikka sekä näihin yhdistettynä anti-amerikkalaiset ainekset. Esimerkiksi presidenttiehdokas Jushtshenkoa mustamaalattiin näiden käsitteiden avulla sumeilematta. Anti-fasistinen retoriikka jatkui siitä lähtien erityisesti Alueiden puolueen retoriikassa, oli se sitten vallassa tai oppositiossa. Sen edustajat nimittivät demokraattista oppositiota säännönmukaisesti banderiiteiksi, jotka määritelmällisesti olivat vihamielisiä venäjänkielisiä kohtaan. Fasismiretoriikka koveni vuoden 2010 presidentinvaalien jälkeen ja on vain intensifioitunut 2013-2014 talvella alkaneessa kriisissä. Tazio vahvistaa, että ukrainalaisen nationalismin vastustus on Venäjälläkin aktivoitunut nimenomaan kriisitilanteissa ja ollut vähäisempää niin kutsuttujen liberaalimpien kausien aikana.⁴⁶⁰

Fasismi Venäjällä on sen sijaan lähtökohtaisesti vierasta, sillä se edustaa yhteiskunnallisessa diskurssissa nimenomaan ekstremismin läntistä ilmenemismuotoa ja on siten määritelmällisesti epävenäläistä. Venäläinen patriootti ei voi olla fasisti, sillä tästä seuraisi käsitteellinen mahdottomuus – se tarkoittaisi ideologista jatkumoa Hitleriin, jonka voittaminen suuressa isänmaallisessa sodassa on koko nyky-venäläisen patriotismin ydin.⁴⁶¹

Myös Banderan merkityksestä henkilönä on käyty merkityskamppailua Ukrainassa jo pitkän aikaa. Riabchuk tekee mielenkiintoisen havainnon, jonka mukaan nykyinen kriisi on tuottanut Ukrainassa uuden käsitteellisen innovaation, kun osa ukrainanjuutalaisista

⁴⁵⁸ Bolshaja sovjetskaja entsiklopedija: patriotizm, natsionalizm, kosmopolitizm, internatsionalizm.

⁴⁵⁹ Kuzio, 4-6

⁴⁶⁰ Kuzio, 7-8, 10-11.

⁴⁶¹ Umland, 37, 40.

on alkanut nimittää itseään yid-banderiiteiksi. Banderalaisuuden merkitys kaapattiin omaan käyttöön tämänkaltaisella luovalla vastauksella vastapuolen nimittelyyn ja siitä tuli ylpeyden aihe. Muitakin ukrainalaisuuden toiseuttamiseen käytettyjä nimityksiä (*hoholit*) on tällä tavalla alettu käyttää merkityksessä, jossa niillä viestitään Ukrainan valtiollisuuden puolustamista.⁴⁶² Goblen mukaan Ukrainan kriisi onkin osoittanut, että Ukrainan kansallinen identiteetti on ollut odotettua vahvempi, siinä missä venäläisillä se yllättävän fragmentoitunut.⁴⁶³

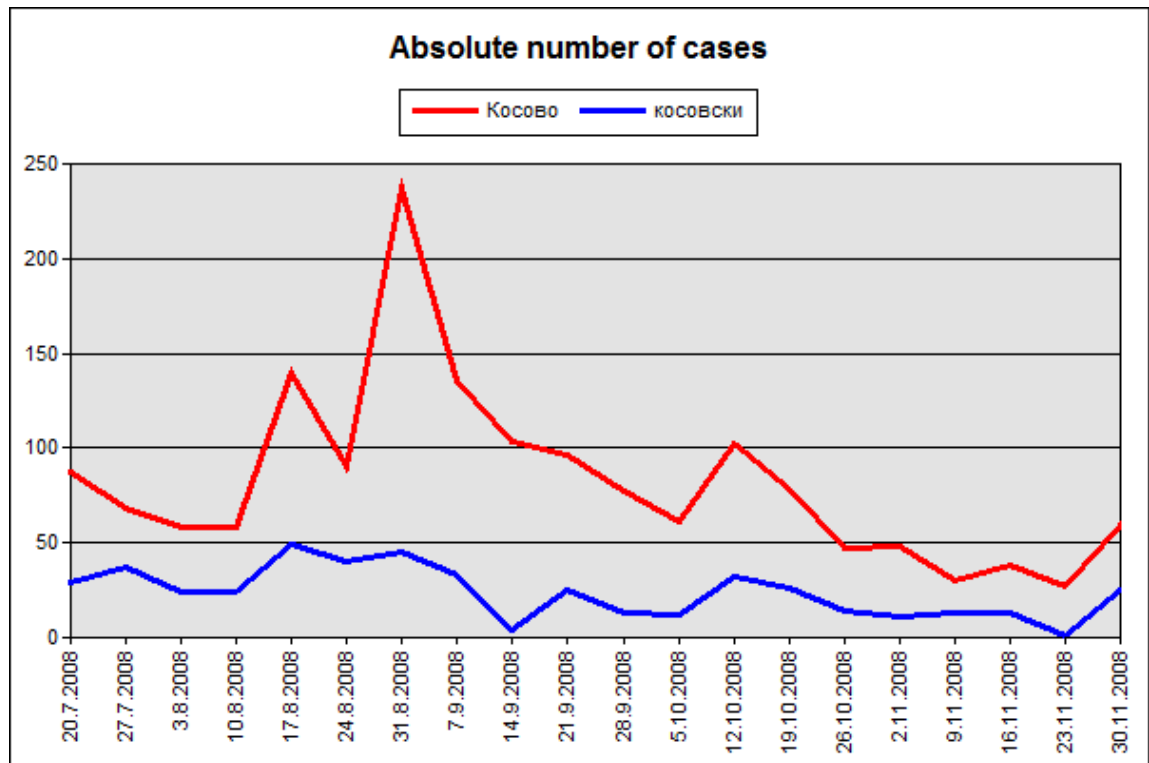
6.3 Argumentatiivinen jatkuvuus Georgian sodassa vuonna 2008

Kosovon-argumentin käyttöä ennakkotapauksena tarkastellaan seuraavaksi määrällisin menetelmin Integrumin avulla verraten argumentin esiintyvyyttä syksyllä 2008 ja keväällä 2014. Ohjelmisto piirtää hakutulosten perusteella kuvaajat valmiiksi. Tällä kertaa käytin Integrumin itse määrittelemää ”central press”-ryhmää selvittääkseni Kosovo-argumentin laajemman levinneisyyden lehdistössä. Hakuun ei kannattanut ottaa mukaan kevättä 2008, sillä oletettavaa on, että tuolloin lehdet keskittyivät kirjoittamaan Kosovon varsinaisesta itsenäistymisestä, joka tapahtui helmikuussa. Syksyn suhteen on puolestaan todennäköistä, että Kosovo mainittin juuri ennakkotapauksen muodossa. Viikoittaiset osumat eritellen yhteen kuvaajaan mahtui aikaväli 15.7.-1.12.2008.

⁴⁶² Riabchuk, 9.

⁴⁶³ Goble, P., Russian national identity and the Ukrainian crisis, *Communist and Post-Communist Studies* (2015) (Article in press)

Kuvaaja 1. Sanojen ”Kosovo” ja ”kosovolainen” esiintyvyys venäläisessä lehdistössä viikoittain aikavälillä 20.7.-30.11.2008

Kuvaajan perusteella näyttää vahvasti siltä, että Kosovo-argumentti aktivoitui tuolloinkin tilanteessa, jossa kiistan kohteena oli irrottautumishaluinen ja konfliktin seurauksena valtiostatukseltaan epäselvä (itsenäisyyden julistanut) alue. Koska Kosovo-sanan esiintyvyys nousi yhtäkkisenä piikkinä ja sen tiedetään olleen osa Venäjän johdon argumentaatiota, voidaan olettaa, että kyse oli nimenomaan samankaltaisen rinnastuksen käytöstä kuin vuoden 2014 Krimin kriisissä, ei muista syistä.

Etelä-Ossetian ja Georgian välinen, ajoittaisia aseellisia yhteenottoja sisältänyt konflikti paheni täysimittaiseksi sodaksi myöhään illalla 7.8. ja päättyi 12.8., aselevon astuessa voimaan 15.8..⁴⁶⁴ Kuvaajassa nähdään, että lehdistö otti varsinkin konfliktin jälkipuinissa ahnaasti käyttöön edelliskeväänä itsenäistyneen Kosovon tilanteen vertailukohtana: kuvaajassa näkyvä piikki Kosovo-sanan käytössä ajoittuu viikkoon, jolloin Venäjä tunnusti Etelä-Ossetian ja Abhasian itsenäisyyden eksplisiittisesti Kosovoon viitaten (26.8.2008).⁴⁶⁵ Kuvaajan ulkopuolelle rajautuva nousujohteinen

⁴⁶⁴ Hannikainen & Kärkkäinen, 8-9

⁴⁶⁵ Nielsen, 171

suhdanne viitanee YK:n yleiskokouksen joulukuussa 2008 tekemään päätökseen pyytää Kansainväliseltä tuomioistuimelta neuvoa-antavaa lausuntoa Kosovon itsenäisyysjulistuksen laillisuudesta tai laittomuudesta.⁴⁶⁶

Kansainvälisen oikeuden professori Lauri Hannikainen tarkastelee Annina Kärkkäisen kanssa yhdessä kirjoittamassaan artikkelissa Venäjän esittämiä ”kansainvälisoikeudellisia perusteluja osallistumiselle [Georgian] sotaan [vuonna 2008]” sekä ”Etelä-Ossetian itsenäisyysjulistusta ja valtioksi tunnustamista verraten sitä Kosovoon ja Pohjois-Kyprokseen.” Artikkelista huomaamme, että muukin tuolloin aktivoitu kansainvälisen oikeuden argumentaatio oli kriisissä hyvin samankaltaista, kuin Krimin suhteen vuonna 2014. Axboe Nielsenin tarkastelu puolestaan ottaa lähtökohdaksi ennemmin venäläisen argumentaation retoriset ulottuvuudet kuin sen kansainvälisoikeudellisen pätevyyden. Artikkelin lähtökohta ja johtopäätös on, että Etelä-Ossetian kriisin aikana ”Venäjän johto tietoisesti imitoi niiden länsimaiden retoriikkaa, jotka tukivat Kosovon itsenäisyyttä”.⁴⁶⁷ Samaa tulokseen tulee myös Burai, joka on tarkastellut Venäjän Kosovo-retoriikka parodian ja kirjallisuudentutkimuksen näkökulmasta.⁴⁶⁸ Huomioitava kuitenkin on, että näissä artikkeleissa kuvattu argumentaatio oli suunnattu ensi sijassa kansainväliselle yleisölle, sillä Hannikainen ja Kärkkäinen käyttäjät lähteinään muun muassa Venäjän ulkoministeriön lausuntoja sekä YK-materiaaleja, Axboe Nielsen samoja lausuntoja sekä niitä siteeraavia ulkomaalaisia lehtiä.

6.3.1 Argumenttien ja retoriikan yhtäläisyydet

Konfliktin aikana Venäjän keskeisimmät perustelut asevoimien käytölle olivat omien kansalaisten suojeluperuste, humanitaarinen interventio kansanmurhan estämiseksi (siviiliväestön suojeleminen *responsibility to protect* -periaatteen nojalla) sekä Venäjän rauhanturvajoukkojen itsepuolustus oikeus turvautumalla asevoimaan (mm. Venäjän ja Georgian välisten sopimusten nojalla)⁴⁶⁹. Venäjä ei kuitenkaan pyrkinyt hakemaan toimilleen YK:n turvallisuusneuvoston valtuutusta, vaan ilmoitti käyttävänsä itsepuolustus oikeuttaan vasta sotilaalliset toimet aloitettuaan. Tosin Venäjä painotti

⁴⁶⁶ Hannikainen & Kärkkäinen, 21

⁴⁶⁷ Axboe Nielsen, 171.

⁴⁶⁸ Burai

⁴⁶⁹ Hannikainen & Kärkkäinen, 18, 22.

pyrkineensä viimeiseen asti saamaan TN:ltä lausunnon, jossa Georgian voimankäyttö tuomittaisiin⁴⁷⁰, eli toisin sanoen se pyrki noudattamaan kansainvälistä protokollaa ja normistoa ja toimimaan sääntöjen puitteissa, kuten myös Krimin kriisissä on edellä esitetty. Kun valtuutusta ei saatu, syntyi *välttämättömyys toimia* itsenäisesti. Artikkelin mukaan Venäjän silloinen NATO-lähettiläs Dimitri Rogozin puolusti Venäjän toimien laillisuutta (voimankäyttöä kansalaisten puolustamiseksi) perinteisenä itsepuolustuksen muotona ”mainiten hyväksyvästi muun muassa (Neuvostoliiton jyrkästi tuomitsemat) Yhdysvaltojen tekemät aseelliset interventiot Grenadaan 1983 ja Panamaan 1989.”⁴⁷¹ Tämä on tietenkin jyrkässä ristiriidassa kaiken sen argumentaation kanssa, joka jyrkästi tuomitsee Yhdysvaltain ilman turvallisuusneuvoston mandaattia tekemät sotilaalliset operaatiot vuoden 2014 lehdistöaineistossa.

Sen lisäksi, että Venäjä pyrki osoittamaan toimivansa sääntöjen puitteissa, se käytti tuolloinkin vahvasti hyväkseen lännen ”omaa” humanitaarisen intervention kieltä: Venäjän ulkoministeriö totesi 12.8.2008, konfliktin ollessa edelleen käynnissä, ettei se aikonut sallia Srebrenican tapahtumien toistuvan Etelä-Ossetiassa.⁴⁷² Tämä lausuma viittaa serbijoukkojen suorittamaan 7000-8000 muslimimiehen ja -pojan verilöylyyn Srebrenican kylässä Bosniassa 1995.⁴⁷³ Srebrenican tapahtumat on sekä Kansainvälisessä tuomioistuimessa että Jugoslavian alueen kansainvälisessä rikostuomioistuimessa määriteltä kansanmurhaksi.⁴⁷⁴ Myös Krimin kriisissä pyrittiin aktivoimaan aineksia, jotka antaisivat olettaa Krimin venäjänkielisen väestönosan olevan hengenvaarassa ja sen edellyttävän välitöntä toimintaa. Sen lisäksi, että Venäjä esitteli Georgian yhteydessä argumentin oman puuttumisensa moraalisesta velvollisuudesta, pääsi se kritisoimaan lännen aiempaa toimintaa samassa valossa, moraalisesti epäilyttävänä: Venäjän mukaan lännen toimet Jugoslaviassa veivät siltä moraalisen oikeuden esittää minkäänlaisia väitteitä Venäjän toiminnan suhteettomuudesta. Tällä se viittasi lännen ja Naton omiin toimiin Jugoslaviassa, jotka nekään eivät rajoittuneet ainoastaan Kosovon alueelle, ja lisäksi Nato pommitti myös ei-sotilaallisia kohteita⁴⁷⁵. Tällä tavoin Venäjä pyrki väistämään kansainvälisessä

⁴⁷⁰ Hannikainen & Kärkkäinen, 11.

⁴⁷¹ Hannikainen & Kärkkäinen, 14.

⁴⁷² Sama

⁴⁷³ Hannikainen & Kärkkäinen, 16

⁴⁷⁴ Hannikainen & Kärkkäinen, viite 39 (International Court of Justice 2007)

⁴⁷⁵ Hannikainen, 1999.

yhteisössä esitetyn kritiikin sen sotilaallisten operaatioiden laajuudesta lännen omilla Kosovoon liittyvillä toimilla.

Viittaukset Georgian ensimmäisen presidentin Gamsakhurdian ”Georgia georgialaisille” -politiikkaan muistuttavat Ukrainan johtoon kohdistettuja syytöksiä vähemmistöjen huonosta kohtelusta, ihmisoikeuksien polkemisesta ja jopa suoranaisestä fasismista. Näin Axboe Nielsenin artikkelin perusteella osoittautuu, että edellä luvussa viisi identifioitu taktiikka Ukrainan johdon illegitiiminä pitämisestä ja siten sisäisen suvereniteetin kiistämisestä oli käytössä myös Georgian tapauksessa. Venäjän mukaan Georgia oli toimiensa seurauksena menettänyt oikeutensa kyseessä olevien alueiden suvereeniin hallintaan, mikä oli argumenttina yhtäläinen lännen Kosovon kriisissä esittämän perustelun kanssa, että ”huono hallinto ja ihmisoikeusloukkaukset albanialaisväestöä kohtaan olivat tosiasiassa peruuttaneet Serbian oikeuden suvereeniin hallintaan Kosovossa”.⁴⁷⁶ Käytännössä väitteillä implikoidaan myös sitä, että Georgian konflikti oli Ukrainan tavoin seurausta valtiojohdon epäonnistuneesta ja epäreilusta politiikasta, eli maan itsensä aiheuttama ja siten täysin sisäsyntyinen. Tästä huolimatta Venäjällä oli moraalinen velvollisuus puuttua ulkopuolelta sen valossa, että alueella asuu sen etnisiä kansalaisia, joihin sillä oli historiallinen yhteys. Konfliktivaltion johdon totaalinen delegitimointi johtaa käytännössä vaatimukseen sen korvaamisesta eli regimiinvaihdoksesta, mikä todettiin konfliktin jo laannuttua: Venäjän pääministeri Dmitri Medvedev ilmoitti presidentti Saakashvilin olevan heille ”poliittinen ruumis”, ”ei enää olemassa”.⁴⁷⁷ Ukrainan vallankumouksen jälkeenhän Venäjä kieltäytyi yhteistyöstä Janukovitshin syrjäyttäneen hallinnon kanssa samoin perustein: ”Kiovassa ei ole ketään, kenelle tällä hetkellä puhua.” Nielsenin mukaan jälkikäteinen humanitaarisen intervention perustelun laajentaminen vaatimukseksi regimiinvaihdoksesta imitoi selvästi Yhdysvaltain retoriikka Kosovon kriisin jälkeen, jolloin se avoimesti toivoi Milosevicin hallinnon syrjäyttämistä.

Venäjän kansainvälisoikeudellinen retoriikka johti lopulta siihen, että se päätyi käyttämään yhtä aikaa sekä ennakkotapauksen että uniikkiuden perustetta – kumpaakin viitaten Kosovoon. Siitä huolimatta, että Venäjä käytti Kosovo-argumenttia tehokkaasti myös Etelä-Ossetian tapauksessa (vaikka näin tapahtui ennen kaikkea moraalisisessa positiossa) ei se nimittäin nähnyt tästä seuraavan suoraa velvollisuutta tunnustaa myös

⁴⁷⁶ Nielsen, 179-180

⁴⁷⁷ Nielsen, 179-180

Kosovo. Duuman kansainvälisten asioiden komitean puheenjohtajan Konstantin Kosatshevin mukaan Venäjän positio oli, että ”Kosovon ja Etelä-Ossetian tapaukset ovat täysin erilliset”, ja että Kosovoon se aikoo johdonmukaisesti suhtautua Belgradin päättämän position mukaisesti. Tämä oli osoitus siitä, että Venäjä katsoi Belgradilla olevan yhä suvereenin oikeudet päättää alueen kohtalosta. Tästä huolimatta serbialaiset syyttivät venäläisiä kaksoisstandardien käytöstä alueellisen koskemattomuuden ja itsemääräämisoikeuden suhteen. Kuten edellä luvussa viisi todettiin, Venäjä joutui Kosovo-positionsa lisäksi tasapainottelemaan irtautuvien alueiden retoriikassaan myös oman sisäisen tilanteensa kanssa, ja varottava luomasta ennakkotapauksia Tshetshenian ja Tatarstanin kaltaisille alueille⁴⁷⁸. Uniikkiutta korostamalla haluttiin antaa viesti, ettei vastaavaa politiikkaa sallittaisi Venäjän omilla alueilla. Myös Krimin tapaus nousee Venäjän retoriikan mukaan alueen ainutlaatuisesta historiallisesta luonteesta – minkä lisäksi vedotaan Lavrov toteaa, että ”jos Kosovo oli erityistapaus niin me vastaamme, että Krim oli vielä erityisempi”.

6.3.2 Yhteenveto tapausten vertailusta

Kuten edellä todettiin, Venäjä ei Kosovo-argumentin käytöstä huolimatta ole ollut valmis muuttamaan tulkintaansa Kosovon itsenäisyydestä, minkä seurauksena venäläiset oikeusoppineet ovat joutuneet muuttamaan pitkäaikaista tulkintalinjaansa valtioiden sisäisen suvereniteetin ja itsemääräämisoikeuden keskinäisestä suhteesta.⁴⁷⁹ Kosovo-argumentin sisältämät kansainvälisoikeudelliset ainekset aktivoituivatkin kenties ensimmäistä kertaa laajamittaisesti juuri Etelä-Ossetian konfliktissa – Hannikainen ja Kärkkäinen toteavat, että syksyllä 2008 ”Etelä-Ossetian politiikkaansa oikeuttaessaan” Venäjä ”sotkeutui kansainvälisoikeudellisissa perusteluissaan” ja ”joutui käyttämään pitkälti päinvastaisia argumentteja kuin se oli aiemmin käyttänyt.”⁴⁸⁰ Lisäksi he arvioivat artikkelissaan Etelä-Ossetian tunnustamisen mahdollisuutta vertaamalla sitä Kosovoon ja Pohjois-Kyprokseen ja tulivat tulokseen, että jälkimmäinen olisi parempi vertailukohta: Vaikka Venäjä tässä kohtaa voisi vedota Naton pommitusten vaikutukseen Kosovossa, Kosovon itsenäisyyttä puolustivat Milosevicin hallituksen rikokset ihmisyyttä vastaan, jolloin ”eräisiin YK:n

⁴⁷⁸ Axboe Nielsen, 184

⁴⁷⁹ Mälksoo

⁴⁸⁰ Hannikainen & Kärkkäinen, 20

yleiskokouksen tärkeisiin julistuksiin nojautuen voidaan argumentoida, että sellaista politiikkaa harjoittamalla Serbia menetti suvereenisuusoikeutensa Kosovoon.” Oltuaan kymmenisen vuotta erillään Serbiasta voitiin katsoa, ettei Kosovon tapauksessa kyseessä ei ole ollut yksipuolinen irtautumisyritys vaan kansainvälisen hallinnon avulla tapahtuva asteittainen itsenäistyminen.”⁴⁸¹ Abhasian ja Etelä-Ossetian (ja uusimpana Krimin) suhteen keskeisenä noudatettavana perusteena pidetään sellaisten valtioiden tunnustamisen kieltoa, jotka ovat syntyneet ulkopuolisen voimankäytön avustuksella.⁴⁸²

Nielsenin mukaan Venäjän retoriikka Etelä-Ossetiassa imitoi tarkoituksellisesti lännen Kosovo-retoriikkaa – retoriikkaa käytettiin kylmän instrumentaaliin tarkoituksiin, mutta toisaalta tavoiteltiin “mitäs minä sanoin” -tilannetta, sillä Venäjä ja Serbia olivat toistuvasti Kosovon ratkaisua tehtäessä varoittaneet Kosovon luoman ennakkotapauksen muodostumisesta ja sen mahdollisesti aiheuttamasta dominoefektistä muualla maailmassa. Sen lisäksi, että Venäjä näki kausaalisuuden Kosovon sekä Etelä-Ossetian ja Abhasian välillä, se imitoi yhtä aikaa uniikkiuden retoriikkaa. Uniikkiutta käytettiin Etelä-Ossetian ja Abhasian tapauksissa nimenomaan piikkinä amerikkalaisten suuntaan.⁴⁸³

Konfliktia edeltäneinä kuukausina (Kosovon itsenäistyttyä helmikuussa 2008) Venäjä oli ilmoittanut toistuvasti, että Kosovon tunnustamisella ”olisi negatiivisia seurauksia suurelle määrälle ’samankaltaisia’ alueita ympäri maailman”. Konfliktin puhjettua elokuussa 2008 ”retorinen volyymi nousi” ja Venäjä esitteli pian argumenttinsa rauhanturvaajiensa *moraalisesta velvollisuudesta* puuttua Etelä-Ossetian tapahtumiin. Tällainen retorinen valinta ”oli tarkoituksellinen ja sillä pyrittiin oikeuttamaan Venäjän sotilaalliset toimet ’humanitaarisena interventiona’, aivan kuten Nato oli tehnyt Kosovon tapauksessa.”⁴⁸⁴

Kosovon tapauksen jälkeen Venäjä oli pyrkinyt osoittamaan, että toisin kuin länsi, se on valmis ylläpitämään kansainvälistä oikeutta ja alueellisen koskemattomuuden periaatetta – se olisi voinut tunnustaa pitkään vaikeuksia Georgialle aiheuttaneet Etelä-Ossetian ja Abhasian välittömästi Kosovon itsenäisyysjulistuksen jälkeen, mutta pidättäytyi. Eräiden arvioiden mukaan Venäjä teki näin voidakseen pelata Kosovo-

⁴⁸¹ Hannikainen & Kärkkäinen, 21.

⁴⁸² Hannikainen & Kärkkäinen, 21-22.

⁴⁸³ Axboe Nielsen, 184

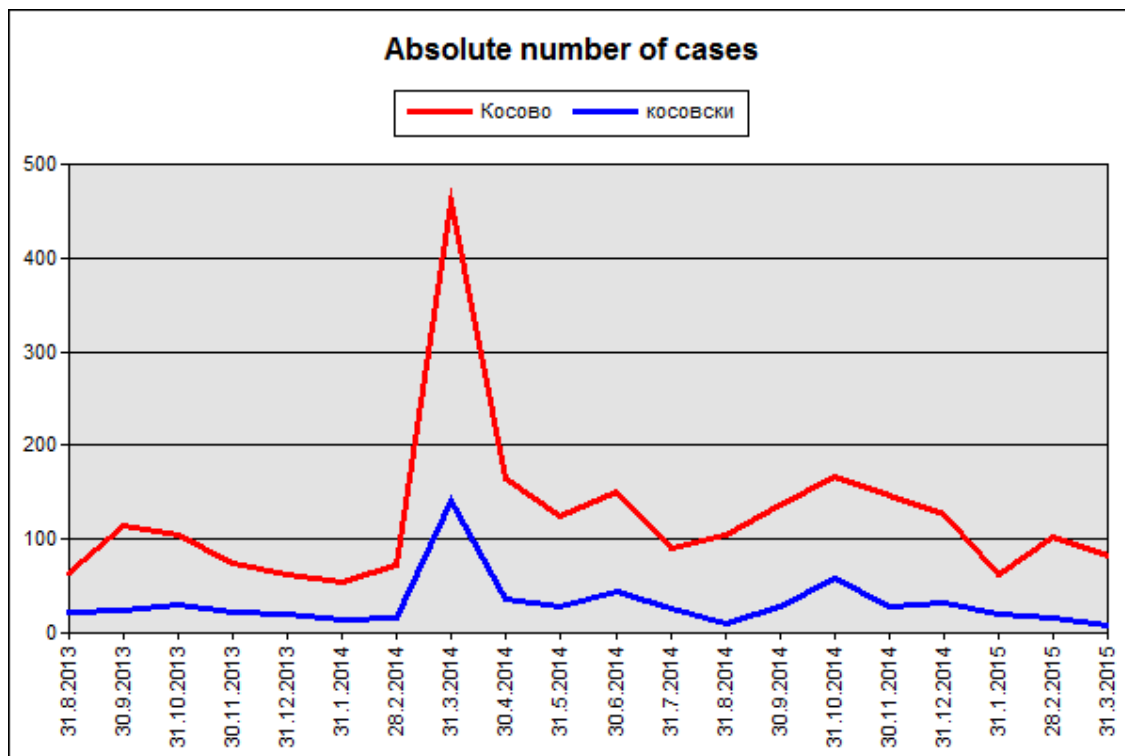
⁴⁸⁴ Nielsen, 178-179.

kortin vasta myöhemmässä vaiheessa, kenties silloin, jos Georgia olisi liittymässä Natoon. Georgian ja Ukrainan konfliktien taustalla on yhtäläinen Venäjän hermostuneisuus länsisuuntauksen voimistumisesta, ja siksi kummassakin tapauksessa lännelle vihamielinen retoriikka korostuu. Molemmissa on ollut myös kyse pyrkimyksestä rajoittaa entisen Neuvostoliiton maiden omaa suvereniteettia. Tutkimassani media-aineistossa kritisoitiin Kosovon ylläpitämistä länsimaisella rahalla, mutta vastaavasti vain Venäjän osoittama tuki on auttanut sekä Etelä-Ossetiaa että Abhasiaa selviämään. Krimin liittämällä Venäjään oli merkittäviä taloudellisia seurauksia paitsi sanktiopolitiikan muodossa, myös tulonsiirtoina Venäjän muilta alueilta niemimaan ”jälleenrakennukseen”.

6.4 Krimin siirtyminen osaksi jatkuvuuden narratiivia

Etelä-Ossetian tapausta mukaillen voimme todeta, että allaolevan kuvaajan mukaan Kosovo-argumentti todellakin aktivoitui jälleen, tosin varsin paikallisesti, konfliktitilanteen aktualisoiduttua. Sen käyttö oli vahvaa kriisin akuutissa vaiheessa, mutta jälkeinpäin mainintojen määrä tasaantuu kriisiä edeltäneelle tasolle. Kerätystä media-aineistosta (kevät 2015) käy ilmi, että joitakin aiheeseen liittyviä mainintoja edelleen on, mutta argumentin jatkuva käyttö on varsin vähäistä. Tähän lienee tosin vaikuttanut se, että konfliktin painopiste siirtyi pian Itä-Ukrainaan, missä se on edelleen käynnissä.

Kuvaaja 2. Sanojen ”Kosovo” ja ”kosovolainen” esiintyvyys venäläisessä lehdistössä kuukausittain aikavälillä 31.8.2013-31.3.2015

Tutkimuksen kaksi edellistä lukua vastasivat kysymykseen Kosovo-argumentin läsnäolosta lehdistössä kevään 2014 eli Krimin kriisin akuutin vaiheen aikana. Kevään 2015 aineisto oli olennaisilta osin integroitu näihin lukuihin, mutta on vielä tarpeen luonnehtia joitakin aineistojen yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Vuoden 2015 aineiston tueksi on tarkasteltu Krimin kansanäänestyksen ja Venäjään liittämisen vuosipäivään liittyvää uutisointia Venäjän päätelevisiokanavilla. Tarkastelu tehdään, jotta toisaalta saataisiin integroitua keskeisimmäksi tiedonsaantikanavaksi todettu televisio osaksi tutkimusta ja toisaalta siksi, että sen kautta saadaan kompakteimmin tarkasteltua muuten melko suurta kokonaisuutta, jonka vuosipäivän juhliminen muodostaa. Ottamalla kohteeksi Krimiin liittyvät vuosipäivät voidaan tarkastella sitä, miten Krimin siirtyminen osaksi Venäjää inkorporoidaan osaksi suurta jatkuvuuksien narratiivia ja miten Kosovo-argumentin aktivoinnin tuoma lopputulos asettuu osaksi luontevaa jatkumoa.

6.4.1 Vuosi 2015 lehdistöaineiston valossa

Kuten jo luvun kolme yleisessä aineisto-osassa nähtiin, vuoden 2015 aineisto oli selvästi pienempi kuin vuoden 2014 aineisto. Tätä selittänee osaltaan tilanteen vakiintuminen Krimillä aktiivisen konfliktin jatkuessa ratkaisemattomana Ukrainan itäosissa. Krimillä kaikki tapahtui paitsi hyvin nopeasti, myös ensi sijassa viranomaistitse eli ilman osapuolten aseellista lähikontaktia – Ukrainan itäosan yhteenotot sen sijaan tarjosivat medialle jatkuvaa raportoitavaa.

Jo aiemmin esitelty taulukko 3. paljasti, että kaikissa tarkastelluissa lehdissä Kosovo-osumien lukumäärä putosi merkittävästi vuosien 2014 ja 2015 välillä. Keväällä 2015 Kosovo-osumia oli Moskovski Komsomoletsissa yhä puolet edellisvuodesta, mutta aiemmin erittäin aktiivisissa Komsomolskaja Pravdassa ja Rossijskaja Gazetassa enää murto-osa aiemmasta. Izvestija ja Metro puolestaan putosivat kokonaan listalta. Kaikissa lehdissä mainintoja oli vain kahdesta neljään. Yllättävää on, että myös hallintoa lähimpänä olevat lehdet vaikuttavat unohtaneen Kosovo-perustelun kokonaisuudessaan – todennäköisempää onkin, että tilanteen kiistanalaisuus halutaan yksinkertaisesti lakaista maton alle ja diskursiivinen strategia on esittää Krimin yhteys Venäjään vakiintuneena faktana. Myös television uutisaineiston perusteella vaikuttaa siltä, että Krimin tapauksessa painotettiin keväällä 2015 enemmän tapahtumien historiallista luonnetta kuin varsinaisia juridisia aspekteinä.

Taulukko 7. Mediaosumat nimikkeittäin ja kuukausittain vuonna 2015 (n=20)

Lehden nimi	Helmikuu 2015	Maaliskuu 2015	Huhtikuu 2015
Argumenty i Fakty	-	1	1
Izvestija	-	-	-
Kommersant	1	1	2
Komsomolskaja Pravda	1	1	-
Metro	-	-	-
Moskovski Komsomolets	1	2	1
Novaja Gazeta	2	1	-
RBK	2	-	-
Rossijskaja Gazeta	-	1	2

Kun katsotaan aineistoa lähemmin huomataan lisäksi, että aiheettomia tai lähes aiheettomia osumia oli vuoden 2015 aineistossa huomattava määrä. Esimerkiksi Rossijskaja Gazetan kolmesta Kosovo-osumasta kaksi kertoi Moskovan alueella tapahtuneista huumepidätyksistä, joita kommentoi lehdistöpäällikkö Jekaterina Kosova. Kolmas uutinen kertoi televisiossa suuren suosion saavuttaneen Krim-dokumentin tekemisestä. Vaikka yksikään näistä uutisista ei käsitellyt Kosovoa siinä mielessä, mistä tutkimukseni on kiinnostunut, välittyi niistäkin Ukrainan suhteen harjoitettava hienovaraisen negatiivinen yleinen mieliala. Toiseen huumetapauksista oli lehden mukaan sotkeutunut ainoastaan ukrainalaisia, ja huumekaupasta saatujen rahojen epäiltiin menevän Donbassin alueen terrorisminvastaisen operaation rahoittamiseen eli Kiovan käynnistämiin vastatoimiin Itä-Ukrainassa. Ukrainalaisten sanottiin työskennelleen läheisesti erään hyväntekeväisyysorganisaation kanssa, joka toimitti rahat. Lisäksi kuvituskuvana käytettiin ukrainalaisia sotilaita valtiolippuineen. Tällä tavalla näennäisen pieneen uutiseen saatiin kuitenkin mahdutettua sekä 1) Ukrainan hallituksen 2) Venäjällä oleskelevien tavallisten ukrainalaisten että 3) kansalaisjärjestöjen maineen kyseenalaistaminen.⁴⁸⁵

Samantyylliseksi voisi kuvailla Moskovski Komsomoletsin uutisia, joista kolme neljästä oli osittain aiheettomia. Ensimmäisessä venäläinen pitkän linjan diplomaatti Juri Kotov kertoo ajastaan diplomaattina Jugoslavian sodan aikana. Krimin normalisoimista osaksi Venäjän federaatiota jatkettiin tässä uutisessa kulttuurin keinoin: diplomaatti tarjoaisi illallisvierailleen mieluusti ”krimiläisiä tsheburekeja” kotimaansa perinteisenä ruokana.⁴⁸⁶ Euraasian unionin yhteisvaluuttasuunnitelmista kertovassa uutisessa Kosovolla oli rooli vain maininnan tasolla – tässäkin onnistuttiin silti tölväisemään Venäjän 90-luvun johtoa siitä, etteivät he onnistuneet pitämään lupauksiaan yhteistyön vakiinnuttamisesta.⁴⁸⁷ Viimeinen aiheeton osuma käsitteli niin kutsuttua jihad-turismia, eli ilmiötä, jossa lukuisista eurooppalaisistakin maista lähdetään Syyriaan taistelemaan – yhtenä syynä musliminuorten marginalisaatio ja identiteettikriisi Euroopassa. Taisteleminen rinnastettiin 90-luvun Bosnian tilanteeseen ja toisaalta kyseenalaistettiin

⁴⁸⁵ Smert optim. Narkodeltsy platili karateljam. RG 13.3.2015. Myös <http://rg.ru/2015/03/12/narkotiki-site.html>

⁴⁸⁶ Aftor bestsellera “Petuh v vime” Jurii Kotov delitsja sensatsionnymi dobronostjami svoej diplomatitsheskoj kuhni. MK 19.2.2015 Myös <http://www.mk.ru/social/2015/02/18/avtor-bestsellera-petukh-v-vime-yuriy-kotov-delitsya-sensacionnymi-podrobnostyami-svoey-diplomaticheskoy-kukhni.html>

⁴⁸⁷ Ne bylo ni grosha, da vdrug altyn? O evrazijskom valjutnom sojuze. 23.3.2015 Myös <http://www.mk.ru/economics/2015/03/22/ne-bylo-ni-grosha-da-vdrug-altyn.html>

Euroopan kyky ja halu kohdella kaikkia väestöryhmiään hyvin. Yhtä kaikki lopputuloksena on negatiivinen kuva Euroopasta⁴⁸⁸. Kommersantin uutinen Clint Eastwoodin uusimman elokuvan arvioista ei sekään kosketa Kosovoa kuin taustatiedoissa, mutta saa amerikkalaisen yhteiskunnan näyttämään aggressiiviselta, asehullulta maalta, jonka ristiretki Irakiin oli epäonnistunut.⁴⁸⁹ Argumenty i Faktyn toinen uutinen puolestaan käsitteli pääsiäisenajan delegaatiota Jerusalemiin, mutta listasi paljastavasti serbien edustamien alueiden joukkoon ”Kosovo ja Metohijan”.⁴⁹⁰

Nämä uutiset eivät välttämättä olleet itsessään niin mainittavia, mutta ne osoittavat edellisissä luvuissa hahmoteltujen argumenttien ja keinojen olevan läsnä niin sanotun banaalin nationalismin tasolla: Ukrainan ja lännen vastaisista näkökulmista on tullut kaikkialla läsnäolevaa arkipäivää, joka ei enää herätä suurta huomiota.⁴⁹¹ Ne uutiset, joissa Kosovo edelleen ”hyvästä syystä” mainitaan, ovat kuitenkin sävyltään selvästi asenteellisia ja tarjoavat lukijalleen vahvoja mielipiteitä. Vahvimmin Kosovo on läsnä jo luvussa neljä mainitussa uutisessa, jossa käsitellään asiantuntijan avulla balkanisaation termin historiaa ja analysoidaan Ukrainassa käynnissä olevaa vastaavaa prosessia. Komsomolskaja Pravdassa ilmestynyt juttu on hyvä esimerkki siitä, miten yhteen uutiseen on saatu sisällytettyä kokonainen kavalkadi jo vuoden 2014 aineistosta tuttuja teesejä ja keinoja: Hrushtshevin henkilökohtainen vastuuttaminen päätöksestä luovuttaa Krim Ukrainalle; 90-luvun johdon halveksunta (”kuningas Boris” ja ”Kreml heitti serbit kohtaloonsa”); Venäjän yhteistyöhalukkuuden korostaminen sekä aktiivisuus ja tarve Venäjän osallisuudelle maailmanpolitiikan ratkaisujen etsinnässä; Ukrainan sopimattomuus eurooppalaisen perheeseen demokratiavajeensa ja sortavan kieli- sekä vähemmistöpolitiikkansa takia; Venäjän ja Serbian kansojen yhteyden korostaminen (”veljellinen kansa hylättiin”); ulkopuolisten sekaantuminen konflikteihin ja länsi Ukrainan sekasorron takana; Ukrainan valtiollisuuden kyseenalaistaminen (”modernia Ukrainaa voi verrata tilkkutäkkiin, jonka suurvallat ompelivat kokoon 1900-luvun aikana”); Ukrainan johdon rinnastaminen natseihin; ulkomaalaisen auktoriteetin hyväksikäyttö (artikkeli oli lainattu saksalaiselta Tagesspiegeliltä).⁴⁹²

⁴⁸⁸ ”Dzhihad-turizm”: tshti tjanet evropejtsev na vojnu v Siriju? 10.4.2015. Myös

<http://www.mk.ru/social/2015/04/09/dzhikhadturizm-cto-tyanet-evropeycev-na-voynu-v-siriyu.html>

⁴⁸⁹ ”Eto ne ta vojna, kotoruju ja videl”. ”Snajper”: za i protiv. Kommersant 27.2.2015 Myös

<http://www.kommersant.ru/doc/2674465>

⁴⁹⁰ ”Prositate mira Ierusalimu” AiF 15.4.2015.

⁴⁹¹ Özkirimli, Umut (2000): Theories of Nationalism. A Critical Introduction. Palgrave, New York.

⁴⁹² Ukraine grozit krah po jugoslavskomu stsensariju. KP 26.2.2015.

Lisäksi jatkettiin Krimin ja Sevastopolin erillisyyden korostamista. Keskinäisten eroavaisuuksien lisäksi korostettiin eroa Ukrainan eri alueisiin, mikä osoitettiin käymällä läpi valtava määrä erilaista vaalidataa.⁴⁹³ Nähdäkseni Krimin ja Sevastopolin jatkuva erottelu on osa niin sanottua dissosiativista taktiikkaa, jossa uudelleennimeämisen ja erottelun tavalla luodaan käsitteellinen katkos aiempaan kielenkäyttöön ja määrittelyyn verrattuna. Vuoden 2015 aineistossa jatkettiin myös Transnistrian tilanteen puimista⁴⁹⁴, sanktiopolitiikan aiheuttamaa Euroopan sisäisen hajanaisuuden osoittamista⁴⁹⁵ ja Yhdysvaltain esittämistä aggressorina, jonka keskeinen tehtävä on tuhota Venäjä⁴⁹⁶.

Novaja Gazetan kaikki osumat sen sijaan olivat relevantteja: lehti keskittyi vahvasti purkamaan Venäjän virallisen johdon esittämää historiallista ja kansainvälisoikeudellista argumentaatiota ja esitteli lukijoilleen hybridisodan määritelmiä.⁴⁹⁷

6.4.2 Vuosipäiväjuhlinta tv-uutisissa

Televisioaineistossa tarkastelun alle otettiin kolme suosituinta tv-kanavaa, jotka ovat kaikki valtio-omisteisia: Pervyi Kanal, Rossiya-1 ja NTV. Tarkoitus oli havainnoida uutisointia keskeisimpien päivämäärien eli Krimin kansanäänestyksen ja Venäjään liittymisen ympäriltä. Hyvin pian osoittautui, että edeltävän kevään tapahtumista ei uutisoitu kovin pitkällä aikavälillä, vaan jutut keskittyivät tarkasti tapahtumapäivien uutislähetysiin eli pääasiassa aikavälille 16.3.-18.3.2015. Tarkasteluun otettiin tästä huolimatta kokonainen uutisviikko, 13.-19.3.2015. Tällöin pystyttiin toteamaan, että Krimin liittämisen uutisointi alkoi muutamaa päivää aikaisemmin satunnaisilla muistutuksilla tulevasta juhlapäivästä ja sen valmisteluista, mutta loppui käytännössä

⁴⁹³ Golosujushtshij poluostrov. Kogo vybrali krymtshane poslednie dvadtsat tshetyre goda. Kommersant 23.3.2015 Myös <http://www.kommersant.ru/doc/2688559>

⁴⁹⁴ Kuusisto, 280. Kuusisto viittaa tässä Perelmanin & Olbrechts-Tytecan teorisointeihin

⁴⁹⁵ Krym – uzhe god nash. I Tshto s togo? MK 16.3.2015

⁴⁹⁶ Otsidetsja ne udatsja! *Rezhissjor, aktjor, hudruk teatra ”Sodruzhestvo aktjorov Taganki” – o duhovnoj kapitulatsii. AiF 4.3.2015. Myös: <http://www.aif.ru/politics/opinion/1459558>

⁴⁹⁷ 26, 27, 28? Krym. God spustja. Tshto my znaem teper. NG 20.2.2015. Myös <http://www.novayagazeta.ru/politics/67348.html?p=4> ; Jesli nemets uslyshit ”Krymnash” NG 25.2.2015. Myös <http://www.novayagazeta.ru/politics/67381.html> ; Vmesto holodnoj vojny – ”gibridnaja” NG 27.3.2015. Myös <http://www.novayagazeta.ru/columns/67784.html>

heti juhlallisuuksien päätyttyä. 19.3.2015 aihe oli jo käytännössä kadonnut, joten tarkastelujakson venyttämisessä ei olisi ollut mieltä.

Kultakin kanavalta katsottiin vähintään illan pääuutislähetys. Sekä Pervyi Kanalin että NTV:n uutisarkistot oli kuitenkin järjestetty uutispätkittäin, jolloin kokonaisen pääuutislähetysten lisäksi pystyi erikseen tarkistamaan, mitä samoja uutisia päivän aiemmissa lähetyksissä oli ollut mukana. Krimin vuosipäivän vieton juhlallisuudet olivat 16.-18.3. illan pääuutisia kaikilla kyseisillä kanavilla. Venäläisten iltauutisten formaatti on pitkä, tunnista puoleentoista per lähetys, ja vuosipäivän juhlinnalle omistettiin kaikilla kanavilla useita kymmeniä minutteja.

Televisiouutisten anti lehdistöaineistoon verrattuna oli erityisesti kahdessa kohtaa erilainen ja tutkimuksen kannalta hyvin hedelmällinen: ensimmäinen näistä oli tavallisten kansalaisten haastattelut, joita lehdistöaineistossa ei ollut lainkaan. Kaikilla uutiskanavilla oli omat toimittajansa Krimillä seuraamassa sekä kansanäänestyksen vuosipäivää että varsinaisen liittymisen vuosipäivää. Paikalta raportointi keskittyi hyvin vahvasti juuri näiden haastattelujen ja kommenttien ympärille. Monille juhlahetki oli hyvin tunteellinen, ja useat haastateltavat kertoivat odottaneensa paluuta Venäjän yhteyteen vuosikausia, itkevänsä ilosta ja iloitsevansa tänä merkityksellisenä päivänä. Haastattelujen aikana pyrittiin korostamaan, että Krimin irrottautumisprosessi oli erittäin kansalaislähtöinen. Niin kutsuttuihin itsepuolustusjoukkoihin liittyi kaikenikäisiä ja –taustaisia tavallisia ihmisiä, jotka kokivat tärkeäksi puolustaa Krimiä Kiovan nationalistista ja fasistista asennetta vastaan.

Haastattelujen lisäksi toinen selvä etu lehdistöaineistoon verrattuna oli runsas kuvallinen ja siten symbolinen kieli. Kansanäänestyksen vuosipäivänä näytettiin Krimillä järjestettyjä suureellisia juhlallisuuksia, jotka pitivät sisällään konsertteja, kulkueita ja liikunnallisia tai taiteellisia esityksiä Venäjän trikolorin värejä hyödyntäen. Uutisissa oli läsnä lukuisia historiaan ja kansakuntaan viittaavia symboleja niin kuvallisessa kielessä kuin puheenkin tasolla.

Uutiset olivat kaikilla kolmella kanavalla hyvin samankaltaisia ja esimerkiksi Kremlin kupeessa pidetyn juhlakonsertin puheista näytettiin ymmärrettävästi samanlaiset pätkät. Myös Krimillä järjestetyistä juhlallisuuksista raportointi tapahtui hyvin samankaltaisissa tilanteissa, joten selostan tässä kaikille uutiskanaville ja niiden välittämille viesteille yhteisiä piirteitä.

Televisiouutisissa rakennettiin aktiivisesti Krimin vuosipäivään liittyvää symboliikkaa sekä kuvaamalla kansallisin tunnuksin varustettuja juhlallisuuksia että välittämällä erilaisia innovatiivisia iskulauseita, joista tärkeimpiä olivat ”Krimin kevät”, ”Venäjän kevät” ja ”Sevastopolin kolmas puolustus”. Lisäksi yleisön joukossa näkyi jatkuvasti erilaisia kylttejä, joissa viestittiin ylpeyttä omasta maasta ja Krimin kuulumisesta Venäjän yhteyteen. Iskulauseet olivat identtisiä joka puolella Venäjää.

Läpi uutisten vakiinnutettiin omaa historiallista tulkintaa vahvoin keinoin ja selvän toiston avulla. Krimin liittäminen osaksi Venäjän federaatiota esitetään pysyvänä ja muuttumattomana asiaintilana, joka jatkuu ”ikuisesti”. Edellä kuvatun lailla Krimin ”paluu kotisatamaan” kuvastaa Venäjän kansallisen yhtenäisyyden uutta alkua ja selkeää historiallista käännekohtaa. Muutoinkin kodin ja paluun teemat olivat suosittuja. Krim on kansallinen projekti, jonka merkitystä juhliitaan Venäjän kaukoidässä saakka. Ponnistus oli kansan yhteinen. Historiaa vakiinnutettiin myös perinteisemmin keinoin: Krimin tapahtumista oli rakennettu erilaisia museo- ja valokuvanäyttelyitä, ja Moskovassa vuosipäivän kunniaksi avatussa näyttelyssä esiteltiin muun muassa kynää, jolla allekirjoitettiin sopimus Krimin liittämisestä Venäjän federaatioon.

Tämänkaltaisilla esineillä ja tarinoiden viemisellä museoon on erityisen voimakas tulkintoja sinetöivä vaikutus, kuten koko vuosipäiväinstituutiolla ylipäätään. Krimillä vuosipäivä on myös vapaapäivä, mikä viestii juhlinnalle annettavasta virallisesta merkityksestä. Kouluissa pidettiin kansanäänestyksen kunniaksi Krimin historiasta kertovia luentoja, joiden aiheena oli Krimin ja Venäjän yhteinen historia.

Vuosijuhlapäivien potentiaalia hyödynnettiin siis ainakin ensimmäisellä kerralla täyteen mittaansa. Juhlinta selvästi valtasi kaupunkitilan, mutta myös koulutusjärjestelmän. Kaiken kaikkiaan menneisyys-nykyisyys-tulevaisuus –jatkumon rakentaminen oli retoriikassa vahvasti läsnä.

Uutistarinoiden tavoitteena oli selvästi osoittaa, miten Krimillä oli Venäjän yhteydessä kaikki aiempaa paremmin: eläkkeet olivat suurempia, maitotilalliset saivat paremman hinnan tuotteistaan, oli perustettu lukuisia uusia kouluja ja hankittu niihin uutta teknologiaa sekä rakennettu infrastruktuuria. Kriisin sijaan korostettiin liitoksen luomia mahdollisuuksia, yhdessä selviytymistä sekä yhteistä kansan projektia. Korostetun aseman sai jälleen kansan oma tahto ja oikeus valita tulevaisuutensa sekä halu vastustaa Kiovan nationalismia ja fasismia. Tulevaisuuden vaihtoehdot esitettiin aidosti avoimina. Uutisissa näytettiin mielellään onnesta liikuttuneita ihmisiä, valtavia juhlayleisöjä ja

kansallisin tunnuksin varustettuja paraateja ja esityksiä. Vaikka tilanne oli nyt hetkellisesti vaikea, oli kaikki ollut sen arvoista. Haastateltavien pitkäaikaiset haaveet olivat toteutuneet ja tulevaisuus näytti Venäjän yhteydessä olevan täynnä mahdollisuuksia. Olihan Krimillä haastateltavien mukaan erilainen kulttuurinen muisti ja eri historian sankarit kuin Ukrainalla.

Varsinaisena liittymispäivänä järjestettiin jättimäinen konsertti Kremlin kupeessa. Lavalle nousi artistien lisäksi lukuisia puhujia, kuten presidentti Putin sekä Krimin ja Sevastopolin edustajat. Putin korosti yleisölle puhuessaan välttämättömyyttä toimia ja tulla krimiläisten apuun. Tilanteessa ei ollut kyse maa-alueesta, jota Venäjällä oli jo tarpeeksi, saati mistä tahansa strategisesta sijainnista – kyse oli miljoonista etnisistä venäläisistä, maanmiehistä ja ihmisistä. Kyse oli Venäjän valtiollisuudesta ja hengellisyydestä, joka kiteytyi Krimillä. Jos kansanäänestyksestä uutisoitaessa painopiste oli ollut Krimillä tapahtuvien juhlallisuuksien näyttämisessä, oli liittämisen juhlinnan uutisoinnissa selvästi tärkeää osoittaa, että juhla oli tärkeä koko Venäjälle: tapahtumia ja konsertteja kuvattiin pohjoisesta etelään ja lännestä itään, jopa Vladivostokiin saakka.

Vuosipäiväraportoinnissa puhuttiin huomiota herättävän paljon hetken historiallisuudesta ja siitä, miten koko Venäjän historian suunta tämän seurauksena muuttui. Historian kulkuun liittyvien teemojen lisäksi korostettiin kansakuntaisuutta sekä yhtenäisyyden mielessä että mahdollisuutena päättää omasta tulevaisuudestaan. Luvussa neljä esitellyistä kolmesta argumentaatiokokonaisuudesta yksittäisten tapahtumien taso oli jäänyt pois, mutta etnokulttuuriset viittaukset sekä viittaukset historiaan itseensä olivat jatkuvasti läsnä. Myös etnistä monimuotoisuutta vaalittiin erityisesti kielipolitiikkaa korostamalla. Uutisissa puhuttiin huomiota herättävän paljon historiallisen oikeudenmukaisuuden toteutumisesta, historiallisesta käänteestä ja vääryyksien korjaamisesta. Syypäitä aiempaan tilanteeseen olivat olleet ne sukupolvet, jotka jättivät Krimin – tällä otettiin etäisyyttä sekä Neuvostoliiton Stalinin jälkeiseen aikaan että 90-luvun johtoon. Pervyi Kanalin iltauutisissa 16.3. korostettiin historiallisen vääryyden korjaamisen lisäksi kansan yhtenäisyyttä ja aiempien sukupolvien ketjua, joka johti aina tähän historialliseen päivään saakka. Kosovoa ei enää mainittu sanallakaan. Muutenkin oikeudellista argumentaatiota häivytetään ja keskityttiin tilanteen kuvaamiseen ikään kuin peruuttamattomana ja vakiintuneena.

Kansainvälisoikeudellista argumentaatiota esiintyi ainoastaan silloin, kun uutisissa näytettiin pätkiä 15.3.2015 esitetystä Krim-dokumentista. Dokumentissa Putin vastasi ”täysin rehellisesti ja avoimesti” kaikkiin Krimiä koskettaviin kysymyksiin. Putin korosti oikeudellisten normien lisäksi edellä määrittelemääni proseduaalisuutta ja tietenkin kyseessä olleen kansan tahdonilmausta sekä välttämättömyyttä puuttua uhkaavaan tilanteeseen. Venäjä otti tilanteen jopa niin vakavasti, että piti ydinaseitaan valmiudessa. Silti monissa muissakin puheenvuoroissa muistutettiin siitä, että liittämisen tapahtuminen ilman verenvuodatusta oli ainutlaatuinen tapahtuma.

Televisiouutiset erosivat kokoamastani lehdistöaineistosta sikäli, että vahvojen kuvallisten resurssien lisäksi eroja oli myös puhujissa. Asiantuntijoiden ja poliitikkojen mielipiteitä tiedusteltiin ajoittain, mutta suurimmassa roolissa olivat tavalliset ihmiset, krimiläiset. Lisäksi uutistenlukijat raportoivat faktanomaisesti hyvinkin kiistanalaisia näkemyksiä.

Nähtäväksi jääkin, pyritäänkö Krimin liittämisen vuosipäivästä jatkossa rakentamaan eräänlainen korvike marraskuussa vietettävälle kansallisen yhtenäisyyden päivälle. Kansallisvaltioille keskeistä nimittäin on, että tällaista kansan yhtenäisyyden tai synnyn myyttistä päivää vietetään. Tällä hetkellä Venäjällä tuon päivän paikan on ottanut voitonpäivä. Vuodesta 2005 lähtien vietetystä, patriotismia rohkaisevasta kansallisen yhtenäisyyden päivästä on nimittäin tullut pikemminkin erilaisten äärinationalististen kansanliikkeiden marssipäivä ja siten ennemminkin hajanaisuuden kuin yhtenäisyyden osoitus. Massiivisista mediapanostuksista huolimatta se ei tähän mennessä ole ottanut paikkaansa venäläisten mielissä.⁴⁹⁸ Sen sijaan Krimin liittämisen vuosipäivään liittyy valmiiksi runsas symbolien varasto, josta on mahdollista ammentaa kansallisen yhtenäisyyden narratiiveja. Kansallisen yhtenäisyyden päivä ei herätä venäläisissä tunnepohjaisia reaktioita, toisin kuin Krimin tapahtumat, oli niistä mitä mieltä tahansa. Kansallisen yhtenäisyyden päivän funktio on ennemminkin Venäjän yhteisen moninaisuuden korostaminen⁴⁹⁹, kun taas Krimin liittämisen päivässä on vahvempi etnisen venäläisen nationalismin pohjavire. Kansallisen yhtenäisyyden päivää voisi kuvata Hobsbawmiin viitaten keksityksi perinteeksi (*invented tradition*)⁵⁰⁰, kun taas Krimin vuosipäivään liittyy aitoa, helposti mobilisoitavaa symboliikkaa.

⁴⁹⁸ Hutchings & Tolz, 73-75

⁴⁹⁹ Sama, 77.

⁵⁰⁰ Sama, 75.

7 Johtopäätökset

Tutkielman johtopäätösten keskeinen väite on, että Krimiin liittyvän konfliktin tarkastelu retoriikan tutkimuksen, yleisöjen ja kansainvälisen politiikan intertekstuaalisuuden näkökulmasta on hedelmällinen ja järkevä lähestymistapa. Krimin tilannetta tulisi arvioida voimankäytön keinoin tehdyn aseellisen intervention lisäksi *diskursiivisena interventiona* kansainvälisen oikeuden tilaan, kuten myös Burai asiaa lähestyy. Tuon intervention avulla pyritään kyseenalaistamaan vallitsevia normeja koskeva hegemoninen diskurssi ja häiritsemään niiden määrittelyjen tavanomaista ylläpitoa. Tärkeä väline kyseisessä toiminnassa on kansainvälisen yhteisön keskeisten perusperiaatteiden sekä lännelle positiivisten käsitelmäärittelyjen ja arvojen eli *läntisen diskurssin kaappaaminen* omaan diskursiiviseen käyttöön.

Toinen keskeinen johtopäätös on, että Venäjän poliittisen johdon ylläpitämää ja sieltä alaspäin median käyttöön valuvaa tarinaa ei ole hyödyllistä tarkastella kokonaisena ja johdonmukaisena narratiivina, jonka loogisuussuhteet ja faktat pyritään osoittamaan virheellisiksi. Tätä taktiikkaa on toki hyvä tehdä näkyväksi ja toivottavasti tutkielma on osaltaan onnistunut siinä. Keskeisenä johtopäätöksenä esitänkin, että median ja sen kautta Venäjän johdon retoriikkaa kriisissä tulisi tarkastella ennemminkin *retorisina siirtoina*, joille ominainen piirre on argumentaation rakentaminen vakuuttamaan mahdollisimman monenlaisia yleisöjä niiden siirtojen keskinäisestä koherenssista riippumatta. Tämä johtopäätös palauttaa tutkielman lopputuloksen jälleen skinneriläiseen ajatusmalliin, jossa väittämien todenperäisyyden (pätevyyden) tarkasteleminen ei ole itsetarkoitus – tärkeää on se, mitä noilla siirroilla saadaan aikaan ja mikä niiden funktio keskustelussa on.

Tutkielma tarkasteli ensi sijassa kotimaiselle yleisölle suunnattua argumentaatiota. Siinä kansainvälisen oikeuden normiston ja periaatteiden käytöllä pyrittiin valikoivaa sisältöä esittelemällä kiistämään lännen mahdolliset syytökset Venäjää kohtaan ja osoittamaan, että Venäjä toimii yhdessä sovittujen sääntöjen mukaan. Monesti oikeudellista retoriikkaa käytettiin myös ennakoivassa mielessä, pyrkimyksenä vastata etukäteen siihen kritiikkiin, jota lännen oletettiin pian esittävän. Lisäksi lailliset, moraaliset ja historialliset vaateet pyrkivät osoittamaan Venäjän oikeuden johonkin sellaiseen, mitä länsi oli jo tehnyt. Samoja argumentteja käytettiin osittain myös kansainväliselle yleisölle, mikä huomattiin aineistoon sisältyvistä Venäjän korkeimman valtiojohdon

lausunnoista. Kuten edellä esitetyt Burain ja Saaren tutkimukset osoittavat, pyrittiin kyseisten normien tulkintaa näin haastamaan ja venyttämään, mutta samalla tuon normiston sisällä toimiminen ja sen ottaminen välineeksi edellyttivät sille annettua tiettyä hyväksyntää, vähittäistä sosiaalistumista siihen ja siten sen auktoritatiivisen aseman tunnustamista. Kyse on kuitenkin aktiivisen haasteen esittämisestä tämän normiston tulkinnalle.

Tärkeää on huomata puhetapojen vahva *historiallinen ja diskursiivinen jatkuvuus*, jonka juuret ovat kauempana menneisyyden kulttuurisissa konventioissa kuin kriisiä käsiteltäessä tavallisesti tulee esille. Vaikuttaa siltä, että kyseinen jatkuvuus sivuutetaan todellisessa syvyydessään myös useissa kriisiä käsittelevissä akateemisissa artikkeleissa. Jos Venäjän retoriikkaa halutaan todella ymmärtää ja muotoilla siihen tehokkaita vastauksia, ei retoriikan kulttuurista jatkuvuutta tsaarien sekä Neuvostoliiton ajalta ja venäläisten sosiaalistumista tuohon diskurssiin voi jättää huomiotta. Siinä mielessä tutkielma on myös eräänlainen puolustuspuheenvuoro tutkimuksen kohteena olevien yhteiskuntien historialliseen, kielelliseen ja kulttuuriseen ymmärtämiseen poliittisten ja kansainvälispoliittisten lähestymistapojen ohella – tätä ilman on vaikea tavoittaa nykyisen retoriikan syvempää merkitystä. Yksittäisenä esimerkkinä retoriikassa paljon käytetty fasismi-kortti tulee nähdä myös siinä valossa, johon se asettui kylmän sodan aikaisessa kaksinapaisessa maailmanjärjestyksessä, ei vain toista maailmansotaa hyödyntävänä retorisenä resurssina. Olennaista on tunnistaa pitkää kulttuurista kehitystä heijastavan retoriikan sosiaaliset juuret, jotka ovat myös Venäjän liberaalin vähemmistön keskeisiä kokemuksia. Kyse ei ole vain kiihkomielisten patrioottien tai nationalistien tuntemuksista. Redusoimalla tilanne imperialistisiin suurvaltapyrkimyksiin ja kansallistunteen rakentamiseen välttyään näkemästä aiheen todellista yhteiskunnallista responsiivisuutta.

Tutkielman lähtökohtana toimineen Kosovo-argumentin suhteen esitän, että siitä on juridisen ennakkotapauksen lisäksi muodostunut Venäjälle *retorinen ennakkotapaus* tai eräänlainen *retorinen muistisolmu*, joka pitää sisällään ja aktivoi paitsi joukon toisiinsa kiinnittyneitä retorisia aineksia, myös tuon tapauksen taustalla vallinneen historiallisen tilanteen ja siihen liittyvät vanhat jännitteet ja retoriset kerrostumat (herättää uinuneita kiistanalaisuuksia, jokainen tulkitsee muistinsa kontekstissa). Tällaista Kosovo-argumentin aktivoimaa laajempaa diskurssia käytettiin hyväksi samankaltaisessa tilanteessa Georgiassa 2008 ja oletettavasti argumentti voidaan aktivoida uudelleen

myös tulevaisuudessa – mutta sitä ennen se kerää itseensä uusia merkityksiä ja merkitysten kerrostumia. Mielenkiintoista on nähdä, kuinka hyvin se säilyttää argumentatiivisen vetoavuutensa, vai ehtyykö sen positiivinen vetovoima Krimin tilanteen jälkeen, kun Venäjä on saanut ”oman Kosovonsa”.

Tärkeänä havaintona haluan niin ikään nostaa esille, että *venäläisessä mediassa rakennetut diskurssit ovat tiukasti valtiollisuuteen ja kansakuntaisuuteen keskittyviä* ja uusintavat näin käsityksiä maailman jäsentymisestä toisaalta ”etnisten kokonaisuuksien” ja toisaalta valtiokeskeisen toiminnan kautta. Argumentaation keskeiset elementit ja sävyt kiinnittyvät vahvasti nationalismintutkimuksen tunnistamiin etnopolitiisiin taktiikkoihin, jolloin ne vetoavat ja käyttävät auktoriteettina ensi sijassa valtiokeskeisyyteen ja suvereenisuuteen ankkuroituvaa kansainvälisoikeudellista järjestelmää.

Kun palataan johdannossa asetettuihin tutkimuskysymyksiin ja niiden tarkennettuihin muotoihin luvussa kolme (ennakointi ja legitimointi), voidaan tuloksena todeta, että Krimin kansanäänestystä ja liittymistä Venäjään pyrittiin legitimoimaan ennalta, mutta se tehtiin avoimemmin, kuin hypoteesini olisi antanut olettaa. Ennakoinnissa haluttiin proseduaalisuuden kautta sekä viittaamalla hyvissä ajoin YK-kieleen osoittaa, että liitos on tulossa, ja se pyrittiin perustelemaan mieluummin etukäteen kuin jälkikäteen. Samaan aikaan tilanne ja tulevaisuuden vaihtoehdot esitettiin ”aidosti avoimina”. Lännen jo tuolloin esittämää kritiikkiä pyrittiin niin ikään ennakoimaan ja tekemään se tavalla, jossa länsi asettui omia kansanvaltaisuuden ja demokratian periaatteitaan vastaan – paitsi jos kyseiset toimet olivat sen omien intressien mukaisia. Näin Venäjä samalla väitti, että nuo periaatteet eivät tosiasiassa olleet universaaleja, ja että länsi oli päättänyt suhtautumisensa kansanäänestykseenkin jo ennalta, eikä aikonut muuttaa näkemystään edes uuden todistusaineiston valossa.

Legitimaatio tuotiin argumentaation kentälle ennemminkin virallisten puheiden (Putinin lehdistötilaisuus ja valtiosopimuksen allekirjoitustilaisuus) ja julistusten (Krimin itsenäisyysjulistus) kautta kuin hienovaraisesti ujuttaen. Näiden julistusten kautta avautui ja aktivoitui myös muu argumentaation kenttä, eli ne olivat eräänlaisia liikkeelle sysääviä tapahtumakohtia. Tutkimuksen pääkohteen eli Kosovo-argumentin elinkaari vaikuttaa sen sijaan olleen melko lyhyt. Erityisesti vuosipäivän juhlintaan mennessä se oli häivytetty diskurssista lähes täysin ja mediassa keskityttiin tilanteen esittämiseen vahvistuneena ja pysyvänä – Krim tulisi aina olemaan venäläinen.

Kansainvälisoikeudellisen argumentaation kentältä näkyviksi jäivät kansanäänestykseen ja kansan oman tulevaisuuden määrittämiseen eli itsemääräämisoikeuteen liittyvä retoriikka. Historia-argumenteista paikkaansa puolustivat ensi sijassa historiaan itseensä viittaavat argumentit, kun juhlapäivän raportoinnissa korostettiin ennen kaikkea päivän historiallisuutta ja ennakoitiin juhlinnan vakiintumista yhdeksi kansakunnan tärkeimmistä juhlapäivistä tulevaisuudessa.

Jatkotutkimuksena kiinnostavaa olisikin tarkastella yksityiskohtaisemmin Krimin liittämisen vuosipäivän ympärille muodostuvaa muistamisen kulttuuria. Vaikuttaa nimittäin siltä, että päivän korkeaa profiilia pyritään ylläpitämään jatkossakin, oletettavasti ainakin sen aikaa, kun Ukrainan konflikti ja lännen pakotteet yhä jatkuvat. Tässäkin tutkimuksessa huomioitu, liittämisen vuosipäivän kunniaksi järjestetty mahtipontinen konsertti Kremlin kupeessa nimittäin organisoitiin uudelleen myös vuonna 2016. Muutoinkin television roolin systemaattisempi tarkastelu historiakuvien ja banaalin nationalismin ylläpitämisessä, myös kuvallisen kerronnan ja toisaalta analyttisten keskusteluohjelmien kautta, sopisi laajentamaan tutkimuksen aihepiiriä.

Jo nyt kerätty aineisto antaisi sekin mahdollisuuden lukuisien muiden tutkimuskysymysten käsittelylle Kosovo-argumentin ulkopuolelta. Argumentaation sisällöllisen erittelemisen lisäksi huomio kiinnittyi sen muotoon, jossa käytettiin hyväksi monia klassisen propagandatutkimuksen tunnistamia keinoja. Yksinkertaisimmillaan aikarajausta laajentamalla ja tutkimuksen fokussanoja lisäämällä luotaisiin lukuisia uusia tutkimusaiheita. Systemaattisempi katsaus Kosovon ja Georgian kriisin aikaiseen mediaretoriikkaan olisi niin ikään luonteva tutkimuskohde.

Kaiken kaikkiaan on viimeiseksi syytä todeta, että tutkimuksen ensimmäisen osan valossa kansainvälisen yhteisön olisi syytä pysyttäytyä maltillisena odotuksissaan vaihtoehtoisen tiedon ja internetin vaikutuksesta venäläiseen mediankulutukseen ja siten käsitysten muodostumiseen Krimin kaltaisista historiallisesti ja kansainvälisoikeudellisesti kiistanalaisista kysymyksistä. Lisäksi venäläisten eriäviä näkemyksiä ei tulisi tarkastella ainoastaan ”uusimperialismin” tai suurvalta-aseman palauttamisesta huumautuneen kansan perspektiivistä, vaan osoituksena pitkäaikaisten prosessien tuottamista eroavaisuuksista kriisin luonteen ja retoriikan käsittämisessä. Kriisiin liittyvä retoriikka ei ole vain ylhäältä saneltua ja median toistettavaksi tarkoitettua, vaan sen pohjana ovat todelliset historiaan ja kulttuurin pohjautuvat käsitykset.

Lähteet

Alkuperäislähteet

Sanomalehdet

Argumenty i Fakty (AiF),	16.2.-16.4.2014 16.2.-16.4.2015
Gazeta "Metro" (Metro),	16.2.-16.4.2014 16.2.-16.4.2015
Izvestija,	16.2.-16.4.2014 16.2.-16.4.2015
Kommersant,	16.2.-16.4.2014 16.2.-16.4.2015
Komsomolskaja Pravda (KP),	16.2.-16.4.2014 16.2.-16.4.2015
Moskovski Komsomolets (MK),	16.2.-16.4.2014 16.2.-16.4.2015
Novaja Gazeta (NG),	16.2.-16.4.2014 16.2.-16.4.2015
RBK Daily (RBK),	16.2.-16.4.2014 16.2.-16.4.2015
Rossijskaja Gazeta (RG),	16.2.-16.4.2014 16.2.-16.4.2015

Televisiokanavien uutislähetykset

NTV,	13.3.-19.3.2015
Pervyj Kanal,	13.3.-19.3.2015
Rossija-1,	13.3.-19.3.2015

Axboe Nielsen, Christian (2009): The Kosovo precedent and the rhetorical deployment of former Yugoslav analogies in the cases of Abkhazia and South Ossetia, *Southeast European and Black Sea Studies*, 9:1-2, 171-189.

Amaro Días, Vanda: Domestic and external dimensions of the Ukrainian crisis (2015). *Relações internacionais* 45 (Mar 2015), 45-55.

Bakić, Jovo & Pudar, Gazila (2009): *The Yugoslav Succession Wars and the War for Symbolic Hegemony*. Teoksessa Kolstø, Pål (toim) (2009): *Media Discourse and the Yugoslav Conflicts. Representations of Self and Other*. Ashgate Publishing Limited, Surrey. 105-127.

Baranovsky, Vladimir (2015): From Kosovo to Crimea. *The International Spectator*, 50:4, 275-281.

Boyd-Barrett, Oliver (2015): Ukraine, Mainstream Media and Conflict Propaganda, *Journalism Studies*. Published online: 29 Oct 2015. Haettu 30.3.2016 (pdf tekijän omassa hallussa). Saatavilla myös: <http://dx.doi.org/10.1080/1461670X.2015.1099461>

Burai, Erna (2016): Parody as Norm Contestation: Russian Normative Justifications in Georgia and Ukraine and Their Implications for Global Norms, *Global Society*, 30:1, 67-77.

Dmitriev, Mihail et al. (2015): Mezhdru Krymom i krizisom: Potshe mu izmenilis sotsialnye ustanovki rossijan? Doklad Komitetu grazhdanskih initsiativ podgotovlen po zakazu Fonda Kudrina. Hozjaistvennoe partnerstvo "Novyj ekonomitsheski rost", Moskova.

Faber, Karl-Georg (1978): The Use of History in Political Debate. *History and Theory*, 17:4, Beiheft 17: Historical Consciousness and Political Action. 36-67.

Goble, P.: Russian national identity and the Ukrainian crisis, *Communist and Post-Communist Studies* (2015) (Article in press) (tähän alaviite, että lehti ilmestynyt myöhemmin erikoisnumerona!)

Hale, Henry E.: The Myth of Mass Russian Support for Autocracy: The Public Opinion Foundations of a Hybrid Regime. *Europe-Asia Studies*, vol. 63, no. 8, 2011, 1357-1375.

Hallin, Daniel C. & Mancini, Paolo (toim.): *Comparing Media Systems Beyond the Western World*. Cambridge University Press, Cambridge, 2012.

Hannikainen, Lauri (1999): Kosovon katastrofi horjuttaa kv oikeutta. *Ulkopolitiikka*, Kosovo-erikoisnumero. 76-92.

Hannikainen, Lauri & Koivurova, Timo: *Kansainvälisen oikeuden käsikirja*. Tietosanoma, Helsinki, 2014.

Hannikainen, Lauri & Kärkkäinen, Annina (2009): Etelä-Ossetian elokuun 2008 sota kansainvälisen oikeuden näkökulmasta: Oliko Venäjällä oikeus reagoida asevoimin? *Kosmopolis*, 39:3, 7-27.

- Hast, Susanna (2010): Kuka ketäkin piirittää: etupiirin Genelogia. Teoksessa (tarkista toimittaja?) *Suuri ja mahtava metodologia?* 260-280. Edita Publishing Oy, Helsinki.
- Hosking, Geoffrey: Introduction, 1-6. Teoksessa Hosking, Geoffrey & Service, Robert (ed.): *Russian Nationalism, Past and Present*. MacMillan Press LTD, London, 1998.
- Hutchings, Stephen & Tolz, Vera (toim.): *Nation, Ethnicity and Race on Russian Television. Mediating post-Soviet difference*. Routledge, London and New York, 2015.
- Hyrkkänen, Markku (2002): Aatehistorian mieli. Vastapaino, Tampere.
- Hänninen, Sakari (1998): Puhe on hyvinvoinnista – ja ehdollistamisen retoriikasta. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.) (1998): *Pelkkää retoriikkaa*. 2. painos. Vastapaino, Tampere, 161-174.
- Jackall, Robert (toim.) (1995): *Propaganda*. MacMillan Press Ltd, Houndmills, Basingstoke, Hampshire and London.
- Jouhki, Jukka (2015): Venäjä, Ukraina ja sumea länsi: Banaali oksidentalismi *Helsingin Sanomissa*. Media & viestintä 38:4, 165–186.
- Kangas, Jarkko – Ojala, Markus – Pantti, Mervi (2015): Lännessä olemme, itään katsomme. Ukrainan kriisin kehykset ja Venäjän esitykset suomalaisissa mediakuvissa. Media & viestintä 38: 4, 187–209.
- Kangaspuro, Markku & Lassila, Jussi (2012) Naming the War and Framing the Nation in Russian Public Discussion, *Canadian Slavonic Papers*, 54:3-4, 377-400.
- Kivikuru, Ullamaija & Pietiläinen, Jukka (toim.) (2014): *Maailman media*. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2014:15. Helsinki.
- Kolstø, Pål (toim) (2009): *Media Discourse and the Yugoslav Conflicts. Representations of Self and Other*. Ashgate Publishing Limited, Surrey.
- Koskenniemi, Heikki (2010): We Are All Georgians: The Neoconservative Narrative on the Russia-Georgia War. Valtio-opin pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto (Helsingin yliopiston kirjasto).
- Koskenniemi, Martti (1999): Kosovon pommitukset ja kansainvälinen oikeus: Laittomia mutta oikein? Ulkopoliittika, vol. 36, Kosovo-erikoisnumero. 93-98.
- Koskenniemi, Tuomas: We Are All Georgians: The Neoconservative Narrative on the Russia-Georgia War (2010). Valtio-opin pro gradu –tutkielma, Helsingin yliopisto (Helsingin yliopiston kirjasto).
- Kuusisto, Riikka (1998): Sodan retoriikasta. Persianlahden ja Bosnian konfliktit läntisten suurvaltajohtajien lausunnoissa. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.) (1998): *Pelkkää retoriikkaa*. 2. painos. Vastapaino, Tampere. 267-291.
- Kuzio, Taras: Soviet and Russian anti-(Ukrainian) nationalism and re-Stalinization. *Communist and Post-Communist Studies xxx* (2015) 1-13 (Article in Press)

Laine, Veera (2015): Managed nationalism: Contemporary Russian nationalistic movements and their relationship to the government. FIIA Working Paper n:o 88, August 2015. Ulkopoliittinen instituutti, Helsinki.

Lezová, Katarína (2013): The Notion of Kosovo as a Precedent and the Impact of the Hungarian Minority Issue on Slovakia's Policy towards Kosovo's Independence, *Europe-Asia Studies*, 65:5, 965-991.

Malyarenko, Tetyana & Galbreath, David J. (2013): Crimea: Competing Self-Determination Movements and the Politics at the Centre. *Europe-Asia Studies*, 65:5, 912-928.

Palonen, Kari (1998): Retorinen käänne poliittisen ajattelun tutkimuksessa. Quentin Skinner, retoriikka ja käsitehistoria. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.) (1998): *Pelkkää retoriikkaa*. 2. painos. Vastapaino, Tampere. 137-159.

Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.): *Pelkkää retoriikkaa*. 2. painos. Vastapaino, Tampere, 1998.

Picard, Robert: Katsaus maailman mediaan. Teoksessa Kivikuru, Ullamaija & Pietiläinen, Jukka (toim.) (2014): *Maailman media..* Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2014:15. Helsinki. 20-45.

Pietiläinen, Jukka (2015): Glamourin markkinamiehet: kiiltopaperilehdet Venäjällä. *Media & Viestintä* 38:4, 210-222.

Pietiläinen, Jukka - Fomicheva, Irina - Resnianskaia, Liudmila: Changing media use in Russia 1998-2008. Teoksessa Rosenholm, Arja – Nordenstreng, Kaarle – Trubina, Elena (toim.): *Russian Mass Media and Changing Values*. Routledge, London and New York, 2010. 41-56.

Purhonen, Semi & työryhmä (2014): Suomalainen maku. Kulttuuripääoma, kulutus ja elämäntyylien sosiaalinen eriytyminen. Gaudeamus Helsinki University Press, Helsinki.

Pursiainen, Christer: Venäjä ja Kosovon kriisi: Tulkinta, reaktio ja uhkakuvat. *Ulkopolitiikka*, Kosovo-erikoisnumero vol. 39 (1999). Helsinki: Ulkopoliittinen instituutti. 64-72

Pursiainen, Christer (1999): Venäjä ja Kosovon kriisi: Tulkinta, reaktio ja uhkakuvat. Kosovo-erikoisnumero. *Ulkopolitiikka* vol. 39, n:o 3(?) (1999). Ulkopoliittinen instituutti, Helsinki. 64-72

Remy, Johannes (2015): *Ukrainan historia*. Gaudeamus Helsinki University Press, Helsinki.

Rentola, Aino (2001): The Changing Sovereignty. A Comparison Between the Brezhnev and Clinton Doctrines and the Way They Reflect the Change in the Use and Understanding of the Concept. Valtio-opin pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto (Helsingin yliopiston kirjasto).

Riabchuk, M.: Ukrainians as Russia's negative 'other': History comes full circle. *Communist and Post-Communist Studies* (2015) (Article in press) Vol. 49, No 1, March

2016, 78-85 (Special Issue: Between Nationalism, Authoritarianism, and Fascism in Russia: Exploring Vladimir Putin's Regime)

Riabchuk, Mykola (2015): Ukrainians as Russia's negative 'other': History comes full circle. *Communist and Post-Communist Studies* (Article in press)

Rimpiläinen, Emma (2014): Suuren voiton perilliset. Muistin politiikka ja patriotismi poliittisten nuorisjärjestöjen toiminnassa Krimillä. Sosiaali- ja kulttuuriantropologian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto (Helsingin yliopiston kirjasto).

Rosenholm, Arja – Nordenstreng, Kaarle – Trubina, Elena (toim.): *Russian Mass Media and Changing Values*. Routledge, London and New York, 2010.

”Rossijskaja perioditsheskaja petshat. Sostojanie, tendentsii i perspektivy razvitiia. Otrazlevoj doklad. 2015.” (2014). Federalnoe agenstvo po petshati i massovym kommunikatsijam. Upravlenie perioditsheskoj petshati, knigoizdanija i poligrafii. (ei paikkaa?)

Russian Politics and Law, vol. 53, no. 1 ja no. 2

Saari, Sinikukka (2002): Kolmas kori kumossa. Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökokous ja Neuvostoliiton ihmisoikeuskannat 1975–1990. Poliittisen historian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto (Helsingin yliopiston kirjasto)

Salminen, Vesa (2010): Diplomatian historiapolitiikka: Historia-argumenttien käyttö Kosovon kysymyksessä 1998-2010. Poliittisen historian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto (Helsingin yliopiston kirjasto).

Stan, Lavinia (toim.): *Transitional justice in Eastern Europe and the former Soviet Union: reckoning with the communist past*. Tourledge, Lontoo, 2008

Seuri, Olli (2014): Historian jokapäiväinen virta sanomalehdessä. *Media & viestintä* 37(2014): 3, 22–37.

Skinner, Quentin (2002): *Visions of Politics. Volume 1: Regarding Method*. Cambridge University Press, Cambridge.

Smith, Anthony D. (1999): *Myths and Memories of the Nation*. Oxford University Press, Oxford.

Special Issue: Self-Determination After Kosovo. *Europe-Asia Studies*, 65:5, 2013.

“Special Issue: The Crisis in Crimea” *German Law Journal*, Vol. 16, no. 3, 2015.

Stroschein, Sherrill (2013): Discourse in Bosnia and Macedonia on the Independence of Kosovo: When and What is a Precedent? *Europe-Asia Studies*, 65:5, 874-888.

Styckow, Petra: Domestic Origins of the Ukrainian Crisis. The overwhelming challenge of simultaneous democratisation and state-building. *Osteuropa*, Volume: 64, Issue: 5-6, Pages: 41-60, 2014.

Summa, Hilka (1998): Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan. Teoksessa Palonen, Kari ja Summa, Hilka (toim.) (1998): *Pelkkää retoriikkaa*. 2. painos. Vastapaino, Tampere. 51-83.

Terho, Juha: *The Road to Hell Is Paved with Good Interventions: A Pragmatic Examination of Humanitarian Intervention with Special Reference to Kosovo*. Oikeustieteen pro gradu –tutkielma, Helsingin yliopisto (Helsingin yliopiston kirjasto).

Tuathail, Gearóid Ó (2008): Russia's Kosovo: A Critical Geopolitics of the August 2008 War over South Ossetia, *Eurasian Geography and Economics*, 49:6, 670-705.

Umland, Andreas (2005): Concepts of Fascism in Contemporary Russia and the West. *Political Studies Review*: 2005, vol3, 34–49.

van den Driest, Simone F.: From Kosovo to Crimea and Beyond: On Territorial Integrity, Unilateral Secession and Legal Neutrality in International Law. *International Journal on Minority & Group Rights*, Vol. 22 Issue 4, 467-485, 2015.

van Den Driest, Simone: Crimea's Separation from Ukraine: An Analysis of the Right to Self-Determination and (Remedial) Secession in International Law. *Netherlands International Law Review*, Vol. 62, Issue 3, 329-363, 2015.

Vartanova, Elena (2015): Russia: post-Soviet, post-modern and post-empire media. Teoksessa Nordenstreng, Kaarle & Thussu, Daya Kishan (toim.) (2015): *Mapping BRICS Media*, Routledge, New York. 125-144.

Vartanova, Elena: The Russian Media Model in the Context of Post-Soviet Dynamics. Teoksessa: Hallin, Daniel C. & Mancini, Paolo (toim.): *Comparing Media Systems Beyond the Western World*, 119-142. Cambridge University Press, Cambridge, 2012.

”Voimankäytön oikeussäännöt; selvitys eduskunnalle” Ulkoasiainministeriön oikeuspalvelu, 24.8.2015.

Özkirimli, Umut (2000): *Theories of Nationalism. A Critical Introduction*. Palgrave, New York.

Verkkajulkaisut

Hannum, Hurst: “Legal Aspects of Self-Determination” *Encyclopedia Princetoniensis*. *The Princeton encyclopedia of self-determination*.

<https://pesd.princeton.edu/?q=node/254> Haettu 1.3.2016.

Hartog, Eva: “What Do Russians Really Think? The Truth Behind the Polls” *The Moscow Times* 4.2.2016. <http://www.themoscowtimes.com/news/article/what-do-russians-really-think-the-truth-behind-the-polls/558537.html> Haettu 25.3.2016.

”Integrum” <http://www.helsinki.fi/aleksanteri/tietopalvelu/integrum.html> Haettu 29.1.2016.

Integrum-portaali: <http://aclient.integrum.ru/gate/?name=uhelsinki>

Laine, Veera: “Venäjä kansallistaa mediaansa kiireellä” Ulkopoliittinen instituutti, 19.9.2014. http://www.fiia.fi/fi/blog/450/venaja_kansallistaa_mediaansa_kiireella/ Haettu 29.3.2016.

Laine, Veera: Venäjä kansallistaa mediaansa kiireellä. Ulkopoliittinen instituutti, 19.9.2014. http://www.fiia.fi/fi/blog/450/venaja_kansallistaa_mediaansa_kiireella/

“Levada Center recognized as foreign agent” *TASS* 7.5.2013
<http://tass.ru/en/russianpress/693145> Haettu 25.3.2016

Martikainen, Toivo: Vaiennettu vahtikoira. Ulkopoliittikka 2/2014. Verkkoversio, saatavilla osoitteessa http://www.ulkopoliittikka.fi/artikkeli/1288/vaiennettu_vahtikoira/ Haettu 31.3.2016.

“Mourners pay respects to murdered Kremlin critic Nemtsov” *Reuters* 3.3.2015
<http://www.reuters.com/article/2015/03/03/russia-nemtsov-idUSL5N0W50ZR20150303>
Haettu 10.8.2015(?)

Mustajoki, Arto: Slaavilaisen kirjaston uusi elektroninen vetonaula. Julkaisussa *Kirja tietoverkkojen maailmassa*. Toim. Inkeri Salonharju. Verkkojulkaisu. Helsinki: Helsingin yliopiston kirjasto, 2003. Saatavana
<http://www.lib.helsinki.fi/julkaisut/kirjatietoverkkojenmaailmassa/>

”Opinion: The truth about Putin’s 86-percent approval rating. How people fail to understand survey data about support for the Kremlin” *Meduza* 10.12.2015.
<https://meduza.io/en/feature/2015/12/10/opinion-the-truth-about-putin-s-86-percent-approval-rating> Haettu 25.3.2016.

“Red Carnations and Mourning at Funeral of Murdered Kremlin Critic Nemtsov”. *The Moscow Times* 3.3.2015. <http://www.themoscowtimes.com/article/516861.html> Haettu 10.8.2015(?).

“Russia Levada Centre pollsters targeted as 'foreign agents'” *British Broadcasting Corporation (BBC)* 20.5.2013. <http://www.bbc.com/news/world-europe-22599321> Haettu 25.3.2016.

“Russian independent pollster targeted in 'foreign agent' crackdown” *The Guardian* 20.5.2013. <http://www.theguardian.com/world/2013/may/20/russian-independent-pollster-levada-centre> Haettu 28.3.2016.

”Russians Keep Lips Locked in Opinion Polls, Fearing Backlash” *The Moscow Times* 22.1.2016. <http://www.themoscowtimes.com/article/556530.html> Haettu 25.3.2016.

Sovjetskaja ensiklopedija: internatsionalizm, kosmopolitanizm, natsionalizm, patriotizm

Tieteen termipankki: sisäinen valtiosuvereniteetti.
http://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:sis%C3%A4inen_valtiosuvereniteetti
Haettu 6.3.2016.

Tieteen termipankki: valtiosuvereenisuus/laajempi kuvaus
http://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:valtiosuvereenisuus/laajempi_kuvaus
Haettu 6.3.2016

Treisman, Daniel: "Why the Kremlin Hates Levada Center". *The Moscow Times* 24.5.2013. <http://www.themoscowtimes.com/opinion/article/why-the-kremlin-hates-levada-center/480433.html> Haettu 25.3.2016

Volkov, Denis & Gontsharov, Stepan: "Rossijski media-landshaft: televidenie, pressa, internet." Analititsheski tsentr Juriya Levady. Kesäkuu 2014. (Medialandshaft)

Volkov, Denis: "86% Putina: verit ili net. Sotsiolog Denis Volkov ob istorii i metodologii prezidentskogo rejtinga" *Vedomosti* 9.12.2015. <https://www.vedomosti.ru/opinion/articles/2015/12/09/620191-86-putina> Haettu 28.3.2015

Kyselytutkimusaineistot

Fond obščestvennoe mnenie (FOM)

"Doverije rossijskim SMI" <http://fom.ru/SMI-i-internet/12140> (haettu 30.1.2016) ja fom.ru/posts/download/12140 . Kysely tehty 18.-19.4.2015, julkaistu 30.4.2015.

"Interes k petšatnym SMI" <http://fom.ru/SMI-i-internet/11772> Haettu 30.1.2016. Kysely tehty 11.-12.10.2014, julkaistu 20.10.2014

"Majdan", Krym, sanktsii. Kysely tehty 19.-22.12.2014, julkaistu 30.12.2014. <http://www.levada.ru/2014/12/30/majdan-krym-sanktsii/> Haettu 2.4.2016.

"O sredstvah massovoj informatsii" <http://fom.ru/SMI-i-internet/11427> (haettu 30.1.2016) Kysely tehty 22.-23.3.2014, julkaistu 27.3.2014.

Rossijane o prisojedenenii Kryma. Venäläiset Krimin yhdistymisestä. Kysely tehty 13.-14.12.2014, julkaistu 23.12.2014. Osoitteessa <http://fom.ru/Politika/11883> . Haettu 31.5.2015

Levada-tsentr (Levada)

"Krym i rasshirenie rossijskih granits" Levada-tsentr, 23.3.2015. Haettu 29.3.2016. <http://www.levada.ru/23-03-2015/krym-i-rasshirenie-rossiiskikh-granits>

Vladimir Putin: doverie, otsenki, otnoshenie. Levada-tsentr, 27.3.2015 <http://www.levada.ru/2015/03/27/vladimir-putin-doverie-otsenki-otnoshenie/> Haettu 2.4.2016.

Vneshnjaja politika Rossii: orientiry i kritika. Venäjän ulkopoliittikka: orientaatioita ja kritiikkiä. Osoitteessa <http://www.levada.ru/13-01-2015/vneshnyaya-politika-rossii-orientiry-i-kritika> Kysely tehty 19.-22.12.2014, julkaistu 13.1.2015.

Vneshnepolititsheskie vrugi i partnery Rossii. Venäjän ulkopoliittiset viholliset ja kumppanit. Osoitteessa: <http://www.levada.ru/2014/10/21/vneshnepoliticheskie-vrugi-i-partnery-rossii/> Kysely tehty 26.-29.9.2014, julkaistu 21.10.2014. Haettu 2.4.2016.

TNS-gallup

Dannye po auditorii. <http://www.tns-global.ru/services/media/media-audience/press/information/> Haku tehty 9.1.2016.

”Opisanie issledovaniya”: <http://www.tns-global.ru/services/media/media-audience/press/description/>

Haettu 9.1.2016.

Muut lähteet:

Soulemainov, Emil (2011): “Ethno-political conflicts in the Caucasus.” Luentokurssi, kevätlukukausi 2011, Kaarlen yliopisto, Praha.